МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічній університет імені Павла Тичини

НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ

Збірник матеріалів
XVIII Всеукраїнської наукової конференції
студентів та молодих науковців
(Умань, 15 квітня 2025 р.)

Умань
2025

УДК 378.147.091.33-028.42(06) **2786-782X Print**
Н34

Збірник засновано в 2008 р.
Періодичність: раз на рік
Засновник: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
Реєстрація суб'єкта у сфері медіа від 28.12.2023 № 1982. ***Ідентифікатор медіа:*** R30-02361.

Головний редактор:
Безлюдний О. І. – доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.
Заступник головного редактора:
Годованюк Т. Л. – доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.
Відповідальний секретар:
Логіна Л. В. – начальник відділу наукового та науково-технічного розвитку Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Члени редакційної колегії:
Балдинюк О. Д. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Браславська О. В. – доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Григоренко Т. В. – доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Коваленко А. С. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Коломієць Н. А. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Мельник О. С. – кандидат технічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Мельникова О. М. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Опацький І. Ю. – кандидат історичних наук, директор Уманського ліцею №1 Уманської міської ради Черкаської області;
Осадченко Т. М. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Тягай І. М. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Чвертко Л. А. – кандидат економічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Рекомендовано до друку Вченою радою
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 9 від 29 квітня 2025 р.)

Н34 **Наука.** Освіта. Молодь : зб. матеріалів XVIII Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців (Умань, 15 квітня 2025 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; за ред. О. І. Безлюдного ; [редкол.: О. Д. Балдинюк, О. В. Браславська, Т. В. Григоренко та ін.]. – Умань : Візаві, 2025. – 401 с.

До збірника увійшли матеріали XVIII Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців «Наука. Освіта. Молодь», яка відбулася на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини 15 квітня 2025 року.

УДК 378.147.091.33-028.42(06)

Відповідальність за достовірність поданої інформації (зміст, точність цитат, прізвищ, дат тощо), а також за дотримання академічної доброчесності у своїх матеріалах несуть автори публікацій.

© Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, 2025

З М І С Т

Анастасія Аксьоненко
Педагогічні стратегії формування резильєнтності в учнів початкової школи в умовах нестабільності 13

Антон Амонс
Формування національної ідентичності через позакласну діяльність: виклики і можливості для майбутніх учителів ……. 15

Михайло Амонс
Особливості козацької педагогіки у формуванні національно-патріотичної свідомості учнівської молоді …….. 18

Андрій Бевз
Основні технології штучного інтелекту, що використовуються в рекрутингу ……..…… 21

Анастасія Благополучна
Цифрова гастрономія як тренд у ресторанному господарстві …… 24

Софія Бородай
Сутність і завдання соціального захисту населення …… 26

Максим Брагар
Використання ГІС у шкільному курсі географії …….. 29

Олександр Брицький
Особливості професійного виховання студентської молоді в сучасних умовах…… 31

Володимир Будзінський
Антикризове управління в готельному бізнесі: стратегії виживання в умовах кризи …….. 34

Роман Вакал
Боротьба УСРР 1920-х рр. за збереження своїх суверенних прав у процесі формування СРСР: сучасна історіографія проблеми …….. 37

Олена Васильченко
Характеристика картографічних хмарних технологій ……. 41

Сергій Вилєгжанін
Важливість прямого та зворотного зв’язку при управлінні формуванням портфеля ІТ-проєктів для реалізації стратегії зміни цифрової бізнес-моделі підприємства …… 44

Роман Вітрук
Інтеграція цифрових технологій у підготовку майбутніх педагогів: формування цифрової компетентності в закладах фахової передвищої освіти …….. 47

Артур Вовк
Джерела доходів київських монастирів у працях дослідників
другої половини XIX – початку XX ст …….. 49

Вадим Вовк
Формування системи адаптації персоналу на підприємствах
в умовах цифровізації …….…… 52

Дарія Возносименко
Підготовка майбутніх учителів математики
до соціально-емоційного навчання учнів
на уроках математики ……..... 54

Аліна Войтович
Когнітивні спотворення в методі КПТ
та їхній вплив на наше життя ……. 57

Андрій Ворона, Марина Зарудняк
Спогади дитинства у циклі Любові Бойчук
«З туману літ ввижається чи сниться» …….. 61

Світлана Гарбар
Вплив дитячої мультиплікації
на розвиток дітей дошкільного віку …….. 63

Олександр Гембарук
Графічний дизайн у журналістиці:
засоби підсилення комунікативного впливу ……. 67

Олександра Герб
Біологічні особливості сукулентів,
адаптація до посушливих умов, значення ……. 70

Микола Гіглавий
Екологічний стан ландшафтів територіальних громад:
геодезичний підхід……... 72

Катерина Гноєва
Мистецька сторінка родини Крамаренків:
живописець і графік Ірина Жданко ……... 75

Катерина Гриневич
Методика використання штучного інтелекту в системі шкільного
фізичного експерименту в ліцеях …….. 78

Вадим Дегтярьов
Актуальність дослідження британського євроскептицизму
як феномена сучасної політичної думки ……... 81

Дар'я Демчук-Маригіна
Підвищення мотивації до вивчення географії
у здобувачів базової середньої освіти шляхом
використання діяльнісного підходу ……..…… 84

Ольга Джога
Раціональне харчування як передумова довголіття ……. 87

Віолетта Дубосару
Роль неформальної освіти в соціалізації студентів …….. 89

Вероніка Дьордяй
Правові засади визначення розміру шкоди
навколишньому середовищі ……... 92

Олена Дяченко
Сутність, механізм і контроль реалізації
стратегії підприємств в Україні ……. 95

Людмила Єдіна
Земля дитинства Олександра Довженка ……... 99

Валерія Єфіменко
Вплив танцювальної терапії
на ментальне здоров'я хореографів ……... 102

Анастасія Желєзняк
Інклюзивне навчання дітей з розладами аутистичного спектру:
етапи адаптації та соціалізації …….. 106

Ольга Зубко
Толерантність без меж:
як подолати гендерні стереотипи ……... 110

Іван Іванов
Економічне тенденції життя Японії
останніх років Токуґава у XIX ст ……... 112

Анна Ільницька
Участь здобувачів факультету філології та журналістики
у наданні послуг з наукових досліджень історичної Уманщини …… 115

Галина Карабань
Роль звукових повторів у розкритті теми «Людина і війна»
в кіноповісті О. Довженка «Україна в огні» ……. 119

Максим Караджієв
Патерн сфабрикованих справ «Великого терору»
на прикладі архівно-слідчої справи Петра Дрозденка ……. 121

Олексій Каюков
Цифровізація освіти – зміцнення економічного потенціалу країни
(на прикладі вивчення іноземної мови) ……. 124

Юлія Кифорук
Розвиток конструктивної діяльності старших дошкільників
у практиці закладу дошкільної освіти ……..…… 126

Вадим Кібаленко
Методичні особливості організації спільної роботи педагогів і здобувачів освіти у VR-середовищах ……... 129

Анастасія Коваленко
Діалог культури в серії романів «Гаррі Поттер»: як розвивати критичне мислення під час аналізу текстів …… 132

Інна Ковтанюк, Максим Ковтанюк
Створення інтелект-карт за допомогою вебсервісу Mapify …… 135

Ігор Коровинський
Фактори, що впливають на дослідження стресу у біженців та внутрішньо переміщених осіб …… 137

Дмитро Корсіков
Особливості розвитку професійно-технічної освіти в Україні ……... 139

Микола Кочубей
Комунікативна діяльність майбутніх екологів на етапі підготовки в закладах вищої освіти …… 142

Олена Кравчук
Сутнісні характеристики професійної компетентності як критеріальний показник готовності фахівців правоохоронних органів до роботи з підлітками девіантної поведінки ……... 144

Дмитро Красний
Використання штучного інтелекту для оптимізації виховної роботи з класним колективом ……. 146

Darina Kryzhychkovska
Therapeutic properties of pterostilbene in the treatment of multiple sclerosis ……..……... 149

Олександра Кузьменко
Індустрія гостинності України: концепція, проблеми та перспективи розвитку …… 151

Віталій Куліков
Організація урядом УСРР зовнішньополітичної діяльності на початку 1920-х рр. ……..…… 153

Артур Куцак
Аналіз сучасних тенденцій у фізичній культурі та спорті ……. 156

Максим Кучерявенко
Розвиток координаційних здібностей у школярів із порушенням слуху у віці 10-12 років засобами рухливих ігор ……... 159

Володимир Латишев
Педагогічні умови екологічної освіти учнів
з інтелектуальними вадами засобами краєзнавства ……. 162

Руслан Лемещук
Значимі елементи системи адаптації персоналу агропідприємства:
результати емпіричного дослідження ……... 164

Денис Липницький
Індивідуальний підхід у застосуванні прийомів і способів
формування виконавського апарату баяніста в умовах
початкової музичної освіти …… 167

Ольга Логінова
Інноваційна складова розвитку соціального підприємництва в Україні:
роль штучного інтелекту …… 170

Ольга Ломака
Екологічна компетентність як професійна складова
підготовки майбутніх учителів початкових класів …….. 172

Лія Лукіна
Іншомовна підготовка здобувачів вищої освіти
до професійної комунікації засобами
інфокомунікаційних технологій ……. 174

Олександр Люльченко
Аспекти формування культури безпеки
у здобувачів вищої освіти ……... 176

Ярослав Мелентьєв
Порівняльний аналіз графічної підготовки
в середній та старшій школах Великої Британії ……... 179

Діна Мельник
Педагогічні можливості використання мультимедійних технологій
у закладі дошкільної освіти …… 182

Леся Мельник
Позашкільні секції як фактор соціалізації та фізичного
розвитку старшокласників …….. 184

Віта Мельничук
Психолого-педагогічні аспекти медіаосвіти
як чинника підготовки до дистанційного навчання ……. 189

Марія Мельничук
Селянство Поділля у переддень реформи 1861 року
в контексті морально-етичної проблеми особистої неволі ……. 191

Єлизавета Мінакова
Фіскальна стратегія України: податкові реформи
як механізм економічного зростання …… 194

Марія Моторна
Роль волонтерства у формуванні професійних компетенцій
майбутніх соціальних працівників …… 198

Тетяна Мурзак
Новітнє мислення особистості як потреба сьогодення …… 202

Лінда Намазалиєва
Підвищення конкурентоспроможності компаній
шляхом модернізації бізнес-процесів …… 204

Ігор Ніколіч
Сучасний стан термінотворення
та перспективи його розвитку …… 207

Ірина Нохріна
Технологія Е-портфоліо як інструмент для фіксації освітніх
і соціальних досягнень студентів ……... 209

Максим Оверчук
Психологічна зрілість керівника як одна з ключових гарантій
ефективного управління ……. 212

Максим Огнєв
Ієн Пейс: новаторство та стабільність ……... 216

Роман Онищук, Тетяна Григоренко
Інформаційні технології та класична спадщина:
латинські та грецькі префікси в ІТ-термінології ……..…… 219

Соломія Онішечко
Міністри українського походження у федеральних урядах Канади
(друга половина ХХ – початок ХХІ століття) ……...……... 222

Максим Павленко
Фактори впливу на мотивацію праці та поведінку персоналу
в сучасних умовах ……... 225

Ігор Павлюк
Формування пізнавальних інтересів учнів 8-х класів у процесі
проєктно-технологічної діяльності …… 228

Роман Панченко
Соціальна політика: зміст поняття, суб’єктний
і об’єктний виміри ……... 231

Наталія Петронюк
Методика вивчення розпису по тканині
в гуртках декоративно-прикладної творчості ……... 235

Людмила Пилипчук
Формування компетентностей учнів в процесі проєктування і
виготовлення виробів з конструкційних матеріалів ……. 238

Вероніка Подолян
Військова лексика в перекладі ……...…… 242

Ганна Подуфала
Методи корекційної роботи логопеда з дітьми з розладами аутистичного спектру в умовах інклюзивного навчання …… 244

Людмила Полєхіна
Інтеграція соціальної роботи в систему охорони здоров'я ……. 248

Анастасія Полупанова
Інтеграція спортивних ігор і вправ у дошкільну освіту: інноваційний підхід ……. 250

Діана Полянська
Психолого-педагогічні основи просторового мислення ……. 252

Катерина Прокопенко
Загальна характеристика фітнес-технологій у системі фізичної культури ……... 254

Альона Пусєва
Стилі живопису …… 258

Єлизавета Рейш
Екскурсії учнів 1 Київської чоловічої гімназії у 1900 р. до Центральної електростанції через призму гімназійного повсякдення кінця XIX – початку XX ст.. ……...……... 261

Ярослав Рибець
Виховання самостійності учнів на уроках технологій ……... 264

Марина Рижова
Розвиток критичного мислення в учнів 10–11 класів за допомогою STEM освіти …… 267

Вероніка Розгон
Невербальні засоби комунікації в сучасному дискурсі (роман Уїлкі Коллінза «Місячний камінь») ……... 270

Олег Рудкевич
Розвиток вольових (лідерських) якостей засобами спортивних ігор на уроках фізичної культури ……. 273

Артем Руднєвський
Методичне забезпечення корекційно-оздоровчої роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання …….. 275

Maksym Rutkovskyi
Using English Internet resources for learning English at school …….. 278

Олег Рябошапко
Особливості музично-естетичного виховання гітаристів
в умовах мистецької школи …… 281

Наталія Саєнко
Використання інноваційних технологій в освітній діяльності:
досвід європейських закладів освіти ……. 283

Maria Salypa
Creating multi-layered tasks with the help of authentic content:
benefits and drawbacks …….. 286

Валерія Самборська
Особливості інформаційно-аналітичного забезпечення
діяльності підприємства …….. 289

Марія Семенюк
Текст як засіб формування комунікативних навичок
учнів початкової школи …….. 292

Юлія Сімічева
Педагогічні умови формування мовленєвої
компетенції студентів засобами іноземної мови …….. 294

Надія Скалівська
Вплив митного регулювання на фінансову безпеку України ……. 298

Mariia Sladkova
Foreign languages in the contexts of globalization and modernization
of the modern world ……...…... 302

Євгеній Стасюк
Позааудиторна діяльність як чинник розвитку
здоров'язбережувальної компетентності майбутніх педагогів …...…… 304

Світлана Сухонос
Професійно-творча самореалізація майбутніх педагогів-музикантів
як умова сучасної музично-педагогічної освіти ……... 307

Юлія Танасійчук
Педагогічні принципи розвитку професійної компетентності
у майбутніх учителів фізичної культури ……...…… 309

Любов Тітова
ШІ та музична творчість: аналіз генеративних моделей ……. 313

Дмитро Ткаченко
Польські культурні надбання у місті Умань ……. 315

Владислав Ткаченко
Молекулярна гастрономія: наукові підходи
та перспективи промислового використання ……...…… 318

Ірина Трачук, Юлія Павлюк
Створення стрічки часу
за допомогою вебсервісів …….…….. 321

Ірина Тягай, Тетяна Годованюк, Тетяна Махомета
Інноваційні підходи до модернізації педагогічної освіти
в Україні: інтеграція європейського досвіду через
міжнародні проєкти AMUSE та LECTURE …….. 323

Дарина Фарбатюк
Методи перекладу музичної термінології ……. 325

Яцинь Фен
Методологічна підтримка професійної підготовки магістрів
музичного мистецтва у закладах вищої освіти Польщі ……... 327

Уляна Харченко
Навчання та виховання учнів через спілкування з живою природою
та спостереження за природними явищами …….. 329

Дарія Хоменко
Мистецтво в камені: спадщина Галини Петрашевич ……... 331

Ірина Хоцька
Наступництво освітньо-терапевтичного методу казкотерапії
в педагогічній системі Г. Сковороди ……. 334

Панькан Хуан
Роль музичної імпровізації у формуванні навичок
творчого саморозвитку учнів початкової школи …….. 336

Богдан Цехмістер
Мобільні додатки для навчання алгоритмізації
учнів початкової школи …….....…….. 338

Анна Цибулько
Вплив війни в Україні на застосування цифрових технологій у
логопедичній діяльності ……. 341

Дмитро Цісарук
Інноваційний підхід у навчанні музики
засобами цифрових технологій ……..… 343

Даша Черах, Інна Коломієць
Явище звукопису: теоретичний вимір дослідження …… 345

Юйцзя Чжан
Педагогічні умови формування естетичного смаку у школярів
засобами цифрових технологій ……..…… 350

Ганна Чирва, Олександра Кузьменко
Дослідження розвитку гастрономічного туризму
на світовій арені ……... 352

Владислава Чумак
Фінансове забезпечення об'єднаних територіальних громад ……..…….. 356

Марія Шамрай
Використання VR і AR-ігор у викладанні фізики:
досвід і перспективи ……...……. 359

Святослав Шепетюк
Сімейні фермерські господарства як важлива ланка
аграрної економіки в сучасних умовах ……. 363

Тетяна Шершова
Фізіологічні та психологічні аспекти вокальної
підготовки естрадних співаків ……...…… 365

Антон Шиндор
Імплементація міжнародного досвіду використання
Arduino в освіті українських ЗЗСО ……...…… 367

Олег Щербань
Міжнародні інтеграційні процеси сучасного університету
(на прикладі Паризького університету Сорбонна) ……... 370

Крістіна Юта
Вишивка як психологічний маркер родинних стосунків
у повісті І. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я» …….. 373

Марія Яворська
Оцінка поточного стану чорноземів України ……..……. 375

Мінцзун Яо
Історичний розвиток закладів музичної освіти
у країнах Європейського Союзу …… 378

Олег Яременко
Іпотерапія як інноваційний метод
фізкультурно-спортивної реабілітації …….…….. 380

Тетяна Ящук
Значення економіко-математичного моделювання
для управління підприємством в умовах сталого розвитку ……..….. 383

НАШІ АВТОРИ 386

Анастасія Аксьоненко

ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

В умовах сьогодення освітній контекст, що характеризується постійними змінами та невизначеністю, вимагає від педагогів не лише ефективного навчання, але й розвитку резильєнтності в учнів – їхньої здатності до психологічної адаптації. Зважаючи на вразливість молодших школярів до травматичного досвіду, викликаного різноманітними кризами, першочерговим стає завдання розробки та впровадження комплексних підходів до формування їхньої стійкості, що ґрунтуються на актуальних наукових дослідженнях.

Ключовим аспектом формування резильєнтності є розвиток емоційного інтелекту. Він виступає фундаментом для здатності дітей долати стресові ситуації, адже дозволяє усвідомлювати, розуміти та регулювати емоції, а також розвивати емпатію – вміння розуміти емоційний стан інших. У нестабільних умовах, коли діти зіштовхуються з подіями, що можуть їх травмувати, емоційний інтелект допомагає ефективно керувати реакціями на стрес, знаходити внутрішні ресурси для подолання труднощів. Педагоги повинні створювати умови для розвитку емоційного інтелекту через ігри, бесіди, аналіз літературних творів та моделювання життєвих ситуацій [1].

Важливим механізмом адаптації виступає саморегуляція. Вона забезпечує контроль над думками, емоціями та поведінкою, сприяючи адаптації до змін та збереженню стійкості в умовах стресу. Формування навичок саморегуляції передбачає навчання дітей прийомам релаксації, дихальним вправам, технікам усвідомлення та управління емоційними станами. Розвиток саморегуляції є важливим компонентом резильєнтності, оскільки дозволяє дітям зберігати внутрішню рівновагу та зосередженість навіть у найскладніших обставинах [2].

Не менш важливим ресурсом резильєнтності є позитивне мислення. Воно допомагає дітям знаходити сенс у складних ситуаціях, підтримувати надію та формувати оптимістичний світогляд. Позитивне мислення сприяє розвитку впевненості у власних силах, усвідомленню власних ресурсів та здатності долати труднощі. Використання технік когнітивної реструктуризації, арт-терапії, казкотерапії та інших методів дозволяє трансформувати негативні думки на позитивні, сприяючи формуванню психологічної стійкості.

Суттєвим чинником підтримки виступає соціальна компетентність. Вона забезпечує доступ до соціальної підтримки, допомагає будувати міцні міжособистісні зв’язки та розвивати навички ефективної комунікації. Соціальна компетентність передбачає вміння співпрацювати, вирішувати

конфлікти та звертатися за допомогою. Соціальна підтримка відіграє важливу роль у подоланні стресових ситуацій, адже дозволяє дітям відчувати себе частиною спільноти, мати підтримку та відчувати взаємодопомогу [3].

Для ефективного формування резильєнтності необхідно створити психологічно безпечне освітнє середовище. Це передбачає забезпечення емоційної підтримки, створення атмосфери довіри та відкритості, організацію роботи психологічної служби в школі та навчання дітей стратегій подолання стресу та тривоги. Важливо створити простір, де кожна дитина відчуває себе прийнятою та захищеною, де вона може вільно висловлювати свої почуття та отримувати підтримку.

Ефективним інструментом є використання інтерактивних методів навчання. Застосування ігрових технологій, арт-терапії, казкотерапії, організація рольових ігор, дискусій та групових проєктів сприяють розвитку емоційного інтелекту, саморегуляції та соціальних навичок. Використання онлайн-платформ дає можливість організувати дистанційну підтримку, забезпечити доступ до навчальних матеріалів та створити віртуальні простори для спілкування та взаємодії.

Важливим аспектом є залучення сім'ї до процесу формування резильєнтності. Це передбачає проведення батьківських тренінгів та консультацій, надання рекомендацій щодо створення сприятливого сімейного клімату, а також організацію спільних заходів для дітей та батьків. Важливо, щоб сім'я виступала надійним ресурсом підтримки для дитини, забезпечуючи їй почуття безпеки та стабільності.

Формування резильєнтності в учнів початкової школи є важливим завданням сучасної освіти, особливо в умовах нестабільності. Педагогічні стратегії, спрямовані на розвиток емоційного інтелекту, саморегуляції, позитивного мислення та соціальної компетентності, є ефективними інструментами для формування здатності до подолання стресових ситуацій. Комплексний підхід, що включає створення психологічно безпечного середовища, використання інтерактивних методів навчання та залучення сім'ї, є ключовим чинником успішної реалізації цих стратегій. В умовах нестабільності першочерговим завданням є підтримка дітей, розвиток їхньої адаптивності та виховання життєстійкості, що дозволить їм не тільки пережити труднощі, а й досягти повноцінного життя.

Список використаних джерел

1. Кабанець І. А. Організація освітнього процесу початкової школи в умовах безпечного освітнього середовища : кваліфікац. робота на здобуття освіт. ступеня магістр : спец. 013 Початкова освіта / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, каф. початк. та проф. освіти. Харків, 2024. 69 с. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/17829.

2. Макарчук В. В., Аксьоненко А. А. Особливості європейських методик виховання молодших школярів: перспективи для української школи. *Педагогічна Академія: наукові записки.* 2024. №12. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.14395000.
3. Барановська О. В. Можливості технологій індивідуалізованого навчання з компенсації освітніх втрат в умовах воєнного стану (початкова школа). *Modern research in world science :* Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. Lviv, Ukraine: SPC «Sci-conf.com.ua», 2022. P. 338–342.

Антон Амонс

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЧЕРЕЗ ПОЗАКЛАСНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Формування національної ідентичності є одним із ключових завдань освіти, спрямованих на виховання свідомих громадян, які розуміють і шанують власну культуру, історію та традиції. Особливо важливу роль у цьому процесі відіграє позакласна діяльність, яка дає змогу майбутнім учителям активно залучати учнів до культурно-просвітницької роботи, формувати патріотичні цінності та сприяти розвитку громадянської свідомості. Позакласна діяльність створює умови для більш глибокого осмислення національних традицій, залучення учнів до активної громадської позиції та зміцнення їхньої ідентичності [5, с. 64].

Одним із головних викликів формування національної ідентичності через позакласну діяльність є недостатня інтеграція національно-патріотичного виховання в систему загальної освіти. Часто діяльність, пов’язана з національним вихованням, обмежується урочистими заходами або символічними акціями, які не завжди мають глибокий освітній ефект. Важливим завданням є перетворення позакласної діяльності на системний процес, який базується на інтеграції історичних, культурних та мовних аспектів у повсякденне життя учнів [2, с. 84].

Однією з можливостей для ефективного формування національної ідентичності є створення клубів та гуртків національно-патріотичного спрямування. Це можуть бути історичні клуби, літературні студії, етнографічні гуртки, які дозволяють учням глибше зануритися в історію, культуру та традиції свого народу. Майбутні педагоги мають бути ініціаторами таких ініціатив, використовуючи активні методи навчання, що базуються на дослідницькій діяльності, творчих проєктах та командній роботі [1, с. 45].

Значну роль у формуванні національної ідентичності відіграє волонтерська діяльність, яка розвиває почуття відповідальності та громадянської активності. Майбутні вчителі можуть організовувати соціальні ініціативи, екологічні акції, благодійні заходи, спрямовані на допомогу ветеранам, внутрішньо переміщеним особам, дітям-сиротам. Волонтерська робота не лише сприяє національному самоусвідомленню, а й формує емпатію та соціальну відповідальність [1, с. 46].

Важливим компонентом позакласної діяльності є організація екскурсій, поїздок до історичних місць, музеїв, меморіалів, які дозволяють учням безпосередньо знайомитися з культурною спадщиною своєї країни. Така форма роботи сприяє не лише пізнавальному розвитку, а й створює емоційний зв'язок між особистістю та її національною культурою. Майбутні вчителі повинні вміти використовувати цей потенціал для виховання патріотизму та гордості за свою країну [2, с. 85].

Національна ідентичність формується також через мистецьку діяльність. Залучення учнів до театральних постановок, художніх виставок, музичних заходів, які відображають національні традиції, є ефективним способом формування патріотичних почуттів. Майбутні вчителі мають усвідомлювати важливість творчості у національному вихованні та активно впроваджувати її в свою педагогічну практику [4, с. 72].

Однією з можливостей для ефективного формування національної ідентичності є активне використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Соціальні мережі, блоги, освітні онлайн-платформи можуть стати потужним інструментом популяризації національних цінностей серед учнівської молоді. Майбутні вчителі повинні навчатися працювати в цифровому середовищі, створювати якісний контент, що сприятиме поширенню знань про національну культуру та історію.

Позакласна діяльність у сфері національного виховання повинна базуватися на принципах інтерактивності, добровільності та творчого підходу. Майбутні вчителі мають навчитися враховувати інтереси учнів, залучати їх до активного діалогу та співпраці, формувати у них відчуття причетності до національної спільноти [3, с. 105].

Формування національної ідентичності через позакласну діяльність є одним із найефективніших напрямів виховання сучасної молоді. Позакласна робота дозволяє створити природне середовище для інтеграції національних традицій, історичних знань та культурних цінностей у повсякденне життя учнів. Вона не лише доповнює основний освітній процес, а й надає можливість учням особисто взаємодіяти з національною спадщиною, що значно посилює виховний ефект [3, с. 106].

Одним із ключових чинників успішного впровадження національно-патріотичного виховання є активна позиція майбутніх педагогів. Саме

вони повинні стати ініціаторами освітніх проєктів, історико-культурних заходів, творчих активностей, які сприятимуть розвитку громадянської свідомості у школярів. Для цього необхідно забезпечити належну підготовку студентів педагогічних спеціальностей, розширювати їхні знання у сфері національного виховання та формувати в них практичні навички організації позакласної діяльності [5, с. 81].

Використання різноманітних форм позакласної діяльності, таких як гурткова робота, волонтерські ініціативи, мистецькі проєкти, екскурсійна діяльність та цифрові освітні платформи, дозволяє зробити процес виховання глибшим та більш інтегрованим у сучасне суспільне життя. Важливо, щоб ці заходи були цікавими, практично орієнтованими, сприяли розвитку креативності та ініціативності учнів, дозволяли їм усвідомлювати свою роль у збереженні та розвитку національних традицій [4, с. 90].

Проте, існує низка викликів, які потребують вирішення. До них належать нестача методичних матеріалів для організації позакласної діяльності, обмежені ресурси закладів освіти, недостатня підготовка педагогів до проведення національно-патріотичного виховання у сучасних умовах. Подолання цих перешкод можливе завдяки комплексному підходу, який включатиме оновлення освітніх програм, розробку інтерактивних методичних рекомендацій, залучення широкого кола партнерів – громадських організацій, культурних установ [1, с. 48].

Особливу увагу слід приділяти розвитку інформаційної грамотності педагогів та учнів, адже в епоху цифрових технологій важливо вміти критично оцінювати інформацію, що надходить із різних джерел, зокрема щодо національної історії та культури. Використання сучасних медіа, соціальних мереж, блогів та онлайн-платформ для популяризації національно-патріотичних цінностей може суттєво підсилити ефективність виховного процесу [1, с. 49].

Таким чином, позакласна діяльність є потужним інструментом формування національної ідентичності учнів, сприяючи їхньому патріотичному вихованню, громадянській активності та соціальній відповідальності. Майбутні вчителі відіграють ключову роль у цьому процесі, і саме від їхньої підготовленості, мотивації та педагогічної майстерності залежатиме якість та результативність національно-патріотичного виховання у закладах освіти. Важливо, щоб освітня система створювала сприятливі умови для цього, забезпечуючи методичну підтримку, ресурсну базу та можливості для професійного розвитку педагогів.

Список використаних джерел

1. Каліманова О. М. Формування національної ідентичності учня в роботі класного керівника. *Педагогіка*. 2023. № 12. С. 45–50. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/41_2021/part_1/47.pdf.

2. Семенюк Т. І. Роль патріотичних заходів у вихованні національної ідентичності школярів. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. 2016. № 11. С. 83–88. URL: https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/issue/view/119.
3. Трач В. Г. Ефективні форми позакласної роботи для виховання національної самосвідомості у підлітків. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2020. № 4. С. 104–109. URL: https://pedscience.sspu.edu.ua/.
4. Формування в учнів основної школи національно-культурної ідентичності в контексті сучасних полікультурних впливів : посібник / [І. Д. Бех, О. М. Докукіна, С. Д. Федоренко, І. М. Шкільна, К. О. Журба]. Київ. 2019. 114 с. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/275581719.pdf.
5. Формування національно-культурної ідентичності особистості у викликах часу: збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу (до 100-річчя від заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка)/ [редкол.: С.А. Копилов (співголова, наук.ред.), І.Д. Бех (співголова) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. 108 с. URL: http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1563.

Михайло Амонс

ОСОБЛИВОСТІ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Козацька педагогіка – це унікальне явище в історії української освітньої традиції, що базується на ідеях патріотизму, духовності, моральності та фізичної досконалості. Вона формувала не лише освічених громадян, а й захисників своєї землі, які вміли відстоювати національні інтереси та були носіями української культури. Її принципи та виховні ідеали залишаються актуальними в сучасному процесі національно-патріотичного виховання молоді, що особливо важливо в умовах відродження української національної ідентичності.

Козацька педагогіка спирається на комплексний підхід до виховання, поєднуючи фізичний, інтелектуальний, моральний та духовний розвиток особистості. Головним завданням такої системи виховання було формування свідомого громадянина, здатного до захисту своєї Батьківщини, волелюбного, мужнього, витривалого, з високим рівнем відповідальності перед суспільством. У козацькому вихованні велике

значення приділялося любові до рідної землі, пошані до старших, готовності до самопожертви в ім'я свободи та справедливості [4, с. 965].

Формування національно-патріотичної свідомості учнівської молоді на основі козацької педагогіки є важливим напрямом сучасної української освіти. Основні ідеали козацького виховання, такі як відвага, чесність, сила духу та братерство, сприяють вихованню гідних громадян, які усвідомлюють свою відповідальність перед державою та суспільством. Одним із ключових компонентів цього процесу є відновлення традицій козацької звитяги через навчальні програми, патріотичні заходи, позакласну діяльність, спортивно-військові ігри та історичні реконструкції [2, с. 226].

Козацька педагогіка базувалася на принципі єдності навчання та виховання, де військово-фізична підготовка гармонійно поєднувалася з розвитком інтелекту, мистецтва, етики та духовності. Учнів навчали бути витривалими, морально стійкими, розвивали в них навички самостійності та відповідальності. Сьогодні ці аспекти мають ключове значення для виховання молоді, оскільки сприяють формуванню стійкої національної свідомості, готовності до захисту своєї держави та збереження культурної спадщини [3, с. 257].

Особливу роль у формуванні патріотизму відіграє символіка козацької доби. Героїчні постаті козаків, їхня боротьба за свободу та незалежність України стають основою для виховання молоді на прикладах історичних особистостей. Використання у навчальному процесі матеріалів про діяльність гетьманів, козацьких ватажків та військових діячів сприяє розумінню тяглості національної боротьби та зміцнює почуття гордості за свою історію [5, с. 82].

Сучасна українська освіта має всі можливості для відродження традицій козацького виховання. Важливим аспектом є інтеграція його принципів у шкільні програми, зокрема через вивчення історії, літератури, громадянської освіти, а також через практичні заняття, екскурсії до історичних місць, зустрічі з військовими, учасниками бойових дій, волонтерами. Такі заходи формують у молоді не лише знання, а й особистий досвід національної гордості та відповідальності перед державою [1, с. 50].

Одним із найефективніших методів відродження козацької педагогіки є впровадження у навчальні заклади козацьких спортивних ігор, змагань, військово-спортивних таборів, що дозволяє не лише зміцнювати фізичне здоров'я учнів, а й формувати у них дух єдності, братерства та готовності до командної роботи. Такі ініціативи сприяють розвитку лідерських якостей, навчають дітей долати труднощі, діяти в екстремальних умовах та зберігати самоконтроль [3, с. 259].

Козацька педагогіка також акцентує увагу на духовно-моральному вихованні, що є важливим чинником у формуванні особистості патріота.

Виховання на основі християнських цінностей, які були невід'ємною складовою життя козаків, сприяє формуванню таких якостей, як чесність, відповідальність, милосердя та повага до ближнього. Це особливо актуально в умовах сучасних викликів, коли молодь потребує моральних орієнтирів для розвитку своєї особистості [2, с. 227].

Використання елементів козацької педагогіки у сучасній освіті сприяє гармонійному розвитку учнів, поєднанню традицій та сучасних методів виховання. Вона дозволяє забезпечити високий рівень національної свідомості, соціальної активності та відповідальності серед молоді, що є важливим чинником у розбудові незалежної та сильної України [4, с. 968].

Формування національно-патріотичної свідомості учнівської молоді через козацьку педагогіку є важливим напрямом сучасної освіти, що сприяє вихованню відповідальних, свідомих громадян із глибоким почуттям любові до своєї країни. Козацьке виховання базується на принципах відваги, честі, гідності, самодисципліни та духовності, що є фундаментом для розбудови сильної української держави [4, с. 969].

Сучасна освітня система має значний потенціал для впровадження принципів козацької педагогіки через навчальний процес, позакласну роботу, військово-спортивне виховання, волонтерську діяльність та інтеграцію національно-патріотичних цінностей у повсякденне життя учнів. Важливо, щоб такі заходи не обмежувалися окремими подіями чи формальними ініціативами, а стали системною складовою освітнього процесу [2, с. 229].

Особливу увагу слід приділяти використанню інтерактивних методів навчання, які дозволяють учням не лише вивчати історію козацтва, а й відчувати себе його спадкоємцями. Проведення козацьких спортивних ігор, історичних реконструкцій, екскурсій до місць козацької слави, впровадження практик самоврядування сприяє глибшому засвоєнню ідей патріотизму та відповідальності перед суспільством [1, с. 49].

Козацька педагогіка має унікальну особливість – вона гармонійно поєднує фізичний, моральний та духовний розвиток особистості. Це дозволяє формувати стійкий характер, волю до перемоги, здатність до самопожертви та готовність захищати рідну землю. У сучасних реаліях, коли Україна веде боротьбу за свою незалежність, виховання молодого покоління у дусі козацьких традицій набуває особливого значення [5, с. 133].

Розширення та модернізація підходів до козацького виховання в освітньому процесі сприятиме створенню сильної генерації молодих українців, які усвідомлюватимуть свою національну ідентичність, знатимуть та шануватимуть історію свого народу, а також будуть готові до активної участі у розбудові країни [1, с. 45].

Таким чином, відродження та впровадження козацької педагогіки в сучасному освітньому процесі має стратегічне значення для формування нової генерації українців, які будуть не лише добре освіченими, а й духовно та морально підготовленими до викликів сучасного світу. Важливо, щоб виховання патріотизму не обмежувалося лише теоретичними знаннями, а набувало практичного вираження у реальній діяльності учнівської молоді, що стане запорукою збереження національної культури та традицій на майбутнє.

Формування національно-патріотичної свідомості учнівської молоді через козацьку педагогіку є не лише історичною спадщиною, а й необхідністю в сучасному виховному процесі. Відродження цих традицій допоможе виховати нове покоління українців, які будуть готові відстоювати національні інтереси, захищати свою країну та продовжувати її культурні традиції.

Список використаних джерел

1. Гаврилюк В. Ю. Козацьке виховання та засоби його актуалізації в сучасності. *Народна освіта*. 2023. №2. С. 45–52. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5455.
2. Івашковський В. І. Специфіка та сутність виховання сучасної молоді на козацьких засадах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (41). С. 226–232. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2014_7_29.
3. Макарчук В. В. Формування національної ідентичності сучасної молоді через самоосвіту. *Суспільство на національні інтереси*. 2024. № 8(8) С. 250–260. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/17920.
4. Мартинюк В. В. Модель формування національної ідентичності студентської молоді в закладах вищої педагогічної освіти у позааудиторній роботі. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. №11 (17). С. 958–970. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/7371.
5. Петренко І. М. Вплив козацької культури на формування громадянських цінностей учнівської молоді. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2019. 250 с.

Андрій Бевз

ОСНОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В РЕКРУТИНГУ

У сучасному світі штучний інтелект (ШІ) відіграє все більш значущу роль у багатьох сферах діяльності, зокрема в рекрутингу. Завдяки

технологіям ШІ процеси підбору персоналу стають більш ефективними, швидкими та об’єктивними. Автоматизація дозволяє компаніям економити ресурси, одночасно підвищуючи якість прийнятих рішень. Серед основних технологій, що використовуються в рекрутингу, варто виділити машинне навчання, обробку природної мови (NLP), автоматизовані алгоритми, чат-боти та аналіз поведінкових характеристик кандидатів. У цій роботі буде розглянуто основні аспекти застосування цих технологій у процесі підбору персоналу та їх переваги.

Машинне навчання (Machine Learning, ML) є основою для створення моделей, які аналізують великі обсяги даних про кандидатів. Це дозволяє прогнозувати їхню відповідність певній посаді та оцінювати ймовірність успішної роботи. Алгоритми машинного навчання визначають закономірності у резюме, аналізують попередній досвід працівників та їхню ефективність. Це значно спрощує процес підбору персоналу, оскільки допомагає знаходити ідеальних кандидатів на основі об’єктивних показників [1, с. 119].

Машинне навчання також дозволяє виявляти тренди у рекрутингу, аналізуючи великі масиви даних про ринок праці. Компанії можуть використовувати ці знання для коригування своїх стратегій найму, визначаючи найбільш потрібні навички та компетенції. Завдяки цьому підбір персоналу стає не лише ефективнішим, а й стратегічно спрямованим.

Обробка природної мови (Natural Language Processing, NLP) широко використовується для аналізу резюме, мотиваційних листів та інших текстових даних. Завдяки NLP системи рекрутингу можуть автоматично розпізнавати ключові навички, освіту, професійний досвід кандидатів. Крім того, NLP застосовується у чат-ботах, які взаємодіють із кандидатами, відповідають на поширені запитання та навіть проводять первинний скринінг.

NLP також дозволяє аналізувати профілі кандидатів у соціальних мережах та професійних платформах, таких як LinkedIn. Це дає змогу оцінювати активність кандидата, його професійні досягнення та рекомендації від колег. Такі підходи дозволяють отримати більш комплексну картину про потенційного співробітника.

Автоматизовані алгоритми дозволяють значно прискорити процес відбору персоналу, мінімізуючи людський фактор. Вони можуть ранжувати резюме за рівнем відповідності вакансії, аналізувати поведінкові характеристики кандидатів під час онлайн-співбесід та навіть оцінювати тональність їхніх відповідей. Завдяки таким алгоритмам підвищується об’єктивність рішень та зменшується ризик упередженості під час відбору [2, с. 98].

Автоматизоване сканування резюме є одним із найважливіших напрямків застосування ШІ в рекрутингу. Використання алгоритмів

машинного навчання та NLP дозволяє швидко обробляти великі обсяги резюме, визначаючи найбільш відповідних кандидатів. Системи можуть не тільки знаходити ключові слова, але й аналізувати стиль написання, граматику та структуру документа. Крім того, інтеграція з платформами управління талантами (ATS) дозволяє ефективно зберігати та аналізувати інформацію про кандидатів.

Завдяки цьому HR-фахівці отримують можливість швидко знаходити найкращих претендентів та зменшувати час, необхідний на аналіз резюме. Це особливо важливо для великих компаній, які отримують сотні або навіть тисячі заявок на вакансії.

Чат-боти стали невід'ємною частиною сучасного рекрутингу, автоматизуючи взаємодію з кандидатами. Вони дозволяють зменшити навантаження на HR-спеціалістів, прискорюючи комунікацію та забезпечуючи персоналізований підхід. Основні функції чат-ботів включають:

- відповіді на стандартні запитання кандидатів;
- проведення первинного скринінгу;
- аналіз відповідей кандидатів;
- інтеграцію з популярними месенджерами для зручного спілкування [3, с. 78].

Також чат-боти можуть сприяти залученню пасивних кандидатів, взаємодіючи з ними через різні платформи. Вони можуть відправляти персоналізовані повідомлення про відкриті вакансії та підтримувати комунікацію до моменту подання заявки.

Аналіз поведінкових характеристик стає все більш важливим у сучасному рекрутингу. Використовуючи алгоритми ШІ, можна оцінювати такі аспекти, як комунікабельність, емоційний інтелект, здатність до адаптації та стресостійкість. Для цього застосовуються технології NLP, аналіз голосових інтерв'ю та вивчення невербальної поведінки.

Прогнозування успішності кандидата базується на аналізі його попереднього досвіду, психометричних тестів та великих даних. Алгоритми можуть визначати, які кандидати мають найбільший потенціал успіху на основі історичних даних компанії. Завдяки цьому процес рекрутингу стає більш об'єктивним та ефективним.

Такі технології допомагають не лише знаходити найбільш кваліфікованих кандидатів, а й прогнозувати їхню лояльність до компанії та можливий кар'єрний ріст.

Використання штучного інтелекту у рекрутингу значно покращує процес підбору персоналу, підвищуючи його швидкість, точність та об'єктивність. Машинне навчання, NLP, автоматизовані алгоритми, чат-боти та аналіз поведінкових характеристик є ключовими інструментами, що дозволяють компаніям знаходити найкращих кандидатів. Водночас, важливо враховувати обмеження цих технологій, такі як можливі

упередження та необхідність людського контролю. Надалі розвиток ШІ у сфері рекрутингу буде спрямований на вдосконалення алгоритмів, забезпечення більшої прозорості та створення гнучких систем для ефективного прийняття рішень. Це дозволить зробити процес найму ще більш точним, об'єктивним і зручним для всіх учасників ринку праці.

Список використаних джерел

1. Васьків О. М., Стадник Ю. А. Сучасні HR-технології для бізнесу. *Бізнес Інформ.* 2022. №1. С. 114–122. URL: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-1-114-122.
2. Бей Г. В., Середа Г. В. Трансформація HR-технологій під впливом цифровізації бізнес-процесів. *Економіка і організація управління.* 2019. № 2. С. 93–101. URL: https://doi.org/10.31558/2307-2318.2019.2.10.
3. Черненко Н. Штучний інтелект в управлінні персоналом. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. №12. С. 76–83. URL: https://doi.org/10.32851/2708-0366/2022.12.11.

Анастасія Благополучна

ЦИФРОВА ГАСТРОНОМІЯ ЯК ТРЕНД У РЕСТОРАННОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Сучасний ресторанний бізнес стрімко розвивається, адаптуючись до змін у технологіях та уподобаннях споживачів. Одним із найцікавіших і перспективних напрямів у цій сфері є цифрова гастрономія. Це поєднання кулінарного мистецтва з передовими цифровими технологіями. Вона змінює підхід до приготування страв, обслуговування клієнтів і навіть створення нових форматів ресторанів.

Цифрова гастрономія охоплює низку інноваційних рішень, серед яких 3D-друк їжі, використання штучного інтелекту для персоналізованого харчування, застосування доповненої та віртуальної реальності у ресторанах, а також автоматизація процесів приготування та доставки страв. Ці технології спрямовані не лише на підвищення ефективності роботи ресторанів, а й на створення унікального досвіду для відвідувачів.

Одна з найцікавіших інновацій у цифровій гастрономії це 3D-друк їжі. Він дозволяє створювати складні форми та текстури продуктів, які неможливо отримати традиційними методами. Наприклад, компанія Natural Machines розробила 3D-принтер Foodini, що дозволяє друкувати пасту, шоколадні вироби та навіть м'ясні страви. Такі технології можуть бути корисними не лише у сфері високої кухні, а й у медичному харчуванні, дозволяючи створювати страви з точним балансом поживних речовин для людей із особливими дієтичними потребами.

Штучний інтелект (ШІ) у гастрономії почав відігравати важливу роль. Сучасні алгоритми аналізують дані про харчові уподобання гостей, їхню історію замовлень і навіть стан здоров'я, щоб рекомендувати найкращі варіанти страв. Наприклад, деякі ресторани впроваджують системи, що використовують машинне навчання для персоналізованих меню, які адаптуються під конкретного клієнта. Крім того, ШІ допомагає оптимізувати запаси продуктів, запобігаючи харчовим відходам, а також покращує роботу кухні, підбираючи оптимальні рецепти та способи приготування.

Доповнена та віртуальна реальність (AR/VR) змінюють взаємодію клієнта з рестораном. Деякі заклади пропонують гостям можливість переглядати своє меню у форматі AR – наприклад, використовуючи мобільний додаток, клієнт може побачити 3D-візуалізацію страви перед замовленням. Віртуальна реальність також може використовуватися для створення унікального ресторанного досвіду, наприклад, коли відвідувачі можуть «подорожувати» у різні куточки світу, не покидаючи ресторан. Такі технології особливо популярні у концептуальних закладах та fine dining-ресторанах.

Ще один важливий аспект цифрової гастрономії – це автоматизація ресторанних процесів. Нині багато закладів ресторанного господарства використовують роботизованих кухарів та офіціантів, що зменшує витрати на персонал і підвищує швидкість обслуговування. Наприклад, у деяких закладах Японії та Китаю їжу готують роботи, що гарантує точність рецептів і високу якість страв. Також автоматизовані системи замовлення та доставки (зокрема, дрони та автономні транспортні засоби) допомагають покращити швидкість і ефективність обслуговування.

Цифрова гастрономія має значний вплив на сталий розвиток ресторанної сфери. Вона сприяє скороченню харчових відходів завдяки точному розрахунку інгредієнтів, покращенню логістики та підвищенню рівня персоналізації замовлень. Використання новітніх технологій також відкриває нові можливості для створення більш здорових і екологічно чистих продуктів.

У майбутньому цифрова гастрономія продовжуватиме трансформувати ресторанний бізнес. Технології ставатимуть доступнішими, а їхнє впровадження – масовішим. Очікується, що ресторани будуть використовувати ще більше інтерактивних елементів, автоматизованих процесів і штучного інтелекту, що дозволить їм не лише підвищити ефективність роботи, а й запропонувати гостям абсолютно новий рівень гастрономічного досвіду. Таким чином, цифрова гастрономія не лише є трендом сьогодення, а й визначає майбутнє ресторанного господарства.

Список використаних джерел

1. Hjalager A. M. Digital food and the innovation of gastronomic tourism. *Gastronomy and Tourism*. 2022. № 7(1). P. 35–49.
2. Corvo P., Migliavada R., Zocchi D. M. New food and restaurant trends. *In Italian studies on food and quality of life*. 2022. P. 39–55.
3. Çalışkan S. New Techs and Trends in Gastronomy. *In Future Tourism Trends*. 2024. Vol. 2. P. 193–205.

Софія Бородай

СУТНІСТЬ І ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Розвиток економіко-правових відносин, який існує в багатьох країнах світу та Європи не може існувати без соціального захисту населення, який є обов'язковою частиною соціальної політики держави. Державні органи будь-якої країни через надання соціальних послуг матеріального, духовного, медичного або іншого характеру захищають своїх громадян від можливих соціальних ризиків, пов'язаних з погіршенням політичної або економічної ситуації.

В Конституції України статтями 85, 102 та 116 законодавчо закріплено «про цивілізаційний вибір, європейську ідентичність українського народу та незворотність стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та НАТО» [2]. Виходячи з цього наша країна приймає і втілює досвід країн ЄС в сфері політики, економіки, культури та соціального захисту населення.

В Україні право на соціальний захист гарантується 46 статтею Конституції, згідно якої «громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом» [2].

Крім того, дана стаття передбачає, що «пенсії, а також інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом» [2].

Говорячи іншими словами, соціальний захист населення – це система політико-правових, соціально-економічних та методо-організаційних заходів, які виступають гарантіями держави для забезпечення гідного життя громадян, відповідно до стандартів сучасного суспільства [3].

Таким чином, виходячи з вищесказаного, сформулюємо основні пріоритети соціального захисту в Україні:

1. створення належних умов для задоволення соціально-економічних та психологічних потреб людей похилого віку, людей, які опинилися в складних життєвих обставинах та осіб з інвалідністю;

2. запровадження економіко-соціальних гарантій для громадян, які потребують соціального захисту, стосовно рівня життя не нижчого, ніж прожитковий мінімум, закріплений українським законодавством;

3. протидія соціальній напруженості, що виникає через майнову, етнічну, релігійну та іншу нерівність шляхом вдосконалення чинного законодавства стосовно соціокультурних питань [3].

Українське законодавство у сфері соціального захисту приділяє увагу основним видам соціального забезпечення, таким як: призначення, перерахунок і виплата пенсій, соціальне страхування, допомога інвалідам та сім'ям, які виховують дітей, інша соціальна допомога тощо.

Здійснення державою соціального захисту громадян відбувається шляхом надання соціальних послуг. Відповідно до статті 1 пункту 17 Закону України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VIII, «соціальні послуги – дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб або сімей, які в них перебувають. Особі або сім'ї одночасно можуть бути надані одна або декілька соціальних послуг» [1].

Після повномасштабного вторгнення в нашій країні до основних завдань соціального захисту додалося вирішення різноманітних проблем цілого прошарку українського суспільства - внутрішньо переміщених осіб. В свою чергу, державі та органам місцевого самоврядування необхідно своєчасно та ефективно реагувати на нові виклики сьогодення.

З початку військових дій, українське законодавство з питань соціального захисту намагається трансформуватися під сучасні обставини. Це вимагає від Уряду не тільки фінансових ресурсів, а й відповідних фахівців, які зможуть налагодити ефективний процес надання соціальних послуг населенню. Отже, за різними офіційними оцінками протягом 2022 – 2024 близько 4,3 млн. українських біженців перебувають в країнах ЄС, де соціально-економічні питання розв'язуються більш ефективно [5].

Якщо проаналізувати проблеми, які найбільше турбують ВПО і з якими стикається система соціального захисту України це:

1. житло;
2. грошова допомога;
3. працевлаштування;
4. медичне обслуговування.

Звичайно, що від того наскільки ефективно і своєчасно будуть надані ці послуги державними органами, залежить життя і здоров'я пересічних громадян.

В свою чергу якісне і своєчасне реагування державою на вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб, потребує немалих коштів. Порядок

фінансування соціальних послуг, що надаються особам із числа ВПО під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, затверджений Постановою Кабінету міністрів України від 7 липня 2022 р. № 784 «Деякі питання фінансування соціальних послуг під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» [4].

Згідно з вказаною Постановою КМУ соціальні послуги для ВПО, а саме: оплата комунальних послуг, харчів, одягу, засобів гігієни та предметів першої необхідності, витрат на оплату праці, а також тимчасове проживання в будинках-інтернатах, відділеннях стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання, утворених при територіальних центрах соціального обслуговування фінансуються за рахунок:

1. коштів резервного фонду державного бюджету;
2. коштів, що надійшли в національній та іноземній валюті на поточний рахунок Міністерства соціальної політики;
3. перерахування коштів особами з поточного рахунка із спеціальним режимом використання або банківського рахунка, на який була зарахована допомога на проживання ВПО [4].

Якісне соціальне забезпечення незахищених верств населення в правовій державі завжди грає дуже важливу роль, але під час військових дій це питання стає більш актуальним. Тут на допомогу повинні прийти європейська і світова практика з відповідних питань, але я вважаю, що вона має переробитися під українську сучасність. Така взаємодія різноманітного досвіду з питань соціального захисту стане в нагоді не тільки в Україні, а і в багатьох країнах світу та ЄС.

Наприкінці своєї доповіді ще раз хочу зупинитися на деяких основних моментах. Система соціального захисту населення в будь-якій країні грає важливу роль для стабілізації політичної, економічної та соціокультурної ситуації. В Україні соціальне забезпечення громадян гарантується Конституцією і захищає найбільш уразливі верстви населення, а саме: людей похилого віку, осіб з інвалідністю, сім'ї, які виховують багато дітей, людей, які опинилися в складних життєвих обставинах тощо.

Під час воєнного стану, починаючи з лютого 2022, українська система соціального захисту населення перетворилася під сьогоднішню реальність. Не зважаючи на брак досвіду, фахівців і коштів, керівництво держави намагається впоратися з цією ситуацією. Йде постійний процес пошуку додаткових резервів, з яких фінансується надання соціальних послуг для ВПО та інших незахищених категорій населення. Отже, держава піклується про своїх громадян, розуміючи, що неналежний соціальний захист спровокує населення виїжджати за кордон. Втілений європейський та світовий досвід з відповідних питань і пристосований до українського сьогодення дозволить покращити якість і своєчасність надання соціальних послуг тим верствам населення, які цього потребують.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 №2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text (дата звернення 13.02.2025).
2. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 14.02.2025).
3. Поняття соціального захисту населення. Пріоритетні напрямки розвитку соціального захисту в Україні. URL: https://studies.in.ua/socialna-polityka-derzhavy/3500-ponyattya-socalnogo-zahistu-naselennya-proritetn-napryamki-rozvitku-socalnogo-zahistu-v-ukrayin.html (дата звернення 14.02.2025).
4. Постанова КМУ «Деякі питання фінансування соціальних послуг під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» від 07.07.2022 №784. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2022-%D0%BF#Text (дата звернення 14.02.2025).
5. У ЄС офіційно перебуває 4,3 млн. біженців з України. URL: https://forbes.ua/news/u-es-ofitsiyno-perebuvayut-43-mln-bizhentsiv-z-ukraini-naybilshiy-pririst-zafiksovano-u-nimechchini-11032024-19757 (дата звернення 14.02.2025).

Максим Брагар

ВИКОРИСТАННЯ ГІС У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ

Сучасна система освіти, орієнтується на впровадження передових методів і технологій, що сприяють ефективному засвоєнню знань учнями. Одним із найперспективніших інструментів у вивченні географії є геоінформаційні системи (ГІС), оскільки вони дозволяють не лише поєднувати теорію з практикою, а й формувати в учнів критичне мислення, просторове уявлення та аналітичні навички для розуміння складних процесів і явищ. Використання ГІС в освітньому процесі надає можливість не тільки детально відображати геопросторові процеси, а й аналізувати великі обсяги даних та моделювати розвиток територій, що є ключовим аспектом у підготовці молоді до професійної діяльності в умовах технологічного прогресу та цифрової трансформації суспільства.

З огляду на зростаючу потребу у фахівцях із цифровими компетентностями, інтеграція ГІС у навчальні програми є не лише актуальним, а й необхідним кроком для забезпечення відповідності сучасним вимогам освіти [2].

Застосування ГІС в освітньому процесі з географії створює умови для глибшого розуміння взаємозв’язків між природними явищами, просторовими процесами та соціально-економічними чинниками. Завдяки

функціям візуалізації й інтерактивності ці системи сприяють не лише кращому засвоєнню теоретичних знань, а й залученню учнів до дослідницької діяльності, виконання практичних завдань. Наприклад, ГІС надають змогу здійснювати картометричні вимірювання, аналізувати взаємозв'язки між різними об'єктами, моделювати просторові процеси та створювати тематичні карти, що суттєво збагачує освітній процес [1].

Комбіноване використання програмного забезпечення, такого як Google Earth і Quantum GIS, дає змогу ефективно виконувати різноманітні географічні завдання, необхідні для професійної освіти. Це включає створення, аналіз і візуалізацію картографічних матеріалів. Сучасна цифрова географія, яка поєднує географічні методи з ГІС-технологіями, робить ці інструменти доступними для широкого кола користувачів, включаючи учнів та викладачів, що сприяє формуванню якісного освітнього середовища. Яскравим прикладом впровадження цифрових технологій в освітній процес є застосування Google Earth, який фактично став стандартним засобом роботи з даними дистанційного зондування Землі.

Google Earth дає змогу працювати з просторовими даними, отримувати координати точок на карті та візуалізувати географічні явища в інтерактивному форматі. Хоча цей інструмент не є повноцінною геоінформаційною системою у традиційному розумінні, він виконує низку функцій, властивих ГІС, що робить його особливо зручним для освітніх цілей. Його унікальність полягає в тому, що дані зберігаються на серверах Google, а не безпосередньо на комп'ютері користувача, що забезпечує швидкий доступ до актуальної інформації та мінімізує вимоги до технічного обладнання. У процесі навчання географії цей інструмент використовується для широкого спектра завдань, зокрема для візуалізації природних процесів, виконання практичних завдань і демонстрації навчального матеріалу [5].

Програмне забезпечення Quantum GIS надає можливість виконувати всі основні завдання, пов'язані з обробкою геоінформаційних даних: від реєстрації растрових зображень і створення карт із кількома шарами до проведення комплексного геоінформаційного аналізу та збереження результатів у зручних форматах. Однією з ключових переваг QGIS є його вільний доступ, що, у поєднанні з розширеним функціоналом, робить цю програму оптимальним рішенням для освітніх установ [3].

Однією з важливих характеристик QGIS є інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, адаптований для різних категорій користувачів, зокрема завдяки можливості локалізації. Програма підтримує найпоширеніший формат геоінформаційних даних – шейп-файли, які широко застосовуються в таких системах, як ArcGIS і ArcView. Хоча безкоштовний статус QGIS може передбачати певні обмеження щодо наявності офіційних навчальних і довідкових матеріалів, цей недолік легко

компенсується великою кількістю ресурсів у відкритому доступі. Значна база шейп-файлів та навчальних матеріалів, доступних в Інтернеті, сприяє організації дистанційного навчання та забезпечує можливість роботи з геоінформаційними даними навіть для користувачів без спеціальної підготовки [2].

ГІС-технології відкривають широкі можливості для виконання картометричних вимірювань, просторового моделювання та візуалізації географічних даних у вигляді тематичних карт. Це робить їх універсальним інструментом для міждисциплінарного підходу в освіті. Використання таких технологій дозволяє не лише поглиблено вивчати географію та історію, а й застосовувати їх для пояснення явищ у фізиці, екології, інформатиці та інших науках. Таким чином, цифрові карти стають не просто джерелом інформації, а й ефективним способом моделювання простору на основі умовних знаків і аналітичних методів.

Список використаних джерел

1. Андрійчук Т., Власенко Р. Особливості використання інноваційних технологій у процесі підготовки майбутнього учителя географії. *Education. Innovation. Practice*. 2024. Т. 12. С. 7–14.
2. Браславська О. В. Методика використання геоінформаційних систем (ГІС) у викладанні географії в умовах профільної освіти. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 1(31) С. 891–906.
3. Рожі І. Г., Рожі Т. А., Федій О. А. Геодезичні аспекти створення цифрових моделей рельєфу для потреб геоінформаційних систем. *Просторовий розвиток*, Вип. 8, 2024. С. 477–491.
4. Сологуб Ю. І., Безпала О. В., Харченко О. М. Методичні аспекти викладання дисциплін на базі ГІС для непрофільних спеціальностей. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-4 (дата звернення 05.02.2025 р.).
5. EarthExplorer. 2024. URL: https://earthexplorer.usgs.gov/ (дата звернення 05.02.2025 р.).

Олександр Брицький

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасне суспільство, немов бурхливий океан, постійно змінюється, вимагаючи від молодих фахівців не лише знань, а й гнучкості, адаптивності та готовності до безперервного навчання.

Уявіть собі: вчорашній студент, щойно отримавши диплом, опиняється на ринку праці, де панують цифрові технології, штучний

інтелект та глобальна конкуренція. Чи готовий він до цього виклику? Чи має він не лише теоретичні знання, а й практичні навички, необхідні для успішної кар'єри?

Саме тут на допомогу приходить професійне виховання. Воно не обмежується лише навчанням конкретних професійних навичок. Це комплексний процес, спрямований на формування особистості, здатної не лише працювати, а й творити, мислити критично, приймати відповідальні рішення та бути лідером у своїй галузі.

Сучасні умови вимагають від професійного виховання нових підходів та методів. Недостатньо просто передати здобувачам вищої освіти знання – необхідно навчити застосовувати їх на практиці, розвинути творчі здібності та навчити працювати в команді.

Особливо актуальною окреслена тема є для України, яка прагне до інтеграції в європейський освітній простір. Якість вищої освіти, конкурентоспроможність випускників – це ключові фактори успішного розвитку країни.

Дослідження професійного виховання студентської молоді в сучасних умовах є предметом уваги багатьох науковців, які зробили значний внесок у цю галузь: І. Бех, В. Бочарова, О. Бялик, Б. Вульфов, М. Гагарін, І. Зязюн, О. Коберник, В. Лозова, Н. Лавриченко, Л. Міщик, Г. Пустовіт, С. Ящук.

На думку сучасник учених Олександра Коберника та Сергія Котлового «сучасне тлумаченням змісту виховання дають останні концепції і програми виховання дітей, учнівської та студентської молоді, що розроблені науковцями Національної академії педагогічних наук України, в яких підкреслюється, що зміст виховання в Україні нині складає науково обґрунтована система загальнолюдських і національних цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і Батьківщини, інших людей, самої себе, праці, природи, мистецтва» [1, с. 247].

Сучасний світ – це динамічний ландшафт, де соціально-економічні, технологічні та культурні зміни відбуваються з неймовірною швидкістю. В цьому контексті професійне виховання студентської молоді набуває особливої актуальності, адже саме воно формує майбутніх фахівців, здатних не лише адаптуватися до цих змін, а й активно впливати на них.

Соціально-економічні чинники регламентують свої умови, адже ринок праці постійно трансформується, вимагаючи від молодих спеціалістів гнучкості, мобільності та готовності до безперервного навчання. Успіх у кар'єрі все частіше залежить не лише від глибоких знань, а й від підприємницьких навичок, здатності до самоорганізації та вміння швидко реагувати на нові виклики.

Технологічний прогрес, особливо цифровізація, кардинально змінює характер праці. «Робочі місця стають все більш автоматизованими, а

цифрова грамотність та компетентність – обов'язковими атрибутами сучасного фахівця. Використання онлайн-платформ та дистанційних технологій стає не лише зручним, а й необхідним інструментом для навчання та професійного розвитку» [2].

Соціальні зміни також вносять свої корективи тому, що формування соціальної відповідальності та активної громадянської позиції стає важливим аспектом професійного виховання. В умовах глобалізації та мультикультурного середовища, розвиток міжкультурної компетентності та толерантності є невід'ємною частиною успішної професійної діяльності.

На думку Василя Кременя у цьому контексті «роль закладів вищої освіти набуває особливого значення. Вони мають створювати сприятливе освітнє середовище, де здобувачі можуть не лише отримати якісні знання, а й розвинути необхідні компетентності. Впровадження програм професійного розвитку та стажування, а також активна взаємодія з роботодавцями та професійними організаціями, є ключовими факторами успішного професійного виховання студентської молоді» [3, с. 11–24].

Ефективне професійне виховання – це не просто бажання, а необхідність. Воно є тим компасом, який допомагає молодим людям орієнтуватися в складному світі професій. Воно дає їм змогу не лише адаптуватися до вимог сучасного суспільства, а й активно формувати своє майбутнє.

Дослідження виявило, що професійне виховання має бути багатогранним, враховувати вплив соціально-економічних чинників, таких як постійна зміна вимог роботодавців та потреба в безперервному навчанні. Технологічний прогрес вимагає від молоді цифрової грамотності та вміння використовувати сучасні технології. Соціальні зміни, своєю чергою, вимагають формування соціальної відповідальності, громадянської позиції та вміння працювати в мультикультурному середовищі. Заклади вищої освіти відіграють у цьому процесі ключову роль. Вони є тим простором, де молодь може не лише отримати знання, а й розвинути необхідні навички.

Проте, система професійного виховання не може стояти на місці, вона має постійно еволюціонувати, враховуючи сучасні тенденції та потреби. Необхідно впроваджувати інноваційні методи та технології, які допоможуть здобувачам вищої освіти розвинути ключові компетентності.

Отже, професійне виховання студентської молоді – це складний, але надзвичайно важливий процес, який вимагає постійної уваги, вдосконалення та інновацій. А дослідження особливостей професійного виховання студентської молоді – це не просто наукова цікавість, а нагальна потреба. Адже це інвестиція в майбутнє, в успішне майбутнє нашої країни.

Список використаних джерел

1. Коберник О., Котловий С. Професійне виховання майбутніх фахівців у координатах єдності суспільно-державних та європейських цінностей. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2024. № 1 (12). С. 243–252.
2. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. URL: https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Kontseptsiia-vykhovannia-ditey-ta-molodi-v-tsyfrovomu-prostori.pdf (дата звернення: 24.02.2025 р.).
3. Кремень В. Г. Якісна освіта і нові вимоги часу. *Педагогічна і психологічна науки в Україні.* Київ: Педагогічна думка, 2007. Т. 1. С. 11–24.

Володимир Будзінський

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ: СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ В УМОВАХ КРИЗИ

Глобальні зміни в світовій економіці визначають нову роль готельного бізнесу, який впливає як на економічні, так і на соціальні процеси в суспільстві.

Аналізуючи тенденції розвитку готельної галузі України, можна зазначити, що конкурентоспроможність вітчизняних готелів поступово знижується порівняно з підприємствами Європи та Азії, що працюють в туристичних та рекреаційних зонах. Економічна турбулентність, яка виникає в результаті змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі України, ускладнює роботу готельних підприємств та знижує їх ефективність.

Попит на ринку індустрії гостинності України, зокрема в готельному секторі, зменшується через воєнний стан. Багато готелів призупинили свою діяльність через питання безпеки, технічні проблеми та пошкодження, спричинені обстрілами. Загалом, ситуація в цій галузі варіюється залежно від регіону, і наразі на заході України вона є відносно стабільною.

У період воєнного стану, постає актуальне питання розробки антикризових заходів щодо ефективного управління готельним бізнесом в Україні так як антикризове управління є особливо важливим механізмом для запобігання та подолання кризових явищ.

Функціонування готелів в умовах воєнного стану підтверджує необхідність впровадження елементів антикризового управління. У цьому контексті нехтування заходами антикризового управління може призвести до хаотичного розвитку кризи та банкрутства підприємства.

Розробка ефективної системи антикризового управління спрямована на підвищення конкурентоспроможності та забезпечення стабільності

підприємств у умовах глобальних економічних дисбалансів. Для цього необхідно створити чіткий план дій, визначити завдання та рекомендації для формування комплексу антикризових інструментів і заходів, що сприятимуть успішному функціонуванню підприємств.

Процес впровадження антикризового управління в готельному бізнесі розпочинається з діагностики та виявлення існуючих криз у діяльності підприємства [2]. Діагностика полягає у виявленні розбіжностей між фактичними, плановими фінансовими та економічними показниками, а також між внутрішнім і зовнішнім середовищем підприємства, і між окремими його підрозділами. Аналіз цих розбіжностей та їх можливий негативний вплив на діяльність і розвиток підприємства є важливою частиною діагностики кризового стану. Цей етап може поєднуватися з наступним кроком антикризового управління – оцінкою фінансово-господарського становища підприємства.

Діагностика та оцінка фінансово-економічних показників дозволяють виявити наявність кризи, її масштаб та ступінь впливу на підрозділи підприємства. Лише після виявлення кризи можна ухвалювати рішення щодо антикризового управління, визначаючи його цілі, об’єкти, учасників управлінського процесу, а також методи, інструменти та заходи для подолання виявленої кризи.

Інформація, отримана під час оцінки фінансово-господарського стану підприємства, стане основою для прийняття антикризових рішень суб’єктами управління. На її основі вони зможуть здійснюватися заходи, спрямовані на зміну системи управління, фінансове оздоровлення (економічну санацію), а також на підвищення прибутковості, платоспроможності, конкурентоспроможності та ринкової привабливості підприємства.

Також слід зазначити, що для прийняття антикризових рішень та змін у системі управління і фінансовому оздоровленні також ефективним є системне антикризове управління, яке варто поєднати зі стратегічним управлінням, оскільки саме на цих етапах закладається основа для майбутнього розвитку готельного підприємства.

На сьогодні найбільшими поширенішими видами криз на підприємствах готельного бізнесу є: кризи зовнішнього середовища та внутрішнього середовища [1].

Для подолання криз зовнішнього середовища необхідно впроваджувати такі заходи:

– ризик-менеджмент, що включає аналіз та зменшення впливу зовнішніх факторів на діяльність підприємства;

– розробка альтернативних стратегій розвитку та управління ризиками, які враховують зміни в макросередовищі та можливості адаптації підприємства до нових умов;

– моніторинг і аналіз ринкових і соціальних тенденцій для оцінки потенційного впливу кризи та адаптації готельного бізнесу до змінюваних умов;

– управління репутацією та комунікаціями, яке передбачає взаємодію з громадськістю та зацікавленими сторонами для підтримки довіри та забезпечення підтримки;

– створення системи кризового менеджменту та підготовка до непередбачуваних ситуацій;

– налагодження партнерських відносин з урядовими та соціальними структурами для спільного реагування на кризові ситуації;

– розробка та впровадження планів евакуації для забезпечення безпеки працівників та майна готельного підприємства;

– оцінка потенційних загроз для готельного бізнесу та розробка стратегії управління ризиками для подолання кризових ситуацій;

– забезпечення достатніх запасів матеріалів та енергоресурсів для безперервного надання послуг навіть за умов перебоїв у постачанні;

– співпраця та обмін досвідом з іншими підприємствами для застосування найкращих практик у сфері екологізації готельного бізнесу;

Для подолання криз у внутрішньому середовищі слід вжити такі заходи:

– перегляд і оптимізація бізнес-процесів;

– інноваційний розвиток і диверсифікація готельного бізнесу;

– поліпшення якості послуг та впровадження новітніх технологій для підвищення конкурентоспроможності;

– кадрове управління, орієнтоване на підвищення мотивації працівників та утримання ключових спеціалістів у важкий період;

– кадрове управління, спрямоване на покращення організаційної культури;

– перепідготовка персоналу та стимулювання підвищення продуктивності праці;

– вирішення конфліктів і створення сприятливого робочого середовища для вирішення проблем зі співробітниками;

– маркетингове дослідження ринку та аналіз конкурентного середовища для розробки стратегії виходу з кризи;

– розробка маркетингової стратегії для збереження клієнтської бази;

– розробка та впровадження стратегій управління репутацією.

Отже, антикризове управління в готельному бізнесі є важливим елементом забезпечення стабільності та розвитку підприємств у періоди економічних чи інших кризових ситуацій. Ключові стратегії виживання, такі як оптимізація витрат, диверсифікація послуг, адаптація маркетингових стратегій, а також швидка реакція на зміни в попиті, дозволяють готельним підприємствам зберегти конкурентоспроможність та підтримувати рівень обслуговування клієнтів.

Успішне антикризове управління передбачає гнучкість та здатність швидко адаптуватися до нових умов, а також збереження ефективної комунікації з працівниками та споживачами. Кризи, незважаючи на їх виклики, можуть стати можливістю для інновацій та вдосконалення бізнес-процесів. Завдяки грамотному управлінню та впровадженню стратегії збереження ресурсів, готельний бізнес може не лише пережити кризу, але й зміцнити свої позиції на ринку в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Миськів Г. В., Білик В. М. Етапи та заходи антикризового управління на підприємстві. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку.* 2024. № 1 (11). URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2024/sep/35776/240560maketmanagement-23-31.pdf (дата звернення: 01.03.2025).
2. Поворознюк І. М., Будзінський В. І. Формування програм антикризового управління на підприємствах індустрії гостинності під час криз. *Економіка та суспільство.* 2023. № 55. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2932 (дата звернення: 03.03.2025).

Роман Вакал

БОРОТЬБА УСРР 1920-х РР. ЗА ЗБЕРЕЖЕННЯ СВОЇХ СУВЕРЕННИХ ПРАВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СРСР: СУЧАСНА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Війна, розв’язана рф проти незалежної України, що триває уже 11 років та ситуація, в якій опинилися сьогодні російсько-українські відносини, спонукають ще раз звернутися до досвіду формування цих відносин після розпаду Російської імперії. Повчальний приклад 1920-х рр. вимагає від сьогоднішньої політичної еліти незалежної України не повторити помилок столітньої давнини, коли Україною було втрачено передумови для побудови незалежної держави. Щоб відповісти на питання, чому так сталося і чи могло бути інакше, слід звернутися до вже існуючих досліджень подій початку окресленого вище періоду, коли, власне, й вирішувалося, чи вдасться керівництву УСРР, яке навіть не намагалося вибороти незалежність, зберегти хоча б дещицю самостійності у взаємовідносинах з офіційною Москвою. У цьому ключі актуальним є з’ясування стану сучасної історіографії у питанні наукової розробки проблеми з’ясування позиції Української СРР, її керівництва у період формування більшовиками нової імперії під назвою СРСР, проблеми створення та діяльності органів представництва інтересів УСРР при уряді

СРСР у 1920-х рр., діяльність якого впливала на стан і рівень взаємовідносин між РСФРР/СРСР і радянською Україною.

Сучасна українська історіографія бере свій початок самостійного існування разом зі здобуттям Україною незалежності в 1991 р. та ліквідацією ідеологічного тиску на історичну науку. Для українських науковців почали створюватися можливості більш об'єктивного вивчення сторінок вітчизняної історії ХХ ст. Цьому сприяв процес розсекречення архівних документів та матеріалів, що стосувалися радянського минулого нашої держави. Однак, у дослідження цих питань склалися й негативні тенденції, пов'язані з розпадом СРСР та втратою інтересу до його утворення, та й взагалі до всього радянського періоду.

Варто віддати належне тим дослідникам, які займалися означеною проблемою і ввели до наукового обігу джерела, що засвідчують боротьбу Української СРР за збереження своїх суверенних прав у ході реалізації більшовиками своєї політики унітаризму та жорсткої централізації. Відомий український історик С. Кульчицький рекомендував вивчення політики Москви щодо України розпочинати з більш широкої проблеми – сутності радянської державності та її національного зрізу [9, с. 3]. Досліджуючи окреслену наукову проблему тут варто враховувати той чинник, що до конституційного оформлення СРСР та інституційного статусу унітарної держави, що припадає на 1923–1924 рр., відносини між РСФРР та УСРР зберігали формальні ознаки міждержавних [16, с. 15]. Тому у значній частині існуючих на сьогодні наукових праць сучасні українські автори у переважній своїй більшості опосередковано звертали увагу на дослідження проблеми політико-правового та інституційного становища радянської України на початку 1920-х рр., зачіпають питання міжреспубліканських відносин.

У числі перших проблему створення СРСР та позицію республіканського керівництва у цьому процесі підняли у своїх працях В. Буткевич [1], В. Ложкін [11], В. Мельниченко [12; 13], Л. Салига [15]. Поява цих наукових розвідок була викликана здобуттям Україною незалежності та розпадом СРСР. Науковці намагалися знайти і оприлюднити доступні на той час документи, що стосувалися процесу створення Радянського Союзу, місця і ролі у ньому України, тиску на республіканське партійно-радянське керівництво з боку кремля. Зокрема, В. Буткевич розкрив проблему формування СРСР і позицію Української СРР, керівництво якої не погодилося підписувати загальносоюзний договір. Намагання центрального більшовицького керівництва якомога швидше підпорядкувати незговірливу Україну підштовхувало його розпочати без згоди республіки створювати центральні органи влади в Москві, надаючи при цьому російським органам влади статус загальносоюзних [1].

У статті О. Задорожнього здійснено аналіз утвердження радянської влади та проблеми, з якими їй довелося зіткнутися в Україні [8, с. 401]. Серед них автор виділяє два ключових моменти: перший, несприйняття переважною більшістю українців можливості відновлення колишньої Російської імперії в оновленому вигляді; другий, неможливість ігнорування суверенітету УСРР, який було визнано самою РСФРР у міжнародному договорі від 28 грудня 1920 року.

У низці досліджень Г. Єфіменка [5; 6; 7] показано трансформацію політики радянської Росії щодо УСРР в залежності від тогочасних політичних обставин. На початку 1920 р. кремль намагався не лише позбавити український компартійно-радянський субцентр скільки-небудь реальних управлінських функцій, а й навіть здійснив спробу формально «влити» радянську Україну до складу РСФРР. Однак, цьому завадила поразка росії у війні з Польщею, у наслідок якої Кремль формально визнав незалежність УСРР та уклав з нею у грудні 1920 р. «Союзний робітничо-селянський договір». З початком непу владою УСРР було здійснено низку кроків, спрямованих на відстоювання економічних та фінансових інтересів республіки. Для цього 9 квітня 1921 р. політбюро ЦК КП(б)У було ухвалено постанову «Про представництво УСРР в Наркофінв РСФРР» [7].

Окремо варто виділити групу дослідників питання ставлення керівництва радянської України до утворення СРСР [12; 13;15; 17]. Зокрема, М. Фролов підкреслював глибокий розкол у середовищі керівництва КП(б)У й УСРР щодо сталінського проєкту «автономізації». Боротьба компартійно-радянської еліти України за збереження та посилання своїх владних повноважень у межах компетенції УСРР у складі СРСР вступила в протиріччя з централізаторською політикою кремля [17, с. 81].

Однак, інституційна складова та міжнародна діяльність Української СРР, становлення її дипломатичної служби та представництва радянської республіки в органах влади РСФРР/СРСР, за виключенням поодиноких напрацювань [2; 3; 16], до сьогодні не отримала системного і комплексного вивчення. Як і не достатньо розробленими залишаються питання боротьби УСРР за свої суверенні економічні права та бюджетно-фінансові відносини з більшовицьким московським центром.

Список використаних джерел

1. Буткевич В. Г. Связана ли Украина Союзным договором 1922 года? *Правда Украины*. 1991. 10 декабря. № 215 (14980).
2. Дацків І. Б. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів, 1917–1923 рр.: монографія. Т.: Астон, 2009. 519 с.
3. Дорошко М. З історії взаємин керівництва УСРР та РСФРР на початку 1920-х рр. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки:*

Міжвідомчий збірник наукових праць. Київ: Інститут історії України НАН України, 2005. №13. С. 57–71.

4. Єфіменко В. Створення Повноважного представництва УСРР в РСФРР. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки:* міжвідомчий збірник наукових праць. Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. № 19. С. 16–33.
5. Єфіменко Г. Статус УСРР та її взаємовідносини з РСФРР: довгий 1920 рік. Київ: Інститут історії України, 2012. 367 с.
6. Єфименко Г. Що трапилося 30 грудня 1922 року або радянська Україна на шляху до СРСР. Історична правда. 2012. 30 грудня.
7. Єфіменко Г. Не хотіли бути обслугою. Як в Україні намагалися Кремль від управління відсторонити. *Ділова столиця.* 2021. 28 вересня. URL: https://www.academia.edu/53720713.
8. Задорожній О. В. Місце і роль Української Соціалістичної Радянської Республіки в процесі утворення Радянського Союзу. *Актуальні проблеми політики*. 2014. № 52. С. 401–412.
9. Кульчицький С. Національна політика більшовиків в Україні під час створення комуністичного ладу. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наукових праць.* Київ: Інститут історії України НАН України, 2005. №13. С. 3–56.
10. Кульчицький С. Утворення СРСР: нові погляди. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* 2006–2007. № 15.
11. Ложкін В., Цехмістро Н. Як ми об'єднувалися в Союз. Позиція керівних діячів України у питанні створення СРСР. *Освіта.* 1991. 1 листопада.
12. Мельниченко В. Ю. XII з'їзд РКП (б) : Раковський проти Сталіна. *Український історичний журнал*. 1992. № 1. С. 31.
13. Мельниченко В. Ю. Чи був Раковський конфедералістом? Про минуле заради майбутнього / упорядник Ю.І. Шаповал; Редкол.: І.Ф. Курас та ін. К.: Вид-во при Київ. ун-ті, 1989. С. 283–289.
14. Нагорна Л. М. Позиція України у новоствореній союзній державі: 20-ті роки крізь призму 1990-х. *Український історичний журнал*. 1993. № 1. С. 3–15.
15. Салига Л. П., Боротьба Х. Г. Раковського за розширення прав України під час конституційного оформлення СРСР (травень-липень 1923 р.). *Український історичний журнал.* 1992. № 1. С. 115–116.
16. Сокирська В. В. Відносини між РСФРР і УСРР (1919–1929 рр.): політико-економічний та адміністративно-територіальний дискурс: автореф. дис…д.і.н.: 07.00.02 – всесвітня історія. Тернопіль, 2018. 47 с.
17. Фролов М. О. Керівництво Радянської України у процесі утворення СРСР (1922–1923 рр.). *Гілея : науковий вісник*. 2009. № 26. С. 81–94.

Олена Васильченко

ХАРАКТЕРИСТИКА КАРТОГРАФІЧНИХ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В останні роки картографічні хмарні технології здобули значну популярність у всьому світі завдяки своїй здатності ефективно працювати з великими обсягами даних, забезпечуючи швидкий доступ до картографічної інформації з будь-якого пристрою. Технології хмарних обчислень значно змінили підходи до створення, зберігання та обробки геоінформаційних даних, що дозволяє користувачам проводити аналіз і візуалізацію інформації в режимі реального часу. Вони знаходять застосування в різних галузях, від екології та містобудування до транспорту і сільського господарства, сприяючи прийняттю обґрунтованих рішень на основі актуальних даних.

Сучасна географія неможлива без використання карт, адже вони є основою для всіх географічних досліджень. В умовах змішаного або дистанційного навчання, яке триває вже п’ять років, традиційні паперові карти поступово замінюються електронними. Одним із цінних ресурсів, який поєднує як статичні, так і динамічні карти, є платформа OSVITANET [1], розроблена ПрАТ «Інститут передових технологій». На цьому навчально-методичному сайті можна знайти географічні атласи для всіх класів, в тому числі для одинадцятих. Для вивчення основ картографії та топографії пропонується різноманітний контент, включаючи теми «Топографія. Градусна сітка. Зональна система координат. Географічні координати», «Фрагмент аркуша топографічної карти», «Картографія. Класифікація карт тощо», а також «Електронна картографія. ГІС та ДЗЗ» (рис. 1).

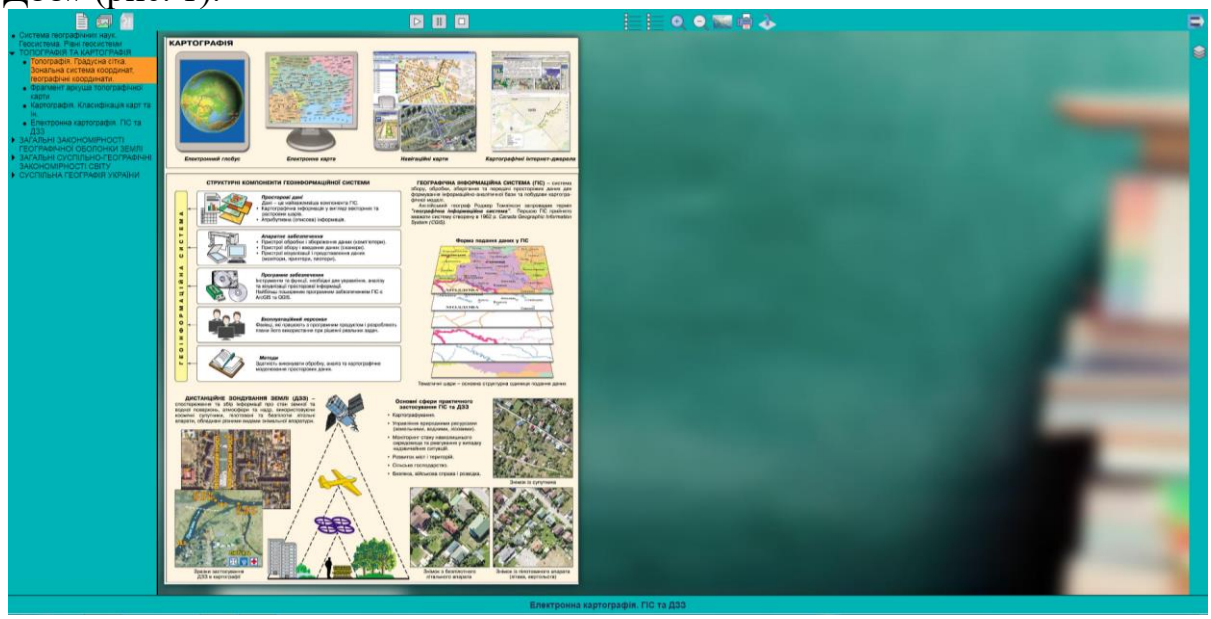

Рис. 1. Зразок електронного атласу на OSVITANET [55]

На сайті пропонуються також інтерактивні карти, які за потреби можна переглядати, масштабувати, переміщувати (рис. 2)

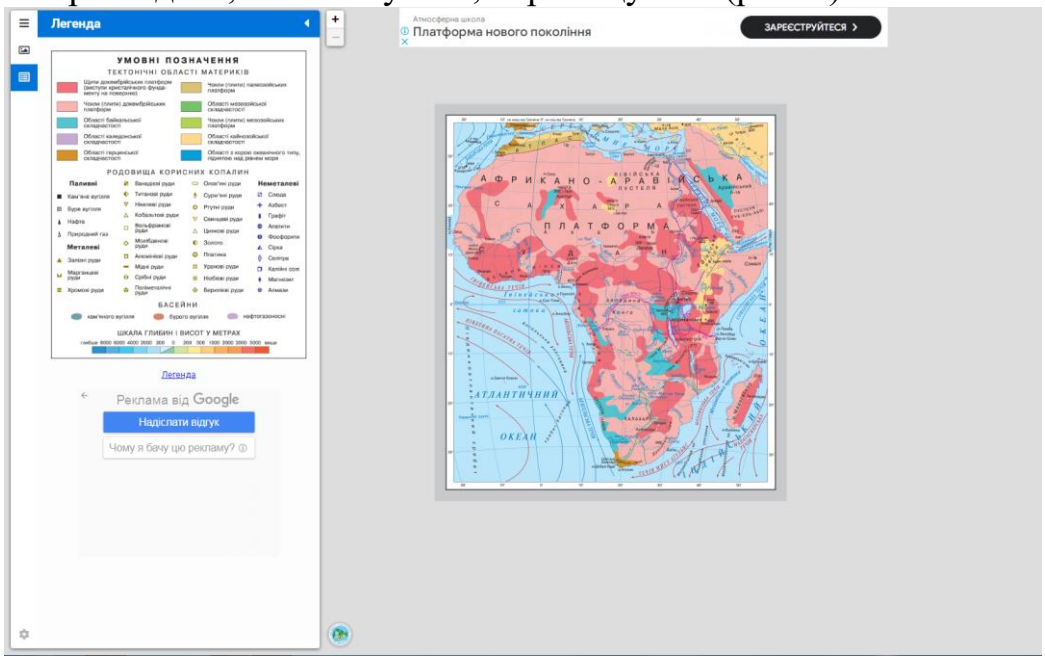

Рис. 2. Зразок інтерактивної карти на OSVITANET

Під час вивчення географії аналізуючи такі карти потрібно включати роботу з окремими шарами, їхнє порівняння, використання додаткових візуальних елементів і текстових описів, а також вивчення легенди карти. Серед недоліків цього підходу варто відзначити неможливість додавання індивідуальних позначень, зроблених як учнями, так і викладачами. Проте цей недолік можна компенсувати за допомогою безпосередньої роботи з картою в режимі онлайн через платформи Google Meet або Zoom. Особливу цінність представляє колекція інтерактивних електронних карт, яку для освітян підготував ДНВП «Картографія» [2] (див. рис. 3–5).

Рис. 3. Інтерактивні карти, пропоновані ДНВП «Картографія»

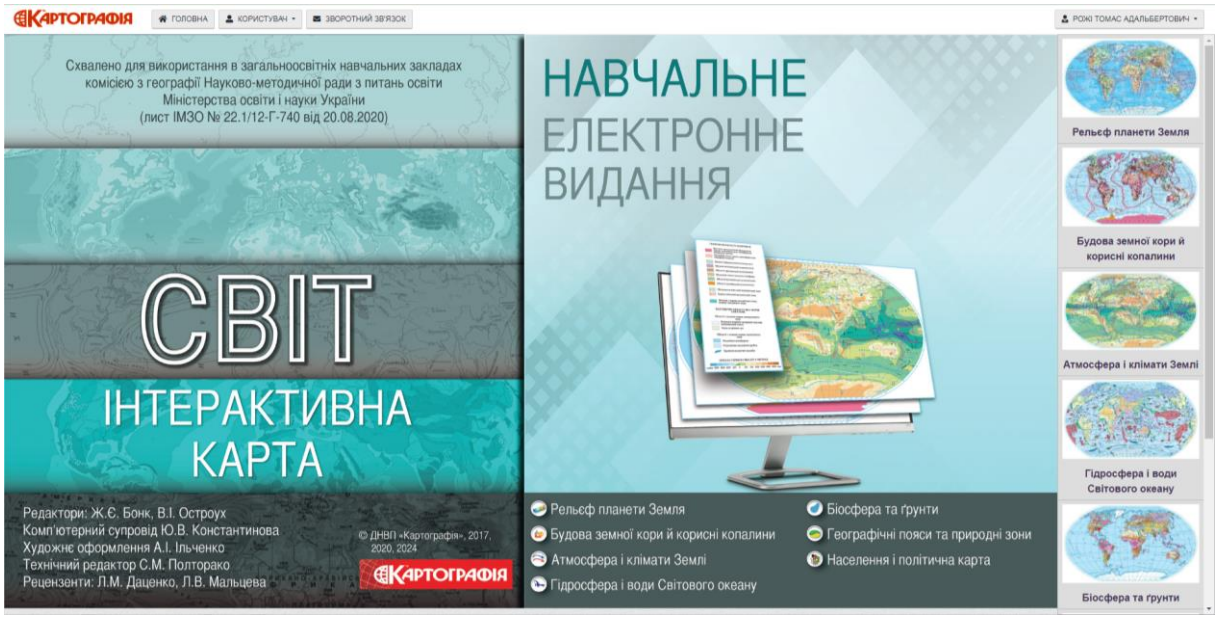

Рис. 4. Зразок інтерактивної карти ДНВП «Картографія»

Функціональні можливості роботи з інтерактивною картою, що пропонується в електронному навчальному виданні, майже не відрізняються від тих, що надає попередній онлайн-ресурс. Серед них – робота з окремими шарами карти, їхнє порівняння, аналіз причинно-наслідкових зв'язків між фізико-географічними та соціально-економічними процесами, а також можливість масштабування картографічного зображення тощо.

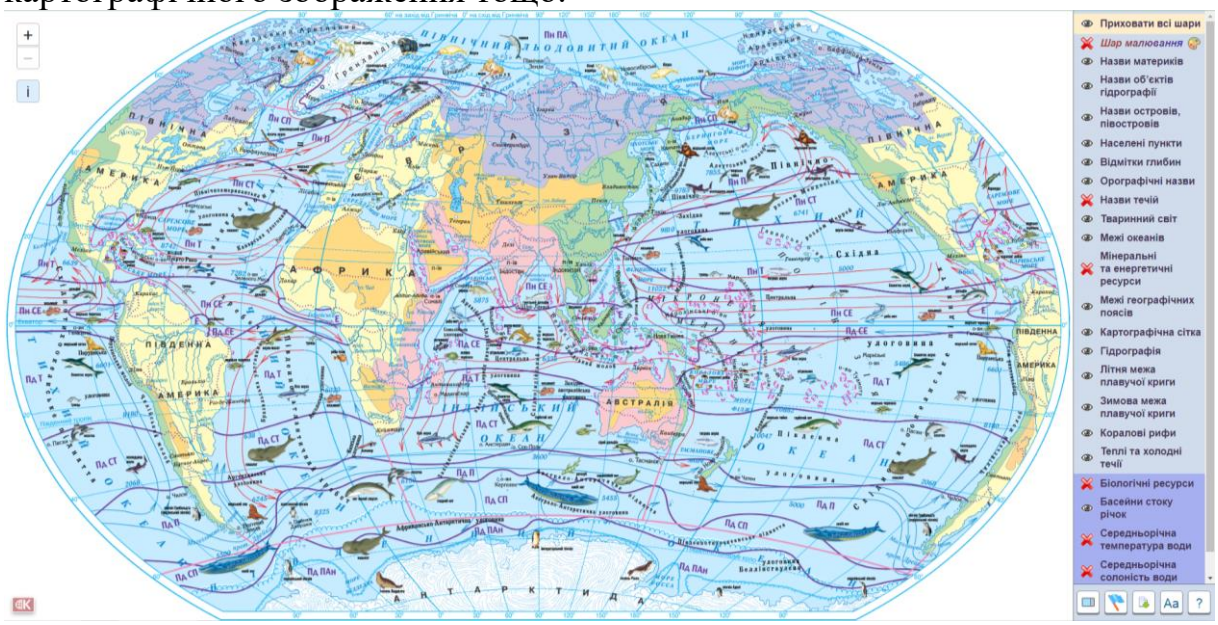

Рис. 5. Зразок інтерактивної карти ДНВП «Картографія»

Отже, картографічні хмарні технології – це інноваційний напрямок у сфері геоінформаційних систем, який дозволяє зберігати, обробляти та аналізувати картографічні дані без необхідності використання потужних локальних ресурсів. Картографічні хмарні технології стають невід'ємною

частиною сучасних геоінформаційних систем, надаючи можливості для більш ефективного збирання, обробки та використання картографічних даних.

Список використаних джерел

1. Osvitanet.com.ua. URL: https://new.osvitanet.com.ua/ (дата звернення: 12.02.2024).
2. Сайт ДНВП «Картографія». URL: https://dc.kgf.com.ua/ (дата звернення: 12.02.2024).

Сергій Вилєгжанін

ВАЖЛИВІСТЬ ПРЯМОГО ТА ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ ПРИ УПРАВЛІННІ ФОРМУВАННЯМ ПОРТФЕЛЯ ІТ-ПРОЄКТІВ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗМІНИ ЦИФРОВОЇ БІЗНЕС-МОДЕЛІ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні ми живемо на стику завершення ери третьої цифрової революції, яка почалась ще в другій половині минулого століття, головною рисою якої був розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, та переходу до четвертої.

Ми бачимо, що серед новітніх інформаційних технологій, спроможних створити еволюційний розрив для стрибка в інший ступінь цифрового виміру, на перший план виходять ті, які покликані для створення нових бізнес-моделей. Але застосування такого стеку інновацій потребує комплексного підходу як із точки зору проєктного менеджменту, так і з боку стратегічного управління підприємством.

На нашу думку, «цифрова трансформація» – це, скоріше, філософія використання цифрових технологій як набору інструментів для трансформації роботи сучасного підприємства. Максимальна цифровізація, цілі якої – збільшення продуктивності, зменшення витрат, прогнозованість, адаптивність до ринкових та ситуаційних змін, що в комплексі веде до покращення конкурентоспроможності бізнесу. Тобто суть «цифрової трансформації» не стільки в самому стеку задіяних цифрових технологій, скільки в змінах бізнес моделі самого підприємства які впроваджуються з їх допомогою.

Вже недостатньо лише тільки впровадження окремих програм, які автоматизують ті чи інші функції, процеси або впровадження точкових проєктів з автоматизації, використання окремої технології. В парадигмі «цифрової трансформації» мова йде як мінімум про сукупність проєктів та програм які повинні бути узгоджені із загальною стратегією підприємства – портфель проєктів ІТ.

Інститут управління проєктами в міжнародному стандарті «The Standard for Project Management» 2021 р. [2], дає таке визначення портфеля проєктів:

Портфель – проєкти, програми, підпорядковані портфелі та операційна діяльність, якими управляють як групою для стратегічних цілей. Н.Ю. Єгорченкова та А.В. Сазонов у своїй статті «Організація портфеля проєктів фінансових компаній на основі процесного підходу» 2021 р. наводять такі тези: «Компоненти портфеля, такі як програми й проєкти в рамках портфеля піддаються кількісній оцінці (наприклад, ідентифіковані, категоризовані, оцінені, пріоритезовані, затверджені). Крім того, компоненти портфеля можуть бути пов'язані або не пов'язані, можуть бути незалежними або взаємозалежними та можуть мати пов'язані або не зв'язані цілі. Компоненти портфеля конкурують за частину деяких або всього набору обмежених ресурсів. Частка або пропорції окремих компонентів у структурі портфеля можуть визначатися стратегіями і можливостями організації. Отже, організаціям необхідно вивчити свої унікальні обставини та визначити, як найкраще оптимізувати та збалансувати компоненти портфеля» [1].

Для впровадження обраної цифрової бізнес-моделі виникає потреба в реалізації ряду ІТ проєктів які є кандидатами на включення в портфель проєктів. Кожен з проєктів має свій стратегічний ефект, а сукупність таких ефектів в сумі проєктів дає розуміння про синергетичний ефект який повинен допомогти в досягнені цілей стратегії. Також кожен проєкт має свої потреби в ресурсах за які вони всі разом конкурують. Врахування всіх таких чинників дає нагоду сформувати кінцевий набір можливих і важливих проєктів підприємства в ІТ напрямку. Цей процес має назву стратегічного вирівнювання.

Але на практиці в управлінському процесі доволі часто, замість отримання кінцевого сталого набору потреб вираженого в конкретних проєктах, ми можемо отримати зворотний ефект стратегічного вирівнювання. Тобто з урахуванням реально можливих проєктів (за ресурсами, часом, місцем та т.ін.) існує можливість потреби в корегуванні самої цифрової або бізнес моделі, може статись що й навіть загальної стратегії підприємства. Такий зворотний зв'язок вперше був виявлений Норбертом Вінером (Norbert Wiener) в 1948 році в роботі «Кібернетика, або управління та зв'язок у тварині та в машині» та в подальшому розкритий в багатьох роботах із управління. Наприклад Джозеф О'коннор (Joseph O'Connor) в книзі The Art of Systems Thinking: Essential Skills for Creativity and Problem Solving каже [3]: «Зворотний зв'язок припускає, що частина виходу з системи знову подається на її вхід або система використовує інформацію з виходу на попередньому кроці для того, щоб ввести коригування в те, що вона буде робити на наступному». Такий

зворотний зв’язок, на його думку, може бути таким що підсилює, врівноважує або випереджає.

Зворотний зв’язок, що підсилює, створює синергетичний ефект зі стратегією вищого порядку. Той що врівноважує – втримує баланс, «протистоїть змінам та підтримує стабільність системи, яка в іншому випадку була б знищена дією зворотнього зв’язку що підсилюється» [3]. Зворотний зв’язок, що випереджає, є на нашу думку таким, який перед усім повинен використовуватись при плануванні портфеля проєктів, бо найбільш важливим є вживання заходів для стабілізації системи ще до настання наслідків які зумовлені першопричинами.

Таким чином бізнес, не дивлячись на те, що головна стратегія підприємства є стратегією першого порядку, яка диктує умови та каскадує задачі для створення підлеглих стратегій в т.ч. і стратегії цифрової трансформації, повинен завжди враховувати зворотний зв’язок при балансуванні портфеля проєктів. Якщо такий взаємозв’язок буде організовано на всіх інформаційно-комунікаційних рівнях тоді стан системи що підлягає трансформації в цілому буде стабільним, не дивлячись на дії які спрямовані на її інноваційні зміни на шляху до цифровізації та пов’язаних із нею змін у бізнес-моделі.

Завдяки такому управлінському підходу компанії можуть досягти безпечного та ефективного виконання дій спрямованих на впровадження цифрових інновацій одночасно підвищуючи коефіцієнт повернення від інвестицій в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Єгорченкова Н. Ю., Сазонов А. В. Організація портфеля проєктів фінансових компаній на основі процесного підходу. *Управління розвитком складних систем*. 2021. № 45. С. 27–34. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-89902-8_35

2. PMBOK A Guide to the Project Management Body of Knowledge 7th edition. Project Management Institute, Inc. 2021. 274 p. ISBN: 978-1628256642

3. O’Connor J., McDermott I. The Art of Systems Thinking: Essential Skills for Creativity and Problem Solving. *Thorsons Pub*. 1997. 288 p.

Роман Вітрук

ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний освітній процес зазнає значних змін під впливом цифрових технологій, які відкривають нові можливості для покращення якості навчання та підвищення ефективності педагогічної діяльності. В умовах глобалізації та інформатизації суспільства, цифрові навички стали необхідністю для кожного педагога, особливо для тих, хто працює з учнями різних вікових категорій. Оскільки заклади фахової передвищої освіти готують майбутніх педагогів, важливим завданням є інтеграція цифрових технологій у навчальний процес, що сприятиме формуванню цифрової компетентності студентів.

Цифрова компетентність є основним компонентом загальної освітньої підготовки в умовах цифрової трансформації. Для педагогів цифрова компетентність включає здатність ефективно використовувати цифрові технології для навчання, комунікації, управління навчальним процесом та самоосвіти. Це вимагає не лише вміння працювати з основними інструментами, а й розуміння етичних і безпекових аспектів використання цифрових технологій в освіті.

Майбутні педагоги повинні розвивати навички роботи з різноманітними цифровими платформами та програмами, що використовуються для створення навчальних матеріалів, проведення онлайн-занять, а також для взаємодії з учнями та колегами. Важливо, щоб студенти закладів фахової передвищої освіти здобули досвід використання технологій у різних аспектах педагогічної діяльності.

Заклади фахової передвищої освіти мають важливу роль у формуванні цифрової компетентності майбутніх педагогів. Освітні програми повинні бути адаптовані до сучасних вимог і включати навчання цифрових технологій як важливу складову професійної підготовки. Це включає не тільки освоєння основних інструментів для роботи з цифровим контентом, а й розвиток навичок критичного мислення при роботі з інформацією в цифровому середовищі.

Одним з головних завдань закладів освіти є забезпечення здобувачів освіти знаннями з використання цифрових платформ для планування та проведення занять, організації дистанційного навчання, а також моніторингу навчальних досягнень. Особливо важливою є підготовка здобувачів освіти до застосування сучасних технологій у створенні інтерактивних навчальних матеріалів, що дозволяють залучати здобувачів освіти до активної пізнавальної діяльності.

Інтеграція цифрових технологій у навчальний процес вимагає застосування ефективних стратегій, які дозволяють забезпечити цілісність і системність навчання. До основних стратегій можна віднести використання інтерактивних платформ і ресурсів, створення електронних навчальних курсів, використання онлайн-ресурсів та платформ для проведення тестування, організації відеоконференцій і взаємодії між студентами та викладачами.

Одним з основних аспектів, який розглядається в дослідженнях, є вплив цифрових технологій на педагогічну практику. Науковці наголошують на необхідності активного використання цифрових інструментів у навчальному процесі. У праці І. А. Семенова (2020) зазначається, що цифрові технології допомагають створювати інтерактивні умови для навчання, роблячи процес більш захоплюючим і продуктивним. Зокрема, застосування мультимедійних ресурсів, онлайн-платформ та інструментів для дистанційного навчання значно покращує доступність та ефективність навчального процесу.

Навчання через проєктну діяльність використання цифрових інструментів для створення і реалізації проєктів дозволяє студентам набувати практичних навичок у застосуванні технологій у реальних освітніх умовах.

Інклюзивне навчання з використанням цифрових ресурсів тобто забезпечення доступу до цифрових технологій для всіх студентів, включаючи тих, хто має особливі потреби, через адаптовані платформи та програми.

Розвиток навичок цифрової безпеки та етики є важливим елементом підготовки формування у студентів розуміння безпечного використання цифрових технологій, захисту особистих даних і етичних норм при взаємодії в онлайн-просторі.

Інтеграція цифрових технологій у педагогічну практику не є безперешкодним процесом. Основними викликами є недостатня технічна оснащеність навчальних закладів, необхідність постійного оновлення знань викладачів щодо нових технологічних досягнень, а також потенційні труднощі в адаптації студентів до використання сучасних інструментів.

Однак, наявність цих викликів водночас відкриває нові можливості для вдосконалення навчального процесу. Використання цифрових технологій дозволяє зробити освіту більш доступною, інтерактивною та персоналізованою, що сприяє більш глибокому засвоєнню знань.

Інтеграція цифрових технологій у підготовку майбутніх педагогів є необхідним кроком до забезпечення високої якості освіти в умовах цифрової трансформації. Формування цифрової компетентності студентів у закладах фахової передвищої освіти є важливим етапом у підготовці професіоналів, здатних ефективно використовувати новітні технології в освітньому процесі. Враховуючи важливість технологічної грамотності для

майбутніх педагогів, заклади освіти повинні створювати умови для успішної інтеграції цифрових інструментів у навчання, забезпечувати необхідну технічну підтримку та розвивати відповідні навички у студентів.

Список використаних джерел

1. Воронкова О. В. Цифрова компетентність у системі педагогічної освіти. Київ: Освіта України. 2020. 211 с.
2. Гузєєва Н. І. Інформаційно-комунікаційні технології у навчальному процесі. Харків: ХНУ. 2021, 124 с.
3. Савченко Г. І. Цифрова грамотність та медіаграмотність у сучасній освіті. Житомир: ЖДУ. 2022, 132 с.
4. Семенова І. А. Цифрові технології в освіті: формування цифрової компетентності педагогів. Київ : Освіта України. 2019, 321 с.

Артур Вовк

ДЖЕРЕЛА ДОХОДІВ КИЇВСЬКИХ МОНАСТИРІВ У ПРАЦЯХ ДОСЛІДНИКІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Сучасний етап в дослідженні діяльності православних монастирів відзначається зростанням інтересу до місця й ролі обителей в соціально-економічній історії нашої країни. Матеріальне становище монастирів міста Києва потребує свого комплексного наукового дослідження, однак деякі аспекти означеної наукової проблеми знайшли своє висвітлення в працях окремих науковців. Дорадянська історіографія є одним із важливих періодів історичних досліджень господарської діяльності православних монастирів. В історичній літературі цього періоду представлені дослідження різних авторів, що стосувалися доходів у тому числі й київських обителей [1; 4; 6]. Цей історіографічний період приніс в історичну науку багато важливих досягнень, аналіз яких допоможе сьогодні суттєво розширити уявлення про рівень матеріального забезпечення монастирів міста Києва.

Серед праць цього періоду на окрему увагу заслуговує дослідження професора Д. І. Ростиславова [8]. Його доробок належить до числа духовно-історичних досліджень, у якій автор чітко структурував статті доходів монастирів, дав їм грунтовний аналіз та критично підходив до оцінки інформативності документів. Цінність цієї праці для вивчення історії монастирів міста Києва полягає в тому, що її автор, розглядаючи в загальному становище православних монастирів в усій Російській імперії, описував події та наводив статистичні дані, що стосувалися безпосередньо й київських монастирів. Автор сам кілька разів упродовж першої половини

1870-х рр. відвідував Київ, його монастирі, працював з документами Київської духовної консисторії. Викладені ним у своїй праці короткі описи монастирів міста, його аналіз ситуації цінні також як і безпосереднього очевидця подій.

Дослідником було виокремлено кілька джерел доходів, отримуваних обителями: виплати з державної скарбниці для штатних монастирів, доходи від монастирських грошових капіталів, від угідь, богомольців, готелів та будинків для прочан, монастирських цвинтарів, від здачі в оренду нерухомого майна, лавок, свічок, промислових закладів тощо. Усі ці доходи монастирів поділялися на окладні (ті, що надходили з державної скарбниці за штатами) і неокладні (зароблені самим чернецтвом обителей).

Оскільки окладні доходи мали тільки штатні монастирі і їх вистачало лише на виплати незначних сум чернецтву, залежно від їх сану, та на утримання монастиря. Доходи від монастирських капіталів почали формуватися в XIX ст., коли стало можливим монастирськими благодійниками вносити відповідні суми на користь того чи іншого монастиря в кредитні установи на «вічні часи». Ці доходи формували, так званий, недоторканний капітал, від якого монастир мав право користуватися лише відсотками. Крім того, заможні миряни жертвували немалі суми в банківських білетах на помин своєї душі, своїх рідних, а також на підтримку монастиря та його чернецтва. Така позиція православного суспільства щодо обителей формувала для монастирів капітали у відсоткових паперах [8, с. 232–233].

Решту ж коштів для стабілізації своєї життєдіяльності й розвитку обителей чернецтво заробляло своєю працею. Облікувати ці доходи сьогодні досить складно, оскільки заощадливими настоятелями та економами не всі прибутки монастирів вносилися до спеціальних приходно-витратних книг. У цьому ключі Д. Ростиславов закликав державу посилити контроль за доходами та витратами монастирів [8, с. 17]. Він зробив відповідний висновок, що за увесь свій попередній історичний період, а особливо в кінці XVIII – першій половині XIX ст., монастирі сформували для себе певні напрями діяльності, що давали можливість отримувати доходи, які забезпечували обителям відносно безбідне існування та сприяли їх заняттю благодійницькою й соціокультурною діяльністю [8, с. 381].

Серед праць дорадянського періоду звертає на себе увагу й збірник за авторства земського статиста В. О. Кільчевського [3]. Ним було зроблено спробу здійснити короткий статистичний аналіз монастирського землеволодіння та капіталів. Хоча робота цього автора, як і Д.І. Ростиславова, стосувалася загальних питань господарської діяльності монастирів, у ній можемо відстежити тенденції державної політики у питаннях монастирської земельної власності, вотчин та напрямів господарської діяльності, що стосувалися й київських обителей.

Застосовуючи критичний підхід до історіографічного аналізу, зазначимо, що цій праці В.О. Кільчевського не вистачає монастирської фінансової звітності. Хоча, очевидно, автор і не претендував на глибоке наукове дослідження. Тому це видання по суті являє собою невеликий довідник з доходів монастирів XIX ст.

Значний внесок у дослідження господарсько-економічного становища монастирів Києва зроблено працями співробітника Київської духовної консисторії 1850-х – 860-х рр. Л.І. Похилевича. Як наголошував у своїй статті О. Чучалін, праці Лаврентія Похилевича представляють для сучасних дослідників не лише історіографічний, а й джерелознавчий інтерес. У них вміщено статистичні, історичні та церковні відомості про населені пункти, що знаходилися в межах Київської губернії, доступ до яких, в силу своїх службових обов'язків, мав Л. Похилевич [9, с. 98].

Серед доходів великих київських монастирів, до яких відносимо Києво-Печерську лавру, Михайлівський Золотоверхий, Братський, Видубицький чоловічі та Києво-Флорівський жіночий монастир, окрім штатних виплат, Л. Похилевич називав ще доходи від хутірського господарства, готелів, від продажі свічок та іншої церковної атрибутики, пожертви від відвідувачів святих мощів, ікон, гаманцевого та кухольного зборів тощо. За підрахунками дослідника, суми таких доходів обителей значно перевищували їх штатні виплати. Так, наприклад, станом на 1865 р. Києво-Печерська лавра мала неокладних доходів у сумі близько 39 тис. руб., тоді як окладні становили 3 185 руб. [7, с. 26–27]. Таким чином, доходи від власної господарської діяльності монастиря перевищували державні виплати на утримання обителі більше як у 12 разів.

Отже, віддаючи належне дореволюційній історіографії, маємо констатувати, що в ній було лише накреслено шляхи для вивчення проблеми доходів київських монастирів XIX ст. Детальний аналіз поданих означеними авторами відомостей, співставлення їх з архівними матеріалами та опублікованими документами дасть більш об'єктивну картину рівня господарської діяльності та фінансово-економічного становища православних обителей міста Києва.

Список використаних джерел

1. Голованский Е., [иеромонах]. Киево-Златоверхо-Михайловский первоклассный монастырь и его скит Феофания. К.: Тип. В.И. Давиденко, 1878. 222 с.
2. Григорович Н. Обзор учреждения в России православных монастырей, со времени введения штатов по духовному ведомству (1764–1869 г.). Санкт-Петербург : В Синодальной типографии, 1869. 230 с.
3. Кильчевский В. Богатства и доходы духовенства. С.-Петербург, 1908. 47 с.

4. Маниковский Ф. Историко-статистическое описание Киево-Флоровского Вознесенского женского монастыря. Киев, 1884. 60 с.: ил.
5. Мельгунов С. П. Наши монастыри. К вопросу о секуляризации монастырских земель. М. : Задруга, 1917. 23 с.
6. Муравьев А. Н. Киев и его святыня. Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1864. 224 с.
7. Похилевич Л. Монастыри и церкви г. Киева: Прежнее и нынешнее состояние и средства содержания причтов, а также иноверческие молитвенные дома. К.: Въ типографии губернского управления, 1865. 134 с.
8. Ростиславов Д. И. Опыт исследования об имуществах и доходах наших монастырей. СПб.: типография Морского министерства в главном адмиралтействе, 1876. 397 с.
9. Чучалін О. П. Внесок Лаврентія Похилевича в дослідження історії монастирів Київської єпархії синодального періоду. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2023. Том 34 (73). №3. С. 98–103.

Вадим Вовк

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АДАПТАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Адаптація персоналу є важливим процесом, який сприяє ефективному включенню нових співробітників у робочий процес, підвищенню їхньої продуктивності та зниженню рівня плинності кадрів. В умовах сучасного бізнес-середовища підприємства зіштовхуються з необхідністю розробки комплексних систем адаптації, що враховують специфіку організації, її культуру та стратегічні цілі [1].

Для ефективного функціонування підприємства важливо розробити систему адаптації, яка охоплює такі ключові елементи:

Організаційна адаптація – знайомство нового співробітника з корпоративною культурою, структурою підприємства, основними бізнес-процесами.

Професійна адаптація – набуття необхідних знань, навичок та компетенцій, що дозволяють співробітнику ефективно виконувати свої функціональні обов’язки.

Соціальна адаптація – встановлення контактів з колегами, інтеграція в робочий колектив, формування комфортного психологічного клімату.

Психофізіологічна адаптація – пристосування до нового режиму роботи, умов праці та корпоративних вимог.

У практиці підприємств використовуються різні методи адаптації персоналу, серед яких:

1. Вступний інструктаж, ознайомчі тренінги та корпоративні програми навчання.
2. Наставництво та менторство, що сприяє швидшій професійній адаптації нових співробітників.
3. Використання цифрових інструментів та онлайн-платформ для дистанційного ознайомлення з діяльністю підприємства.
4. Зворотний зв'язок, оцінка прогресу та коригування процесу адаптації для підвищення його ефективності [2].

Розробка та впровадження комплексної системи адаптації персоналу сприяє скороченню періоду входження співробітників у робочий процес, зниженню рівня стресу у нових працівників, формуванню лояльності та залученості персоналу до діяльності компанії, підвищенню продуктивності та ефективності роботи підприємства загалом.

Впровадження цифрових технологій у процес адаптації персоналу сприяє підвищенню її ефективності, гнучкості та швидкості. Сучасні цифрові рішення дозволяють оптимізувати навчання, моніторинг прогресу співробітників, а також підвищити рівень їхньої інтеграції у корпоративне середовище.

Значну роль у цьому відіграють онлайн-платформи для навчання (LMS – Learning Management System), які забезпечують персоналізований підхід до навчання, автоматизований контроль його результатів і можливість адаптації змісту під індивідуальні потреби працівників.

Віртуальні тренажери та симуляційні програми дозволяють моделювати реальні робочі ситуації у цифровому середовищі, що значно прискорює процес набуття практичних навичок і знижує ризики помилок у реальній діяльності.

Важливим компонентом цифрової адаптації є використання штучного інтелекту та чат-ботів, які виступають у ролі автоматизованих консультантів. Вони забезпечують співробітників необхідною інформацією про компанію, відповідають на типові запитання та надають оперативну підтримку в процесі адаптації.

Окрім цього, системи аналітики даних дають змогу HR-фахівцям оцінювати ефективність адаптаційного процесу на основі об'єктивних показників, виявляти проблемні аспекти та вчасно вносити корективи в навчальні програми.

Одним із найбільш інноваційних рішень є технології доповненої (AR) та віртуальної реальності (VR), які створюють інтерактивні умови для знайомства з виробничими процесами, корпоративною культурою та специфікою роботи на підприємстві. Використання таких технологій дозволяє значно підвищити рівень залученості нових працівників і сприяє їхній ефективній інтеграції у професійне середовище.

Таким чином, система адаптації персоналу є важливим елементом управління людськими ресурсами, який безпосередньо впливає на конкурентоспроможність та розвиток підприємства в умовах сучасного бізнес-середовища.

Список використаних джерел

1. Петрова О. В. Методи та підходи до адаптації персоналу на сучасних підприємствах. *Менеджмент та інновації.* 2020. № 5. С. 43–49.
2. Сидоренко М. Ю. Вплив системи адаптації персоналу на ефективність роботи підприємства. *Економіка і управління.* 2021. № 3. С. 112–118.
3. Сидоренко М. Ю. Вплив цифрових технологій на адаптацію персоналу в умовах цифрової трансформації. *Економіка і управління.* 2022. № 4. С. 78–85.

Дарія Возносименко

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ДО СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Сучасна освіта спрямована не лише на формування предметних знань, а й на розвиток в учнів навичок, необхідних для успішної взаємодії в суспільстві. Одним із ключових підходів до цього є соціально-емоційне навчання (СЕН), яке допомагає учням розвивати емоційний інтелект, саморегуляцію, здатність до співпраці та критичного мислення. Впровадження СЕН особливо актуальне на уроках математики, адже цей предмет часто викликає в учнів страх помилок, невпевненість у власних силах і стрес перед контрольними роботами.

Важливу роль у формуванні емоційно комфортного освітнього середовища відіграє вчитель математики, де учні не бояться помилятися, активно шукають рішення та розвивають стійкість перед труднощами. Проте ефективна інтеграція соціально-емоційного навчання в процес навчання математики потребує спеціальної підготовки педагогів. Такі фахівці мають володіти сучасними методиками підтримки емоційного добробуту учнів, застосовувати інтерактивні підходи до навчання та вміти керувати емоційною атмосферою в класі.

Необхідність розвитку м’яких навичок у здобувачів освіти закріплена на державному рівні та підтримана суспільством через ухвалені закони та зміни в освітньому законодавстві. Серед них: Закон «Про освіту» (2017), Закон України «Про загальну середню освіту» (2019), Державний стандарт базової середньої освіти (2020).

Варто підкреслити, що реформа «Нова українська школа» (НУШ), закладена в основу Закону «Про освіту», наголошує на необхідності переходу від традиційної «школи знань» до «школи компетентностей». У такій моделі навчання ключовим результатом стає розвиток наскрізних, зокрема м'яких, навичок, формування яких відбувається через соціально-емоційне навчання [3, с. 19].

В Україні проблема соціально-емоційного навчання (СЕН) привертає увагу багатьох науковців та освітян, які досліджують його значення та впровадження в освітній процес.

У науково-методичній літературі ключові поняття соціально-емоційного навчання, його основні завдання та вплив на сучасну систему педагогічних знань досліджувала Н. Дужик. Науковці К. Колін, Дж. Дурлак, К. Домітрович, Р. Вайсберг і Т. Гуллотте досліджували компетентності, що лежать в основі соціально-емоційного навчання. Перспективи впровадження та можливості реалізації СЕН у своїх наукових працях розглядали Л. Гриневич, Т. Дрожжина.

Колишня міністерка освіти і науки України Лілія Гриневич, разом з експертами підкреслюють, що СЕН є фундаментом реформи «Нова українська школа» (НУШ). Вони зазначають, що соціально-емоційні навички, або «м'які навички», є невід'ємною частиною компетентностей НУШ, які сприяють успішності освітньої реформи.

Науковець О. Елькін обґрунтовує необхідність впровадження СЕН в українську систему освіти. Науковець розглядає СЕН як ефективну практику розвитку м'яких навичок учнів, що є важливими в умовах нових викликів у вихованні та реалізації компетентнісного підходу в освіті [2].

Н. Дужик зазначає, що соціально-емоційне навчання є підходом, спрямованим на розвиток навичок, які впливають на самосвідомість, комунікативні вміння, управління емоціями, здатність до емпатії та ухвалення зважених рішень [1]. Посилена увага до соціально-емоційного навчання у закладах вищої освіти свідчить про усвідомлення його значущості для підготовки студентів до міжкультурної взаємодії та участі в різних комунікативних ситуаціях. СЕН сприяє глибшому розумінню себе й оточуючого світу, що є ключовим аспектом гармонійного особистісного розвитку.

Отож, соціально-емоційне навчання (СЕН) – це освітній підхід, спрямований на розвиток в учнів навичок емоційного інтелекту, саморегуляції, емпатії, комунікації та відповідального прийняття рішень.

У контексті викладання математики соціально-емоційне навчання відіграє важливу роль у подоланні страху перед предметом, розвитку впевненості у власних здібностях і формуванні позитивного ставлення до процесу навчання. Оскільки математика часто асоціюється з високими вимогами та можливими невдачами, інтеграція СЕН допомагає учням не

боятися помилок, аналізувати свої дії та шукати шляхи до розв'язання складних завдань.

На заняттях з методики навчання математики при вивченні модуля «Загальна методика», студентам варто запропонувати завдання, які допоможуть підготуватися до застосування соціально-емоційного навчання (СЕН) на уроках, а саме: **проаналізувати урок з точки зору соціально-емоційного навчання (СЕН). Основна мета даного завдання полягає в тому, щоб** навчити студентів оцінювати урок математики не тільки з методичної точки зору, а й з урахуванням соціально-емоційного розвитку учнів.

– *Викладач надає студентам відеозапис уроку математики або текстовий конспект (план уроку).*

– *Студенти переглядають відео (або читають конспект) та записують свої перші враження про урок.*

– *Обговорюється, що таке соціально-емоційне навчання (СЕН), які його основні компоненти.*

– ***Проаналізувати урок за наступними критеріями:*** *студентам пропонується заповнити таблицю, оцінюючи елементи уроку з точки зору СЕН.*

Критерій	Чи присутній на уроці? (Так/Ні/Частково)	Приклад або коментар
Чи створено позитивну атмосферу на уроці?		
Чи враховував учитель емоційний стан учнів?		
Чи застосовувалися методи розвитку емпатії та взаємодії між учнями?		
Чи були на уроці рефлексійні моменти (обговорення труднощів, емоцій)?		
Чи використовувалися кооперативні форми роботи (парна, групова діяльність)?		
Чи вчив урок учнів ухвалювати відповідальні рішення в математичному контексті?		

Студенти обговорюють у групах або письмово відповідають на запитання:

1. Що було добре з точки зору соціально-емоційного навчання?
2. Що можна покращити, щоб підтримати емоційний комфорт учнів?
3. Як би ви змінили цей урок, щоб інтегрувати СЕН більш ефективно?

Таким чином, підготовка вчителя математики до соціально-емоційного навчання передбачає усвідомлення ролі емоцій у навчанні, використання інтерактивних методів, розвиток навичок саморегуляції в учнів та побудову довірливих відносин з учнями, колегами і батьками. Це сприяє не лише кращому засвоєнню математичних знань, а й гармонійному розвитку учнів.

Список використаних джерел

1. Дужик Н. Соціально-емоційне навчання в системі сучасних педагогічних знань. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2020. т. 2, № 27, С. 186–192. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_2/30.pdf.
2. Елькін О. Б. Соціально-емоційне навчання як затребувана практика формування м'яких навичок учнівства: сучасні виклики та досвід України. *Соціальна робота та соціальна освіта.* 2023. № 1 (10). С. 42–56. URL: http://srso.udpu.edu.ua/article/view/281654.
3. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / ред. М. Грищенко. 2016. 40 с. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення : 5.03.2025).
4. Панченко В. В. Соціально-емоційне навчання як сучасна педагогічна парадигма у вищій освіті. *Теорія і методика професійної освіти.* 2023. Т. 2. № 65, С. 91–94. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/65/part_2/19.pdf.

Аліна Войтович

КОГНІТИВНІ СПОТВОРЕННЯ В МЕТОДІ КПТ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА НАШЕ ЖИТТЯ

Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) є одним із найефективніших підходів у сучасній психотерапії, значну увагу в якому приділяють аналізу та корекції когнітивних спотворень. Когнітивні спотворення – це систематичні помилки у мисленні, які формують хибне уявлення про реальність, посилюють емоційний дистрес і підтримують дезадаптивну поведінку. Вони лежать в основі різних психічних розладів, зокрема тривожних, депресивних, посттравматичних та інших станів, а також можуть суттєво впливати на повсякденне життя людини.

Когнітивні спотворення вивчали й продовжують вивчати багато дослідників у галузі когнітивної психології та когнітивно-поведінкової терапії. Серед ключових науковців, які зробили вагомий внесок у цю сферу, варто відзначити таких як А. Бек, Д. Бернс, Д. Канеман, Д. Бек, А. Тверські, Р. Ліхі, П. Соколовські, Р. Девідсон та інші.

Когнітивні спотворення – це своєрідні «хитрощі» нашого мозку, які впливають на сприйняття реальності, прийняття рішень та поведінку. Вони виникають через те, що наш мозок намагається обробити величезну кількість інформації, часто використовуючи спрощені шаблони та упередження. Такі викривлення можуть змушувати нас робити нелогічні висновки, приймати хибні рішення або помилятися в оцінці ситуації.

Чому вони виникають? Наш мозок працює у двох режимах – швидкому та повільному. Швидке мислення ґрунтується на минулому досвіді та шаблонному сприйнятті, спираючись на раніше прийняті рішення, які часто ухвалювалися без глибокого усвідомлення причин і наслідків. Це відбувалося переважно у період незрілості, коли психіка ще не була достатньо сформованою. Повільне мислення, навпаки, передбачає усвідомлення причинно-наслідкових зв’язків, здатність до аналізу, переосмислення й сумніву у раніше засвоєних шаблонах. Швидке мислення дозволяє нам миттєво реагувати на загрози та приймати рішення без глибокого аналізу, проте воно часто помиляється, покладаючись на узагальнення та спрощення. Повільне мислення є більш точним, але вимагає значно більше часу й зусиль. Саме через домінування швидкого мислення і виникають когнітивні спотворення.

Найпоширеніші когнітивні спотворення та їх вплив:

1. ***Ефект підтвердження*** – ми схильні помічати лише ті факти, які підтверджують наші вже сформовані переконання, і ігнорувати протилежну інформацію. Наприклад, якщо ми вважаємо, що певна дієта працює, то будемо звертати увагу лише на випадки її успіху і не помічати невдач.

2. ***Ефект якоря*** – перше враження чи інформація, яку ми отримуємо, значною мірою впливає на наші подальші рішення. Наприклад, якщо перша ціна на товар здається нам високою, а потім її знижують, ми можемо вважати, що отримали вигідну пропозицію, навіть якщо реальна вартість товару все ще зависока.

3. ***Фундаментальна помилка атрибуції*** – ми часто пояснюємо дії інших людей їхніми особистісними рисами, а не зовнішніми обставинами. Наприклад, якщо хтось спізнився на зустріч, ми можемо подумати, що ця людина безвідповідальна, замість того щоб припустити, що вона потрапила в затор.

4. ***Ілюзія контролю*** – нам здається, що ми можемо контролювати випадкові події. Наприклад, багато людей вірять, що натискання кнопки в ліфті прискорює його прибуття, хоча насправді це не так.

5. ***Гіперболічне знецінення*** – ми надаємо більшої цінності негайним винагородам і нехтуємо довгостроковими вигодами. Наприклад, людина може віддати перевагу маленькому задоволенню зараз (з'їсти тістечко), а не великій вигоді в майбутньому (мати гарну фізичну форму).

Як позбутися когнітивних спотворень? Позбутися когнітивних спотворень – означає навчитися ставити під сумнів автоматичні думки, які можуть бути хибними або спотворювати реальність. Часто такі переконання виникають через емоційний досвід, соціальні впливи чи глибоко вкорінені установки, які ми не звикли піддавати аналізу. Ставити собі правильні запитання – це ефективний спосіб розхитати шаблонні судження, розширити сприйняття ситуації та знайти альтернативні погляди.

Список запитань, які варто собі ставити, щоби «розхитувати» вкоренілі шаблонні переконання та судження відображено у Таблиці 1.

Таблиця 1

Запитання для роботи з когнітивними спотвореннями

Тип запитань	*Приклади запитань*
Критичне мислення.	- Чи є в мене всі необхідні факти для об'єктивного аналізу ситуації? - Чи можу я подивитися на ситуацію з іншого боку? - Чи не роблю я поспішних висновків? - Чи є докази того, що моя думка правильна? - Чи можу я перевірити свою інформацію в надійних джерелах? - Чи спираюся я на емоції чи на логіку? - Чи не піддаюся я стереотипам? - Чи можу я пояснити свою точку зору іншій людині, не викликаючи заперечень? - Чи аналізую я альтернативні варіанти? - Чи маю я достатньо часу для зваженого рішення?
Пошук альтернативних поглядів.	- Чи можу я розглянути проблему з точки зору іншої людини? - Чи є інші способи вирішення ситуації? - Чи не відкидаю я альтернативні думки лише тому, що вони не співпадають з моїми? - Чи не сприймаю я інформацію вибірково? - Чи можу я зрозуміти мотивацію іншої сторони? - Чи не дію я за звичкою, не аналізуючи? - Чи аналізую я контраргументи? - Чи можу я змінити свою думку за наявності кращих доказів? - Чи можу я відмовитися від упереджень? - Чи шукаю я активний зворотний зв'язок від інших?
Уповільнення прийняття рішень.	- Чи можу я взяти паузу перед прийняттям рішення? - Чи є терміновість дій виправданою? - Чи маю я всі необхідні факти?

	- Чи є наслідки рішення критичними? - Чи можу я оцінити всі можливі варіанти? - Чи є краще рішення, якщо я почекаю? - Чи достатньо я аналізую ризики? - Чи не приймаю я рішення через емоційний імпульс? - Чи можу я проконсультуватися з іншими? - Чи розглядаю я довгострокові наслідки?
Фокус на доказах.	- Чи є мої твердження підтвердженими фактами? - Чи можу я знайти об'єктивні джерела інформації? - Чи можу я навести докази своєї точки зору? - Чи є у мене схильність довіряти непідтвердженим чуткам? - Чи аналізую я статистичні дані? - Чи перевіряю я першоджерела інформації? - Чи можу я пояснити логічний ланцюжок своїх висновків? - Чи можу я підтвердити свої рішення незалежними дослідженнями? - Чи є моя оцінка ситуації об'єктивною? - Чи не піддаюся я когнітивним упередженням?

Ці питання допомагають розпізнати та подолати когнітивні спотворення, оскільки:

- **Підвищують усвідомленість** – допомагають помітити автоматичні, шаблонні реакції мозку.
- **Розширюють перспективу** – спонукають до пошуку альтернативних точок зору та варіантів рішень.
- **Сповільнюють поспішні рішення** – дають час на аналіз замість імпульсивних висновків.
- **Перевіряють достовірність інформації** – зменшують вплив стереотипів та особистих упереджень.
- **Розвивають критичне мислення** – змушують свідомо аналізувати ситуацію замість прийняття рішень на основі емоцій.

Отже, когнітивні спотворення є частиною нашого життя, і повністю позбутися їх неможливо. Проте, розуміючи, як вони працюють, ми можемо навчитися приймати більш зважені рішення, бути більш об'єктивними та уникати типових помилок у мисленні. Використання самопитань як інструменту критичного мислення допомагає не лише помічати викривлення реальності, а й усвідомлено їх коригувати. Це сприяє формуванню більш адаптивного способу мислення, зниженню рівня тривожності та покращенню емоційного благополуччя.

Список використаних джерел

1. Аріелі Д. Передбачувано ірраціональний / пер. з англ. Київ : КМ-БУКС, 2015. 320 с.

2. Барретт Л. Як народжуються емоції / пер. з англ. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2021. 416 с.
3. Бек А., Фрімен А. Терапія когнітивних розладів: Основи і застосування / пер. з англ. Київ : КМ Publishing, 2020. 432 с.
4. Канеман Д. Мислення, швидке й повільне / пер. з англ. Київ : Наш Формат, 2017. 512 с.
5. Талеб Н. Чорний лебідь. Про (не)ймовірне у реальному житті / пер. з англ. Київ : Наш формат, 2019. 432 с.

Андрій Ворона
Марина Зарудняк

СПОГАДИ ДИТИНСТВА У ЦИКЛІ ЛЮБОВІ БОЙЧУК «З ТУМАНУ ЛІТ ВВИЖАЄТЬСЯ ЧИ СНИТЬСЯ»

Любов Леонтіївна Бойчук – авторка трьох поетичних збірок: «Душа квітує віршами» (2009), «Подарунок від бабусі» (2018), «А власне, що ж такого сталося?» (2024). Н. Зарудняк у статті «Цикл Любові Бойчук «У літеплі слова»: мотиви, образи» зазначає, що вона належить до тих поетів, які не можуть не писати [4, с. 137], навіть малеча у її текстах прагне творити, не випадково ж у циклі «Намалюйте радість» (друга збірка «Подарунок від бабусі») «є дівча, яке склало собі план, як самому писати вірші» [2, с. 250]. Усе найдорожче для поетки знаходить втілення в її художніх творах, тому цикл про дитинство особливо щемний.

З дитинством авторку пов'язує рідна пісня – маминим голосом, звучання колядок, розповіді сусідки про тата: «Коли б ти чула, як твій тато // Вмів гарно, доню, на гармошці грать» [1, с. 17]. Дитинство для авторки – це слово, мелодія і, найголовніше, – батьки. Воно має особливу цінність, тому «сріблиться», у ньому «диво-літо», ще молода мама.

Батьківська хата є джерелом совісті для Любові Бойчук: «А я боюся загубити // В шаленому оцьому світі // Між всіх доріг стежиночку хрещату, // Що вибігала з батьківської хати. Боюсь в буденній хитавиці // Бруднити совісті криницю» [1, с. 14]. Авторка захоплюється світом, бо він є втіленням материнської любові. Запах калини, веселка в сонці, «поля з пшеничним колосом» [1, с. 14], зозуля, «зелен-м'ята», чорнобривці викликають любов, бо асоціюються з мамою.

«Відчуття сім'ї, сімейної турботи поєднує світ людей» [1, с. 85], ностальгія з'являється під час спогадів про батьківську хату, бо саме в ній відчувалося родинне тепло, через світогляд своєї родини авторка навчилася сприймати весь світ, з хатою пов'язані «безцінно золоті» мрії, палка віра: «Отут мені в малім віконці // Така відкрилась далечінь! // Високе усміхалось сонце, // В мороз і дощ – усе теплінь» [1, с. 15]. З

батьківською хатою не зрівняються жодні хороми, бо в них ліричній героїні незатишно. Авторка стоїть на місці колишнього дому: «Душа, як чайка, сумувала. // За чимсь нездійсненим. // За чим?» [1, с. 15].

Материнська тема у циклі має безліч варіацій: це і «запізніло-солоні» сльози від згадки про прихисток, лагідність неньки, яка приснилася; це і відчуття безвиході, неповноти життя, яке усвідомлюється уже тоді, коли матері нема: «Кричати б… Та вуста затерпли, // а спомини у серці – полинами. // Провини – як колючі стерні. // Кому покаятись? Немає мами…» [1, с. 16]; це і конверт, підписаний словом «мама», який лірична героїня ніяк не могла викинути у смітник, бо «Наївно й мило (треба ж так // в обхід інструкцій написати)» [1, с. 18]: мама неписьменна, замість неї писало мале дівча, але у Любові Бойчук відчуття, «Немов із рідного села // Прибилась тиха тополинка» [1, с. 18]. Свідомість не сприймає, що матері більше немає: «Оглянулась – хустка майнула мені. // Та ні, то здалося: при самих воротах // Матусині мальви стоять мовчазні» [1, с. 19]. Мальви теж сприймаються частиною світу неньки. Про найріднішу людину у житті нагадують народні прикмети: синиця на вікні – до гостей, а в ліричної героїні відчуття, що то мама (від неї прикмета про гостей), і душа болить за пташку, яка може намокнути: «Пташиночко, куди тобі у дощ? // Не відлітай, прошу, намочиш крила. // Зірвалася усе-таки. Чого ж // Моя душа, як гілка, затремтіла?» [1, с. 16]. Як духовну чесноту, вміння кохати по-справжньому підносить авторка вибір матір'ю собі пари: «В чужім селі красуня-мама // Дасть відкоша найкращим парубкам // І вийде заміж не за пана – // За батька, за незрячого Левка» [1, с. 16]. Найсмачніший хліб дитинства, який пам'ятається на дотик, смак, теж зроблений руками мами: «Є піч, є збіжжя, є кому молоти. // Немає мами, – згадую щодня» [1, с. 20]. І перед незрячим батьком авторка відчуває провину, життєву мудрість якого зрозуміла не відразу: «Буває, й за успіх приходить розплата» [1, с. 19]; «Та ось зупинилась на ріднім порозі, // Й «добридень» сказати нема вже кому» [1, с. 19].

Втрата матері – це осиротіла оселя, невеселі думки, відчуття німої вічної розлуки, холодна зима, «натомлений вітер». В останньому вірші циклу матір порівнюється з зорею: «Світи ж нам із неба, як чиста зоря» [1, с. 20].

Список використаних джерел

1. Бойчук Л. Подарунок від бабусі. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. 68 с.
2. Зарудняк Н. І. Дитячий світ у циклі Любові Бойчук «Райдуга» (збірка «Подарунок від бабусі»). *Гуманітарна освіта: школа-коледж-університет : збірник наук. і навч.-метод. матеріалів.* Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2024. Вип. 2. С. 82–91. URL: https://bit.ly/3WXsopY
3. Зарудняк Н. І. Художній світ збірки Любові Бойчук «Подарунок від бабусі». *The XXXIV International Scientific and Practical Conference «Problems of the development of modern science»,* August 30–September

02, 2022, Madrid, Spain.P.248-252. URL: https://isg-konf.com/uk/problems-of-the-development-of-modern-science/.
4. Зарудняк Н. І. Цикл Любові Бойчук «У літеплі слова»: мотиви, образи. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку :* матеріали XLII-ої Міжнар. науково-практичної конференції / за ред. І. В. Жукової, Є. О. Романенка. м. Мілан (Італія): ВАДНД, 07 березня 2024 р. С. 135–138. URL: https://doi.org/10.52058/42.

Світлана Гарбар

ВПЛИВ ДИТЯЧОЇ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ НА РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Становлення нової освітньої парадигми та активний розвиток сучасних технологій впливають на процес навчання, виховання та розвитку молодого покоління. Засоби масової інформації, зокрема дитяча мультиплікація, має значний вплив на розвиток дітей дошкільного віку. Ці засоби володіють універсальними дидактичними можливостями, що дозволяє навчати дітей, враховуючи їхні індивідуальні та вікові особливості. Відтак, виникає необхідність дослідити механізми впливу мультиплікаційних фільмів та визначити особливості їх використання у роботі з дошкільниками.

Дошкільне дитинство – це короткий, але надзвичайно важливий етап у емоційному, соціальному та психологічному розвитку дитини. У цей період формуються перші уявлення про навколишній світ, виявляються здібності, інтереси та навички в різних видах діяльності. Тому особливо важливо створити умови для гармонійного та повноцінного саморозвитку дітей. Також слід враховувати, що дошкільники розвиваються не в ізоляції, а в соціумі, де сучасний світ характеризується безпосереднім контактом із засобами масової інформації, зокрема мультиплікацією.

Аналіз наукових досліджень показує, що вивчення впливу мультиплікаційних фільмів на розвиток дітей дошкільного віку є предметом уваги багатьох дослідників. Особливості використання анімаційних фільмів у роботі з дітьми дошкільного віку були досліджені В. Васильєвою, І. Кіндрат, К. Крутій, І. Малай, М. Сітцевою, Н. Капельгородською, Б. Крижанівським, О. Шупик та ін., психологічні аспекти сприйняття телевізійної продукції дітьми аналізували К. Дудкін, Є. Захарова, О. Квашук, Б. Степанцева та ін., прикладні аспекти використання мультиплікаційного мистецтва в роботі з дітьми описані в дослідженнях Л. Гордієнко, Л. Курдюкової та ін., вплив мультфільмів на розвиток психічної та емоційно-вольової сфери вивчали Н. Северенчук, Л. Чорна, І. Шульга та ін.

Мультиплікація є унікальним жанром екранного мистецтва, в якому аудіовізуальні елементи адаптовані для дитячого сприйняття: яскраві, образні, емоційно насичені тощо.

Погоджуємося з думкою Л. Гордієнко, яка стверджує, що вплив дитячої мультиплікації на розвиток дітей дошкільного віку можна пояснити через три основні психологічні механізми, як-от: зараження – це процес передачі емоційного стану від однієї особи до іншої, що проявляється в емоційному зануренні дитини у мультфільм та перейманні емоцій персонажів; навіювання – вплив на дитину за допомогою вербальних або невербальних засобів, які викликають певні емоції, формують уявлення, створюють відчуття та формують сприйняття світу, а також стереотипну поведінку; наслідування – це специфічна форма поведінки, що полягає у відтворенні дій інших людей. Тому часто можна спостерігати, як діти копіюють вчинки та поведінку героїв мультфільмів, вважаючи їх абсолютно правильними [1].

Перегляд мультфільмів дітьми дошкільного віку, як зазначає О. Петрунько, виконує ряд важливих соціалізуючих функцій, як-от: зміцнює основні настанови, які формуються в дитинстві, розширює світогляд, надає «нерафіновані» знання про навколишній світ як єдине ціле, спонукає до роздумів над прихованими аспектами життя, сприяє особистісному розвитку та готує дитину до можливих життєвих ситуацій у майбутньому [2, с. 56].

Мультиплікаційні фільми асоціюються з дитинством, виступаючи як важливий елемент розвитку та розваги для молодого покоління, а також формуючи реалістичне і оптимістичне сприйняття світу. Цікаво, що серед науковців, педагогів і батьків немає єдиної думки щодо позитивного чи негативного впливу мультфільмів на розвиток особистості дитини.

У нашому дослідженні ми виділяємо два основні аспекти впливу дитячої мультиплікації на розвиток дитини: песимістичний (негативний) та оптимістичний (позитивний). Перший аспект вказує на те, що мультфільми можуть негативно впливати на формування особистості дитини, оскільки багато сучасних анімаційних творів створюються без належного психологічного, педагогічного чи етичного підходу, що може мати шкідливі наслідки для дітей дошкільного віку. Відсутність дорослого, який міг би пояснити зміст мультфільму, призводить до хаотичного сприйняття символів і образів, а також до бездумного копіювання поведінки та висловлювань персонажів без усвідомлення їх суті та значення. Як результат, процес засвоєння переданих смислів стає значно ускладненим або спотвореним.

Проте, з оптимістичної точки зору, дитяча мультиплікація може: сприяти розвитку мислення та пам’яті, оскільки діти вчаться аналізувати зміст мультфільмів, порівнювати, узагальнювати та встановлювати причинно-наслідкові зв’язки; знайомити з навколишнім світом,

допомагаючи дітям освоювати рахунок, читання, спілкування іноземною мовою, вивчення геометричних фігур, кольорів та отримання різноманітних енциклопедичних знань; розвивати творчі здібності та уяву; мультфільми живлять дитячу фантазію, залишають яскраві враження і можуть стати джерелом натхнення для дитячої художньої та словесної творчості; персонажі анімаційних фільмів демонструють дітям різні способи взаємодії зі світом, зразки поведінки (як позитивної, так і негативної), формують у них здатність до співпереживання, уявлення про добро і зло, а також навчають справлятися з труднощами та страхами [3].

Враховуючи актуальність означеної теми, ми провели експериментально-дослідне опитування дітей старшого дошкільного віку щодо частоти перегляду мультиплікаційних фільмів, визначення улюблених дітьми мультиплікацій та анімаційних персонажів. Експериментальне опитування проводилося з дітьми на базі закладу дошкільної освіти № 25 м. Умань.

Варто зазначити, що опитування викликало у дітей значний інтерес та емоційне захоплення мультфільмами. Аналіз відповідей на запитання «Як часто Ви переглядаєте мультиплікаційні фільми?» показав, що 60 % дітей дивляться мультфільми щодня, а інші 40 % переглядають їх 2-4 рази на тиждень.

Для визначення списку мультиплікаційних фільмів, які найбільше подобаються дітям старшого дошкільного віку, а також для виявлення основних героїв, їх характеристик і цінностей, ми провели опитування з відкритими запитаннями: «Які мультфільми тобі найбільше подобається дивитися?», «Який герой тобі найбільше подобається? Назви риси, які тобі до вподоби», «Які з цих рис ти хотів(-ла) б мати?», «На кого ти хотів(-ла) б бути схожим(-ою)?». Результати показали, що серед дітей старшого дошкільного віку найбільш популярними є такі мультфільми: «Фіксики», «Щенячий патруль», «Клара та чарівний дракон», «Ніндзяго», «Софія прекрасна», «Вампірина», «Леді Баг і суперкіт», «Лунтик», «Панда Конфу», «Маша і Ведмідь», «Клуб Вінкс», «Смішарики». Виявлено, що діти в певній мірі наслідують героїв мультфільмів і відтворюють сюжети анімаційних фільмів у своїй ігровій діяльності. Оскільки діти часто копіюють улюблених персонажів, вони не лише імітують їхню поведінку, а й засвоюють цінності, норми, ідеали та морально-етичні концепції, які ці персонажі представляють. Тому важливо, щоб у структурі мультиплікаційної оповіді був присутній міцний морально-ціннісний стрижень.

Спостереження та розмови з дітьми підтверджують наше припущення, що діти інстинктивно правильно сприймають мультфільми, але без підтримки дорослих вони не можуть самостійно усвідомити їх правильність і проаналізувати. Тому дорослим слід підходити з розумінням і проявляти інтерес до мультфільмів, які дивляться їхні діти,

щоб пояснити незрозумілі та недоречні моменти, запобігаючи негативному впливу на дітей. Однак, використання мультиплікаційних фільмів, при правильному підборі, може стати чудовим інструментом для розвитку мислення та підвищення творчого потенціалу. Це можна поєднувати із заняттями малюванням, ліпленням персонажів мультфільмів, іграми, а також удосконаленням навичок спілкування і соціалізації. Анімація здатна створювати яскраві образи, передавати благородні ідеї, формувати смаки та життєві уявлення і погляди [4, с. 188].

На нашу думку, важливо не лише вивчити потенціал анімаційних фільмів, але й умови, які сприяють їх позитивному впливу на всебічний розвиток дитини. Результати нашого експериментально-дослідного дослідження підтвердили необхідність створення ефективних педагогічних умов для використання дитячої мультиплікації. Основними педагогічними умовами застосування мультиплікаційних фільмів у вихованні та навчанні дітей дошкільного віку є готовність вихователів і батьків до вибору сюжетів, які найбільше сприяють розвитку дошкільників; підготовленість вихователів та дітей до творчої діяльності під час перегляду мультфільмів; позитивний психологічний клімат у виховному процесі; а також використання ігор, педагогічних ситуацій і бесід з дошкільниками на теми переглянутого сюжету.

Отже, дослідження потенціалу мультиплікаційного фільму показує, що мультфільм, як форма мистецтва, завдяки своїй яскравості, образності та змістовності, може стати ефективним інструментом для виховання та розвитку дітей дошкільного віку. Крім того, правильно організований і прокоментований перегляд ретельно обраної анімації сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності дітей та їхньому розвитку. Мультиплікаційна продукція, як засіб розвитку дитини, є доступною формою впливу, а в руках фахівця має значний потенціал для розвитку.

Подальші наукові дослідження можуть зосередитися на аналізі сучасної анімаційної продукції, яка користується найбільшою популярністю серед дітей, зокрема телевізійних програм, а також на мультсеріалах як окремому жанрі дитячих мультфільмів.

Список використаних джерел

1. Гордієнко Л.О. Вплив анімаційних фільмів на рівень тривожності дітей молодшого шкільного віку. *Вісник ДНУ. Серія: Педагогіка і психологія*. 2012. № 18. С. 57–65.

2. Петрунько О. Агресивне телебачення та його деструктивний потенціал. *Освіта і управління.* 2004. №3–4. С. 55–60.

3. Руденя О. Мультфільми і діти. *Соціальний педагог*. 2011. № 1 (49). С. 46–49.

4. Силко Р.М. Мульт-терапія як технологія виховання дітей. Активна мульт-терапія. *Вісник Чернігівського національного педагогічного*

університету імені Т.Г. Шевченка. Чернігів: ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2014. № 120. С. 188–190.

Олександр Гембарук

ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙН У ЖУРНАЛІСТИЦІ: ЗАСОБИ ПІДСИЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ВПЛИВУ

У сучасному інформаційному просторі журналістика зазнає значних трансформацій під впливом цифрових технологій, змін в особливостях медіаспоживання та зростаючої ролі візуальної комунікації. Одним із ключових інструментів ефективного донесення інформації є графічний дизайн, який не лише підвищує естетичну привабливість журналістських матеріалів, а й сприяє кращому сприйняттю та розумінню контенту. «Графічний дизайн займає одне з провідних місць в сучасному світі науково-технічних досягнень та інформаційних технологій. Засоби графічного дизайну – плакати, книги, етикетки комерційних виробів, газети, білборди, постери тощо всюди оточують людей. Можна говорити про те, що графічний дизайн в умовах сьогодення став визначальним чинником формування візуального спілкування з соціумом» [7, с.148]. В умовах так званої «кліпової свідомості» та інформаційного перенасичення саме візуальна складова відіграє важливу роль у залученні уваги аудиторії, а також у спрощенні складних концептів та підвищенні рівня довіри до представлених матеріалів.

Особливості та роль графічного дизайну в медійному дискурсі розглядаються у низці наукових досліджень. Зокрема, О. Ю. Залевська аналізує візуальну мову графічного дизайну як елемента художньо-комунікативної системи [7], О. Гладун аналізує дизайн як формотворчий чинник у сучасній системі синтезу мистецтв [1], В. Даниленко досліджує специфіку українського дизайну в контексті світової художньо-проєктної культури [3], Т. А. Корнієнко розглядає взаємозв’язок між візуальною формою та функціональним наповненням у художній структурі міського дизайну [8], а М. Броуссард, Н. Діакопоулос, А. Л. Гузман, Р. Абебе, М. Дупагне, С. Н. Чуан у колективній праці «Штучний інтелект і журналістика» досліджують як технології штучного інтелекту впливають на комунікацію, презентацію та просування новин [10], тощо.

В. Я. Даниленко зазначає, що графічний дизайн є художньо-проєктною діяльністю, головним засобом якої виступає графіка. Його основною метою є візуалізація інформації, призначеної для масового поширення через поліграфічні, кінематографічні та телевізійні засоби, а також створення графічних елементів для промислових виробів і предметного середовища [4, с. 287]. Зважаючи на це, журналістика активно

використовує можливості графічного дизайну, інтегруючи його у свої інформаційні матеріали для досягнення максимального впливу на споживача контенту.

Окрім того, графічний дизайн реалізує як естетичні, так і комунікативні функції. Як об'єкт естетичного змісту, він задовольняє сенситивні, емоційні та художні потреби споживача інформації, взаємодіючи з категоріями художнього смаку та естетики. У той же час, як комунікативний засіб, графічний дизайн спрямований на досягнення певної мети комунікації, що в сучасних умовах може включати комерційний, агітаційний, соціальний та пропагандистський аспекти впливу [7, с. 149]. З огляду на це, візуальна складова журналістського контенту слугує не лише допоміжним елементом, а й повноцінним інструментом передачі інформації, який визначає ефективність взаємодії між журналістами та їхньою аудиторією.

На специфіку зв'язку графічного дизайну з комунікацією вказує його динамічність та змінність. Як зазначає О. Ю. Залевська, графічний дизайн змінюється відповідно до потреб соціуму, існуючи не як одиничне повідомлення, а як множинність варіацій одного об'єкта або динамічний процес створення нових графічних продуктів у відповідь на сучасні вимоги суспільства [7, с. 149]. Це свідчить про адаптивність графічного дизайну у журналістському контенті, де його елементи постійно модифікуються відповідно до змін у технологіях, аудиторних запитах та тенденціях візуальної культури.

Важливо також зазначити, що візуальна ієрархія є одним з ключових аспектів у структурі журналістського матеріалу, оскільки саме вона сприяє правильному сприйняттю інформації та ефективному донесенню повідомлення до аудиторії. Тому освоєння базових принципів візуальних композицій у графічному дизайні забезпечує створення привабливого та зручного для користувача контенту. Як зазначає Потапенко (посилаючись на В.І. Зайцеву [6]), ретельний аналіз та вдале використання таких елементів, як розмір, колір, контраст та простір, сприяє гармонійному та доступному сприйняттю інформації. Чітка візуальна ієрархія не лише привертає увагу читача, а й допомагає впорядкувати текст та графічні матеріали для їх безперешкодного засвоєння [9].

Також такі графічні елементи, як візуальні підказки: стрілки, лінії або колірні акценти, як наголошує С.М. Денисенко, допомагають структурувати інформацію, формувати логічний потік викладу та проводити читача через матеріал у передбачуваній послідовності. У свою чергу, використання модульної сітки дозволяє досягти візуального балансу та підтримувати організованість макету, а врахування принципів негативного простору підвищує комфорт читання та запобігає візуальному перевантаженню сторінки [5].

Не менш важливим для підсилення журналістського дискурсу є використання інфографіки. Інфографіка у журналістиці – це поєднання даних і візуальних елементів (графіків, схем, карт тощо) для наочного подання інформації. Вона допомагає медіа подати складні дані в стислій і зрозумілій формі. За допомогою інфографіки складну інформацію можна передати простим способом, щоб аудиторія швидко та легко її зрозуміла. Завдяки одночасному залученню зору і мозку (вербальні й візуальні канали) інформація засвоюється ефективніше – це пояснює теорія подвійного кодування у психології сприйняття [2].

Крім покращення пам'яті, інфографіка може впливати і на довіру та переконливість новин. Чіткий графік чи діаграма здатні викликати більше довіри, ніж сухий текст, бо створюють враження науковості та прозорості даних. Яскравим прикладом може слугувати всесвітньо відома американська газета The New York Times, яка вважається світовим лідером у сфері журналістики даних та інфографіки. Їхня команда «The New York Times Graphics» щороку продукує десятки новаторських проектів. Так, у 2020 році під час пандемії NYT створила ряд інфографічних матеріалів, які стали вірусними: зокрема графік «вирівнювання кривої» (про темпи поширення COVID-19), що пояснював необхідність карантину простим графічним мовою і був масово перепощений у соцмережах [11].

Таким чином, графічний дизайн у журналістиці є важливим чинником візуальної комунікації, що забезпечує естетичну довершеність, інформативність і виразність журналістських матеріалів. Його застосування сприяє адаптації інформації до сучасних вимог сприйняття контенту, підсилює емоційний та когнітивний вплив на аудиторію, а також формує загальну естетику журналістського продукту.

Аналіз основних елементів графічного дизайну, таких як композиція, колір і типографіка, дозволяє зробити висновок про їхню ключову роль у формуванні ефективної журналістської комунікації. Візуальна комунікація, як невід'ємна частина журналістського контенту, сприяє покращенню розуміння та засвоєння інформації аудиторією. Вона не лише підкреслює важливість новинного матеріалу, а й допомагає споживачам контенту швидше орієнтуватися в інформаційному середовищі.

Список використаних джерел

1. Гладун О. Дизайн як формотворчий чинник у сучасній системі синтезу мистецтв. *Вісник ХДАДМ.* Харків, 2007. № 4. С. 3–13.
2. Гриб'юк О. О. Когнітивна теорія комп'ютерно орієнтованої системи навчання природничо-математичних дисциплін та взаємозв'язки вербальної і візуальної компонент. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти.* Вип. 7, Ч. 3. 2015. С. 38–50.

3. Даниленко В. Дизайн України у світовому контексті художньо-проєктної культури. Харків: ХДАДМ. «Колорит», 2005. 243 с.
4. Даниленко В. Я. Дизайн : підручник. Харків: ХДАДМ, 2003. 320 с.
5. Денисенко С. М. Основи композиції і проєктної графіки: навч. посіб. Київ: НАУ, 2021.
6. Зайцева В. І. Практика композиції: навч. посіб. Київ: Університет ім. Б. Грінченка, 2021.
7. Залевська О. Ю. Графічний дизайн як засіб художньо-комунікативної системи. *Культура і сучасність.* 2015. № 2. С. 146–150.
8. Корнієнко Т. А. Взаємозв'язок форми і функцій в композиційно-просторовій структурі дизайну міста: теоретико-методологічний контекст. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії.* 2013. № 53. С. 35–50.
9. Потапенко М. Основін принципивізуальної ієрархії у графічному дизайні. *Design, Visual Art & Creativity: Modern Trends and Technologies :* Proceedings of Ist International Scientific and Practical Conference (DVAC`23). Запоріжжя, 2023.
10. Broussard M., Diakopoulos N., Guzman A. L., Abebe R., Dupagne M., Chuan C. H. Artificial intelligence and journalism. *Journalism & Mass Communication Quarterly.* 2019. Vol. 96, No. 3. P. 673–695.
11. Roberts S. Flattening the Coronavirus Curve. *The New York Times.* 27 March 2020. ISSN 0362-4331. URL: https://www.nytimes.com/article/flatten-curve-coronavirus.html.

Олександра Герб

БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУКУЛЕНТІВ, АДАПТАЦІЯ ДО ПОСУШЛИВИХ УМОВ, ЗНАЧЕННЯ

Сукуленти – це група рослин, що мають унікальні біологічні особливості, які забезпечують їхню здатність виживати в екстремальних умовах посухи. Основними адаптаціями сукулентів є накопичення води у спеціалізованих тканинах (стеблах, листках або коренях), наявність товстого воскового покриву, зменшення кількості продихів та уповільнений метаболізм. Такі властивості роблять їх невибагливими до умов середовища та популярними у декоративному садівництві. Крім естетичної цінності, сукуленти відіграють важливу роль у природних екосистемах, сприяючи стабілізації ґрунту та збереженню біорізноманіття.

Сукулентні рослини – це група представників флори, які розвинули спеціалізовані адаптації для виживання. Їх здатність накопичувати вологу у тканинах дозволяє їм процвітати в пустелях, напівпустелях та інших

посушливих місцях. Окрім природного ареалу, сукуленти активно використовуються як декоративні, лікарські та господарські рослини [2].

Здатність сукулентів зберігати воду зумовлена наявністю м'ясистих тканин у стеблах, листках або коренях. У більшості сукулентів є восковий шар на поверхні або густий покрив із волосків для зменшення випаровування. Зменшена кількість або модифікація листків (шипи) знижує втрату вологи. Однією з поширених адаптацій у багатьох сукулентів є час відкриття продихів – невеликих структур на поверхні листя і стебел рослин. Продихи дозволяють поглинати вуглекислий газ з навколишнього середовища і втрачати воду та кисень у навколишнє середовище. На відміну від більшості рослин, продихи багатьох сукулентів закриті вдень і відкриваються вночі. В результаті, втрата води (транспірація) в спекотні сухі денні години зводиться до мінімуму, а поглинання вуглекислого газу (CO2) відбувається в темряві. Таким чином, ці сукулентні рослини демонструють модифіковану форму фіксації CO2 і фотосинтезу, яка називається метаболізмом крассулацевої кислоти [1].

Сукулент – будь-яка рослина з товстими м'ясистими тканинами, пристосованими до зберігання води. Деякі сукуленти (наприклад, кактуси) зберігають воду тільки в стеблі і не мають листя або мають дуже маленьке листя, тоді як інші (наприклад, агави) зберігають воду переважно в листі. Більшість сукулентів мають глибоку або широку кореневу систему і походять з пустель або регіонів з напівпосушливим сезоном. Сукулентні рослини належать до понад 60 родин, серед яких переважають представники родин Айзові (Aizoaceae), Кактусові (Cactaceae) та Крассулові (Crassulaceae). Деякі з них культивуються як декоративні та кімнатні рослини, зокрема алое, ехеверія, каланхое та інші.

Класифікують три групи сукулентів: листкові сукуленти (алое, агави, каланхое), стеблові сукуленти (кактуси, молочаї), кореневі сукуленти (аспарагус).

Сукуленти є ключовими компонентами посушливих екосистем, забезпечуючи життєдіяльність багатьох видів тварин. Вони допомагають стабілізувати ґрунт і запобігають ерозії.

Основні ареали: Африка (зокрема Південна Африка), Південна і Північна Америка, Аравійський півострів, Австралія. В Україні сукуленти вирощуються переважно як декоративні кімнатні рослини [3].

Сукуленти, як декоративні рослини: популярні в озелененні через їх невибагливість та естетичний вигляд. Чимало представників мають лікарські властивості: алое та агави.

Для кращого росту, рослинам необхідне забезпечення яскравого освітлення та добре дренованого ґрунту, помірний полив, зі зниженням частоти взимку та захист від надлишкової вологості, яка може викликати гниття.

Багато видів сукулентів перебувають під загрозою, через збір рослин для декоративних цілей та руйнування природних ареалів. Внесення до міжнародних списків охорони, наприклад CITES, сприяє збереженню цих рослин.

Дослідження адаптацій сукулентів до екстремальних умов, важливе для розвитку сільського господарства в посушливих регіонах, а використання генетичних особливостей – для створення посухостійких сільськогосподарських культур. Сукуленти є не лише екологічно важливими, але й мають значний потенціал для декоративного, лікарського та наукового застосування.

Сукулентні рослини демонструють унікальні адаптації до екстремальних умов, роблячи їх не лише цікавими з наукової точки зору, але й корисними в різних сферах життя. Догляд за ними простий, тому вони залишаються популярними серед любителів рослин. Їх збереження є важливим завданням для екологів і ботаніків у всьому світі.

Список використаних джерел

1. Гайдаржи М. М. Колекція сукулентних рослин родини асфоделових і методичні аспекти її комплектування. *Вісник Київського університету ім. Т. Шевченка.* Біологія. 2000. Вип.30. С. 54–56.
2. Нікітіна В. В., Гайдаржи М. М. Розмноження сукулентних рослин. *Квіти України.* 1997. №3. С. 18–19.
3. Нікітіна В. В., Гайдаржи М. М., Баглай К. М. Рідкісні та зникаючі види сукулентних рослин у захищеному грунті Ботанічного саду імені акад. О.В.Фоміна. *Вісник Київського університету ім. Т. Шевченка. Інтродукція та збереження рослинного різноманіття.* 2000. Вип. 3. С. 16–19.

Микола Гіглавий

ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛАНДШАФТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ГЕОДЕЗИЧНИЙ ПІДХІД

Забезпечення сталого розвитку територіальних громад потребує детального вивчення їхнього екологічного стану. Ландшафти є важливим природним ресурсом, стан якого впливає на якість життя населення, економічну діяльність та екологічну безпеку. Геодезичні методи дозволяють отримувати точні просторові дані, що є основою для аналізу та моніторингу змін ландшафтів.

Сучасні процеси урбанізації, сільськогосподарської діяльності та промислового розвитку спричиняють значні зміни у структурі ландшафтів територіальних громад. Втрата природних територій, ерозія ґрунтів,

забруднення водних ресурсів – це лише частина екологічних викликів, які потребують наукового підходу до оцінки та прогнозування їх наслідків . Геодезичні технології, зокрема дистанційне зондування Землі, GPS-знімання, аерофотозйомка та ГІС-технології, дозволяють ефективно аналізувати та контролювати зміни природного середовища [6].

Формування нових структур – адміністративних, економічних, природоохоронних та інших потребує наукового обґрунтування їх подальшого раціонального розвитку. Не є виключенням й нові територіальні громади, формування яких завершується в Україні. Їх подальше функціонування залежить від раціонального використання різних чинників, серед яких і ландшафтна структура території, що належить громаді [2].

У сучасних умовах геодезичні геоінформаційні системи ландшафтів відіграють важливу роль, особливо щодо вдосконалення методів землекористування, збереження природного середовища та формування екологічно стійких ландшафтних структур. Планування з використанням геодезичних технологій сприяє ефективному вирішенню актуальних завдань, оперативному ухваленню управлінських рішень і здійсненню моніторингу стану ландшафтів. Це особливо актуально для оцінки родючості ґрунтів, удосконалення агротехнічних підходів і збереження земельних ресурсів. Крім того, супутникові знімки застосовуються для детального картографування територій. Впровадження геодезичних методів дозволяє скоротити витрати на проєктування, прискорює процес реалізації заходів, підвищує якість і точність документації та забезпечує високоточне визначення просторового розташування об’єктів [7].

Геодезичний підхід до оцінки екологічного стану ландшафтів включає кілька основних етапів (рис. 1):

Рис. 1. Геодезичний підхід до оцінки екологічного стану ландшафтів

1. Збір геопросторових даних – використання сучасних геодезичних інструментів для визначення рельєфу, структури земельного покриву та динаміки змін територій.

2. Аналіз антропогенного впливу – оцінка змін ландшафтів унаслідок людської діяльності (зміни рослинного покриву, деградація ґрунтів, зростання урбанізованих територій).

3. Моніторинг екологічного стану – використання супутникових знімків та аерофотозйомки для виявлення змін у землекористуванні, оцінки рівня забруднення та прогнозування можливих екологічних ризиків.

4. ГІС-моделювання – створення цифрових карт екологічного стану, що дозволяють територіальним громадам приймати обґрунтовані рішення щодо збереження та відновлення природних ресурсів.

Геодезичні методи є ключовим інструментом у вивченні екологічного стану ландшафтів територіальних громад. Вони забезпечують точний просторовий аналіз, що дозволяє прогнозувати негативні тенденції та своєчасно вживати заходи для збереження природного середовища. Використання сучасних технологій моніторингу сприяє сталому розвитку громад, збереженню біорізноманіття та підвищенню екологічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Браславська О. В., Дець Т. І., Рожі Т. А. Роль геодезії у розвитку дрон-технологій для вимірювання, картографування та моніторингу територій. *Просторовий розвиток* : Науковий збірник / Головн. ред. О. Ковальчук. Київ, КНУБА, 2023. № 5. С. 268–285. URL: http://spd.knuba.edu.ua/article/view/293457.
2. Рожі Т. А. Врахування ландшафтної структури територій громад для раціонального природокористування. *Ландшафтознавство* : науково-теоретичний журнал. / головн. ред. Г. Денисик. Вінниця, ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2023. № 4 (2). С. 85–91. URL: https://intranet.vspu.edu.ua/landscapescience/index.php/journal/article/view/39/43.
3. Кирилюк В., Рожі Т., Харів В. Геодезичне планування в агроландшафті: створення цифрових карт та моделей для оптимізації землекористування. *Просторовий розвиток*. 2023. № 6. С. 293–308. URL: http://spd.knuba.edu.ua/article/view/295409.
4. Шевчук С. М., Прокопенко Н. І., Рожі Т. А. Аналіз використання геодезичних даних при плануванні та моніторингу агроландшафтів: оптимізація землекористування та охорони природи. *Просторовий розвиток*. 2024. № 7. С. 445–458. URL: http://spd.knuba.edu.ua/article/view/302646.
5. Прокопенко Н. І, Дець Т. І., Рожі Т. А. Земельне планування та управління земельними завданнями в межах агроландшафтних

проектів: успішні практики та виклики. *Містобудування та територіальне планування* : наук.-техн. Збірник. Київ : КНУБА, 2024. № 86. С. 462–476. http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/310449.
6. Рожі І. Г., Рожі Т. А., Федій О. А. Геодезичні аспекти створення цифрових моделей рельєфу для потреб геоінформаційних систем. *Просторовий розвиток*. № 8, 2024. С. 477–491. http://spd.knuba.edu.ua/article/view/315885.
7. Шевчук С. М., Домашенко Г. Т., Рожі Т. А. Сучасні методи геодезичного картографування територій: використання GPS та ГНСС технологій. *Просторовий розвиток*. № 8, 2024. С. 506–517. http://spd.knuba.edu.ua/article/view/315889.
8. Рожі Т. А. Еколандшафтна оцінка структури землекористування Гайворонської міської територіальної громади. *Ландшафтознавство* : науково-теоретичний журнал. / головн. ред. Г. Денисик. Вінниця, ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2024. Вип. 6 (2). С. 55–64. URL: https://vspu.net/landscapescience/index.php/journal/article/view/54/60

Катерина Гноєва

МИСТЕЦЬКА СТОРІНКА РОДИНИ КРАМАРЕНКІВ: ЖИВОПИСЕЦЬ І ГРАФІК ІРИНА ЖДАНКО

Історія українського мистецтва ХХ століття багата на яскраві імена, творчість яких стала визначальною для культурного розвитку країни. Серед плеяди талановитих митців, які залишили глибокий слід у мистецькій спадщині України, особливе місце належить Ірині Олександрівні Жданко – талановитій художниці, творчий шлях якої тісно переплітається з життєвою стежкою її чоловіка, видатного українського графіка, живописця та педагога – Лева Юрійовича Крамаренка. Проте, Ірина Жданко – це не лише «дружина відомого митця», як її часто представляють, а й самобутня, неповторна творча особистість, чия мистецька діяльність заслуговує на окрему, пильну увагу та дослідження.

Народившись 9 вересня 1905 року у Санкт-Петербурзі, у сім'ї генерала-майора Олександра Єфимовича [3, с. 2], Ірина Жданко більшу частину свого життя прожила та пропрацювала в Україні, де її талант розквітнув у повній мірі.

У 1920 році перебравшись до Києва, Ірина одразу захопилася мистецьким життям, так як навчаючалася у Київському художньому інституті та працювала у майстерні Лева Крамаренка [4, с. 5]. У 1924 році вона дебютувала на Професійній художній виставці, організованій у Києві Секцією образотворчого мистецтва Всеукраїнської спілки працівників

мистецтв. Ця подія стала важливою віхою в її творчому шляху та ознаменувала початок її професійної діяльності як художниці.

У 1926 році у складі колективу майстерні Крамаренка вона виконала монументальний розпис їдальні в «Ленінському дитячому городку» в Києві [1, с. 92].

У 1927 році Ірина успішно завершила навчання на малярському факультеті Київського Художнього Інституту. Цей випуск був особливим, адже відбувався в період трансформації інституту, що відобразилося на різноманітності творчих уподобань випускників. Жданко, як і багато її однокурсників, стояла перед вибором між станковим і монументальним живописом. Обрана нею тема монументального розпису для клубу, хоча й виявилася складним завданням, продемонструвала її сміливість та прагнення до масштабних проєктів. Незважаючи на деякі недоліки, відзначені в газеті «Глобус» від 1927 року: «Жданко й Липківський показали себе трохи слабшими. Перша не зовсім упоралась із величезним монументальним розмалюванням на тему «Проєкт розмалювання клубу гути», проте завдання виконала вдало» [5, с. 20], її робота була позитивно оцінена викладачами та Ірина отримала диплом художника–організатора монументального малярства по майстерні професора Лева Крамаренка. Її молоді роки припали на часи, коли мистецтво ставало не лише засобом естетичного самовираження, а й способом осмислення соціальних і національних викликів. Власний художній стиль Жданко формувався під впливом українського авангарду, європейських мистецьких тенденцій та особистих пошуків гармонії форми й змісту.

Того ж 1927 р. Ірина разом з Левом Крамаренком та кількома іншими талановитими митцями представили нову мистецьку організацію – ОСМУ (Об’єднання сучасних мистців України) на художній виставці «Мистецький Київ – західній Україні» [2, с. 15]. Насамперед, ця виставка була не лише ознайомленням глядачів з сучасним українським мистецтвом, а й мала на меті надати матеріальну допомогу постраждалим від повені, що спіткала Західну Україну взимку 1927 року.

З 8 листопада по 15 грудня 1927 року Ірина Жданко разом зі своїм чоловіком Левом Крамаренком представляли ОСМУ (Об’єднання сучасних мистців України) на виставці «Мистецтво народів СРСР», що проходила в Москві. Їх участь у цій виставці стала ще одним свідченням їх активної творчої діяльності та внеску в розвиток українського малярства та графіки.

У 1934–1935 роках разом Левом Крамаренком, вона здійснила першу подорож до Бухари та Самарканда. Ця подорож стала для неї джерелом натхнення та відобразилася у серії етюдів, таких як «Базар в Самарканді» (1934), «Базарний день» (1934), «Провулок в Бухарі» (1935), «Базарний день в Бухарі» (1935) та «Вулиця в Бухарі» (1935).

Подорожі до Азії, Криму та Кавказу мали значний вплив на формування її художнього стилю та світогляду. Її роботи пронизані любов'ю до південного пейзажу, його неповторності та краси.

У 1936–1941 роках Ірина Жданко здійснювала творчі поїздки на Кавказ та до Криму, де створювала етюди, зокрема: «Берег моря в Сухумі» (1937), «Пляж закритий» (1939), «Ялта. Прибій» (1939) та «Квітень» (1941).

У 1941 році разом з чоловіком вона евакуювалася з Москви до Середньої Азії, де у 1942 році Лев Крамаренко помер. Після смерті чоловіка Ірина Жданко повернулася до Москви та працювала над створенням робіт, присвячених героїчним подвигам радянського народу у Великій Вітчизняній війні.

З початку 1950-х років і до кінця життя у її кімнаті в комунальній квартирі на Арбаті діяла вечірня студія малюнка.

У 1965–1990 роках Ірина Жданко працювала в Комісії з народного мистецтва при Спілці художників СРСР та продовжувала подорожувати Середньою Азією, де її особливо захоплювала східна блакитна кераміка.

Художниця брала участь у міських, республіканських, всесоюзних та зарубіжних художніх виставках, а також організовувала персональні виставки своїх робіт.

У 1960 р. науковці Уманського краєзнавчого музею вели переписку з Іриною Олександрівною, яка була ученицею, другом, однодумцем і помічником уманчанина – Лева Юрійовича Крамаренка. Вона передала краєзнавчому музею деякі матеріали із сімейного архіву, що стосувалися життя і творчості її чоловіка, фото та окремі живописні втори, написані художником. Померла художниця 23 травня 1999 року в Москві.

Отже, Ірина Жданко – талановита українська художниця, творчий шлях якої нерозривно пов'язаний з її особистим та професійним життям. Її становлення як мисткині відбувалося під впливом її чоловіка, видатного українського графіка та живописця Лева Крамаренка, який спочатку був її вчителем та наставником. Їхній творчий тандем став плідним для українського мистецтва, адже вони разом розвивалися, збагачуючи один одного своїми талантами та баченням світу. Творчість Ірини Жданко – це цінний внесок в українське мистецтво. Її роботи, що сповнені ліризму, краси та глибокого відчуття світу, залишаються актуальними й сьогодні, вражаючи своєю щирістю та емоційністю.

Список використаних джерел

1. Холостенко Є. Сучасне українське монументальне малярство. *Молодняк*. 1929. №8. С. 124.
2. Художня виставка «Мистецький Київ – західній Україні». *Глобус*. №1. 1928. С. 20.

3. Абрамова А. Ирина Александровна Жданко. Живопись. Графика. Москва. 1983. С. 3.
4. Жданко Ірина / 1905 – 1999/ Каталог виставки творів/ упоряд. Музей історії Києва. Київ, 2001. С. 4–6.
5. Виставка дипломантів художнього інституту. *Глобус*. №11. 1927. С. 20.

Катерина Гриневич

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМІ ШКІЛЬНОГО ФІЗИЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В ЛІЦЕЯХ

У сучасному світі, де активно розвиваються інформаційні технології, необхідно усвідомлювати, що кожна сфера діяльності певним чином змінюється, переходить в цифровий формат та автоматизується. У зв’язку з цим важливо не відставати від прогресу та застосовувати всі наявні засоби, методики й технології для вдосконалення конкретної галузі, зокрема так звані «розумні технології», спрямовані на оптимізацію процесів, що оточують людину. Одним із ключових аспектів інформатизації сучасного суспільства є широке впровадження штучного інтелекту (ШІ) у різні сфери, зокрема у систему фізичної освіти [8].

ШІ є новим науковим напрямком, поширюючи сферу свого застосування, сприяє реалізації цілей в області фізики.

Штучний інтелект – це новітня технологія, що прогресивно розвивається та є системою із своєрідним механізмом, який у своїй основі має процес самонавчання і запам’ятовування усіх факторів, з якими йому доведеться зіткнутися. Іншими словами, це цілісний «організм», який росте, поглинає інформацію, насичується знаннями, і може в потрібній інтерпретації їх видати, згенерувати, представити і т. д [4].

Використання штучного інтелекту (ШІ) в системі шкільного експерименту з фізики в ліцеях може суттєво покращити процес навчання, зробити його більш інтерактивним та ефективним. Пропонуємо такі методичні підходи до впровадження ШІ в освітній процес з фізики:

1. Персоналізоване навчання

- адаптивні навчальні платформи: використання ШІ для створення індивідуальних навчальних маршрутів, що враховують рівень знань та інтереси учнів;

- аналіз успішності: системи ШІ можуть аналізувати результати тестів і домашніх завдань, пропонуючи учням додаткові ресурси або завдання для покращення знань.

2. Віртуальні лабораторії

- моделювання експериментів: створення віртуальних лабораторій, де учні можуть проводити експерименти з фізики у безпечному середовищі. ШІ може використовуватися для симуляції різних фізичних явищ.

- дистанційні експерименти: використання робототехніки та ШІ для проведення експериментів, які можна контролювати дистанційно.

3. Інтерактивні навчальні матеріали

- чат-боти та віртуальні асистенти: розробка чат-ботів, які можуть відповідати на запитання учнів, пояснювати складні теми та надавати додаткові матеріали.

- гейміфікація навчання: використання елементів гейміфікації, де ШІ може адаптувати ігровий процес до індивідуальних потреб учнів.

4. Аналіз даних та зворотний зв’язок

- моніторинг прогресу: збір даних про успішність учнів і їхню активність для подальшого аналізу та корекції навчальних планів.

- зворотний зв’язок: використання ШІ для автоматичного оцінювання робіт учнів та надання їм конструктивного зворотного зв’язку.

5. Підготовка вчителів:

- тренінги та курси: організація курсів для вчителів, де вони можуть навчитися використовувати технології ШІ у своєму викладанні.

- спільноти практиків: творення платформ для обміну досвідом між вчителями щодо впровадження ШІ в навчальний процес.

Фізика – це дисципліна, в якій експериментальна робота займає важливе місце. Однак не завжди можливо провести реальні експерименти через обмеженість ресурсів або неможливість забезпечення безпечних умов для учнів. У цьому контексті віртуальні лабораторії стають чудовим рішенням.

Наприклад, платформа PhET Interactive Simulations, розроблена в Університеті Колорадо, пропонує безліч інтерактивних симуляцій з різних тем фізики. Студенти можуть взаємодіяти з віртуальними моделями, наприклад, досліджуючи рух тіла під дією сили. Це дозволяє їм візуалізувати поняття, які можуть бути важко зрозуміти в класичній формі. Учні можуть налаштовувати параметри пристроїв, спостерігаючи ефект змін і, таким чином, глибше освоювати матеріал. Це сприяє більш глибокому розумінню фізичних явищ і дозволяє студентам побачити, як теоретичні концепції застосовуються в практичних завданнях. Це дозволяє учням навчатися в своєму темпі і зосередитися на найбільш складних для них питаннях.

Використання чат-ботів на основі ШІ також стає популярним в освітньому процесі. Завдяки таким помічникам студенти отримують можливість цілодобового доступу до допомоги, що є особливо цінним поза навчальним часом.

Чат-боти, такі як Socratic або Woebot, можуть відповідати на питання з фізики, пояснюючи складні поняття та надаючи додаткові ресурси. Наприклад, якщо студент задає питання про те, як розраховується робота за формулою ($A = FScos(\alpha)$), бот може запропонувати коротке пояснення основи цієї формули і навести приклади її застосування.

Системи на основі ШІ здатні обробляти великі обсяги даних, що особливо корисно для викладачів, які прагнуть покращити свої підходи до навчання. Використовуючи дані про успішність і відвідуваність, викладачі можуть виділити проблемні області в навчанні. Така система, як Gradescope, може автоматично оцінювати лабораторні роботи та тести, надаючи зворотний зв'язок .Викладач може бачити, які теми викликали найбільші труднощі, і зосередити увагу на них в майбутніх уроках. Дана технологія дозволяє скоротити час оцінки і надає можливість більш активно взаємодіяти з учнями.

Штучний інтелект може використовуватися для створення інтерактивних тестів і лабораторних робіт, які пропонують учням різноманітні способи взаємодії з матеріалом. Інтернет-платформи, такі як Socrative, дозволяють викладачам створювати тести в режимі реального часу, де студенти можуть відповідати на запитання за допомогою своїх мобільних пристроїв. Викладач-модератор може моментально бачити результати і швидко коригувати план уроку в залежності від прогресу в групі. Наприклад, якщо більшість студентів помиляються у питанні законів про збереження енергії, викладач може виділити додатковий час для роботи над цією темою.

Гейміфікація є ще одним способом, за допомогою якого ШІ може зробити вивчення фізики більш захоплюючим, а використання ігрових елементів сприяє підвищенню мотивації і залученості в процес навчання. Прикладом такої платформи є Kahoot!, яка дозволяє створювати освітні ігри на основі вікторин. Учні можуть змагатися один з одним, відповідаючи на питання по темі. Це не тільки розважає , але і сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Наприклад, гра може включати питання на тему механіки, де учні повинні швидко відповісти на питання про закони руху, заробляючи бали за точні і швидкі відповіді.

Висновок: штучний інтелект вступає в освітній процес в середніх професійних освітніх установах, відкриваючи нові можливості для навчання фізики. Використання персоналізованого підходу, віртуальних лабораторій, чат-ботів та інтерактивних тестів допомагає викладачам створювати більш ефективні та цікаві заняття. Однак важливо пам'ятати, що ШІ не є заміною живому вчителю; це інструмент, який може значно полегшити та покращити освітній процес. Зрештою, поєднання традиційних методів викладання з новими технологіями ШІ може допомогти учням ліцею глибше зрозуміти фізику і підготуватися до вбудованих в їхні професії технологій і викликів сучасного світу.

Отже, впровадження штучного інтелекту в систему шкільного експерименту з фізики в ліцеях відкриває нові можливості для навчання. Це дозволяє зробити процес більш цікавим, адаптивним та ефективним, що в свою чергу може підвищити мотивацію учнів до вивчення фізики.

Список використаних джерел

1. Громова І. І., Мартинюк Н. В., Шевченко О. В. Система підготовки майбутніх вчителів до використання технологій штучного інтелекту. *Інформаційні технології в освіті*. 2020. 39, С. 19–33.
2. Лисенко О. Використання технологій штучного інтелекту у підготовці майбутніх учителів фізики. *Проблеми сучасного педагогічного процесу*. 2020. № 1 (62), 184–187.
3. Сокол І. М. Впровадження квест-технології в освітній процес : навч. посіб. Запоріжжя : Вид-во Акцент Інвест-трейд, 2019. 108 с.
4. Сисоєва С. О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи.* Київ: Віпол, 2020. С. 249–273.
5. Scardamalia M., Bereiter C. Smart technology for self-organizing processes. *Smart Learn. Environ.* 2014. Vol. 1, No 1. URL: https://doi.org/ 10.1186/s40561-014-0001-8.
6. Demir K. A. Smart education framework. Smart Learn. Environ. 2021. 8, 29. URL: https://doi.org/10.1186/s40561-021-00170-x.
7. Sari A. I., Suryani N., Rochsantiningsih D., Suharno S. Digital Learning, Smartphone Usage, and Digital Culture in Indonesia Education. *Integration of Education.* 2020. Vol. 24. No 1(98). P. 20–31.
8. Терещук С., Слободянюк О. Штучний інтелект як драйвер інновацій в освіті. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету імені Івана Огієнка: Серія педагогічна.* 2023. № 29. С. 36–40. DOI: 10.32626/2307-4507.2023-29.36-40.

Вадим Дегтярьов

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ БРИТАНСЬКОГО ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ ЯК ФЕНОМЕНА СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

Теми, пов'язані з дослідженням функціонування Європейського Союзу, його інститутів, еволюції європейської інтеграції загалом – у політичному, економічному, правовому аспектах – є пріоритетними напрямами наукових пошуків для сучасних істориків, соціологів, юристів і представників багатьох інших спеціальностей [2; 4; 6; 7]. Багатогранність самого феномена «європейської інтеграції» дає змогу обирати різноманітні

фокуси дослідження для того, щоб зрозуміти, як влаштована система, що є невід'ємною характеристикою сучасного світу, а для багатьох – і перспективою подальшого глобального розвитку.

Європейська інтеграція як процес поглиблення взаємодії європейських держав у різних сферах, а також поява організацій наднаціонального рівня у світовому устрої – яскрава ознака тенденцій, що характеризують розвиток суспільства на сучасному етапі. Європейський Союз досі являє собою унікальне явище за світовими стандартами. У жодному іншому регіоні світу інтеграційні процеси не призвели до такої взаємозалежності держав і створення ряду функціонуючих наднаціональних інститутів з таким рівнем повноважень, як в сучасному ЄС.

Проте, коли говорять про спільність історичних, політичних, економічних і культурних передумов розвитку європейської інтеграції, забувають уточнити, що цей набір властивостей є характерним для європейських держав лише тоді, коли ми зіставляємо їх із зовнішнім світом – тими країнами, що не розташовані в межах Європи. Коли ж ми не виходимо за європейські кордони (які теж непросто визначити), ми можемо побачити, наскільки різноманітними між собою є культурні, економічні та політичні практики, які видаються такими схожими збоку. Коли говорять про розвиток європейської цивілізації, то часто приводять до єдиного знаменника і нівелюють регіональні та національні відмінності та досвід окремих європейських країн. Звісно, у випадку глобального узагальнення розвиток європейських держав і формування загальноєвропейських цінностей помітно відрізняється, наприклад, від азійських, але в рамках європейського простору індивідуальні відмінності мають значущий, а іноді й вирішальний характер.

Існує думка [6], що Європейський Союз зарекомендує себе як самостійний актор міжнародних відносин тоді, коли держави-члени вибудують спільну зовнішню політику. Однак, у випадку ЄС важлива не тільки єдина збалансована зовнішня політика. Цілком можливо, що Європейський Союз стане «повноправним актором» тільки тоді, коли буде збалансована єдина політика всередині кордонів об'єднання. Задавати єдиний формат було непросто, навіть коли кількість учасників не перевищувала одного десятка держав. Тепер зі складом у 27 держав-членів це робити ще складніше [9]. Становище держав у рамках інтеграційного блоку відрізняється з огляду на об'єктивні історичні, культурні, економічні, політичні та інші причини.

У цьому світлі дуже важливо простежити не тільки динаміку становлення інтеграції як цілого, а й розвиток тих частин, які стали/були частиною цілого. Велика Британія – перша і, поки що, єдина держава, яка вийшла з Європейського Союзу [4, с. 98]. На нашу думку – це хороший приклад демонстрації динаміки взаємовідносин національного і

наднаціонального в розвитку сучасних інтеграційних процесів у Європі. Велика Британія – це гарний приклад і того, щоб зрозуміти, які труднощі можуть виникати на шляху формування наднаціональних об'єднань, а також простежити, які зміни відбуваються у внутрішньому житті держав, що залучені до інтеграційних процесів, а отже, таких, що беруть на себе зобов'язання дотримуватися певного набору правил і норм.

Референдум про членство Великої Британії в Європейському Союзі 2016 р., який закінчився перемогою прихильників виходу з об'єднання [4, с. 98], став, без перебільшення, однією з найважливіших подій в історії європейської інтеграції. Що ж спонукало пересічних жителів «Туманного Альбіону» прийняти таке рішення? Особливо гостро це питання звучить, якщо брати до уваги ідентичний референдум 1975 р. [4, с. 99], результати якого були ледь не протилежними. Однією з відповідей на це питання може бути особлива історія взаємовідносин континентальної Європи та Британських островів, а також особливе ставлення жителів останніх, яке в історичній та політологічній науках не так давно почали називати «євроскептицизмом» [7]. Англія, а пізніше Велика Британія впродовж віків поставала як певний виняток із правил, в силу свого окремого географічного розташування, а часто окремого історичного розвитку. Проте, особливо сильним протиставлення себе Європі стало в другій половині XX століття з появою перших серйозних євроінтеграційних проєктів, еволюція яких призведе до появи того, що відомо нам нині під назвою «Європейський Союз» [5].

Проблема британського євроскептицизму, дослідження його історичних коренів, осмислення аргументації його послідовників є актуальними і для сучасної України. Полишивши політику багатовекторності, Україна зробила свій цивілізаційний вибір на користь Європи і прикладає усі зусилля для якнайшвидшої повної європейської інтеграції [1]. Тим не менш, важливим залишається не наробити помилок на цьому шляху, і тому в певному сенсі «невдалий» досвід Великої Британії є важливим для нас.

Таким чином, дослідження проблеми британського євроскептицизму є актуальним для розуміння викликів, з якими стикаються країни в процесі європейської інтеграції. Аналіз історичних передумов та сучасних політичних факторів, що вплинули на вибір Великої Британії, дозволяє оцінити вплив національних інтересів на функціонування наднаціональних об'єднань. Вихід Великої Британії з ЄС став яскравим прикладом суперечностей між прагненням до суверенітету та перевагами економічної і політичної співпраці. Цей досвід має важливе значення для країн, які обирають проєвропейський курс, зокрема для України, яка прагне уникнути подібних труднощів на шляху інтеграції.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 27.02.2025).
2. Неприцький О. А. Велика Британія та європейська інтеграція (90-ті рр. XX ст.): дис. … канд. іст. наук: 07.00.02. Х., 2003. 230 с.
3. Composition of the European Commission. URL: https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/composition-of-the-european-commission.html (дата звернення: 27.02.2025).
4. Cracknell R., Uberoi E., Burton M. UK Election Statistics: 1918–2023: A century of elections. URL: https://surl.li/urmllu (дата звернення: 17.02.2025).
5. History of the EU. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu_en (дата звернення: 25.02.2025).
6. Sachs J. Europe needs a real foreign policy. URL: https://surl.li/ocvfbm (дата звернення: 26.02.2025).
7. Taggart P., Szczerbiak A. Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Oxford University Press Inc., New York. 2008. 424 p.

Дар'я Демчук-Маригіна

ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ У ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ

В сьогоднішній педагогічній спільноті ми можемо часто почути дискусії щодо зниження мотивації у здобувачів освіти до вивчення окремих дисциплін, зокрема географії.

Питання мотивації досліджувались багатьма українськими та закордонними вченими, зокрема, О. В. Браславська [1], Т. Левченко [2], О. М. Король, О. Г. Корнус [3].

Т. І. Левченко зазначає, що мотивація є рушійною силою у формуванні майбутньої особистості. Часто, за відсутності внутрішньої мотиваціях у здобувачів освіти, вчитель може стати зовнішнім фактором, який зацікавить в подальшому вивченні шкільного предмету, проведенні подальшого дослідження, більш глибокому опрацюванні окремої теми уроку [2].

Реалізовуючи діяльнісний підхід, учні покращують навички роботи в команді, є активними учасниками, зростає мотивація до подальшого вивчення предмету. Систематично організовуючи уроки, коли учні здобувають знання за допомогою залученості в процес навчання змінює вектор на учень – здобувач інформації, а не пасивний слухач.

Причина пасивності на уроках може бути спричинена недостатнім володінням навчальної програми, для таких випадків доцільно організувати групову роботу в класі з розподілом ролей в групах. Розглянемо приклади організації діяльності на уроках географії в 6 класі, що стимулюватимуть учнів до навчання та допоможуть організувати дослідницьку роботу над вивченням теми.

Як приклад проведення такого уроку в 6 класу з теми «Ресурси атмосфери».

Клас об'єднано в 3 групи, кожна група отримує одну з запропонованих тем: «Агрокліматичні ресурси атмосфери», «Енергетичні ресурси атмосфери», «Рекреаційні ресурси атмосфери». Окрім теми, отримує набір зображень, що можуть бути використані в роботу (рис 1).

Рис. 1. Приклади зображень для виконання завдання

Завдання для кожної гурпи – оформити тематичних колаж. Учасники можуть використати запропоновані зображення, додати свої, додати написи тощо.

В такому випадку учні, що володіють навчальним матеріалом та високому та достатьому рівнях відповідатимуть за інформаційне наповнення колажу, учні,що мають творче мислення – за дизайнерське оформлення, учні з розвиненими організаційними навичками відповідатиму за залученість кожного учасника, учні, що мають ораторські навички – презентуватимуть виконану роботу. Окрім того, виконуючи завдання та одночасно працюючи з підручником здобувачі освіти реалізовують принцип навчання через справу.

Виконавши завадння кожна група має презентувати своє оформлення (рис. 2) та познайомити всіх учасників уроку з темою яку досліджували. Важливо зауважити,що учасники повинні пояснити зв'язок між окремими елементами колажу.

Рис. 2. Приклад оформлення тематичних колажів

Ще одним з шляхів підвищення мотивації до вивчення географії у школярів – це продемонструвати життєві приклади, коли географічна інформація використовується в буденних речах.

Розглянемо перелік предметів, що був використаних для вивчення теми «Корисні копалини» (Рис. 3).

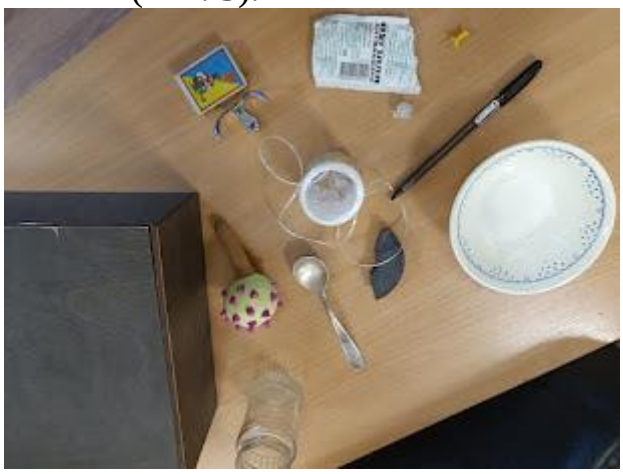

Рис. 3. Приклад предметів для вивчення теми «Корисні копалини»

Кулькова ручка, фаянсова тарілка, магніт, алюмінієва ложка, повітряний пластилін, сірники, синтетична нитка, скляна банка, активоване вугілля, канцелярська кнопка, металевий гачок.

Аналізуючи дані предмети перед учнями поставлене завдання – з'ясувати до якої групи корисних копалин належать мінерали і гірські породи, що були використанні при виробництві зазначених предметів.

Наприклад, фаянсова тарілка – біла глина, нерудна корисна копалина. Алюмінієва ложка – боксит, рудна корисна копалина і т.д.

При використанні академічних знань в буденному житті учні починають заглиблюватись у вивчення природи речей, що їх оточують. Що сприяє підвищенню мотивації в освітньому процесі.

Участь учнів в уроці як співорганізаторів дозволить зацікавити школярів в вивченні предмету, а при систематичному використанні елементів діяльнісного підходу – підвищить їх мотивацію.

Список використаних джерел

1. Браславська О., Озерова Л. Теоретичні основи формування професійної мотивації майбутнього вчителя в умовах фахової підготовки. *Проблеми підготовки сучасного вчителя.* 2021. №. 2(22). С. 21–30.
2. Левченко Т. І. Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності: монографія. Вінниця: Нова книга, 2011. 448 с.
3. Спасьонов С., Король О., Корнус О. Методи та прийоми розвитку мотиваційної сфери учнів на уроках географії. *Scientific Notes Of Junior Academy Of Sciences Of Ukraine*. 2022. № 3(25). С. 117–125.

Ольга Джога

РАЦІОНАЛЬНЕ ХАРЧУВАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДОВГОЛІТТЯ

Здорове харчування – це спосіб життя, який забезпечує організм усіма необхідними поживними речовинами, вітамінами та мінералами, підтримуючи оптимальний фізичний і психічний стан. Це також запорука довголіття та профілактика багатьох захворювань. Основна мета такого підходу полягає у збереженні здоров'я та запобіганні розвитку хронічних захворювань, не допускаючи надлишкового споживання калорій чи шкідливих компонентів [6].

Згідно з доповіддю ООН, чисельність населення Землі станом на 31.12.2023 року складає 8,2 млрд осіб, а до 2080 року вона може зрости до 10,3 млрд. Щоб забезпечити харчування для такої кількості людей, необхідно збільшити виробництво продуктів на 70%. Перенаселеність планети та дефіцит їжі стають серйозним викликом, вимагаючи від науковців пошуку альтернативних продуктів харчування та створення штучної високотехнологічної їжі [1].

За даними ВООЗ, здоров'я людини на 70% залежить від харчування. Недотримання правил здорового харчування скорочує тривалість життя та провокує розвиток багатьох захворювань. Дослідження харчових звичок населення у 195 країнах світу показало, шо кожна п'ята смерть зумовлена вживанням неякісної їжі або нестачею корисних речовин.

Покращення структури харчування, якості та безпеки харчових продуктів, є одним із ключових завдань сучасного світу. Проте просте збільшення обсягів виробництва традиційних продуктів уже не задовольняє потреби людства. Саме тому виникає необхідність впровадження нових технологій виробництва харчових продуктів, зокрема функціональних та оздоровчих.

Поживні речовини (нутрієнти) – це компоненти їжі, необхідні організму як джерела енергії, пластичних матеріалів та каталізаторів. Вони забезпечують імунітет, покращують загальне самопочуття та запобігають

хронічним захворюванням. Основу збалансованого харчування складають білки, жири та вуглеводи [4].

З ранніх етапів розвитку людства раціон харчування еволюціонував. Первісні люди споживали переважно рослинну їжу, згодом додалося м'ясо, яке почали Існує безліч легенд і міфів про їжу та правильне харчування. З історії нам відомо, що перші люди мало чим відрізнялися від мавп і були вегетаріанцями. На ранніх етапах розвитку людства раціон людини не був різноманітним та обмежувався споживанням необробленої рослинної їжі. Згодом в їжу стали використовувати м'ясо, яке почали обробляти термічно після освоєння вогню. Значним етапом стало землеробство, яке забезпечило вирощування зернових культур.

У Стародавній Греції та Римі почали формуватися перші гастрономічні традиції. Французька кухня у XIX столітті зробила прорив у зберіганні та обробці продуктів, зокрема завдяки винаходам Ніколя Аппера (консервування) та Луї Пастера (пастеризація).

Сьогодні теорія збалансованого харчування отримала наукове обгрунтування завдяки дослідженням Лавуазьє, Гельмгольца та інших вчених. Головне положення цієї теорії – підтримання молекулярної рівноваги в організмі шляхом збалансованого раціону [3].

Функціональні харчові продукти, збагачені вітамінами, мікроелементами та іншими активними речовинами, є важливими для збереження здоров'я. У Японії, США та країнах Європи функціональні продукти є частиною національних програм з оздоровлення населення. В Україні також активно розвивається ринок таких продуктів, зокрема збагачених вітамінами, мінеральними речовинами кисломолочних і хлібобулочних виробів, напоїв та снеків [4].

Раціон людини залежить від роду діяльності, способу життя і місця проживання.

Основні правила здорового харчування:

- насичені жири повинні складати 1/3 споживаних жирів, решта – ненасичені;
- перевага овочам, фруктам, цільнозерновим продуктам, бобам і горіхам;
- збагачення раціону продуктами з мікронутрієнтами;
- обмеження простих вуглеводів;
- забезпечення організму антиоксидантами, такими як вітаміни А, С, Е.

У майбутньому наукові лабораторії можуть стати «кухнями майбутнього», де нові технології дозволять створювати ідеальні раціони харчування, забезпечуючи баланс поживних речовин [5].

З розвитком інформаційних технологій та доступністю інформації з'являється більше прихильників здорового способу харчування. Сьогодні заклади ресторанного господарства формують меню з врахуванням запитів відвідувачів та пропонують смачні та корисні страви до реалізації.

Список використаних джерел

1. УП. Життя. URL: https://life.pravda.com.ua/society/skilki-lyudey-zhitime-na-zemli-do-kincya-21-stolittya-demografichniy-prognoz-oon-302627/ (дата звернення: 22.11.2024)
2. АгроЕліта. URL: https://agroelita.info/revoliutsiia-v-zberihanni-izhi-vynakhid-nikolia-appera/ (дата звернення: 22.11.2024)
3. Функціональні продукти. URL: https://apollo.online/blog-post/funkczionalni-produkty/ (дата звернення: 22.11.2024)
4. Що таке функціональні продукти харчування. URL: https://www.zelena-planeta.ua/shho-take-funkcionalni-produkti-harchuvannya (дата звернення: 22.11.2024).
5. Збалансоване харчування. URL: https://healthyfood.org.ua (дата звернення: 22.11.2024).
6. Здорове харчування. URL: https://www.ukraine-lifehacker.com/zdorove-kharchuvannia-povnyi-posibnyk (дата звернення: 22.11.2024).

Віолетта Дубосару

РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Сучасний світ вимагає від молоді не лише ґрунтовних теоретичних знань, а й розвинених соціальних навичок, комунікативної компетентності та здатності адаптуватися до змін. Важливим чинником у цьому процесі є неформальна освіта, яка доповнює традиційне академічне навчання і створює сприятливі умови для соціалізації студентів.

Незважаючи на актуальність неформальної освіти в даний час, лише в останні роки ця сфера стала предметом наукових досліджень.

Особливості формування неформальної складової освіти студентської молоді досліджували у своїх працях О. Бондаренка, Ю. Деркач, О. Кравченко, П. Кряжева, Н. Левченко, Л. Шаповалової, та ін.

«Неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій» [4].

Неформальна освіта охоплює широкий спектр освітніх активностей, які відбуваються поза межами традиційної аудиторної роботи, проте є не менш важливими для всебічного розвитку особистості. Це участь у волонтерських ініціативах, діяльність у студентських організаціях, робота в наукових гуртках, тренінги, майстер-класи, культурно-масові заходи, професійні стажування, молодіжні обміни та інші форми суспільної активності.

Залучення до таких ініціатив сприяє формуванню важливих навичок, зокрема соціальних, комунікативних, лідерських, управлінських та креативних, які є ключовими для подальшого професійного зростання. Крім того, неформальна освіта розвиває емоційний інтелект, критичне мислення, вміння працювати в команді та ухвалювати ефективні рішення в нестандартних ситуаціях.

Особливо важливим аспектом неформальної освіти є її гнучкість та адаптивність до потреб сучасного ринку праці. Вона дозволяє швидко реагувати на нові виклики, розширювати горизонти особистісного та професійного розвитку, а також формує активну громадянську позицію. Завдяки цьому студенти не лише отримують додаткові знання та навички, а й розвивають самостійність, ініціативність та впевненість у власних силах, що є надзвичайно важливими у процесі соціалізації та подальшої самореалізації.

Сьогодні однією з ключових функцій неформальної освіти, нарівні з формальною та інформальною, є підготовка молоді до самостійного життя. В умовах сучасного світу формальна освіта поступово втрачає свою монополію, оскільки більше не гарантує повної інтеграції на ринку праці. Неформальна освіта відіграє важливу роль у зміні цієї ситуації, пропонуючи альтернативні методи навчання та актуальний зміст, що сприяє адаптації людини до безперервних змін у суспільстві.

Зростання ролі неформальної освіти зумовлене також розвитком цифрових технологій, які відкривають доступ до безкоштовних онлайн-курсів, вебінарів, інтерактивних тренінгів і платформ дистанційного навчання. Це дає можливість студентам здобувати нові знання та навички в будь-який зручний час, самостійно обираючи теми, що відповідають їхнім інтересам і професійним амбіціям. В Україні існує низка платформ і програм, які пропонують можливості для навчання, розвитку лідерських якостей та вдосконалення навичок.

Prometheus – це одна з найвідоміших українських платформ масових відкритих онлайн-курсів (МООС). Вона надає безкоштовний доступ до якісної освіти від провідних українських та міжнародних університетів. Тематика курсів охоплює широкий спектр дисциплін: від ІТ і підприємництва до психології, економіки, права та соціальних наук. Prometheus дає можливість самостійно обирати темп навчання, отримувати сертифікати про завершення курсів та застосовувати набуті знання на практиці [2].

Українська академія лідерства – це унікальна програма особистісного розвитку та громадянської освіти для молоді віком 16-20 років. УАЛ поєднує інтенсивне навчання, фізичний розвиток, волонтерську діяльність та подорожі Україною й світом. Програма спрямована на формування активної молоді, яка має високий рівень відповідальності, патріотизму та готовності змінювати країну. Учасники

академії навчаються у форматі лекцій, тренінгів, дискусій і практичних проєктів під керівництвом провідних експертів, підприємців та лідерів думок [5].

«Державотворець» – це освітня програма для молоді, спрямована на розвиток лідерського потенціалу, громадянської активності та професійних компетенцій. Учасники програми проходять серію тренінгів, майстер-класів, зустрічей з державними службовцями, представниками бізнесу та громадянського суспільства. Програма допомагає краще зрозуміти принципи державотворення, розвинути навички командної роботи, критичного мислення та ефективної комунікації [3].

Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) реалізує численні програми неформальної освіти в Україні, спрямовані на розвиток демократії, економічної стабільності та соціального підприємництва. Через навчальні ініціативи, стипендії, гранти та партнерські проєкти USAID підтримує розвиток громадянського суспільства, підвищення рівня фінансової грамотності, лідерства та підприємницьких навичок серед молоді та дорослих. Освітні програми USAID охоплюють широкий спектр тем: від розвитку навичок ефективного врядування до підтримки молодіжних ініціатив та інноваційних проектів [1].

Неформальна освіта є важливою складовою освітнього процесу, яка сприяє не лише академічному, а й особистісному зростанню студентів. Вона забезпечує гнучке навчання, яке дозволяє молоді розширювати горизонти, адаптуватися до швидких змін у суспільстві та формувати навички, необхідні для успішної кар’єри.

Завдяки участі в неформальній освіті студенти отримують безцінний досвід соціальної взаємодії, розвивають критичне мислення, комунікативні навички, лідерські якості та вміння працювати в команді. Вони навчаються ефективно приймати рішення, вирішувати проблеми та проявляти ініціативу. Крім того, неформальна освіта дозволяє їм долучатися до волонтерської діяльності, соціальних проєктів, громадських ініціатив і професійних стажувань, що значно підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Тому, закладам вищої освіти важливо інтегрувати неформальні форми навчання у свою діяльність, створюючи сприятливі умови для всебічного розвитку студентів. Це може включати організацію майстер-класів, професійних зустрічей, конференцій, літніх шкіл, студентських клубів і наставницьких програм. Активна співпраця з бізнесом, громадськими організаціями та державними установами також сприятиме розвитку компетенцій, необхідних для успішного працевлаштування та побудови кар’єри.

Отже, неформальна освіта є не лише доповненням до традиційного освітнього процесу, а й потужним інструментом соціалізації, професійного становлення та особистісного зростання студентів, допомагаючи їм стати

активними громадянами та успішними фахівцями в сучасному динамічному світі.

Список використаних джерел

1. U.S. Agency for International Development. *U.S. Agency for International Development*. URL: https://www.usaid.gov/ (дата звернення: 07.02.2025).
2. Будуй кар'єру курс за курсом. *Prometheus*. URL: https://prometheus.org.ua/ (дата звернення: 07.02.2025)
3. Державотворець. *Facebook*. URL: https://www.facebook.com/derzhavotvorets/ (дата звернення: 07.02.2025).
4. Про освіту. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 07.02.2025).
5. Українська академія лідерства. *Українська академія лідерства*. URL: https://ual.ua/ (дата звернення: 07.02.2025).

Вероніка Дьордяй

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ШКОДИ НАВКОЛИШНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У визначенні розміру шкоди навколишньому середовищу застосовуються різні правові засади залежно від конкретної ситуації.

Лісове законодавство України регулюється наступними нормативно-правовими актами:

1. Лісовим кодексом України [1], який встановлює правові та організаційні основи охорони, відтворення, використання та відтворення лісів, а також порядок господарювання з лісами.

2. Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [4], який визначає загальні принципи та завдання охорони навколишнього природного середовища, а також встановлює вимоги до збереження та відтворення лісів.

Користування надрами в Україні регулюється рядом нормативно-правових актів, серед яких основними є:

1. Кодекс України «Про надра» [2] – цей Кодекс регулює гірничі відносини з метою забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб у мінеральній сировині та інших потреб суспільного виробництва, охорони надр, гарантування при користуванні надрами безпеки людей, майна та навколишнього природного середовища, а також охорона прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій та громадян.

2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [4] – цей закон визначає загальні принципи та основи державної політики в галузі охорони навколишнього природного середовища, регулює використання надр, пов'язаних з викидами забруднюючих речовин, та забезпечує захист навколишнього природного середовища від шкідливих впливів діяльності людини.

3. Закон України «Про охорону культурної спадщини» [5] – визначено правові основи охорони культурної спадщини, у т.ч. земельних ділянок, на яких знаходяться пам'ятки архітектури, історії та культури, які можуть бути пошкоджені внаслідок видобування корисних копалин.

4. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» [6] – цей Закон спрямований на збереження та відновлення природного стану атмосферного повітря, створення сприятливих умов для життєдіяльності, забезпечення екологічної безпеки та запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я людей та навколишнє середовище.

Ці нормативні акти регулюють різні аспекти користування надрами, включаючи правила видачі ліцензій, дозволів на проведення робіт з геологічного вивчення та видобування корисних копалин, охорону довкілля та забезпечення безпеки промислових процесів. Дотримання вимог цих нормативних актів при використанні надр в Україні є обов'язковим та беззаперечним.

Використання водних біоресурсів в Україні регулюється рядом нормативних актів, серед яких можна виділити наступні:

1. Водний кодекс України [3] – цей кодекс встановлює правові засади водного господарства, регулює відносини, що виникають у зв'язку з використанням водних об'єктів, визначає порядок використання водних ресурсів та їх охорони.

2. Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» [7] – цей закон визначає основні засади діяльності та державного регулювання в галузі рибного господарства, збереження та раціонального використання водних біоресурсів, порядок взаємовідносин між органами державної влади, органами місцевого самоврядування і суб'єктами господарювання, які здійснюють рибогосподарську діяльність у водних об'єктах (їх частинах), внутрішніх морських водах і територіальному морі, континентальному шельфі, виключній (морській) економічній зоні України та відкритому морі.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволу на спеціальне використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) або відмови в його видачі, переоформлення та анулювання зазначеного дозволу» [11] – цей порядок визначає правила видачі дозволів на спеціальне використання водних біоресурсів, в тому числі на рибальство, промисловий та науково-дослідницький вилов риби, водних організмів та інших біоресурсів.

Ці нормативні акти встановлюють правові засади використання та охорони водних біоресурсів в Україні, зокрема, регулюють порядок використання водних ресурсів для промисловості, сільського господарства, побутових потреб та встановлення відповідальності за порушення законодавства щодо використання водних біоресурсів.

Особливу увагу слід звернути на визначення розміру шкоди, завдану тваринному та рослинному світу, які відносяться до Червоної книги України.

Україна має низку нормативно-правових актів, які регулюють питання охорони та використання рідкісних та зникаючих видів тварин і рослин, зокрема червонокнижних.

1. Закон України «Про Червону книгу України» [10] – завданням законодавства про Червону книгу України є регулювання суспільних відносин у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, з метою попередження зникнення таких видів із природи, забезпечення збереження їх генофонду.

2. Закон України «Про тваринний світ» [8] – завданнями законодавства України про охорону, використання і відтворення тваринного світу є: регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення об’єктів тваринного світу; збереження та поліпшення середовища існування диких тварин; забезпечення умов збереження всього видового і популяційного різноманіття тварин.

3. Закон України «Про рослинний світ» [9] – завданням законодавства України про рослинний світ є регулювання суспільних відносин у сфері охорони, використання та відтворення дикорослих та інших несільськогосподарського призначення судинних рослин, мохоподібних, водоростей, лишайників, а також грибів, їх угруповань і місцезростань.

Крім того, Україна є стороною багатьох міжнародних конвенцій та угод, які стосуються охорони біологічного різноманіття та червонокнижних видів, зокрема Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори.

Додатково до національного законодавства, Україна також ратифікувала Конвенцію про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), яка містить перелік видів тварин та рослин, що підлягають особливій охороні та регулюванню міжнародної торгівлі.

Таким чином, українські закони містять низку положень, що регулюють відшкодування збитків, заподіяних навколишньому середовищу, які можуть виникнути внаслідок різних видів діяльності.

Список використаних джерел

1. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 № 3852-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text.
2. Кодекс України «Про надра» від 27.07.1994 № 132/94-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text.
3. Водний кодекс України від 05.05.1995 № 213/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text.
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text.
5. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 № 1805-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text.
6. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» від 16.10.1992 № 2707-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text.
7. Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 08.07.2011 № 3677-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-17#Text.
8. Закон України «Про тваринний світ» від 13.12.2001 № 2894-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text.
9. Закон України «Про рослинний світ» від 09.04.1999 № 591-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text.
10. Закон України «Про Червону книгу України» від 07.02.2002 № 3055-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14#Text.
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволу на спеціальне використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об’єктах (їх частинах) або відмови в його видачі, переоформлення та анулювання зазначеного дозволу» від 30.10.2013 № 801. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/801-2013-%D0%BF#Text.

Олена Дяченко

СУТНІСТЬ, МЕХАНІЗМ І КОНТРОЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Ефективна реалізація стратегії підприємства є ключовим фактором його успіху та конкурентоспроможності. В умовах нестабільної економічної ситуації в Україні, впливу глобальних ринкових змін і внутрішніх структурних викликів стратегічний підхід до управління бізнесом стає необхідністю. У даній статті розглянуто сутність, механізм реалізації та контроль виконання стратегій підприємств в Україні на прикладі конкретних компаній.

Стратегія підприємства – це довгостроковий план розвитку, спрямований на досягнення конкурентних переваг та підвищення ефективності діяльності. Основними складовими стратегії є:

- місія та цілі підприємства;
- аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища;
- вибір стратегічних напрямів;
- розробка заходів щодо реалізації стратегії [1].

В умовах України підприємства стикаються з багатьма викликами, такими як нестабільність законодавчого поля, зміни в оподаткуванні, військові ризики та обмеженість ресурсів, що впливає на стратегічне планування.

Процес реалізації стратегії підприємства включає наступні ключові етапи:

1. Формування стратегічного плану – визначення цілей, ресурсів і термінів їх досягнення.
2. Розподіл ресурсів – фінансових, людських, технологічних та інформаційних.
3. Організаційна адаптація – зміна структури підприємства відповідно до нових завдань.
4. Операційне управління – виконання стратегічних завдань через тактичні і оперативні рішення.
5. Моніторинг та коригування – аналіз виконання стратегічного плану і внесення змін [2].

Процес реалізації стратегії підприємства розглянемо на прикладі «Миронівські хлібопродукти».

Компанія «МХП» є одним із лідерів агропромислового сектору України. Впровадження інноваційних технологій та стратегічного планування дозволило підприємству наростити експорт та покращити фінансові показники.

Таблиця 1

Динаміка експорту продукції МХП

Рік	Обсяг експорту (тис. тонн)	Дохід від експорту (млн. грн.)
2018	180	5200
2019	210	6000
2020	250	7500
2021	270	8000
2022	300	9200
2023	320	9800

З показників в таблиці видно стійке зростання обсягів експорту. У 2018 році експорт продукції склав **180 тис. тонн**, а у 2023 році зріс до **320 тис. тонн**. **Загальний приріст** за 5 років склав **140 тис. тонн** або

+78%. **Дохід від експорту збільшився,** виручка від експорту зросла із **5,2 млрд. грн. у 2018 році** до **9,8 млрд. грн. у 2023 році**. **Зростання доходу на 88%** свідчить про підвищення рентабельності експортної діяльності. Чому сприяли наступні **фактори впливу:**

- **збільшення обсягів виробництва** завдяки розширенню виробничих потужностей;
- **високий попит на українську агропродукцію** на міжнародних ринках;
- **диверсифікація ринків збуту** (ЄС, Близький Схід, Азія);
- **коливання валютного курсу**, що вплинуло на зростання гривневого еквівалента доходів.

Найбільш значні стрибки: 2019-2020 рр. – приріст експорту на **40 тис. тонн**, що пов'язано з розширенням ринків та **2021-2022 рр. –** незважаючи на виклики воєнного часу, компанія змогла наростити експорт на **30 тис. тонн.**

Отже, МХП демонструє стабільне зростання експорту, що свідчить про ефективну реалізацію стратегії міжнародної експансії. **Компанія ефективно адаптується до глобальних ринкових змін**, використовуючи конкурентні переваги українського агросектору. **Подальший розвиток потребує інвестицій у логістику та міжнародну дистрибуцію**, щоб зменшити ризики залежності від внутрішніх економічних факторів. **Рекомендовано посилювати маркетингову присутність на ринках ЄС** та розвивати **переробку продукції для підвищення доданої вартості**.

Таким чином, **МХП є одним із найбільш стійких та успішних експортерів України,** що має значний потенціал для подальшого розширення на міжнародному ринку.

Контроль стратегічного управління дозволяє оцінювати ефективність реалізації стратегії, виявляти відхилення та коригувати дії. Основні методи контролю включають:

- фінансовий контроль (аналіз доходів, витрат, рентабельності);
- операційний контроль (оцінка виконання стратегічних планів на різних рівнях);
- контроль за досягненням ключових показників ефективності (KPI) [4].

На прикладі компанії «Нова Пошта» розглянемо як відбувається контроль стратегічного управління. Компанія «Нова Пошта» активно впроваджує цифрові інструменти контролю бізнес-процесів, що дозволяє підвищити ефективність логістичних послуг. На рисунку 1 представлено динаміку обсягів доставок за останні роки.

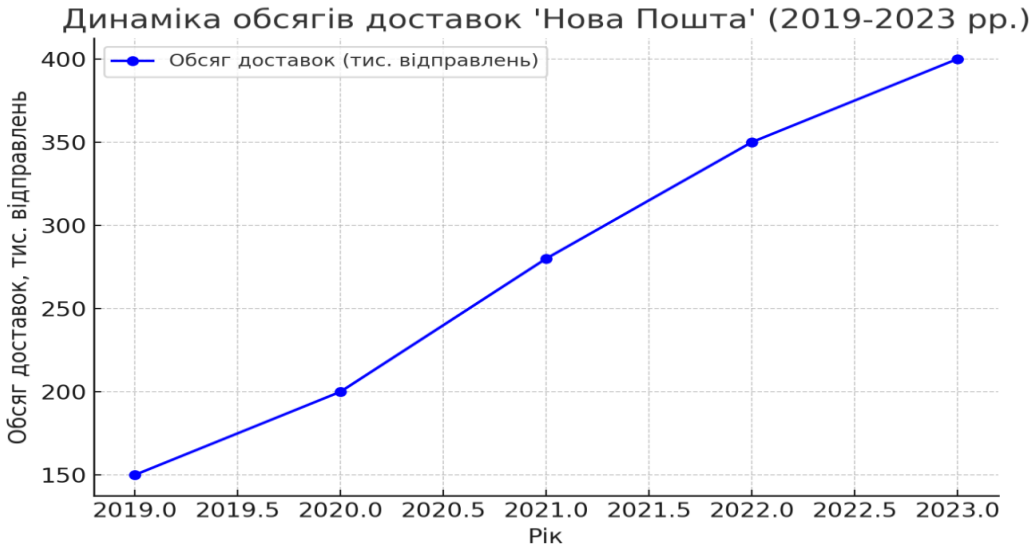

Рис. 1. Динаміка обсягів доставок «Нова Пошта» (2019-2023 рр.)

Показники рис. 1 демонструють **стійке зростання обсягів доставок** «Нова Пошта» у період 2019-2023 років. У 2019 році компанія обробила близько **200 млн посилок**, а у 2023 році – вже **480 млн посилок**. Це означає **зростання на 140%** за 5 років, що свідчить про стабільне збільшення попиту на логістичні послуги. Основними **факторами, що вплинули на зростання є активний розвиток електронної комерції** (OLX, Prom, Rozetka, міжнародні маркетплейси); **Оптимізація логістичних процесів** – впровадження автоматизованих сортувальних центрів; **Розширення мережі відділень та поштоматів** – покращення доступності послуг; **Зміни в споживчих звичках через COVID-19 та війну**, що підвищило частоту онлайн-покупок.

У 2020 році (+50 млн) та 2021 році (+70 млн) темпи приросту були помірними, що пояснюється адаптацією до нових умов. У 2022-2023 рр. приріст значно прискорився – компанія наростила обсяги на **80 млн. посилок у рік**. Отже, **Нова Пошта продовжує залишатися лідером ринку експрес-доставок в Україні,** демонструючи стабільне зростання. **Попит на логістичні послуги зростає**, що створює перспективи для подальшого розширення компанії. **Необхідно посилювати інвестиції в інфраструктуру**, особливо в автоматизацію та логістичні хаби для швидшої обробки замовлень. **Важливим напрямом залишається міжнародна експансія** – розширення співпраці з європейськими партнерами та розвиток доставки за кордон. Загалом, компанія демонструє **успішну реалізацію стратегії зростання та технологічного оновлення**, що дозволяє їй утримувати конкурентні переваги на ринку [3].

Таким чином, успішна реалізація стратегії підприємств в Україні можлива за умови чіткої структуризації процесу управління, ефективного контролю та адаптації до сучасних викликів, а саме:

1. Необхідність адаптації стратегій – врахування динамічних змін в економіці України.
2. Розвиток системи контролю – запровадження цифрових інструментів моніторингу.
3. Оптимізація ресурсного забезпечення – ефективне використання фінансів, людського капіталу та технологій.
4. Залучення державної підтримки – спрощення регуляторної політики для стратегічного розвитку підприємств.

Список використаних джерел

1. Портер М. Конкурентна стратегія: методика аналізу галузей і конкурентів. Київ: Видавництво «Альфа-Бета», 2017. 415 с.
2. Ковальчук К.Ф. Стратегічне управління підприємством. Львів: Видавництво «Світ», 2018. 292 с.
3. Офіційні звіти компаній «Нова Пошта», «МХП». URL: www.novaposhta.ua , www.mhp.com.ua.
4. Звіти Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.

Людмила Єдіна

ЗЕМЛЯ ДИТИНСТВА ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Постать митця в українській культурі багатовимірна – він легенда українського та світового кінематографу, сценарист, письменник, режисер, художник, творчість якого об’єднує минуле, сучасне і майбутнє вітчизняної культури. Роботи Олександра Довженка – це поєднання образності, поезії та глибокого символізму. Вони залишаються актуальними, бо говорять про вічні цінності: любов до рідного краю, силу народу та боротьбу за свободу. Олександр Довженко не просто знімав кіно, він створював нову кіномову, передаючи через кадри силу духу та красу української землі. Ім’я митця назавжди вписане в історію кінематографу, а його творчий спадок надихає й донині.

Дитинство Олександра Довженка минуло в мальовничих берегах Десни, де природа була і прихистком мрій, і першою школою життя. Творчий геній майбутньої легенди кінематографу почався в роки його мрійливого, але водночас складного дитинства, у якому поєдналися чари народної казки та суворість селянської праці. Офіційною датою народження Олександра Петровича Довженка вважається 10 вересня (29 серпня) 1894 року, проте сам режисер називав іншу дату – 30 серпня, або 12 вересня за новим стилем. Дитинство майстра проходило в околицях повітового містечка Сосниці на Чернігівщині, що звалося В’юнище [5, с. 76]. Типове українське містечко: білі хати в тіні садів, вузенькі вулички,

де не могли розминутися два вози, човни в клунях, бо поруч Десна, яка допомагала прохарчуватися не гірше, ніж поле. «Батьки були неписьменні. Неписьменні були батько, мати, баба й прабаба. Дід був письменний, і йому батько не міг простити своєї темноти. Дітей мали багато – чотирнадцять – перемінний склад, з якого залишилося двоє: я й сестра (нині лікар). Решта померли в різний час, майже всі не досягнувши працездатного віку. І коли я зараз пригадую своє дитинство і свою хату, і завжди, коли б я їх не згадав, в моїй уяві – плач і похорон» – писав митець [3, с. 16].

Працівниками Сосницького літературно-меморіального музею О. П. Довженка було досліджено, що в сім'ї, окрім Сашка, батька та матері, діда Семена і прабабусі Марусини, було ще тринадцять дітей, черговість народження яких була такою: Василь (можливо, 1881 року), Лаврін (можливо, 1883 року), Оврам (1885), Сергій (1887), Іван (1889), Григорій (можливо, 1891 року), Олександр (1894), Микола (можливо, 1896 року), Параскева (1898), Ганна (1900), Мотрона (1903), Андрій (1905), Кулина (можливо, 1907), Поліна (1909). Найбільш імовірним є те, що син Олександр був сьомою дитиною у родині, і мати народила його у 32 роки [1].

Про батьків Олександра Довженка можна сказати, що були вони романтичної вдачі, що передалося і їхньому сину. Батько майбутнього письменника був хліборобом, рибалкою, смолярем та перевізником на Десні. Життя неписьменного Петра Довженка «...минуло під знаком темряви і неосвіченості». Але він мріяв, щоб його єдиний син, який залишився живим, став людиною, яка досягла вершин у житті, тому вирішив у будь-що «вивчити свого сина на пана». Мати – Одарка Єрмолаївна Цигипа – як писав син, народилася для пісень, але проплакала все життя. Була вона дочкою талановитого ткача-художника, від якого успадкувала любов до пісні й чудовий голос [4, с. 5].

Ще є згадки про діда майбутнього режисера, про нього Олександр писав: «У мене був дід, похожий на Бога. І коли я молився Богу, я бачив на покутті ніби портрет діда. Він безумно любив гарну бесіду і гарне слово... Він був добрий дух лугу і риби. Він збирав гриби і ягоди краще за нас і розмовляв з кіньми» [7, с. 58]. Постать діда з спогадів Довженка можна побачити у його ж кінофільмах [3, с. 14]. Наприклад, дід у фільмі «Земля», про якого писав митець так: «…це мій покійний найдобріший дід Семен Тарасович, колишній чумак, чесний і незлобивий». Сім'я жила небагато. Хоча в родини була чимала земельна ділянка (сім десятин), проте була вона неродючою. Щоб знайти гроші на навчання сина, батько продав одну десятину землі [2, с. 68].

Дитинство Олександра Довженка було складним, сповненим тугою і смутком, тому не дивно, що дитина знайшла порятунок у спогляданні природи та мріях. Сам про себе митець писав, що він був мрійливим

хлопчиком, уява та мрії іноді настільки були сильними, що життя здавалося у двох світах: реальне – сповнене болю та проблем, та уявне, де прекрасне переплітається з вічним. Саме ця збережена «мрійливість» допомогла митцю вже в дорослому житті створити твори сповнені любові до природи, вічного, красивого, уявного. «Я завжди думав і думаю, що без гарячої любові до природи людина не може бути митцем. Та й не тільки митцем, особливо зараз, коли треба перебудувати майже все – всі міста, коли науці взагалі і зокрема інженерії й архітектурі вперше надана можливість бути в чудовому гармонійному поєднанні з природою на радість людям» [6, с. 14].

Захоплювався в дитинстві майбутній письменник також фольклором – історичними піснями, билинами, козацькими думами. В роки навчання розпочав Сашко писати свої перші вірші. Часто після четвертого уроку він із товаришами простував кудись на річку і, стоячи перед ними на пні чи на кам'яній брилі, з палаючими щоками читав свої потаємні строфи [5, с. 78]. Також полюбляв розігрувати театральні сценки з різних повістей, та влаштовувати у себе в садку разом з друзями «театр», де школярі інсценізували епізоди з повістей Гоголя та Шевченка. У ці ж роки Сашко познайомився й зі справжнім театром. Це стало можливим завдяки тому, що влітку до Сосниці час від часу приїздили на гастролі українські театральні трупи, зокрема й драматичний колектив Василя Грицая – учня засновника уславленого театру корифеїв Марка Кропивницького [5, с. 78].

Навчався майбутній режисер в Сосницькій парафіяльній чотирикласній школі, яку ще за складність програми називали Сосницькою академією. Саме тут почав свій розвиток як митець, як поет та письменник Олександр Довженко. Навчання хлопцю давалося легко, він був кращим учнем: «… Я був те, що зветься тепер відмінником; це мене часто-густо бентежило. Мені здавалося, що вчителі самі щось не зовсім розуміють, і тому їм здається, що я відмінник». У школі він співав у хорі, вчився грати на скрипці; на сосницьких ярмарках записував думи від кобзарів; разом з однолітками співав пісень, плаваючи влітку на човнах [4, с. 3].

Іншою пристрастю Довженка-школяра було малювання. Спочатку це були ескізи, «а згодом і ретельно детальовані портрети товаришів та знайомих; робив малюнки на сюжети прочитаних книг. З власного зображення у дзеркалі намалював великого, дуже схожого портрета» [5, с. 78].

Олександр Довженко ще з раннього віку не мав пристрасті до чогось одного, натомість вважав за краще виділятися. Загалом його вподобання у виборі майбутніх занять пов'язані були з архітектурою, живописом, судноплавством, риболовлею та викладанням. Саме викладацьку діяльність обрав Олександр Довженко після Сосницької школи і вступив до Глухівського учительського інституту, де остаточно розкрилась його любов до письма, усної народної творчості, фольклору. Під час навчання в

інституті майбутній режисер визначився з своїми вподобаннями в мистецтві та спланував шлях своєї творчості.

Список використаних джерел

1. Гриневич В. Ще раз про «затемнені» сторінки з життя Олександра Довженка. URL: https://ukrlit.net/article/1290.html#google_vignette
2. Дати і події, 2014, друге півріччя : календар знамен. дат № 2 (4). Нац. парлам. б-ка України; уклад.: В. Кононенко (кер. проекту) та ін. Київ : Національна парламентська бібліотека України, 2014. 160 с.
3. Кошелівець І. Олександер Довженко : спроба творчої біографії. Нью-Йорк : Сучасність, 1980. 428 с.
4. Наспівала мати: Пісенний світ О. Довженка. Упоряд., вступна ст. та коментарі В. М. Пригоровського. Київ : Музична Україна, 1995. 144 с.
5. *Новиков А. О. Над чарівною Десною: Сосницький період Олександра Довженка. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2019. № 40. С. 76–79.
6. Олександр Довженко: «Я – України син. України…» : рек. покажчик. Ред.-упоряд.: П. К. Параскевич; упоряд. бібліографії Р. І. Харчевнікова ; бібліогр. ред. О. О. Козлова. Херсонський держ. ун-т. Херсон : ХДУ, 2017. 56 с.
7. Сердюк Г. Земля дитинства як символ утраченого раю (за матеріалами кіноповісті «Зачарована Десна» та «Щоденника» О. Довженка). *Щорічник Чернігівського обласного педагогічного ліцею для обдарованої сільської молоді Чернігівської обласної ради: питання педагогіки, методики та науки*. 2019. № 1. Чернігів : Десна Поліграф. С. 57–65.

Валерія Єфіменко

ВПЛИВ ТАНЦЮВАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ХОРЕОГРАФІВ

Нині існує багато зовнішніх чинників, які викликають у людей стрес, тривогу, депресію та безпосередньо впливають на психічний стан і ментальне здоров'я. Сучасні підходи до подолання стресу охоплюють різноманітні методи, такі як: фізична активність, медитація, арт-терапія чи дихальні практики. Одним із ефективних видів терапії є танцювально-рухова практика, яка заслуговує на особливу увагу завдяки своєму впливу на психоемоційний стан людини. Актуальність цієї теми зумовлена сучасними соціальними викликами, такими як: наслідки пандемії, економічна нестабільність та підвищений рівень тривожності у суспільстві, спричинені воєнними діями. В умовах, коли багато людей стикаються з

ізоляцією, стресовими ситуаціями та емоційним вигоранням, танцювальна терапія пропонує доступний і ефективний спосіб підтримки психоемоційного стану.

Серед досліджень, що стосуються цієї теми, варто відзначити праці Т. Вільховченко, Л. Мови, А. Подгорінової, В. Рубана та ін., у яких розглядаються питання впливу танцювально-рухової терапії на психоемоційний стан, формування індивідуальності майбутніх хореографів та збереження здоров'я школярів. Дослідники акцентують увагу на впливі танцювальних практик на комунікацію, подолання внутрішніх страхів і корекцію постави, а також на необхідності інтеграції міжнародного досвіду у вітчизняну наукову та освітню практику.

Танець, як форма самовираження та фізичної активності, має глибокий вплив на емоційний стан. Під час танцю танцівники зосереджені на своїх рухах, навчаються контролю та координації, а також розвивають пам'ять у процесі вивчення танцювальних елементів. Це сприяє не лише фізичному, але й ментальному розвитку.

Відмінністю танцювально-рухових практик є акцент на внутрішніх відчуттях, а не на зовнішній естетиці руху. Рух у таких практиках визначається тим, як людина його відчуває та відображає своїм тілом. У танцювальній терапії учасники вчаться слухати своє тіло, виконуючи рухи, які відповідають їхньому внутрішньому стану. Такий підхід не лише допомагає покращити психоемоційний стан, але й сприяє розвитку танцювальних навичок, що може бути корисним у подальшій професійній діяльності.

Звертаючись до власного досвіду участі у практиках із танцювальної терапії, можемо стверджувати, що вони допомагають краще розуміти своє тіло та позитивно впливають на емоційний стан та фізичне самопочуття. Наприклад, на базі кафедри хореографії та художньої культури УДПУ імені Павла Тичини проходила лекція-практикум «Тілесна свідомість – практики допомоги собі та іншим» від Віктора Рубана, доктор філософії з культурології, танцівник, перформер, режисер, хореограф, дослідник та коуч, засновник і директор Ruban Production ITP, співзасновник та представник БО МБФ Імпульс Трансформація Платформа (Фонду Екстренної Допомоги Діячам Перформативного Мистецтва України) та представник України у Європейському Парламенті Культури [2].

У процесі цього заходу студенти та викладачі кафедри хореографії та художньої культури отримали корисний досвід у техніках дихання, концентрації уваги, заземлення, центрування, а також відновлення зв'язку з власним тілом і реальністю під час стресу. Враховуючи нинішні обставини війни, ці навички є особливо важливими. Наприкінці лекції-практикуму учасники поділилися своїми враженнями та мали можливість отримати відповіді на хвилюючі запитання.

Ще одна можливість взяти участь у танцювальних практиках була у межах діяльності навчально-практичної лабораторії «Консонанс руху та душі» на навчально-методичному практикумі «Танцювально-рухова практика: виклики сучасності», на якому учасники дізналися про танцювально-рухові практики для емоційної стабілізації та ресурсозбереження в умовах сьогодення [1].

У теоретичній частині конференції було представлено широкий спектр досвіду учасників у сфері танцювально-рухових практик. Зокрема, було розглянуто проєкт «Щоденник власного тіла», розроблений Ю. Тараненко (Бердянський державний педагогічний університет), який містить систему вправ та рефлексій, спрямованих на глибше усвідомлення власного тіла. Актуальність цього підходу виходить за межі підготовки студентів-хореографів, оскільки він сприяє формуванню тілесної свідомості, розвитку впевненості в собі та гармонізації взаємодії між тілом і свідомістю. Такий підхід відкриває нові можливості для саморозвитку та оптимізації рухового потенціалу.

Хореографка-балетмейстерка Т. Тізенберг (Комунальний заклад муніципальний театр «Дім актора» у м. Запоріжжя) представила імпровізацію як невід'ємний компонент танцювально-рухових практик (ТРП). Учасники мали можливість не лише ознайомитися з теоретичними аспектами, але й практично опрацювати завдання, спрямовані на відновлення тілесних взаємозв'язків через роботу із внутрішнім простором та колами уваги. Такий підхід є багатофункціональним, оскільки поєднує розвиток креативного мислення, пошук нового рухового матеріалу в процесі творчої діяльності, здатність до усвідомленого керування увагою в русі та аналізу рухових патернів. Окрім того, ці практики мають виражений терапевтичний ефект, сприяючи гармонізації психофізичного стану учасників.

У межах практичної частини заходу відбувся партерний клас для учасників конференції та здобувачів вищої освіти на тему «Елементи практик сучасного танцю для підтримки інтегрованого і ресурсного стану», проведений В. Рубаном. У ході заняття було розглянуто значення відновлення тілесної чутливості та контакту із власним тілом, а також механізми повернення до відчуття цілісності та опори в умовах зовнішніх факторів, які можуть спричиняти як фізичні, так і психологічні травми. Особливу увагу було приділено методам тілесної роботи, спрямованим на зняття напруження та покращення психофізичного стану. Учасники мали можливість на практиці ознайомитися з практикою Вутай, яка поєднує елементи тайського масажу та остеопатії, з метою глибокої роботи із тілесними затисками та покращенням соматичної усвідомленості.

Особиста зацікавленість у темі виникла під час вивчення дисципліни «Практикум із танцювальної терапії» (викладач – А. Подгорінова), яка спрямована на зосередженні власного тіла та руху під час занять з

хореографії, розвиток імпровізації, створення хореографічного тексту для танцювальних композицій через усвідомлений рух, роботу з м'язовими та психологічними блоками тощо [3].

Стресові ситуації по-різному впливають на кожну людину, а їхній вплив може спричиняти розвиток психологічних проблем, погіршення емоційного стану та, як наслідок, відображатися на фізичних можливостях. У професійній діяльності хореографів і танцівників, яка нерозривно пов'язана з руховою активністю, погіршення психоемоційного та фізичного стану не лише ускладнює творчу діяльність, але й може призвести до зниження професійної ефективності та травматизації. Враховуючи це, впровадження у освітній процес танцювально-рухових практик є досить актуальним та корисним.

Під час занять використовуються різноманітні методи підтримки психологічного благополуччя, такі як дихальні вправи та практики заземлення, які допомагають зняти негативний емоційний та фізичний стан, призводячи до його покращення та стабільності ментального здоров'я.

Одним із важливих аспектів навчального процесу є використання практичних завдань, які сприяють розвитку тілесної чутливості, дослідженню руху, усвідомленню його сенсу та пошуку нових способів виконання. Це особливо актуально для майбутньої професійної діяльності хореографів. Зокрема, ефективними методами є техніка «Боді-джаз», розроблена Г. Рот, та система аналізу рухів Р. Лабана, які дозволяють розширити руховий діапазон і поглибити розуміння виразності тіла.

Важливою особливістю дисципліни «Практикум із танцювальної терапії» є рефлексійна складова, яка проводиться наприкінці кожного заняття. Вона надає студентам можливість усвідомити власний психоемоційний стан, опрацювати тригерні моменти та подолати тілесний дискомфорт. Такий підхід не лише сприяє професійному становленню, а й формує відчуття підтримки, взаємодопомоги та надає терапевтичний ефект, що є особливо актуальним у сучасному суспільстві.

Таким чином, танцювально-рухові практики та методи танцювальної терапії відіграють важливу роль у підтримці психологічного та ментального здоров'я танцівників і студентів. Завдяки їм розвивається усвідомленість руху, покращується тілесне сприйняття, що сприяє саморегуляції та емоційній рівновазі. Дослідження підтверджують, що такі практики допомагають знижувати рівень стресу, тривожності та емоційного напруження.

Сьогодні танцювальна терапія активно впроваджується в різні професійні сфери: від мистецької освіти до реабілітаційної медицини. Вона сприяє розвитку важливих навичок, таких як: креативність, емоційна стійкість і тілесна свідомість. Подальше дослідження цього напряму

дозволить розширити його застосування, розробити нові методики та інтегрувати їх у практику підготовки фахівців різних галузей.

Список використаних джерел

1. ІІ Всеукраїнський навчально-методичний практикум «Танцювально рухова практика: виклики сучасності». *Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт.* URL: https://mpf.udpu.edu.ua/ii-vseukrajinskyj-navchalno-metodychnyj-praktykum-tantsyuvalno-ruhova-praktyka-vyklyky-suchasnosti/ (дата звернення: 23.02.2025).
2. Лекція-практикум «Тілесна свідомість – практики допомоги собі та іншим». *Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт.* URL: https://mpf.udpu.edu.ua/lektsiya-praktykum-tilesna-svidomist-praktyky-dopomohy-sobi-ta-inshym/ (дата звернення: 23.02.2025).
3. Подгорінова А. Ю. Специфіка вибіркової дисципліни «Танцювально-руховий практикум». *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти :* матер. XI Міжнар. науково-практ. конференції (м. Умань, 29 березня 2024 р.) / ред. кол. : І. Г. Терешко (гол. ред.), О. В. Бикова, А. Ю. Подгорінова (відповід. ред). Умань, ВПЦ «Візаві», 2024. С. 98–104.

Анастасія Желєзняк

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ: ЕТАПИ АДАПТАЦІЇ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Трансформація освітньої системи передбачає створення сприятливих умов для інтеграції дітей з обмеженими освітніми потребами (ООП) у загальноосвітнє ередовище процес та їхньої успішної соціалізації. Важливим кроком у цьому напрямку стало ухвалення Закону України «Про освіту», який визначає статус учня з ООП та необхідність забезпечення спеціальних умов для їх виховання та навчання. Особливу групу серед таких дітей становлять учні з розладами аутистичного спектру (РАС). Оскільки ці розлади належать до первазивних порушень, організація навчального середовища для дітей з РАС потребує врахування низки взаємопов’язаних факторів через їх унікальні характеристики (А. Колупаєва [1, с.32], Л. Лавріненко [2, с.103], Г. Соколова [3, с.134]). Діти з РАС потребують спеціальних умовах для навчання, включаючи психолого-педагогічний супровід на всіх етапах – від первинної адаптації до повної інтеграції в загальноосвітнє середовище. Правильно

організоване освітнє середовище може значно покращити розвиток дітей та сприяти їх соціалізації. Особливої актуальності набуває питання навчання та соціалізації дітей з РАС в школах набуває, оскільки кількість таких учнів постійно зростає.

Процес інклюзивного навчання дітей з розладами спектру аутизму (РАС) розпочинається з адаптаційно-діагностичного етапу, що передує повноцінному включенню дитини в освітній процес закладу освіти. Цей етап є ключовим для визначення індивідуальних особливостей, потреб та можливостей учня, що дозволяє створити максимально комфортні умови для подальшого навчання та соціалізації.

Адаптаційно-діагностичний етап (перший):

На початковому етапі навчання враховуються індивідуальні особливості дітей з РАС. Важливо, що цей етап має діагностичну спрямованість, адже дитина потребує більше захисту, ніж інтеграції.

До основних завдань цього етапу відносяться:

1. Проведення психолого-педагогічної діагностики для визначення рівня розвитку учнів з РАС.

2. Формування навчальної мотивації та навичок поведінки.

3. Розробка спеціального навчального середовища, яке полегшує адаптацію та знижує прояви захисної поведінки.

4. Поступове розширення соціального й освітнього простору для учнів.

Індивідуалізація навчального процесу (другий етап):

Другий етап навчання дітей із розладами аутистичного спектра (РАС) передбачає створення індивідуальної навчальної програми, яка максимально враховує потреби, можливості та інтереси кожної дитини. Цей етап є перехідним між адаптаційно-діагностичним періодом та повноцінним інклюзивним навчанням.

Основні складові навчального процесу:

1. Заняття в корекційному класі передбачають формування базових навчальних навичок, корекцію труднощів у навчанні та розвиток комунікативних навичок.

2. Уроки у звичайних класах – вибір предметів залежить від інтересів та можливостей учня. Найчастіше це фізкультура, образотворче мистецтво, музика, технології, навколишній світ і літературне читання.

3. Важливим елементом процесу адаптації є тьюторський супровід , який передбачає супровід учня на уроках у загальноосвітніх класах.

4. Корекційно-розвиткові заняття – це індивідуальні та групові заняття з психологами, логопедами, дефектологами, які спрямовані на розвиток пізнавальних функцій, соціалізацію, емоційне благополуччя учня.

5. В системі позакласної роботи заняття включають додаткові види діяльності, що сприяють розвитку соціально-побутових навичок (гуртки, екскурсії, спортивні секції тощо).

Тьютор супроводжує учнів під час уроків у загальноосвітньому середовищі, допомагаючи їм адаптуватися до нових умов, слідкувати за виконанням завдань і взаємодіяти з однолітками. Завдяки його підтримці школярі поступово вчаться самостійності, мають змогу отримувати необхідну допомогу у складних ситуаціях та набувати впевненості у власних силах.

По завершенню другого етапу завершується поступова інтеграція учнів у загальноосвітнє середовища. Психолого-педагогічний консиліум оцінює досягнення кожної дитини та ухвалює рішення щодо її подальшого навчання. Успішно адаптовані учні, переходять до загальноосвітніх класів закладу та продовжують навчання за єдиним розкладом разом з нормально розвиненими дітьми.

Таким чином, другий етап індивідуалізованого освітнього процесу відіграє ключову роль у поетапній інтеграції дітей з РАС у загальноосвітнє шкільне середовище, сприяючи їх соціалізації, формуванню навчальної мотивації та успішному засвоєнню навчального матеріалу [4, с.152].

Повна інклюзія (третій етап):

На третьому етапі діти з розладами аутистичного спектру (РАС) продовжують навчання в інклюзивних класах за індивідуально розробленими освітніми маршрутами. Цей етап є одним із найскладніших, оскільки передбачає повне занурення дитини в загальний освітній процес. Заняття в таких класах характеризуються інтенсивним темпом, великою кількістю заходів та активною соціальною взаємодією, що вимагає від учня добре розвинених навичок адаптації, самоконтролю та організованості.

Крім того, на цьому етапі важливо забезпечити гнучку систему підтримки, яка включає супровід спеціалістів (асистента вчителя, психолога, логопеда тощо), використання адаптивних методик навчання, а також створення безпечного та комфортного середовища. Особлива увага приділяється розвитку комунікативних навичок, емоційного інтелекту та поступовому підвищенню самостійності дитини, що є необхідним для її успішної інтеграції в суспільство.

Основними завданнями третього етапу є:

1. Підтримка учнів у їх включенні до колективу – поступове налагодження взаємодії з однокласниками, формування довірчих стосунків і залучення до групових форм роботи.

2. Адаптація до навчального навантаження – допомога у подоланні труднощів, пов’язаних із великим обсягом навчального матеріалу та його високою швидкістю викладання.

3. Розвиток самостійності – поступове зменшення тьюторської підтримки з метою підвищення самостійності учнів у виконанні навчальних завдань.

4. Підтримка у позаурочній діяльності – включає заохочення участі у шкільних заходах, гуртках та інших соціальних активностях для поглиблення соціальної інтеграції.

5. Моніторинг прогресу – це постійна оцінка адаптації та коригування індивідуального маршруту навчання, якщо це необхідно.

Попри те, що діти з розладами аутистичного спектру (РАС) вже знайомі з однокласниками та загальноосвітнім середовищем, процес повної інклюзії залишається для них складним випробуванням. Основним викликом цього етапу є підвищений рівень вимог як до академічної успішності, так і до соціальної взаємодії, що може спричинити труднощі в саморегуляції, адаптації до нових ситуацій та зростаючих очікувань [4, с.152].

Саме тому особливе значення має гнучке планування навчального процесу, яке передбачає індивідуалізований підхід до кожної дитини, впровадження та внесення спеціальних адаптацій до навчальних матеріалів, методик навчання та оцінювання знань. Надзвичайно важливий також комплексний підхід та підтримка на всіх рівнях інтеграції, яка включає допомогу асистентів вчителя, психологів, логопедів та інших спеціалістів, які сприяють гармонійному навчанню та соціалізації дитини.

Зрештою, цей етап спрямований на те, щоб діти з РАС не лише комфортно та ефективно навчалися поряд зі своїми однолітками, але й поступово здобували життєво важливі знання та соціальні навички. Це, у свою чергу, допоможе їм стати більш незалежними, успішно взаємодіяти у суспільстві та реалізовувати свій потенціал у майбутньому [6, с.351].

Тому, запровадження інклюзивного навчання для дітей з РАС потребує врахування індивідуальних потреб кожної дитини та створення умов для їх соціалізації. Проходження трьох етапів – адаптації та діагностики, індивідуалізації навчання та повної інклюзії – забезпечує поступову соціалізацію дітей загальноосвітньої школи. Лише за таких умов можна забезпечити найвищу ефективність навчання та соціалізації дітей з РАС.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А., Таранченко О. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка: путівник для педагогів: навч.-метод. посіб. К.: АТОПОЛ. 2010. 96 с.
2. Лавріненко Л. І. Школа для кожного (окремі аспекти інклюзивної освіти): навч.-метод. посіб. для керівників закладів освіти, учителів та вихователів ЗДО, ГПД, шкіл-інтернатів, методистів. Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет (ЧНТУ), 2017. 168 с.

3. Соколова Г. Б. Теоретико-методичні засади психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна: дис. д-ра психол. наук: 19.00.08. Київ, 2019. 474 с.
4. Софій Н. З. Особливості планування в інклюзивному класі: створення індивідуальної навчальної програми. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.* 2014. № 6. С. 150–154.
5. Тертична Н. А., Головань Г. О. Характеристика динаміки змін розвитку емоційної сфери дітей з синдромом Дауна дошкільного віку в рамках інклюзивної освіти. *Науковий Вісник національного медичного університету імені О. О. Богомольця*. 2009. № 2. С. 148–154.
6. Яковлева С. Д. Особливості прояву психофізіологічних функцій у дітей з вадами розвитку: монографія. Херсон: Вишемирський В. С., 2013. 351. с.

Ольга Зубко

ТОЛЕРАНТНІСТЬ БЕЗ МЕЖ: ЯК ПОДОЛАТИ ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ

Толерантність – це повага, прийняття та розуміння різноманітності світових культур, форм самовираження та способів прояву людської індивідуальності. Це не просто терпимість до відмінностей, а активне прагнення до діалогу, взаємоповаги та співіснування в світі; повага до різноманіття у суспільстві. Толерантність проявляється в різних сферах життя. Розрізняють етнічну, культурну, релігійну, соціальну, політичну, вікову, цифрову та інші види толерантності.

У своєму дослідженні ми трактуємо гендерну толерантність як прийняття та повага до гендерного різноманіття, рівне ставлення до всіх людей незалежно від їхнього статусу, гендерної ідентичності чи сексуальної орієнтації. Гендерна толерантність – це не просто прийняття рівності між людьми та жінками, а створення умов, у яких кожна людина може реалізувати потенціал без страху дискримінації чи осуду.

Під гендерними стереотипами ми розуміємо стійкі та спрощені уявлення про ролі, поведінку та характеристики чоловіків і жінок, що закріплюються в суспільстві. Гендерні стереотипи не виникли випадково – вони сформувалися течією тисячоліть під впливом соціально-економічних, культурних та релігійних факторів. Їхнє коріння можна простежити ще з перших часів, а розвиток цивілізації лише закріпив певні ролі для чоловіків і жінок.

Розглянемо детальніше причини закріплення гендерних стереотипів, зосереджуючись на історичних та культурних передумовах, ролі медіа у

формуванні гендерних ролей, а також впливі родинного виховання та освітньої системи.

Історично гендерні ролі формувалися відповідно до соціально-економічних умов та потреб суспільства. У традиційних суспільствах чоловіки часто виконували роль добувачів та захисників, тоді як жінки відповідали за домашнє господарство та виховання дітей. Ці розподіли обов'язків закріплювалися через покоління, формуючи стійкі культурні норми та очікування щодо поведінки кожної статі. Такі уявлення впливали на соціальні ролі чоловіків та жінок, закріплюючи гендерні стереотипи в суспільстві [3].

Значну роль у формуванні та підтримці гендерних стереотипів відіграють медіа. Засоби масової інформації (телебачення, реклама, соціальні мережі, кіно, преса) збільшують величезну роль у формуванні суспільних явлень. Вони не тільки відображають реальність, а й створюють певні моделі поведінки. Гендерні стереотипи в медіа впливають на те, як люди сприймають себе, інших і свою роль у суспільстві. Через телебачення, кіно, рекламу та інші медіа-засоби поширюються образи та сюжети, що часто відтворюють традиційні уявлення про чоловічі та жіночі ролі. Наприклад, жінок часто зображують у ролях домогосподарок або об'єктів привабливості, тоді як чоловіків – як сильних та незалежних лідерів. Жінки часто зображуються як надто емоційні, істеричні або чутливі, що «заважає» їм приймати логічні рішення. Соціальні ролі жінки зводяться до сімейних обов'язків, тоді як кар'єра чи особисті амбіції залишаються другорядними. Жінок часто зображують як сексуальні об'єкти: реклама, кліпи, фільми підкреслюють їхню зовнішність, а не здібності. Чоловіки ж у фільмах і рекламі зображуються як рішучі, домінуючі особистості, які несуть відповідальність і приймають важливе рішення. Від них очікується агресивна поведінка, прагнення до влади, кар'єрного зростання та мінімальне виявлення емоцій. У масовій культурі чоловіки часто показують як тих, хто забезпечує родину, заробляє гроші, захищає та приймає всі рішення. Образ чоловіка, який займається вихованням дітей або домашніми справами, зустрічається значно рідше. Завдяки розвитку сучасної культури та боротьбі за гендерну рівність з'являється більш реалістичних і різноманітних образів у медіа. Жінки частіше зображуються як незалежні, розумні та амбітні, а чоловіки – як емоційні, турботливі та відкриті. Проте традиційні стереотипи залишаються сильними і впливають на сприйняття гендерних ролей у суспільстві та сприяють їх закріпленню [1].

Сім'я та освітні заклади є ключовими агентами соціалізації, які впливають на формування гендерних уявлень у дітей. Сім'я – це перше середовище, в якому дитина отримує уявлення про себе та світ. У родині діти часто переймають поведінкові моделі батьків, спостерігаючи за

розподілом обов'язків та ролей між ними. Якщо в сім'ї панують традиційні уявлення про гендерні ролі, це може призвести до закріплення стереотипів у свідомості дітей.

Заклад дошкільної освіти – це простір, де діти взаємодіють із однолітками та дорослими, засвоюючи соціальні норми. Освітня система також впливає на формування гендерних уявлень через освітні програми, взаємодію між педагогічними працівниками та дітьми. Використання гендерно чутливого підходу в освіті може сприяти подоланню стереотипів та формуванню рівноправ'я між статями [2].

Отже, гендерні стереотипи мають глибокі історичні та культурні корені, підтримуються медіа та закріплюються через родинне виховання та освітню систему. Попри значний прогрес у досягненні гендерної рівності, у нашому суспільстві все ще існують бар'єри, що ускладнюють утвердження гендерної толерантності. Для подолання цих стереотипів необхідно впроваджувати гендерно чутливі підходи в освіті та сімейному вихованні, сприяючи формуванню суспільства, де кожна людина має рівні можливості незалежно від статі.

Список використаних джерел

1. Гудзенко І. Гендерні стереотипи та гендерна нерівність. URL : https://tureligious.com.ua/henderni-stereotypy-ta-henderna-nerivnist/?utm_source=chatgpt.com.
2. Історичні передумови формування гендерної нерівності у суспільстві. URL : http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/2/28.pdf.
3. Подгорна О. Б., Дроздова О. В., Гармаш І. В., Усенко А. К. Історичне формування гендерних стереотипів та їх вплив на розвиток сучасного суспільства. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/78066374.pdf?utm_source=chatgpt.com.

Іван Іванов

ЕКОНОМІЧНЕ ТЕНДЕНЦІЇ ЖИТТЯ ЯПОНІЇ ОСТАННІХ РОКІВ ТОКУҐАВА У XIX СТ.

На початку XIX ст. Японія була політично та економічно закритою. Водночас саме ці роки стали дуже важливими у розвитку японської економіки Нового часу. Економічні тенденції цього періоду мали великий вплив на внутрішнє життя країни та стабільність влади, заклавши основи перших капіталістичних відносин та спричинивши кризові явища які, зрештою, призвели до краху влади шьоґунату та революційних подій доби Мейджі.

Новий час – це період феодальних відносин, а більша частина населення все ще була зайнята в аграрній сфері. Найбільш розповсюдженою культурою був рис, який слугував продуктом харчування та був основною внутрішньою обмінною одиницею на ринку. Поширеними також були пшениця, ячмінь, просо та гречка. З городніх і технічних культур вирощували сою, квасолю, моркву, гарбузи, дині, шпинат, батат, бавовник, льон, цукрову тростину, чай і тютюн. Разом з тим активно займалися морським та ставковим рибальством (риба, краби, морські молюски тощо) та розведенням худоби (рогата худобка та парнокопитні) яку частіше використовували як робочу силу ніж споживали в їжу, через що споживання м'яса все ще залишалося порівняно малим [1, с. 80].

Традиційним методом вирощування залишалися розгалужена іригаційна система але поступово впроваджувалися й експериментальні прийоми: використання добрив, селекція гібридних рослин і боротьба зі шкідниками, що дозволило підвищити врожайність і навіть потроїти врожай у деяких регіонах. Активізувалося комерційне господарство, однак воно не було надто розповсюдженим і, як правило, прив'язувалося до забезпечення потреб великих міст, наприклад, Кіото [3, с. 75].

Разом з тим, до середини XIX ст. економіка Японії набула певних капіталістичних ознак. Так, у першій половині XIX ст. засновано більш ніж 180 нових мануфактур з виробництва порцеляни, паперу, текстилю, саке, харчів та різноманітної зброї. Багато з цих підприємств перебували у безпосередній власності клану Токуґава, інші належали заможним даймьо. Склалася економічна спеціалізація регіонів. Наприклад, на півночі в Кюшю виробляли порцеляну та бавовняні тканини, область Ава постачала індиго, Сецу – бавовну, а у Кіото та Нара – парчу, саке, шовкові, металеві та лакові вироби. Кодзуке та Шімодзуке – виробництво льону, Наґоя – кераміка та порцеляна, Наґано – шовк, Сацума та Санукі – цукор, Тоса та Чьошу – на рисовому папері. Розвивалися й традиційні ремесла: ливарна та гірнича галузі, обробка металів [1, с. 85; 2, с. 14–15].

Такий ріст в економіці виробництва був обумовлений урбанізацією, формуванням лихварського капіталу й кустарної промисловості та розвитком ринку найманої праці, що, в підсумку, призвело до відділення виробника від засобів виробництва та первісного нагромадження капіталу. Проте, назвати це класичним капіталістичним шляхом розвитку, який водночас активно впроваджувався в західних країнах не можна. Для опису японської моделі формування капіталістичної економіки К. Фрайдей використовує термін «працьовита революція». На його думку, японська економічна модель часів Токуґава не пішла шляхом розвитку фабричної промисловості за допомогою машинізації виробництва для покращення якості та збільшення обсягів виробництва, а прагнула досягти максимальної продуктивності праці за допомогою оптимізації процесів,

відточення вже існуючих методів й технологій замість розробки нових [3, с. 75–76].

Однак, не дивлячись на всі позитивні тенденції в країні постали серйозні економічні проблеми в веденні натурального господарства. Причиною цього стало одразу декілька чинників. По-перше, нових кадастрових обстежень не проводилося вже понад 100 років, попри підвищення продуктивності праці, обробіток площі землі не збільшувався, а значить не збільшувалося й кількість податку який був встановлений й залежав від величини наділу, а не фактичного врожаю. Наділи коку не розширювались, залишаючись на тому самому рівні обробітку, а село втрачало свою самодостатність. Селяни обезземелювалися одночасно з активним розвитком товарно-грошових відносин. По-друге, можна назвати значне обтяження населення різноманітними податками які стягувалися грошима, продуктами та працею. Так, наприклад, політичний діяч Мацудайра Саданобу наводить приклад податків: на пустирі, сади, будівлі, двері й вікна, тканини, саке, трави й насіння кунжуту, та навіть на дівчат, які досягли певного віку [2, с. 13; 3, с. 74; 4, с. 228]. Основний податок на продукцію, залишався майже незмінним.

По-третє, важливим фактором стали часті фінансові махінації з рисом. Даймьо, збираючи у вигляді рису податок, перепродавали його в Осаці, отримуючи натомість гроші, які потім використовували для утримання власних маєтків. Великі лихварі, які скуповували рис, не лише отримували вигоду від торгівлі, але й почали надавати кредити даймьо. Вони давали гроші наперед, ще до збору врожаю, в обмін на боргові зобов’язання на отримання податкового рису в майбутньому. Такі зобов’язання перетворилися на цінні папери, а їхня ціна залежала від очікуваної вартості рису на ринку. У роки врожаю прибуток зростав, а в часи негоди борги ставали обтяжливими, залишаючи село без можливості самозабезпечення та спрямовували майже весь рис для сплату боргу [6, с. 25–26]. Такі явища провокували у селян недовіру до місцевої влади та спричиняли немало голодних повстань. Так, наприклад під час голоду в Осаці в 1838 р. відбувся великий рисовий бунт, під час якого війська бунтівників під проводом Осао Хейхатіро повністю спалили одну четверту частину міста, але були затримані та покарані. Ці соціальні рухи постійно підривали режим шьоґунату, спричинивши глибоку внутрішню кризу [6, с. 53].

Для зниження соціальної напруги 1837–1843 рр. було запроваджено реформи Темпо, ініціатором яких був Мідзуно Тадакуні. Реформи забороняли розкіш, святкові ходи, тютюнопаління та обмежували діяльність торговельно-лихварського капіталу, у тому числі шляхом розпуску монопольних гільдій кабунакама. У результаті ринок був дестабілізований, а заборона боргових відсотків викликала невдоволення торговців та саботаж реформ. У 1842 році Мідзуно Тадакуні був змушений

піти у відставку, а кабунакама було відновлено у 1851 р. [2, с. 18]. Провал реформ лише підтвердив занепад феодального устрою та зростання впливу буржуазії, яка ставала все більш активною силою в суспільстві. Заходи не дали очікуваних результатів, натомість продемонстрували неможливість уряду владнати внутрішні економічні проблеми. Це стало одним з значних проявів кризи влади Токуґава, яка була повалена в 1868 р. в наслідок революції Мейджі [5, с. 68–69].

Таким чином, початок другої половини XIX ст. Японія залишалася закритою феодально-аграрною країною, в якій тільки починався розвиток ранніх капіталістичних відносин, що супроводжувалося важкою економічною кризою. Значне пожвавлення економіки відбулося вже під час революції Мейджі 1868 р.

Список використаних джерел

1. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) : підруч. Київ: Либідь, 2007. 560 с.
2. Пронь С. В. Історія Японії (від реставрації Мейдзі до сучасності: 1868–2009 рр.) : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 560 с.
3. Friday K. F Japan Emerging: Premodern History to 1850. New York : Westview Press, 2012. 498 p.
4. Marius B.J The making of modern Japan. Cambridge : Belknap Press, 2000. 936 с.
5. Farkas M. I., Károli G. Református Egyetem Bölcsészet-és Társadalomtudományi Kar. *A modern japán birodalom születése.* 2023. Aetas 38. évf. 1. P. 63–88.
6. Gordon A. Modern History of Japan: From the Tokugawa to the Present. New York ; Oxford : Oxford University Press, 2003. 399 p.

Анна Ільницька

УЧАСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ФАКУЛЬТЕТУ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ У НАДАННІ ПОСЛУГ З НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРИЧНОЇ УМАНЩИНИ

Події російсько-української війни актуалізували питання утвердження національної та громадянської ідентичності, що орієнтовані на виховання у молоді: «активної громадянської позиції на основі поваги до прав людини, духовних цінностей українського народу, національної самобутності; оборонної свідомості та громадянської стійкості; патріотизму; поваги до державних символів, державної мови, суспільно-

державних (національних) цінностей України, розуміння їх важливості для становлення держави…» та ін. [6].

Зважаючи на вищезазначене, вагомою складовою професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури є участь студентів факультету філології та журналістики в наданні послуг з наукових досліджень історичної Уманщини. Зокрема, у роботі над колективною монографією науково-педагогічних працівників кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання УДПУ імені Павла Тичини (Л. Йовенко, В. Гончарук, В. Кириченко, Н. Осіпенко) «Село Кочубіївка: історико-культурологічний аспект» взяли активну участь і здобувачі бакалаврських та магістерських ОП «Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (англійська))» та «Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (польська))». Так, М. Григоренко, К. Гуменюк, А. Доценко, А. Ільницька збирали, систематизували та узагальнювали матеріал, отриманий в результаті пошукової українознавчої роботи.

Джерельною основою розвідки стали матеріали фольклорно-етнографічних експедицій викладачів зазначеної кафедри (2001–2024 рр.), а також навчальних практик здобувачів вищої освіти 2001 р. та 2008 р.

До монографії увійшли усна народна творчість, репертуар хору, народна вишивка, настінні розписи та культурні пам’ятки Кочубіївки. Виконано комп’ютерний набір нот та нотний супровід частини фольклорного матеріалу [7].

Важливим духовним здобутком українців, їх коштовним скарбом є декоративно-прикладне мистецтво, дивовижним різновидом якого є хатній розпис села Кочубіївка Уманського району Черкаської області.

Дослідниками настінних розписів Уманщини першої половини ХХ ст. є мистецтвознавець і педагог К. Кржемінський [3], історик, мистецтвознавець, етнограф, художник Б. Бутник-Сіверський [1], живописець, мистецтвознавець В. Бушен [4], доктор мистецтвознавства О. Найден [4] та ін.

Вивчаючи стінні розписи Уманського краю, Б. Бутник-Сіверський класифікував села за рівнем художньої цінності та поширеністю розписів у такій послідовності: Кочубіївка, Дмитрушки, Городецьке. Кочубіївка зацікавила дослідника, насамперед, тим, що в альбомі 1927 року було відтворено пишний, розлогий та майстерно виконаний «вазон» Ганни Лебідь, створений у 1920 р. «Варто зазначити, що «вазон» Ганни Лебідь зовсім не типовий для Кочубіївки і для Уманщини загалом, він конструктивно, пластично й за орнаментикою випадає із загальних стильових критеріїв настінних розписів цієї місцевості. Такий висновок став можливим у результаті детального ознайомлення з невідомими Б. Бутнику-Сіверському зарисовками М. Горбачевського, а також Д. Щербаківського, зробленими в с. Городецькому в 1907–1909 рр. Узагалі

серед близько 300 мальованих у різних селах Уманщини зразків хатніх розписів, зокрема «вазонів», є багато оригінальних, несподіваних за образними рішеннями й формами елементів, але майже немає таких, які б так різко суперечили загальностильовим критеріям, були б такими імпровізаційно розкутими, як «вазон» Ганни Лебідь», – зазначив О. Найден [4, с. 42–43].

З'ясовано, що настінні розписи Уманщини характеризуються мотивом «вазона», який відображає образ «Дерева життя», «Світового Дерева», «Дерева Пізнання», «Дерева Раю», «Шумерського Дерева» та ін. Він слугує графічним втіленням найдавнішого загальнолюдського бачення устрою світу, символізуючи вертикальну систему градацій і трансформацій у ньому.

В декоративно-прикладному мистецтві «Дерево Роду» є перетворенням «Дерева Світового». За світорозумінням предків, Род – бог Життя та опікун Дерева Життя дає землі дощ і росу, в результаті чого народжуються наступні покоління [2, с. 423]. Слово «Род» означає предків, нащадків, родичів, земляків і просто народ [2, с. 423]. З часом зазначений бог стає покровителем родини, що підкреслює особливе значення ідеї роду в духовному житті українського народу. Відповідно до давньої традиції, кожен українець до досягання повноліття мав знати свій родовід щонайменше до сьомого покоління.

Вшанування предків здавна було важливою частиною суспільного життя українців, що знайшло відображення в численних обрядах. Так, символом Родового Дерева виступає весільне гільце, що уособлює ідею безперервності життя. Новостворена сім'я є сполучною ланкою між минулими та майбутніми поколіннями, а всі разом вони утворюють єдине ціле – рід [5].

К. Кржемінським та його учнем М. Горбачевським у 1921 р. зафіксовано «вазони» села Кочубіївка. Серед них – із червоними квітами і птахами у нижній частині, а також пишний «вазон» Ганни Лебідь, третій – із червоним трикутником в основі, гронами винограду і симетрично розташованими геометричними зірками та великою розетою-сонцем у завершенні. Такі зображення реалізовували святково-весільну функцію, що підсилювалося «вазоном»-віночком з комбінованою квіткою і виноградом, а також напіввінками із птахами або без них і парно-симетричними голубами, зображеними на хаті. Серед шістнадцяти замальовок стінних розписів села Кочубіївка вісім включають парно-симетричних птахів із квіткою мальвою між ними [4, с. 58–59].

Дивовижні мотиви настінних розписів досліджуваного села отримали нове життя. Нами було зініційовано проєкт, спрямований на впровадження кочубіївських розписів у художнє оформлення традиційного дитячого одягу (фото 1–2). Вишивані крижма та дитячі сорочки за орнаментами кочубіївських розписів, виконані студентами факультету

філології та журналістики на заняттях з українського дитинознавства під керівництвом канд. пед. наук, доцента кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання, Члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України Н. Осіпенко та д. пед. наук, професора кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання Л. Йовенко, поповнили колекцію науково-дослідної лабораторії «Підготовка студентів-філологів до українознавчої роботи в школі».

Рис. 1. Анна Ільницька – ініціаторка проєкту за власним виробом

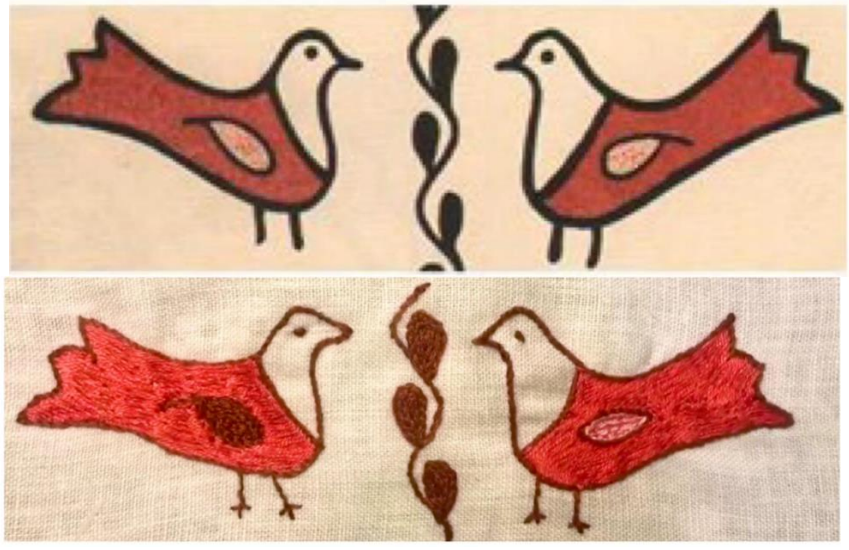

Рис. 2. Вишивані «Кочубіївські пташки» за матеріалами замальовок К. Кржемінського та М. Горбачевського

Таким чином, здобувачі вищої освіти факультету філології та журналістики УДПУ імені Павла Тичини брали активну участь у

виконанні послуг із наукових досліджень Уманщини, що виявилося у збиранні, систематизації, узагальненні матеріалів, отриманих під час пошукової українознавчої роботи, а також реалізації проєкту оживлення мотивів настінних розписів села Кочубіївка на традиційному дитячому вбранні. Здійсненню вищезазначеного сприяли заняття з українського дитинознавства.

Список використаних джерел

1. Бутник-Сіверський Б. Українське радянське народне мистецтво. Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського Академії наук РСР. Київ : Наукова думка, 1966. 220 с.
2. Войтович В. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с.
3. Кржемінський К. І. Стінні розписи на Уманщині. Кам'янець-Подільський, 1927. 18 с.
4. Найден О., Ходак І. Квітка на комині: настінні розписи Уманщини першої половини ХХ століття. Історія, семантика, образи. Київ : Стилос, 2013. 304 с.
5. Сабельникова Т. Ідея роду як концепт національного буття українців (на матеріалі міфології й фольклору). *Актуальні проблеми української літератури і фольклору.* 2017. № 25. С. 17–27.
6. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Указ Президента України від 13 грудня 2022 р. №2834-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2023. №46. С.116 URK: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text (дата звернення 10.02.2025).
7. Село Кочубіївка: історико-культурологічний аспект : кол. моногр. / Йовенко Л. І., Гончарук В. А., Н. С. Осіпенко Н. С., Кириченко В. Г.; нотний супровід та комп'ют. наб. нот В. В. Семенчука ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Київ : Фенікс, 2024. 329 с.

Галина Карабань

РОЛЬ ЗВУКОВИХ ПОВТОРІВ У РОЗКРИТТІ ТЕМИ «ЛЮДИНА і ВІЙНА» В КІНОПОВІСТІ О. ДОВЖЕНКА «УКРАЇНА В ОГНІ»

Однією з найбільш хвилюючих сторінок творчості письменників-романтиків середини ХХ століття є твори про війну, про людину на війні, про соціальні катастрофи планетарного масштабу, саме ці твори розкрили багатогранність їх таланту в показі незвичайної людини, яка вистояла,

зберегла країну і народ, виборола право на життя, людину, що діяла у надзвичайних умовах, які загрожували повному знищенню і країни, і народу. Такі твори є надзвичайно актуальними сьогодні.

Характерними рисами стилю О. Довженка справедливо вважаються романтична піднесеність, схвильованість, прагнення до широкої масштабності, гіперболізації, глибокий філософський підтекст, постійне прагнення до художнього освоєння актуальних проблем дійсності.

У творах О. Довженка періоду Другої світової війни («Україна в огні», «Повість полум'яних літ» та ін.) повтори стають однією з найхарактерніших стильових ознак, виконують важливі ідейно-художні функції.

Всі зображальні засоби в кіноповістях О. Довженка про війну підпорядковані провідній ідеї – відобразити трагедію України, створити монументальний епічний образ народу-воїна. Митець широко використовує повтори різних рівнів ієрархічної системи художності: звукові, морфологічні, лексичні, синтаксичні, фразові, образно-понятійні, смислові та повтори художніх прийомів.

Так, звукові повтори різних видів, що функціонують у тексті повісті «Україна в огні» і асонанси, і алітерація, і звуконаслідування, невід'ємні від художнього контексту. Вони взаємодоповнюють один одного, створюють звукообраз війни. Яскравим прикладом можуть бути рядки з твору: «Грім і гуркіт потрясали все. Вся земля, все здригалося під тягарем залізного потоку… Од прямих бронебійних ударів танки репались перед ними, і перекидались, і горіли з причепами, як на страшному суді. Горіло залізо, десант, горіла сталь і рвалась все ближче, ближче… Гармати стрибали, мов люті собаки, і рявкали, й вили, й металися в скаженому осатанінні» [1, с. 90-91]. І далі: «Все повітря прийшло в шалений рух, все воно, вся атмосфера звучала, ревла, вибухала, крякала і гриміла тисячами громів. Повітря горіло. На бійцях загорались сорочки…» [1, с.92]. «Земля трусилася в шаленій трясці, й гармати тремтіли дрібним трепетом од близькості танків і стріляли танкам у лоб, і танки репались, мов яйця, і розлітались в шмаття од прямих ударів і внутрішніх вибухів» [1, с.98]. Повтор на фонетичному рівні дозволяє письменникові активно впливати на емоційно-експресивний лад оповіді, ритмізувати її. Через використання алітерації «с», «з», «р», «л», «в», «м», «ш», звукосполучень «вс», «тр», «гр», «др» письменник намагався передати апокаліпсис війни, створивши її звукообраз, сповнений різких протиприродних, загрозливих звуків, підкресливши її всепоглинаючу руйнівну силу, що нищить усе на своєму шляху. Завдяки цьому передається найвище емоційне напруження учасників зображуваних подій, створюється розгорнутий образ війни, масштабна картина суцільного звукового хаосу, в якому втрачається гармонія і немає місця для краси. Звукова гама невіддільна тут від

зорового образу, при чому страшна достовірність людського горя переплітається з натхненною патетикою народного подвигу.

Звукообраз війни доповнюють вжиті у тексті кіноповісті «Україна в огні» звуконаслідувальні слова: «міни крякали навколо, немов величезні жаби, - ква, ква, ква, р-р-р» [1, с.97]. Вдавання до цього художнього засобу обумовлене прагненням автора створити відразливий образ війни, подіявши на людські відчуття, закріпивши таким чином негативну реакцію. Крім того, звуконаслідувальний повтор дозволяє автору підсилити зорово-слуховий ефект, драматизувати оповідь: «Величезна зграя вороння піднялась над соняшниками і затулила небо. Чути – «кра-кра-кра!» [1, с.41]. Гіперболізацією у змалювання зграї ворон, що, злетівши, затулила небо письменник наголошує на драматизмі ситуації, коли люди змушені були терпеливо зносити знущання страшної оранки, перебувати на положенні рабів. Повтор «кра-кра-кра!» символізує лихо для уярмлених людей.

Отже, за допомогою повторів на звуковому рівні О.Довженко, створює рельєфні, яскраві розгорнуті образи, звукова гама яких породжена війною. Це відбувається тому, що реально відчутна спільність звуків здатна об’єднувати слова в звукосемантичні ряди, завдяки чому в словах відбувається обмін смислу. Крім того, саме повтори на звуковому рівні в кіноповістях О. Довженка періоду війни допомагають письменникові створити романтично-піднесену тональність оповіді, що вражає драматичною напруженістю звучання.

Список використаних джерел

1. Довженко О. П. Україна в огні: кіноповість, щоденник. Київ: Рад. письм., 1990. 416 с.

Максим Караджієв

ПАТЕРН СФАБРИКОВАНИХ СПРАВ «ВЕЛИКОГО ТЕРОРУ» НА ПРИКЛАДІ АРХІВНО-СЛІДЧОЇ СПРАВИ ПЕТРА ДРОЗДЕНКА

У період «великого терору» 1937-1938 рр. репресивні органи НКВС перетворилися на справжній «конвеєр смерті», що за два роки піддав переслідуванням, арештам, депортаціям та стратам сотні тисяч безневинних громадян. Подібно до будь-якого іншого конвеєру органи НКВС фактично просто «штампували» справи, навіть не намагаючись їх якісно фабрикувати. Оперативні слідчі НКВС діяли за шаблонними схемами, використовуючи стандартні звинувачення у «контрреволюційній діяльності», «шкідництві» чи «належності до антирадянських організацій». У результаті, більшість справ були схожі між собою, мали практично

ідентичну структуру і містили формальні, часто абсурдні обвинувачення, які не потребували жодних реальних доказів.

Параноїдальний пошук «ворогів народу» та практично повний карт-бланш дій для органів НКВС призвів до того, що жертвою репресій могла стати будь-яка людина навіть з «правильним» соціальним походженням, хорошою репутацією та відсутністю «гріхів» перед червоним режимом.

Дрозденко Петро Карпович, народився в м. Умань у родині українця, селянина-бідняка. У буремні роки розпаду Російської імперії та національно-визвольних змагань жодним чином не проявляв антибільшовицькі погляди, не брав участі у боях проти Червоної армії. В Уманському сільськогосподарському інституті отримав вищу освіту агронома-зерновика, а у 1929 р. став членом КП(б)У. За декілька років власними вміннями та стараннями пройшов шлях від аспіранта науково-дослідницького інституту соцземлеробства до завідувача сектору науки Народних комісаріатів землеробства УРСР та начальника управління зернорадгоспів [1, арк. 6].

4 серпня 1937 р. виконувач обов'язків прокурора УРСР Л. Яченін санкціонував арешт П. Дрозденка, якого звинувачували у контрреволюційній діяльності та зв'язках з «троцькістами» [4]. Доказів цих звинувачень надано не було.

«Нормальним» явищем у даний період вважалося вибивати силою зізнання заарештованого, використовувати психологічний тиск та погрози розправи над сім'єю або фіксувати «показання» без прямої участі заарештованого.

Аналіз протоколів допиту П. Дрозденка від 14 вересня 1937 р. викликає підозри у застосуванні до нього схожих дій. Жодних доказів «контрреволюційної діяльності» слідчими не наводиться, проте П. Дрозденко не намагається ніяким чином себе захистити чи бодай приховати якусь інформацію, а детально відповідає на всі поставлені запитання, розкриваючи навіть ті свої «злочини» та своїх «спільників», про яких співробітники НКВС ніяк не згадували [5]. П. Дрозденко визнав, що ще з початку 1930-х рр. знаходився під впливом «антирадянських діячів», підтвердив, що є учасником масштабної контрреволюційної української націоналістичної організації, яка нібито планувала шляхом терору та збройного повстання відродити незалежність України. За «збігом обставин» Польща та Німеччина, з яким наростав антагонізм СРСР, зі слів Дрозденка, надавали підтримку міфічній організації. Подібні «підтвердження» зовнішнього впливу допомагали радянському режиму легітимізували етнічні чистки серед поляків та німців Радянського Союзу.

П. Дрозденко зізнається, що готував та просував на важливі посади «націоналістичні кадри», які мали у відповідний момент взяти владу у свої руки. З його слів громадяни Чабай, Гончаренко, Сонунцов, Гондаренко, Губа, Бойко займалися шкідницькою діяльністю в сільському господарстві

та Наркомземі. Попри відсутність будь-яких доказів, слова П. Дрозденка використали для арештів та розслідувань щодо перерахованих осіб. Таким чином штучно розширювався список «злочинців», що дозволяло працівникам репресивних структур зводити рахунки з давніми ворогами чи противниками та максимально «перевиконувати план» репресій, щоб вгодити вищому керівництву.

Під час проведення очної ставки 9 жовтня 1937 р. між П. Дрозденком та П. Бірко, останній заперечував факт вербування чи отримання будь-яких «шкідницьких завдань» [7, арк. 27-29а]. Проте слів П. Дрозденка було достатньо, щоб розпочати нову справу проти громадянина Бірко.

Обвинувальний вирок у справі №817 від 23 жовтня 1937 р. [3] без жодних наведених доказів затверджував вину П. Дрозденка, як учасника націоналістичної організації та «шкідника». Звісно, не обійшлося і без згадки фашизму – адже саме такий устрій учасники «організації» нібито планували встановити в незалежній Україні. Згідно ст. 54-7, 54-8, 54-11 КК УРСР П. Дрозденка засудили до вищої міри покарання, розстрілявши його 25 жовтня цього ж року в м. Київ.

Не забували радянські кати й про майно репресованих громадян. Після трьох років з моменту страти П. Дрозденка все його конфісковане майно було реалізовано, а отримані кошти здано в бюджет держави згідно постанови помічника наркома внутрішніх справ УРСР у 1941 р. [2]. Таким чином масові репресії стали джерелом постійного заробітку, як для окремих представників репресивних структур, так і для Радянської держави, що активно готувалася до нової Великої війни. Подібне стало можливим завдяки тому, що ніхто з родичів та спадкоємців П. Дрозденка не звертався з питанням щодо його майна. Це частково пояснює, чому тривалий час батько та син репресованого отримували неправдиву інформацію щодо його долі [2].

30 січня 1958 р. Воєнна колегія СРСР визнала, що П. Дрозденко був засуджений необґрунтовано, адже жодних чітких доказів його вини не було надано, а показання, як його, так й інших заарештованих, не були перевірені. Чабай, який нібито завербував Дрозденка, не був учасником «націоналістичної організації». Не були ними й ті, кого Дрозденко називав своїми спільниками.

Таким чином архівно-слідча справа №817 П. Дрозденка стає черговим доказом того, що слідчі дії та судові процеси періоду «великого терору» перетворилися на справжній фарс, а слідчі справи різнилися між собою, зазвичай, лише прізвищами та статтями кримінального кодексу.

Список використаних джерел

1. Анкета арештованого П. К. Дрозденка // Галузевий державний архів СБУ (далі – ГДА СБУ). Ф.6. Спр. 46336фп. Арк. 6-6а.

2. Галузевий державний архів СБУ (ГДА СБУ). Ф.6. Спр. 46336фп. [Слідча справа №817 антирадянської націоналістичної організації в Україні по звинуваченню Дрозденка Петра Карповича за ст. 54-7, 54-8, 54-11 КК УРСР. 4 серпня 1937 р. – 24 жовтня 1937 р.] 110 арк.
3. Обвинувальний вирок у справі №817 по звинуваченню П. Дрозденку за ст. 54-7, 54-8, 54-11 КК УРСР // ГДА СБУ. Ф.6. Спр. 46336фп. Арк. 65-67.
4. Постанова про арешт П. Дрозденка // ГДА СБУ. Ф.6. Спр. 46336. Арк. 3
5. Протокол допиту Дрозденка П. К. від 14 вересня 1937 р. // ГДА СБУ. Ф.6. Спр. 46336фп. Арк. 8-23.
6. Протокол допиту Дрозденка П. К. від 1 жовтня 1937 р. // ГДА СБУ. Ф.6. Спр. 46336фп. Арк. 24-26.
7. Протокол очної ставки між П. Дрозденко та П. Бірко від 9 жовтня 1937 р. // ГДА СБУ. Ф.6. Спр. 46336 фп. Арк. 27-29а.

Олексій Каюков

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ – ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ)

Ми живемо саме в ті часи промислової революції – впровадження новітніх цифрових технологій, які впливають на наше повсякденне життя та освіту. Низка законодавчих документів окреслюють аспекти цифровізації як населення України, так і процесу освіти загалом [1; 3]. Їх реалізація дозволить громадянам підвищити конкурентоспроможність на ринку праці, надасть можливості для безперервного навчання, подарує комфорт проживання в цифровій країні, підвищить рівень доступності до державних послуг, зменшить ризики небезпек під час користування Інтернетом.

Ключовим аспектом впровадження цифрових технологій (цифровізації) є економічний потенціал, а саме:

- Підвищення конкурентоспроможності на ринку праці. Цифровізація освіти сприяє розвитку цифрових компетентностей, що є ключовою вимогою сучасного ринку праці. Більш кваліфікована робоча сила, що володіє цифровими навичками, здатна підвищити продуктивність та ефективність бізнес-процесів, що в свою чергу веде до економічного зростання.
- Розвиток інновацій та підприємництва. Цифрові технології створюють нові можливості для інновацій та підприємництва, а освіта відіграє ключову роль у підготовці фахівців, здатних розробляти та впроваджувати нові технології. Можна підкреслити важливість науково-

орієнтованого навчання та спрямування досліджень і розробок на розв'язання конкретних наукоємних завдань економіки.

- Збільшення ефективності використання ресурсів. Цифровізація освіти дозволяє оптимізувати використання ресурсів, таких як час, кошти та матеріали. Джерела вказують на важливість дебюрократизації та дерегуляції наукової діяльності, що сприятиме ефективнішому використанню часу і ресурсів науковців.
- Розширення доступу до освіти. Цифрові технології розширюють доступ до якісної освіти для різних верств населення, зокрема для жителів віддалених регіонів та осіб з особливими потребами.
- Інтеграція в європейський освітній простір. Цифровізація освіти сприяє інтеграції України в європейський освітній простір, що відкриває нові можливості для співпраці, обміну досвідом та залучення інвестицій.

Аналіз досліджень психологів та соціологів щодо впливу цифрових технологій свідчить про наявність проблем занурення у віртуальні світи та зниження навичок соціальної поведінки спілкування та мислення, що дає підстави зробити висновок, що ці тенденції є серйозним викликом для системи освіти.

Дослідниця Кучерак І. В. звертає увагу на ще один ризик цифровізації освіти – руйнування зв'язку «педагог – студент» та наголошує, що цифровізація системи освіти необхідна, вона неминуча, проте вона не повинна витіснити з освітнього процесу педагога, відводячи йому другі ролі, адже саме педагоги, як наставники, будуть здатні компенсувати ймовірні ризики цифровізації, а значить, саме вони підживлюватимуть у навчаються мотивацію, залученість до процесу навчання, схвалюватимуть свободу їхніх дій, тощо [2].

Важливо пам'ятати, що цифрові технології є лише інструментом в руках педагога, і не слід допускати їх перетворення на самоціль та заміну живого спілкування та взаємодії між учителем та учнем. Для вивчення іноземної мови можна використовувати наступні технології:

- Чат-боти – віртуальні помічники, які можуть відповідати на запитання студентів, надавати їм інформацію та проводити діалоги англійською мовою.
- Інструменти для планування занять – Twee, Learnt.ai допомагають викладачам у створенні навчальних матеріалів, тестів та планів уроків.
- Мобільні додатки Lingualeo та Duolingo пропонують інтерактивні вправи, ігри та тести, використовуючи ШІ для персоналізації навчання та зворотного зв'язку.
- Speaking robots аналізують природну мову студента, коригують матеріал залежно від помилок та успіхів та сприяють персоналізації онлайн-навчання.
- Платформа MyEnglishLab від Pearson використовує ШІ для контролю часу виконання завдань, збереження результатів та надання

індивідуального зворотного зв'язку. Вона пропонує різноманітні види діяльності та підтримує різні стилі навчання.

- Інші додатки з ШІ: Cambridge English Write & Emprove, Voice Spice Recorder. Ці додатки використовують ШІ для оцінки вимови, надання зворотного зв'язку та створення персоналізованого контенту.

Важливо пам'ятати, що цифрові технології є лише інструментом та допомогою в руках педагога і не слід допускати заміну живого спілкування та взаємодії між учителем та учнем.

Список використаних джерел

1. Візія майбутнього освіти і науки України. Режим доступу: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/Docs%20Kampania%20Priyom%2024/Viziya.maybutnoho.osvity.i.nauky.Ukrayiny-12.07.2023-2.1.pdf.
2. Кучерак І. В. Цифровізація та її вплив на освітній простір у контексті формування ключових компетентностей. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 22(2). С. 92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2020_22(2)__22.
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovih-kompetentnostej-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi-167-030321.

Юлія Кифорук

РОЗВИТОК КОНСТРУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРАКТИЦІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Система дошкільної освіти України спрямована на створення сприятливих умов для всебічного, гармонійного та поступового розвитку кожної дитини. Важливість організації конструктивної діяльності підтверджується нормативними документами, які регулюють діяльність закладів дошкільної освіти. Зокрема, підкреслено важливу роль конструктивної діяльності у формуванні особистості дитини та розвитку її творчого потенціалу в Базовому компоненті дошкільної освіти, Законі України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Національній доктрині розвитку освіти та інших законодавчих і програмних документах.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (редакція 2021 року) предметно-практична та технологічна компетентність визначається як здатність дитини реалізовувати творчі ідеї, змінюючи об'єкти навколишнього середовища за допомогою різних матеріалів. Це

здійснюється через знайомство з предметно-практичними діями, виконання конструктивних, технічно-творчих і моделювальних завдань як самостійно, так і з допомогою дорослих [1].

Здатність до конструктивної діяльності є ключовою характеристикою особистості дитини дошкільного віку, що визначає її творчий потенціал. Найсприятливішим періодом для розвитку цих навичок є старший дошкільний вік, коли спонтанна й репродуктивна діяльність дитини поєднується з швидким розвитком інтелекту, логічного та абстрактного мислення [2].

Проблема розвитку творчих здібностей дошкільників отримала відображення в наукових та практичних дослідженнях. Вивчені різні аспекти розвитку здібностей особистості дошкільника (І. Бех, В. Роменець, В. Моляко), розкрито особливості формування предметно-практичної, технологічної компетентності у дітей дошкільного віку (І. Біла, Н. Волошин, Н. Голота, Ю. Демидова, О. Дронова, Л. Казулько, Ю. Котелянець, Т. Корж, С. Матвієнко, А. Микуліна, К. Михайлова, Л. Сірченко та ін.).

Термін «конструювання» походить від латинського слова *construere,* що означає «створення моделі», «побудова», «впорядкування та взаємозв’язок окремих предметів, частин чи елементів».

Конструктивна діяльність розглядається як складний процес, що ґрунтується на глибокому знанні емпіричного матеріалу та високому рівні розвитку просторового мислення. У процесі навчання дітей конструювання не лише вдосконалюються технічні навички, а й активно розвивається розумова діяльність, вміння планувати свою діяльність, дотримуватися розробленого плану та досягати поставленої мети, вдосконалюється мовлення дітей. Це сприяє формуванню ключових навчальних компетентностей, зокрема вмінню планувати послідовність дій, передбачати кінцевий результат, діяти відповідно до поставленої мети, дошкільники вчаться логічно і послідовно пояснювати свої дії, чітко формулювати думки.

В наукових доробках Ю. Котелянець підкреслюється важливість конструювання для розвитку дітей, оскільки дана діяльність сприяє формуванню логічного мислення, розумінню конструктивних принципів та принципів механізму, стимулює не тільки творчі можливості дошкільників, але й навички просторового мислення, моторики та уяви [5].

Розрізняють два основних типи дитячого конструювання: технічне конструювання (процес відтворення реальних об’єктів із передачею їхніх основних конструктивних та функціональних ознак) та художньо-конструктивне будівництво (діяльність, що передбачає використання образного мислення та творчого підходу) [2].

Конструктивна діяльність є одним із видів творчості дитини, способом вираження її індивідуальності, фантазії та креативного мислення

У процесі створення різних конструкцій і моделей з будівельного матеріалу, деталей конструкторів, а також виготовлення виробів з паперу, картону та природних матеріалів діти відтворюють об'єкти, що реально існують, або створюють вироби за мотивами казок і фільмів. Дошкільники демонструють винахідливість у конструюванні, діючи за власним задумом, експериментуючи з різними матеріалами та нестандартними методами їх поєднання. Під час створення виробів діти навчаються аналізувати властивості матеріалів, порівнювати їх між собою, знаходити спільне й відмінне у способах обробки паперу, тканини, природних компонентів тощо. Якщо педагог звертає увагу на подібність і відмінність матеріалів, діти поступово починають переносити засвоєні прийоми роботи з одного матеріалу на інший, що значно полегшує навчання та сприяє розвитку їхніх художньо-творчих здібностей [6].

Отже, підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що конструювання відіграє важливу роль у розвитку дошкільнят. У процесі конструктивної діяльності дошкільників: удосконалюються вміння аналізувати, експериментувати і знаходити нестандартні рішення; формується логічне та просторове мислення; розвивається творчість, фантазія, дрібна моторика; використовуються навички командної роботи та міжособистісного спілкування.

Таким чином, дитяче конструювання є не лише захопливою грою, а й важливим елементом всебічного розвитку особистості дитини дошкільного віку, що впливає на її подальшу навчальну діяльність.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / упоряд.: О. А. Венгловська, О. Г. Косенчук, Л. В. Куземко, І. М. Новик. Х.: «Ранок», 2021. 240 с.
2. Біла І. М. Психологія творчого конструювання в дошкільному віці: монографія. Київ: Веселка, 2011. 431с.
3. Горбатих В. Конструювання: технології розвитку. *Вихователь-методист дошкільного закладу.* 2009. № 1. С. 67–70.
4. Демидова Ю. О. Визначення рівня сформованості пізнавальної самостійності старших дошкільників у конструктивній діяльності. *Педагогічний дискурс*. 2012. № 13, С. 76–79.
5. Котелянець Ю. С. Конструктивна діяльність як засіб розвитку дітей дошкільного віку. *Педагогічна освіта: Теорія та практика.* № 28. 2020. С. 144–154.
6. Михайлова К. В., Микуліна А. К., Волошин Н. П. Будівельно-конструктивні ігри як засіб педагогічного впливу на формування особистості дошкільника. *Науковий вісник Мукачівського державного університету.* 2019. № 2 (10). С. 149–152.

Вадим Кібаленко

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛЬНОЇ РОБОТИ ПЕДАГОГІВ І ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У VR-СЕРЕДОВИЩАХ

Технологічні зміни відкривають нові горизонти для трансформації освітнього процесу, особливо завдяки впровадженню віртуальної реальності (VR). Використання VR у навчанні не лише змінює підходи до подачі матеріалу, але й сприяє створенню інтерактивних середовищ для активної співпраці педагогів та здобувачів освіти. Віртуальні простори дозволяють моделювати реалістичні ситуації, стимулюючи критичне мислення, креативність, а також сприяють розвитку професійних компетентностей [2]. При цьому організація ефективної взаємодії у VR-середовищах вимагає нових методичних підходів, що поєднують педагогічні стратегії з можливостями сучасних цифрових технологій.

Проєктування ефективного освітнього VR-середовища передбачає комплексний підхід, що охоплює визначення цілей та завдань VR-проєкту, вибір відповідної платформи для співпраці та дотримання технічних вимог для інтеграції VR-технологій в освітній процес [4].

Першим етапом є чітке формулювання цілей VR-проєкту, які повинні відповідати освітнім потребам та сприяти розвитку когнітивних, професійних та соціальних компетентностей здобувачів освіти. Основними завданнями VR-проєкту можуть бути моделювання реалістичних ситуацій для відпрацювання практичних навичок, створення інтерактивних симуляцій для розвитку критичного мислення, а також забезпечення гнучкого освітнього середовища, що дозволяє адаптувати навчальні матеріали під індивідуальні потреби здобувачів освіти.

Вибір платформи для VR-співпраці залежить від навчальних цілей, технічних можливостей та специфіки предметної області. Розглянемо популярні платформи для VR-співпраці:

Spatial – забезпечує інтерактивне 3D-середовище для віртуальних зустрічей, де учасники можуть обмінюватися ідеями та працювати над спільними проєктами.

FrameVR – орієнтована на створення інтерактивних освітніх просторів із можливістю налаштування контенту для групових занять.

CoSpaces EDU – платформа для створення VR-контенту з акцентом на креативність здобувачів освіти, що дозволяє програмувати інтерактивні об’єкти за допомогою блокового кодування [3].

Проте, ефективне впровадження VR-технологій потребує відповідної інфраструктури, яка включає високопродуктивне апаратне забезпечення (VR-шоломи, контролери, потужні комп’ютери), стабільне Інтернет-з’єднання для роботи у хмарних середовищах та програмне забезпечення для управління VR-контентом [1]. Також важливо забезпечити технічну

підтримку для вирішення потенційних проблем, що можуть виникати під час використання VR в освітньому процесі.

Тому, організація спільної роботи педагогів та здобувачів освіти у VR-середовищах потребує розробки ефективних форм взаємодії, визначення ролей учасників та впровадження стратегій для стимулювання активної участі здобувачів освіти.

У VR-середовищах можна реалізувати різноманітні формати спільної роботи, як-от:

- воркшопи: інтерактивні заняття, де учасники працюють над конкретними завданнями у віртуальному середовищі, обмінюючись ідеями та розробляючи спільні проєкти;
- хакатони: інтенсивні сесії для розробки інноваційних рішень, які сприяють розвитку креативності та навичок командної роботи;
- навчальні симуляції: моделювання реальних ситуацій, що дозволяє здобувачам освіти відпрацьовувати практичні навички в безпечному середовищі.

Важливо також означити ролі учасників VR-освітнього процесу, серед яких виділимо такі: фасилітатор, модератор, учасник та контент-розробник. Фасилітатор (викладач) координує освітній процес, спрямовує здобувачів освіти і забезпечує ефективну взаємодію [5]. Модератор контролює динаміку групової роботи, сприяє обговоренню та підтримує дисципліну у віртуальному просторі. Учасник (здобувач освіти) бере активну участь у виконанні завдань, співпрацює з іншими учасниками та вносить особистий вклад у спільну діяльність. Контент-розробник створює навчальні матеріали, адаптує VR-контент до освітніх потреб.

Для забезпечення активної участі здобувачів освіти використовуються такі стратегії:

- гейміфікація: використання ігрових елементів для підвищення мотивації та залучення здобувачів освіти;
- персоналізація навчання: адаптація навчального контенту до індивідуальних потреб та рівня підготовки здобувачів освіти;
- зворотний зв’язок: регулярне надання конструктивної оцінки результатів роботи для підтримки мотивації та саморозвитку.

Оцінювання результатів спільної роботи у VR-середовищах передбачає комплексний підхід, що включає визначення критеріїв ефективності, використання різноманітних методів оцінювання та застосування аналітичних інструментів для моніторингу успішності.

До критеріїв ефективності освітнього контенту, створеного у VR можна віднести: рівень досягнення навчальних цілей (наскільки ефективно контент сприяє засвоєнню знань та розвитку навичок), інтерактивність і залучення (ступінь активної участі здобувачів освіти в освітньому процесі), якість взаємодії (ефективність комунікації та співпраці між учасниками).

Щодо методів формального та підсумкового оцінювання, то найдоцільнішими є: портфоліо, що містить добірку робіт здобувачів освіти, яка демонструє їхній прогрес і досягнення; самооцінка, як-от аналіз здобувачами освіти власних результатів, що сприяє розвитку рефлексивного мислення; взаємооцінка, що полягає в обміні думками та оцінками між учасниками групових проєктів для підвищення об'єктивності оцінювання.

Для моніторингу успішності навчання у VR-середовищах застосовуються такі інструменти як VR-аналітика (аналіз даних про активність користувачів, час участі у завданнях та ефективність виконання навчальних дій) та лог-файли активності (збір і аналіз інформації про дії користувачів у VR-середовищі для визначення рівня їхньої залученості та продуктивності).

Застосування цих інструментів дозволяє забезпечити об'єктивне оцінювання результатів спільної роботи та сприяє вдосконаленню освітнього процесу у VR-середовищах.

Отже, організація спільної роботи педагогів і здобувачів освіти у VR-середовищах вимагає комплексного підходу, що поєднує педагогічні принципи з технологічними можливостями віртуальної реальності. Проєктування ефективного освітнього VR-середовища повинно ґрунтуватися на чіткому визначенні цілей і завдань, виборі відповідної платформи для співпраці та забезпеченні необхідної технічної інфраструктури. Організація освітнього процесу у VR-середовищі потребує гнучких форматів роботи, чіткої ролі як викладача, так і здобувача освіти, а також застосування стратегій для стимулювання активної участі здобувачів освіти. Методи оцінювання результатів спільної діяльності мають бути різноманітними та спрямованими на об'єктивний аналіз ефективності навчального контенту, залучення здобувачів освіти та якість взаємодії. Інтеграція VR в освітній процес сприяє не лише підвищенню мотивації та залученості здобувачів освіти, але й формуванню ключових компетентностей, необхідних для успішної професійної самореалізації в умовах цифрової епохи.

Список використаних джерел

1. Medvedieva M. O., Yamkovenko V. O. Overview of applications with AR and VR technologies in educational activities. *Věda a perspektivy*. 2024. № 2(33). P. 168–177. URL: https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-2(33)-168-177.
2. Titova L. O., Yamkovenko V. O. Advantages and challenges of implementing augmented reality technology in the educational process. *Immersive technologies in education :* Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference with International Participation, Kyiv, 2023. Kyiv, 2023. P. 50–55.

3. Кібаленко В. В. Використання засобів доповненої та віртуальної реальності в освітньому процесі. *Сучасні інформаційні технології в освіті і науці :* VI Всеукр. науково-практ. конф., м. Умань, 14–15 листоп. 2024 р. Умань, 2024. С. 106–109.
4. Ковтанюк М. С. Соціальні VR-платформи як засіб взаємодії зі здобувачами під час дистанційного навчання. *Наука. Освіта. Молодь :* XVII Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців, м. Умань, 30 квіт. 2024 р. Умань, 2024. С. 100–102. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/16835.
5. Медведєва М. О. Фасилітація в освітньому процесі закладу вищої освіти в умовах воєнного стану. *Věda a perspektivy.* 2023. № 11(30). С. 201–211. URI: https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/15753.

Анастасія Коваленко

ДІАЛОГ КУЛЬТУРИ В СЕРІЇ РОМАНІВ «ГАРРІ ПОТТЕР»: ЯК РОЗВИВАТИ КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС АНАЛІЗУ ТЕКСТІВ

Відповідно до модельної програми для закладів загальної середньої освіти, головною метою вивчення зарубіжної літератури в системі середньої освіти – прилучення учнів до найкращих здобутків класичної й сучасної художньої літератури різних країн і народів, формування компетентних читачів, здатних творчо сприймати, критично оцінювати й насолоджуватися художніми творами, брати участь у різних комунікативних ситуаціях та взаємодії (зокрема із застосуванням цифрових технологій) на підставі прочитаних художніх текстів і медіатекстів відповідно до контексту [1]. Допомогти зреалізувати дану мету може допомогти вивчення на уроках твору Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер».

Серія романів Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера є не лише популярним літературним феноменом, а й багатошаровим текстом, що відкриває широкі можливості для розвитку критичного мислення в учнівської молоді. Завдяки своїй багатогранності, ці твори дозволяють досліджувати міжкультурні діалоги, соціальні проблеми, моральні дилеми та історичні алюзії, що робить їх ідеальним матеріалом для глибокого аналізу в освітньому процесі.

У романах Дж. К. Ролінг переплітаються елементи британської культури, європейської міфології, класичної літератури та сучасних соціальних реалій. Наприклад, образ Хогвартсу нагадує традиційну британську публічну школу з її суворими правилами та ієрархією, тоді як персонажі, такі як Герміона Грейнджер, демонструють боротьбу за

рівність та соціальну справедливість, що відображає сучасні дискусії про гендерну рівність і права меншин.

Методи розвитку критичного мислення через аналіз текстів можна поділити на:

- порівняльний аналіз культурних елементів;
- дискусії на основі моральних дилем;
- інтертекстуальний аналіз;
- візуальний аналіз;
- створення альтернативних сюжетів;
- соціокультурний аналіз;
- проєктна діяльність.

Розглянемо ці методи крізь призму романів про юного чарівника.

Порівняльний аналіз культурних елементів. Учні можуть порівнювати магічний світ Гаррі Поттера з реальними історичними подіями чи культурними феноменами. Наприклад, ідеї «чистоти крові» у серії мають очевидні паралелі з расистськими ідеологіями XX століття, що дозволяє обговорити теми дискримінації та толерантності. Аналізуючи образ Волдеморта, можна провести паралелі з тоталітарними лідерами, що дозволяє глибше зрозуміти теми влади, маніпуляції та страху.

Дискусії на основі моральних дилем. Аналіз рішень персонажів, таких як вибір Гаррі між особистими інтересами та обов'язком перед суспільством, сприяє розвитку вміння аргументовано висловлювати власну думку, оцінювати етичні аспекти поведінки та робити власні висновки.

Інтертекстуальний аналіз. Посилання на міфи, легенди та класичну літературу (наприклад, аналогії з Артурівським циклом або античною міфологією) дозволяє розширити культурний горизонт учнів та розвинути навички роботи з текстами різних епох і жанрів.

Візуальний аналіз. Робота з екранізаціями та ілюстраціями, порівняння їх із текстом для розуміння авторського задуму та інтерпретації режисерів. Це дозволяє учням бачити різні точки зору на ті самі події та персонажів.

Створення альтернативних сюжетів. Завдання для учнів написати альтернативні версії подій або описати, як би змінилися події, якби персонажі зробили інші вибори. Це розвиває уяву та здатність прогнозувати.

Соціокультурний аналіз. Дослідження того, як теми твору відображають сучасні соціальні проблеми, такі як дискримінація, толерантність, лідерство та дружба. Наприклад, аналіз стосунків між магічними істотами і маглами як алегорію на расову чи соціальну нерівність.

Проєктна діяльність. Створення мультимедійних проєктів, де учні досліджують різні аспекти культурного діалогу у серії, сприяє розвитку

дослідницьких навичок та креативного мислення. Наприклад, аналіз впливу британських традицій на побудову світу магії або дослідження образу влади в магічному суспільстві.

Наведемо конкретні приклади завдань для розвитку критичного мислення на уроках зарубіжної літератури з огляду на обрану нами серію книг:

1. Порівняння образу Міністерства магії з реальними політичними структурами: що спільного в їхніх методах контролю та маніпуляції?

2. Аналіз теми дружби та толерантності: чому Ролінг зображує дружбу як ключову цінність, і як це співвідноситься з сучасними уявленнями про соціальні зв'язки?

3. Дослідження гендерних ролей у серії: як змінюється сприйняття жіночих персонажів, таких як Герміона чи Джинні, у різних книгах?

4. «Проаналізуйте, як тема дружби розкривається через стосунки Гаррі, Рона та Герміони. Як ці відносини впливають на їхні рішення?»

5. «Обговоріть, чи можна вважати Волдеморта жертвою обставин чи він є винятково відповідальним за свої вчинки?»

6. «Порівняйте Хогвартс як освітній простір із сучасною школою. Які цінності в обох системах є спільними, а які – відмінними?»

7. «Які соціальні або політичні алегорії можна знайти у зображенні Міністерства магії?»

8. «Як змінюється сприйняття Гаррі Поттера, якщо аналізувати його через призму психологічного розвитку підлітка?»

Виконання наведених завдань сприятиме розвитку критичного мислення учнів, вимагаючи від них не лише поверхневого аналізу змісту, а й глибокого осмислення соціальних, політичних, психологічних і культурних аспектів, закладених у тексті.

Серія книг «Гаррі Поттер» є потужним інструментом для розвитку критичного мислення учнів, оскільки вона створює простір для аналізу культурних, соціальних і моральних аспектів. Застосування різноманітних методів роботи з текстом дозволяє не лише поглибити розуміння літературного твору, а й сприяє формуванню навичок критичного аналізу, аргументованого висловлювання та міжкультурної компетентності. Це робить літературний аналіз важливим елементом сучасної освітньої практики.

Список використаних джерел

1. Дж. К. Ролінг. Гаррі Потер : у 7 т. / пер. з англ. В. Морозов. Київ : Вид-во А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002–2007. Т. 1–7.
2. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (у редакції 2023 року) (автори Ніколаєнко О.М. та інші): рекомендовано Міністерством освіти і науки України від 10.10.202023 р. № 1226. URL: https://mon.gov.ua/static-

objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/Zar.lit.5-9-kl.Nikolenko.ta.in.28.12.2023.pdf.

Інна Ковтанюк, Максим Ковтанюк

СТВОРЕННЯ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ ЗА ДОПОМОГОЮ ВЕБСЕРВІСУ MAPIFY

У сучасному світі, де обсяг інформації постійно зростає, а складність проєктів та завдань збільшується, ефективне управління знаннями стає критично важливим навиком. Люди щодня стикаються з необхідністю структурувати великі обсяги даних, генерувати нові ідеї та планувати складні проєкти [3]. Традиційні методи запису та організації інформації, як-от нотатки або текстові документи, часто виявляються недостатньо ефективними для відображення складних взаємозв'язків між ідеями та концепціями. Саме тому інтелект-карти (візуальні моделі знань, мапи думок, карти знань) [2] набувають все більшої популярності як потужний інструмент візуалізації думок та інформації [1].

Інтелект-карти відповідають природному способу мислення нашого мозку, який працює асоціативно. Вони дозволяють представити інформацію у вигляді радіальної структури, де центральна ідея розгалужується на підтеми та пов'язані концепції [5]. Такий підхід значно полегшує сприйняття, запам'ятовування та аналіз інформації, що робить його особливо цінним для навчання, планування та креативної роботи.

Серед багатьох інструментів для створення інтелект-карт особливо виділяється сервіс Mapify [4], який поєднує зручність у використанні з можливістю створювати ефективні візуальні схеми.

Mapify представляє собою вебплатформу, що дозволяє створювати, редагувати та спільно працювати над інтелект-картами, хоча важливо зауважити, що сервіс має обмежену кількість генерації запитів. Mapify пропонує інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, який не потребує спеціальних технічних навичок, що робить його доступним для широкого кола користувачів. Платформа підтримує різноманітні формати відображення інформації, включаючи текст, зображення, посилання та файли, що дозволяє створювати багаті за змістом та візуально гарні карти знань.

Ключовою особливістю Mapify є використання сучасних технологій штучного інтелекту [5] для автоматизації процесу створення інтелект-карт. Штучний інтелект у Mapify виступає потужним інструментом, який дозволяє миттєво трансформувати текстову інформацію у структуровану графічну схему. Технології машинного навчання допомагають системі аналізувати вхідний текст, виділяти ключові концепції, встановлювати

логічні зв’язки між ними та автоматично формувати інтелект-карту з чіткою ієрархією та взаємозв’язками.

Робота в Mapify починається з реєстрації облікового запису, після чого користувач отримує доступ до набору інструментів для створення карт. Важливо зазначити, що при реєстрації кожному новому користувачу надається 10 кредитів для генерації карт. Ці кредити можна використати для автоматичного створення інтелект-карт на основі введеного тексту чи документів, що значно прискорює процес роботи та допомагає створювати структуровані схеми навіть початківцям. Процес створення карти інтуїтивно зрозумілий: спочатку визначається ключова тема, від якої потім відгалужуються основні ідеї та підтеми.

Рис. 1. Згенерована карта знань за запитом «Комп’ютерне моделювання»

Експорт готових карт можливий у різних форматах та дозволяє легко ділитися результатами роботи з іншими людьми або використовувати карти в презентаціях та документах, хоча варто відзначити, що завантажена картинка матиме водяний знак платформи Mapify .

Використання Mapify для створення інтелект-карт відкриває широкі можливості для ефективної організації інформації, планування проєктів та генерації ідей. Mapify особливо корисний для здобувачів освіти, педагогів, менеджерів проєктів та всіх, хто працює зі складною інформацією та потребує її ефективної візуалізації [1]. З постійним розвитком технологій та зростанням потреби в ефективному управлінні знаннями, такі інструменти як Mapify стають незамінними помічниками в професійній діяльності та особистому розвитку.

Список використаних джерел

1. Ковтанюк І. І., Ковтанюк М. С. Napkin AI: інноваційний інструмент для швидкої візуалізації ідей. *Сучасні інформаційні технології в освіті і науці :* VI Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Умань, 14–15 лист. 2024 р. Умань, 2024. С. 123–125.
2. Ковтанюк М. С. Створення мапи думок за допомогою вебресурсу Canva. *Комп’ютерні технології: інновації, проблеми, рішення :* тези

доп. V Всеукр. наук.-техн. конф., м. Житомир, 01–02 грудня 2022 р. Житомир, 2022. С. 292–293.
3. Медведєва М. О., Жмурко О. І., Криворучко І. І., Ковтанюк М. С. Організація продуктивної взаємодії між учасниками освітнього процесу в умовах дистанційного навчання: аналіз сучасних додатків. *Науковий часопис.* 2021. Т. 1, № 80. С. 248–255.
4. Тітова Л. О. Добір сервісів на основі штучного інтелекту для створення візуального навчального контенту. *International Science Journal of Educationcamp & Linguistics.* 2024. № 2, т. 3. С. 114–125. URL: https://doi.org/10.46299/j.isjel.20240302.13.
5. Ткачук Г. В., Бондаренко Т. В. Можливості систем штучного інтелекту в роботі учасників освітнього процесу. *Світові освітні тренди: навчання впродовж життя в інформаційному суспільстві :* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 190-річчю Університету та 50-річчю Інституту, м. Київ, 20–21 червня 2024 року. Київ, 2024. С. 212–214.

Ігор Коровинський

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ДОСЛІДЖЕННЯ СТРЕСУ У БІЖЕНЦІВ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

В науковій літературі англомовних країн використовується термін «war refugees» для означення біженців в умовах збройних конфліктів. Дійсно, узагальнено можемо назвати біженцями людей, що виїхали за межі країни під час війни. Проте, дослідження показують, що вивчаючи вплив війни на здоров'я та соціально-економічний стан біженців виокремлюються підгрупи даної категорії населення. Зокрема, досліджуючи рівень стресу в українців В. В. Предко та О. О. Сомова поділили респондентів на групи. Найвищий рівень стресу встановлено у тих, хто виїхав за кордон до початку війни та мають близьких, які знаходяться в зоні бойових дій. Трохи менший рівень стресу в українців, що мають статус біженців. Найнижчий рівень психічного напруження в тих, хто проживає в Україні, знаходиться поза зоною активних військових дій та не мають родичів, які знаходяться в зоні бойових дій [1].

Повномасштабні військові дії в Україні призвели до внутрішньої міграції майже 6,5 мільйона людей. Дослідженнями встановлено, що переміщені особи мають високий ризик стрес-асоційованих розладів внаслідок міграції. Наслідки внутрішнього переміщення населення не достатньо вивчені, як і поширення ПТСР серед біженців під час тривалого збройного конфлікту [2].

Фактором, що впливає на достовірність досліджень у мігрантів може бути відсутність у них статусу внутрішньо переміщеної особи чи біженця. Отже розподіл респондентів на групи та підгрупи може сприяти об'єктивності дослідження. Такий розподіл можливо провести, враховуючи наступні фактори: чи є особа, що перебуває за кордоном біженцем; внутрішньо переміщена особа знаходиться в зоні активних бойових дій чи поза нею; чи має респондент близьких та родичів, що перебувають в зоні бойових дій або приймають участь в бойових діях. Ці та інші особливості можуть викривляти дані досліджень у біженців та внутрішньо переміщених осіб, якщо не будуть враховані науковцями.

У дослідженні розвитку ПТСР та депресії в українців під час війни І. В. Данилюк та О. М. Тохтамиш виявили наявність ПТСР у 35% цивільних українок та 12,5% цивільних українців. В українок, які мають неповнолітніх дітей та перебувають за кордоном виражені симптоми ПТСР встановлено у 40,5% жінок. Серед чоловіків і жінок, що проживають за кордоном, показники ПТСР, депресії та розладів сну значно вищі в порівнянні з тими, хто проживає в Україні. Можемо виділити фактори, що впливають на результати дослідження: стать, наявність неповнолітніх дітей, місце проживання [3].

Отже, такі фактори, як наявність статусу біженця чи внутрішньо переміщеної особи у мігрантів, перебування близьких чи родичів в зоні активних бойових дій, стать, вік, соціальний статус респондентів суттєво впливають на об'єктивність дослідження. Розподіл біженців та внутрішньо переміщених осіб на групи та підгрупи з урахуванням факторів, що впливають на результат дослідження допомагає якісніше проаналізувати питання та покращити достовірність отриманих данних.

Список використаних джерел

1. Предко В. В., Сомова О. О. Вплив війни на зміну рівня стресу та стратегій збереження життєстійкості українців. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2022. Т. 33(72), № 4. С. 89–98. URL: https://doi.org/10.32782/2709-3093/2022.4/16.
2. Василевський В., Глагович В., Лютянська Н., Коваль Р., Плавков О., Чарнюк Д., Сопутняк М. Медико-біологічний та соціально-економічний вплив посттравматичного стресового розладу на населення в умовах бойових дій. *Журнал «Медична наука України» (НМУ)*. 2023. Т. 19(2), № 2. С. 122–131. URL: https://doi.org/10.32345/2664-4738.2.2023.16.
3. Данилюк І. В., Тохтамиш О. М. Особливості переживання стресу війни українцями. *Ukrainian Psychological Journal*. 2024. № 1(21). С. 23–39. URL: https://doi.org/10.17721/upj.2024.1(21).2.

Дмитро Корсіков

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Рівень розвитку системи професійної освіти є критичним детермінантом людського капіталу держави, що безпосередньо корелює з її конкурентоспроможністю на глобальному ринку. Згідно з концепцією, викладеною В. Морозом, інвестиції в професійну освіту розглядаються як капіталовкладення в перспективний розвиток, оскільки формування висококваліфікованого кадрового потенціалу є ключовим фактором інноваційного прогресу економіки та підвищення рівня життя населення. Міжнародні дослідження підтверджують наявність прямої кореляційної залежності між показниками освітнього рівня популяції та макроекономічними індикаторами, такими як валовий внутрішній продукт на душу населення, рівень безробіття та середня тривалість життя [2].

У Законі України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» зазначено, що професійна (професійно-технічна) освіта є складовою системи освіти України. Професійна (професійно-технічна) освіта є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури. Професійна освіта сьогодні є найвагомішою складовою відтворення кваліфікованого трудового потенціалу держави, розбудови національної економіки, післявоєнного відновлення та відбудови [3].

Проблематика професійно-технічної освіти в українській науці традиційно досліджується на перетині історичних, педагогічних, економічних та державно-управлінських наук. Проблеми професійної освіти і навчання кваліфікованих робітників для потреб інноваційної економіки постійно знаходяться в полі зору вітчизняних фахівців цієї галузі освіти. Серед них особливу увагу привертають праці В. Аніщенка, М. Артюшиної, М. Вантрауба, Г. Єльникової, Д. Закатнова, Ю. Кравця, Л. Лук'янової, П. Лузана, В. Манька, Н. Ничкало, В. Орлова, О. Отич, Л. Петренко, Л. Пуховської, В. Радкевич, І. Савченко, В. Свистун, А. Селецького, Л. Сушенцевої, В. Шевченка, О. Щербак, В. Юрженка, В. Ягупова та інших.

Історичні аспекти утворення та становлення навчальних закладів професійної направленості досліджено у праці Н. Брехунець «Навчальні заклади освіти України 50-60-х років XX століття». Окремі аспекти підготовки професійно-технічних кадрів сільськогосподарського профілю висвітлено у роботі В. Зайчука «Зміст і форми підготовки кадрів у

профтехучилищах сільськогосподарського профілю в Україні (1969–1994 рр.)». Розвиток професійної робітничої освіти без відриву від виробництва та етапи такої підготовки вивчає у своїй праці Н. Іванцова «Розвиток професійної робітничої освіти без відриву від виробництва у 1921–1930 рр. в Україні». Практичні рекомендації щодо створення Центру розвитку професійно-технічної освіти при МОН розроблено та презентовано у науковому доробку Л. Коробко «Державне регулювання системи професійно-технічної освіти в Україні».

Ґрунтовною і важливою для освітянської спільноти є докторська дисертація І. Лікарчука «Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні: педагогічний аспект (1888–1998)», де охоплено досить великий історико-педагогічний період становлення професійно-технічної освіти, досліджено історію професійної підготовки робітничих кадрів в Україні, запропоновано ряд суттєвих уточнень періодизації історії розвитку системи професійної підготовки робітників в Україні [1].

Історичний розвиток підготовки робітничих кадрів в Україні розпочався з Київської Русі, де навчання відбувалося переважно в сім'ях або у ремісників. З розвитком суспільства виникли ремісничі школи, а козацтво запровадило специфічну виучку. Науково-технічний прогрес 17–18 століть стимулював підготовку кадрів для промислових підприємств, що особливо посилилося на початку 20 століття в індустріальних регіонах України.

Аналіз історіографії підготовки робітничих кадрів виявляє вагомий внесок докторської дисертації І. Лікарчук, яка пропонує періодизацію означеного процесу в межах хронологічного діапазону з кінця XIX століття до 1998 року. Науковець розробляє власну, більш деталізовану, шестиперіодну модель розвитку системи професійної підготовки робітничих кадрів в Україні, уточнюючи хронологічні межі кожного етапу.

Розвиток професійно-технічної освіти в Україні можна стисло описати через шість періодів: кінець XIX – 1920 рр.: перші спроби створення системи, перервані політичними подіями; 1920–1929 рр.: формування національної системи, згодом уніфікованої з загальносоюзною; 1929–1940 рр.: централізація управління, інтеграція з галузевими наркоматами; 1941–1959 рр.: домінування системи трудових резервів для відновлення економіки; 1959–1991 рр.: стандартизація та інтеграція в загальну систему освіти (середні ПТУ); З 1991 року: формування національної моделі після здобуття незалежності.

О. Щербак у дослідженні «Зміст і форми підготовки майстрів виробничого навчання в індустріально-педагогічних технікумах України (1967–1994 рр.)» виділяє 4 етапи становлення індустріально-педагогічної освіти в Україні: становлення індустріальних технікумів для підготовки майстрів виробничого навчання (1943–1966 рр.), реорганізація в індустріально-педагогічні технікуми, підвищення вимог до професійної

підготовки (1967–1972 рр.), розширення мережі середніх профтехучилищ, посилення психолого-педагогічної підготовки, гуманізація навчання (1972–1983 рр.), активна експериментальна робота, інтеграція освіти, створення індустріально-педагогічних коледжів (1983–2000 рр.) [4].

Період початку 1990-х років в Україні характеризується інтенсивним пошуком нових парадигм професійної освіти, адаптованих до вимог ринкової економіки. Однак, геополітичні зміни, зумовлені розпадом СРСР, та трансформація економічної моделі призвели до суттєвого дефіциту фінансування системи професійно-технічної освіти, що спричинило деградацію її матеріально-технічної бази та зниження якості освітніх послуг. Падіння престижу робітничих професій, що спостерігалося в цей період, зумовило зменшення контингенту абітурієнтів. Незважаючи на спроби імплементації інноваційних педагогічних технологій та модернізації навчальних програм, система професійно-технічної освіти в Україні переживала глибоку кризу.

У період становлення незалежної України розвиток професійно-технічної освіти характеризувався інституціоналізацією нормативно-правового поля, що регламентувало освітню діяльність у даній сфері. Прийняття Закону України «Про професійно-технічну освіту» у 1998 році стало каталізатором трансформаційних процесів у системі професійної підготовки кадрів [3]. Цей законодавчий акт сприяв модернізації мережі професійно-технічних навчальних закладів, їхній трансформації у багатофункціональні центри, здатні задовольняти потреби ринку праці в кваліфікованих робітничих кадрах для різних галузей економіки. Одночасно відбувалася експансія спектра освітніх послуг, що надавалися закладами професійно-технічної освіти.

Поява законодавчих та нормативних документів, що регламентують освітню діяльність професійно-технічної освіти ознаменована виокремленням України як незалежної держави. Професійно-технічна освіта, як невід'ємна складова освітньої системи України, зазнала значних трансформацій під впливом соціально-економічних і політичних змін, що відбувалися в країні після здобуття незалежності.

Список використаних джерел

1. Лікарчук І. Л. Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні: педагогічний аспект (1888–1998 роки). Київ: Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 1999. 475 с.
2. Мороз В. М. Динаміка зміни індексу освіченості населення на Україні як якісна характеристика системи трудового потенціалу країни. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. №2. 2009. С. 249–256.

3. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України від 1998 р. № 32. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 11.02.2025).
4. Щербак О. І. Зміст і форми підготовки майстрів виробничого навчання в індустріально-педагогічних технікумах України (1967–1994 рр.) : дис...канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1995. 315 с.

Микола Кочубей

КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ НА ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Нові освітні стандарти включають перелік компетентностей, загальнокультурних та професійних, якими має володіти майбутній фахівець. Відповідно, в сучасній освіті компетентнісний підхід є ключовим у підготовці майбутніх фахівців будь-якої спеціальності. Принципи цього підходу відображено у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. Як основний критерій оптимізації освіти позначено п’ять груп ключових компетентностей: політичну та соціальну; міжкультурну, компетентність володіння комунікативною культурою, компетентність володінням новими технологіями; компетентність, яка реалізує здатність та бажання безперервно вчитися.

Вищезазначені компетентності визнані універсальними, у процесі формування яких виокремлено такі вміння, як: вміння логічно правильно, аргументовано та чітко будувати усне та письмове мовлення; здатність до письмової та усної комунікації, навички культури соціального та ділового спілкування.

У зв’язку з цим у педагогіці активно розглядаються питання, пов’язані з переглядом підходів до організації навчання. Зокрема, навчання комунікативної діяльності стає одним із інструментів підвищення якості вищої освіти (Н. Драгомирецька [1], А. Толкачова [2], О. Тур [3] та ін.).

У цьому аспекті комунікативна діяльність є специфічною. Ця діяльність із застосування комунікативної компетентності здійснюється у процесі сприйняття мови з метою вирішення комунікативного завдання спілкування екологів із суб’єктами господарювання [3, с.221].

Комунікативна діяльність є складною багатоканальною системою взаємодій людей. Так, Н. Драгомирецька, основними процесами комунікативної діяльності вважає комунікативний (обмін інформацією), інтерактивний (що регулює взаємодію партнерів у спілкуванні) та перцептивний (організує взаємосприйняття, взаємооцінку та рефлексію у спілкуванні) [1, с.37].

Водночас у понятті «комунікативна діяльність» акцентуються її особливості: 1) вона є інтенціональною, мотивованою, що має специфічну мету, результативною, нормативною; 2) має такі структурні компоненти: предмет, потребу, мотив, дію, завдання, засоби та результат; 3) характеризується етапами розвитку та реалізації: передбачає постановку мети, планування та її здійснення, зіставлення мети та результату, що є різновидом інтелектуального акту [2, с. 92].

Відповідно до структурних компонентів комунікативної діяльності та етапів здійснюється кожна окрема мовна дія, вихідною точкою якої є мовна ситуація, такий збіг обставин, що спонукає людину до мовної дії. Мовні ситуації можуть бути пов'язані як з професійною необхідністю, наприклад зробити доповідь про результати роботи, підготувати презентацію, виступити на нараді, так і з повсякденним життям, наприклад, поговорити з другом або написати особистий лист [3, с. 222]. З погляду механізмів кодування – декодування інформації комунікативна діяльність включає чотири основні аспекти, які називають видами мовної діяльності: говоріння, слухання, письмо, читання. Саме в них формується та реалізується комунікативна компетентність.

Науковцями здійснено опис складових комунікативної компетентності (А. Толкачова [2], О. Тур [3]). Дослідники використовують термін «комунікативні мовні навички», які формують такі ключові компетентності: лінгвістичну (здатність здійснювати висловлювання лише на основі набутих знань); дискурсивну (організація мови з погляду зв'язності та логіки); прагматичну (уміння передавати комунікативний контент відповідно до соціального контексту); розмовну (здатність говорити в природному темпі, без тривалих пауз для пошуку відповідних мовних форм); соціолінгвістичну (уміння обирати відповідні мовні форми); стратегічну (уміння вдаватися до використання різних комунікативних стратегій для поповнення нестачі знань у реальному мовному спілкуванні); когнітивно-мовленнєву (готовність до створення комунікативного контенту в результаті мовно-пізнавальної діяльності).

Для нас значний інтерес представляє модель комунікативної компетентності, запропонована Н. Драгомирецькою у вигляді «перевернутої піраміди», згідно з якою комунікативну компетентність складають соціокультурна, стратегічна, дискурсивна та граматична компетентності [1, с. 95].

Отже, визнаючи комунікативну діяльність майбутніх екологів основою освітнього процесу у ЗВО, його механізмом, є розуміння понять та характеристик цієї діяльності, дотримання всіх перерахованих параметрів та їх оптимальне використання, що дозволить назвати професійну підготовку майбутніх екологів у ЗВО, комунікативною. Саме це дає майбутнім екологам нову орієнтацію у розвитку своїх здібностей до комунікації із суб'єктами господарювання.

Список використаних джерел

1. Драгомирецька Н. М., Кандагура К. С., Букач А. В. Комунікативна діяльність в державному управлінні: навч. пос. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2017. 180 с.
2. Толкачова А. С. Спілкування – комунікація – комунікативна діяльність: спільне та особливе. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 2013. № 19. С. 91–94.
3. Тур О. Комунікативна діяльність майбутнього спеціаліста: сутність та характерні особливості. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2016. № 5 (59). С. 219–225.

Олена Кравчук

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК КРИТЕРІАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ДО РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Для успішної підготовки майбутніх фахівців правоохоронних органів необхідно не лише вивчати соціально-психологічні особливості девіантної поведінки підлітків, а й знати про їхнє відображення у державних стандартах.

У Державному освітньому стандарті з професії 5162 Поліцейський (за спеціалізаціями) виділено загальні та професійні компетентності. Із загальних компетентностей для підготовки майбутніх фахівців правоохоронних органів до роботи з підлітками девіантної поведінки важливими є такі положення стандарту: розуміти та аналізувати питання ціннісно-мотиваційної сфери; приймати рішення у стандартних та нестандартних ситуаціях, у тому числі ситуаціях ризику, та нести за них відповідальність; встановлювати психологічний контакт із оточуючими; виконувати професійні завдання відповідно до норм моралі.

З професійних компетентностей майбутній фахівець правоохоронних органів повинен мати такі, що відповідають видам діяльності з підлітками девіантної поведінки: забезпечувати законність та правопорядок, безпеку особистості, суспільства та держави, охороняти громадський порядок; здійснювати попередження злочинів та інших правопорушень; здійснювати свою професійну діяльність у взаємодії з представниками громадських об’єднань, з органами охорони громадського порядку.

Виходячи з наведених вище міркувань, нами обґрунтовано такі компетентності, оволодіння якими необхідне у процесі підготовки майбутніх фахівців правоохоронних органів до роботи з підлітками девіантної поведінки: превентивна, правозахисна та соціально-педагогічна.

Словосполучення «превентивна компетентність» ґрунтується на понятті «превенція», що означає попередження, запобігання, запобігання.

Науковець О. Бородієнко виділяє такі загальні та приватні види превенцій: загальна превенція – попередження вчинення правопорушень іншими особами; приклад покарання однієї особи стримує інших суб'єктів від скоєння таких діянь; приватна (спеціальна) превенція – запобігання вчиненню правопорушень тією ж особою, яка утримається в майбутньому від такої поведінки, щоб уникнути повторного настання несприятливих наслідків» [2, с.111].

У правоохоронній діяльності особливе значення мають здібності фахівця вживати превентивних заходів, спрямованих на недопущення будь-якої несприятливої події, пов'язаної з неадекватною поведінкою підлітка. Фахівець повинен вживати превентивних заходів, щоб виключити небезпеку, знизити її рівень, щоб захистити підлітка або навколишній соціум [1, с.420].

Фахівець розуміє сенс необхідності пізнання правового регулювання громадських відносин. Цю ознаку ми називаємо ціннісною. Для цього фахівцю необхідне осмислене розуміння та прийняття правових основ (норм), що детермінують правовий характер взаємин у соціумі та визначають їх спрямованість. Йому також необхідні знання способів реалізації правових норм у професійній діяльності. Цю ознаку ми позначаємо як змістово-правову. Щоб ефективно застосовувати превентивні заходи, майбутній фахівець правоохоронної діяльності повинен вміти застосовувати знання для аналізу правової ситуації та на його основі вміти моделювати ситуацію спілкування, прогнозуючи поведінку підлітків у критичних ситуаціях, попереджаючи девіантні акти та вчинки у підлітків. Цю ознаку називаємо функціонально-діяльнісною.

Для правозахисної компетентності також виділяємо її ціннісний, змістово-правовий та функціонально-діяльнісний аспекти. Реалізація цих аспектів передбачає розуміння здобувачами правозахисної діяльності стосовно дітей, ухвалення цінності прав дитини. Тому здобувач повинен володіти знаннями про права дитини та способи її захисту. Він має вміти виявляти факти порушення прав дитини, у тому числі й підлітка, вміти застосовувати оперативні заходи щодо захисту та охорони прав неповнолітнього.

Соціально-педагогічна компетентність відображає особливості соціалізації особистості підлітка. Здобувач має знати причини девіації підлітків; володіти знаннями, необхідними для правової освіти підлітків; соціально-педагогічними методами впливу на особистість підлітка в нестандартній ситуації; вміти використовувати педагогічні методи у роботі з підлітками девіантної поведінки у соціумі.

Виходячи з наведених вище міркувань, у структурі виділених компетентностей відображено такі ознаки:

- ціннісну – відображає прийняття фахівцем правових цінностей та мотивів регулювання суспільних відносин, захисту прав підлітків девіантної поведінки;

- змістовно-правову – відображає володіння нормативно-правовими та процесуальними знаннями та вміннями, необхідними для правоохоронної діяльності; розуміння принципів та норм права, здатність визначати правові відносини в соціумі, внесення корективів до змісту правової взаємодії фахівця з іншими органами захисту прав дітей;

- функціонально-діяльнісну – передбачає вирішення правових завдань, в розвитку можливості до рефлексивної оцінки своєї діяльності з погляду норм прав, готовності попередження протиправних вчинків підлітків девіантної поведінки.

Підсумовуючи, наголошуємо, що для професійної підготовки майбутніх фахівців правоохоронної діяльності до роботи з підлітками девіантної поведінки необхідно формувати у них превентивну, правозахисну та соціально-педагогічну компетентності, кожна з яких містить ціннісні, змістово-правові та функціонально-діяльнісні ознаки.

Список використаних джерел

1. Гужанова Т. С., Федорик В. В., Кушнір Л. О., Ортікова Н. В., Кононенко О. І. Професійна компетентність як показник психологічної готовності студента до професійної діяльності. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 8(26) С. 418–428.
2. Бородієнко О. Критерії, показники, рівні сформованості професійної компетентності керівників структурних підрозділів підприємств сфери зв’язку. *Молодь і ринок*. 2017. № 7. С. 109–115.

Дмитро Красний

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З КЛАСНИМ КОЛЕКТИВОМ

Сучасний світ, з його шаленим ритмом та технологічними проривами, ставить перед педагогом нові виклики. Він має бути не лише фахівцем у своїй галузі, а й психологом, соціологом, і навіть трохи «цифровим гуру». Адже виховна робота сьогодні – це не лише бесіди та моралізаторство, а й вміння використовувати сучасні технології, зокрема штучний інтелект, для оптимізації процесу.

Штучний інтелект (ШІ) – це не фантастика, а реальність, яка все більше проникає в наше життя, зокрема й в освіту. Він може стати потужним інструментом у руках педагога, допомагаючи аналізувати дані

про учнів, виявляти їхні потреби та розробляти індивідуальні виховні програми. Це дозволить педагогу не лише краще розуміти своїх учнів, а й звільнити час для більш творчих та важливих завдань [4].

Але штучний інтелект – це лише інструмент, а головна роль у виховній роботі завжди залишається за педагогом. Його емпатія, мудрість та вміння знаходити спільну мову з учнями – ось ті якості, які неможливо замінити жодною технологією [2].

Згідно з державною стратегією, затвердженою урядом України в кінці 2021 року, планується активне застосування технологій штучного інтелекту в освітній сфері до 2030 року: «впровадження технологій штучного інтелекту у сфері освіти, економіки, публічного управління, кібербезпеки, оборони та інших сферах для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності України на міжнародному ринку» [3].

Використання ШІ для оптимізації виховної роботи – це не просто модна тенденція, а необхідність, що випливає з вимог сучасного суспільства. Але головне – це не забувати, що за кожною технологією стоїть людина, і саме від її мудрості та професіоналізму залежить успіх виховної роботи.

Основні риси штучного інтелекту включають:

- ШІ може самостійно вдосконалюватися, аналізуючи дані та знаходячи оптимальні рішення.
- ШІ здатний обробляти та розуміти людську мову, що дозволяє йому спілкуватися з людьми.
- ШІ може отримувати та аналізувати інформацію з різних джерел, таких як зображення, звук та інші сенсори.
- ШІ може самостійно приймати рішення на основі отриманих даних та контексту.
- ШІ здатний генерувати нові ідеї та рішення, які раніше не були відомі.
- ШІ може обробляти інформацію та виконувати завдання з високою швидкістю та точністю [1].

Основні аспекти використання штучного інтелекту для оптимізації виховної роботи з класним колективом можна окреслити наступним чином:

1. ШІ може аналізувати дані про кожного учня, такі як його поведінка, успішність, інтереси та соціальні взаємодії. На основі цього аналізу ШІ може створювати індивідуальні виховні програми, що враховують потреби та особливості кожного учня.

2. ШІ може автоматизувати такі завдання, як аналіз поведінки учнів, підготовка звітів, розробка виховних матеріалів та моніторинг успішності учнів. Це дозволяє педагогу звільнити час для більш творчих та важливих завдань, таких як індивідуальна робота з учнями та розробка інноваційних виховних методик.

3. ШІ може створювати інтерактивні інструменти для розвитку емпатії, комунікативних навичок, управління емоціями та інших важливих соціально-емоційних навичок. Наприклад, ШІ може використовувати віртуальну реальність для створення симуляцій соціальних ситуацій, у яких учні можуть практикувати свої навички.

4. ШІ може аналізувати великі обсяги даних про класний колектив, щоб виявляти тенденції та закономірності, це дозволяє педагогу прогнозувати можливі проблеми та вживати профілактичних заходів.

5. ШІ може надавати педагогу рекомендації щодо виховних стратегій, методик та зворотний зв'язок для ефективності виховної роботи.

6. Важливо враховувати етичні аспекти використання ШІ у виховній роботі, необхідно забезпечити конфіденційність даних учнів та запобігти дискримінації [5].

Отже, використання штучного інтелекту у виховній роботі з класним колективом відкриває широкі можливості для оптимізації та персоналізації освітнього процесу, але вимагає відповідального підходу та усвідомлення його можливостей і обмежень. Адже, як і будь-яка технологія, ШІ не є панацеєю, а лише інструментом, ефективність якого залежить від умілого використання. Педагог залишається ключовою фігурою у виховному процесі, і його роль полягає не лише у передачі знань, а й у формуванні особистості учня, розвитку його соціальних та емоційних навичок.

Список використаних джерел

1. Використання штучного інтелекту для оптимізації діяльності в освітніх закладах URL: https://www.bdo.ua/uk-ua/news-2/2025/conclusions-of-the-webinar-using-ai-to-optimise-activities-in-educational-institutions (дата звернення: 20.02.2025 р.).
2. Навчання ШІ: штучний інтелект у класі URL: https://www.intel.com/content/www/us/en/education/k12/teachers/teaching-ai.html (дата звернення: 20.02.2025 р.).
3. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text (дата звернення: 20.02. 2025 р.)
4. Штучний інтелект. URL: https://osvita.diia.gov.ua/courses/artificial-intelligence (дата звернення: 20.02.2025 р.).
5. Штучний інтелект. Як він вплине на освіту. URL: https://nus.org.ua/2020/02/11/shtuchnyj-intelekt-yak-vin-vplyne-na-osvitu/ (дата звернення: 20.02.2025 р.).

Darina Kryzhychkovska

THERAPEUTIC PROPERTIES OF PTEROSTILBENE IN THE TREATMENT OF MULTIPLE SCLEROSIS

Pterostilbene is a natural polyphenolic compound, which is a dimethylated derivative of resveratrol, found in blueberries and grapes [Nagarajan et al., 2022]. Numerous studies indicate its therapeutic potential in the treatment of diseases of the central nervous system, including multiple sclerosis (MS). The mechanism of action of pterostilbene is mainly related to its anti-inflammatory properties and protection against oxidative stress, making it a promising candidate for neuroprotective therapies. Furthermore, pterostilbene affects neurotransmission and neuroplasticity processes, which may contribute to its anticonvulsant, anti-anxiety and antidepressant effects [Xu et al., 2023; Qu et al., 2023].

Multiple sclerosis (MS) is a multifactorial neurological disease, which is one of the causes of disability in young adults. It affects more than 2 million people worldwide. As a result of inflammatory processes inflammatory processes within the CNS result in demyelination of nerve cells and thus also in the following the conduction of nerve impulses in the axons is impaired. Changes in the CNS cause, among other things, visual disturbances, tingling and numbness, temporary fatigue, problems with urination and faeces and muscle spasticity. Development of MS is associated not only with degenerative changes within the CNS, but also with also associated with dysfunction of the microglia and stimulation of cells of the of the immune system. The wide range of symptoms of this disease depends on which structures of the nervous system (i.e. motor, sensory, visual or autonomic) are affected by degenerative changes [Doshi et al., 2016].

Due to the lack of specific factors influencing the development of the disease, MS can manifest itself at any period of human life. Studies statistics, however, show that the disease is most commonly diagnosed in individuals between 20 and 40 years of age. Among men, MS occurs 2-3 times less frequently than among women. The prevalence of MS depends on ethnicity, geographical location and environmental influences. The risk of developing the disease in the general population is 0.2%, but in siblings of patients, the risk is 10-20 times higher, indicating an important role for genetic factors [Pegoretti et al., 2020].

In the diagnosis of MS, different forms of the disease are also distinguished, i.e. the recurrent-remitting (RRMS), primary progressive (PPMS), secondary progressive (SPMS) and progressive-recurrent (PRMS). The most common type of MS is RRMS, which is characterized by sudden, cute attacks, preceded by episodes of remission [Ghasemi et al., 2017].

The therapeutic properties of pterostilbene have been studied in a model of multiple sclerosis in mice. Autoimmune encephalomyelitis spinal cord was induced in these animals by immunization with peptide MOG35-55 and pertussis toxin. Pterostilbene was administered to the animals intraperitoneally at doses of 20 and 40 mg/kg for 25 consecutive days. The compound inhibited the development and alleviated the symptoms of autoimmune encephalomyelitis. It also alleviated inflammation in the optic nerve and retina, protected the optic nerve fibers from demyelination, and prevented morphological changes and apoptosis morphological changes and apoptosis of ganglion cells within the retina. Mechanism action of pterostilbene was related to the activation of sirtuin 1 (SIRT-1), which is a protein responsible for, among other things, transcriptional regulation and DNA repair [Guo et al., 2022].

One of the key mechanisms of action of SIRT-1 is its ability to inhibit the transcription factor NF-κB, which is particularly important in the context of context of neurodegenerative diseases such as MS. NF-κB is a transcription factor that regulates the expression of genes responsible for the inflammatory response inflammatory response through the transcription of pro-inflammatory genes. Excessive NF-κB activity is associated with chronic inflammation, which contributes to the development of many diseases, including MS [Yang et al., 2012].

The activating effect of pterostilbene on SIRT-1 has already been demonstrated in an earlier studies published by Zhu et al. in 2020. SIRT-1 deacetylates p65, a subunit of NF-κB, which reduces its ability to binding to DNA and represses the transcription of pro-inflammatory genes. Activation of SIRT-1 with using small-molecule activating compounds (STACs) can lead to a reduction in the secretion of pro-inflammatory cytokines and suppression of NF-κB activation [Zhu et al., 2020].

The results of the experiment described above are the first reports indicating that pterostilbene can be used to treat the symptoms of MS. However, the introduction of this compound into clinical practice requires further extensive research to gain a thorough understanding of its properties and mechanisms of therapeutic action in the treatment of MS.

References

1. Nagarajan S., Mohandas S., Ganesan K., Xu B., Ramkumar KM. New insights into dietary pterostilbene: sources, metabolism, and health promotion effects. *Molecules.* 2022; 27(19):6316.
2. Xu J., Liu J., Li Q., Li G., Zhang G., Mi Y., Zhao T., Mu D., Wang D., Zeng K., Hou Y. Pterostilbene participates in TLR4- mediated inflammatory response and autophagy-dependent Aβ1-42 endocytosis in Alzheimer's disease. *Phytomedicine.* 2023; 119:155011.

3. Qu X., Zhang L., Wang L. Pterostilbene as a therapeutic alternative for central nervous system disorders: a review of the current status and perspectives. *J Agric Food Chem.* 2023; 71(40):14432-14457.
4. Doshi A., Chataway J. Multiple sclerosis, a treatable disease. *Clin Med (Lond).* 2016; 16(Suppl 6):s53-s59.
5. Pegoretti V., Swanson KA., Bethea JR., Probert L., Eisel ULM., Fischer R. Inflammation and oxidative stress in multiple sclerosis: consequences for therapy development. *Oxid Med Cell Longev.* 2020; 2020:7191080.
6. Ghasemi N., Razavi S., Nikzad E. Multiple sclerosis: pathogenesis, symptoms, diagnoses and cell-based therapy. *Cell J.* 2017; 19(1):1-10.
7. Guo J., Wang J., Guo R., Shao H., Guo L. Pterostilbene protects the optic nerves and retina in a murine model of experimental autoimmune encephalomyelitis via activation of SIRT1 signaling. *Neuroscience* 2022; 487, 35−46.
8. Yang H., Zhang W., Pan H., Feldser HG., Lainez E., Miller C., Leung S., Zhong Z., Zhao H., Sweitzer S., Considine T., Riera T., Suri V., White B., Ellis JL., Vlasuk GP., Loh C. SIRT1 activators suppress inflammatory responses through promotion of p65 deacetylation and inhibition of NF-κB activity. *PLoS One.* 2012; 7(9):e46364.
9. Zhu Q., Tang T., Liu H., Sun Y., Wang X., Liu Q., Yang L., Lei Z., Huang Z., Chen Z., Lei Q., Song M., Wang B. Pterostilbene attenuates cocultured BV-2 Microglial inflammation-mediated SH-SY5Y neuronal oxidative injury via SIRT-1 signalling. Oxid Med Cell Longev. 2020; 2020:3986348.

Олександра Кузьменко

ІНДУСТРІЯ ГОСТИННОСТІ УКРАЇНИ: КОНЦЕПЦІЯ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Індустрія гостинності є важливою складовою економіки будь-якої країни. В умовах сьогодення її розвиток перешкоджають численні кризи та перешкоди, пов’язані з недавніми карантинними обмеженнями та повномасштабним вторгненням росії в Україну. Масове закриття закладів, руйнування інфраструктури, релокація бізнесу стали справжнім викликом як для загальної економіки, так і для індустрії гостинності. Проте, підприємства в Україні продовжують працювати та надавати послуги.

До 2020 року концепція розвитку індустрії гостинності передбачала інтенсивний розвиток та шлях до високоякісного надання послуг на рівні європейських закладів. Карантинні обмеження завдали масштабних збитків, пов’язаних з нестабільною роботою, відсутністю споживачів у

закладах харчування і розміщення, що стало наслідком тимчасового або повного припинення їх діяльності.

Однак, на цьому великі кризи для готельно-ресторанного бізнесу не закінчились. Тільки но бізнес повністю адаптувався до реалій карантину, підприємцям та підприємствам довелось знову зіштовхнутись з новою та більш руйнівною кризою. У 2022 році Україну сколихнуло повномасштабне вторгнення російських військ на територію України. Всі підприємства сфери туризму та гостинності зупинили свою роботу.

Численні заклади розміщення та підприємства ресторанного бізнесу були зруйновані країною-аргесором, при цьому велика їх кількість більше ніколи не відкриють двері для відвідувачі. У більш безпечних регіонах України підприємства індустрії гостинності поступово відновлювали свою роботу, на відміну від регіонів, наближених до лінії фронту. Це було зумовлено питаннями безпеки, логістики, актуальності та потреби [2, с. 23].

Бізнес поступово адаптувався до зміни цільової аудиторії, яку здебільшого складали внутрішньо переміщені особи та місцеві жителі. Довелося змінювати постачальників продуктів харчування і товарів та шукати нових, надаючи перевагу українським виробникам, підтримуючи вітчизняних виробників та збільшуючи гарантію свіжості продуктів. Це, певною мірою, вирішило питання зменшення вартості готових страв та редагування актуального меню.

Війна в Україні змушує заклади сфери гостинності все більше адаптуватися до внутрішнього туризму, тим самим забезпечуючи своє майбутнє та перспективи найближчого розвитку. В готельному бізнесі найпопулярнішою тенденцією є екологічний напрям розвитку, а також набувають популярності капсульні хостели. Поступово розширюється спектр можливих додаткових послуг.

Розвиток ресторанного бізнесу пов’язаний з новими тенденціями локальної кухні, тобто приготування оригінальних та смачних страв з максимально доступних продуктів. Трендом стає пропагування та перехід на здорове харчування, вегетаріанство та прозорість походження продуктів. Споживання натуральних продуктів високо цінується, зокрема: натуральні сири, зелень, мікрогрін [1, с. 214].

Отже, індустрія гостинності вважається однією із найвразливіших галузей, відносно кризових явищ, але, як показує практика, однією з таких, що здатна самовідновлюватися та пристосовуватися до змін у найкоротші терміни, змінюючи напрями роботи, вдосконалюючи послуги, впроваджуючи інновації у свою діяльність.

Список використаних джерел

1. Кирилюк І. М. Екологічний туризм у контексті сталого розвитку. *Екотренди в індустрії гостинності: реалії та перспективи* :

кол. моногр. / І. М. Поворознюк, Л. М., Нещадим, С. В. Тимчук та ін.; за ред. І. М. Поворознюк. Вінниця : ТВОРИ, 2023. С. 204–228.

2. Литвин О. В. Сучасні тенденції управління туристичною діяльністю в Україні. *Інтелект XXI.* 2023. № 1. С. 21–25.

Віталій Куліков

ОРГАНІЗАЦІЯ УРЯДОМ УСРР ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПОЧАТКУ 1920-Х РР.

Одним із ключових напрямів діяльності держави завжди була і залишається сфера міжнародних відносин. Їх сучасний стан, зовнішньополітична та економічна активність української дипломатії на міжнародній арені в умовах повномасштабного російського вторгнення на територію суверенної України, глибокі перетворення в політичній, економічній, соціокультурній сферах змушують звернутися до вітчизняного історичного досвіду. Україна сьогодні виконує важливу роль у протидії російській агресії, тероризму, екстремізму та іншим загрозам. Сучасна молода українська дипломатія, формуючи на світовій арені інфраструктуру багатосторонніх і двосторонніх зв'язків, повинна знати, що за своїми плечами вона має традиції та історичний досвід міжнародного спілкування та дипломатичної діяльності практично в такій же критичній ситуації, як і сьогодні. Історичний аналіз цього досвіду допоможе глибоко осмислити і зрозуміти роль дипломатичного відомства на різних етапах суспільного розвитку, використовувати його в сучасній дипломатичній практиці.

Розпад Російської імперії після Першої світової війни, як і розпад СРСР на початку 1990-х рр., став для окремих політиків з імперським мисленням ключовою геополітичною катастрофою. Небажання Москви миритися з втратою національних окраїн, які вдихнули повітря свободи й самостійності в період національно-визвольних змагань, змушувало її шукати шляхи повернення непокірних територій в табір нової імперії, яку згодом назвуть Союз Радянських Соціалістичних Республік. Для цієї мети Кремль використовував, нажаль відомі нам і сьогодні, методи відкритої військової агресії, «захисту» російськомовних, пошуку «ворогів» на чужій території тощо. Програш України, як і інших частин колишньої імперії в своїй боротьбі за національну державність і незалежність, обернувся перетворенням їх в радянські республіки. Їх об'єднавчий рух до унітарної держави став, на превеликий жаль, успішним ідеологічним, пропагандистським і політичним проєктом більшовицького керівництва в Москві.

До утворення СРСР і його конституційного оформлення у 1924 р., період 1919–1923 рр. став часом реалізації більшовицької доктрини централізації системи управління, «вивітрювання» духу суверенітету в новостворених радянських республіках та формування єдиної держави під керівництвом РСФРР. Ситуація, що склалася на цей час у взаєминах РСФРР із національними республіками, була цілком закономірною. Становлення радянської федерації відбувалося не шляхом створення спеціальної мережі установ для розв'язання спільних для всіх республік завдань, а перетворенням вищих органів влади РСФРР у загальносоюзні. Відображенням таких централізаторських тенденцій стала політика Кремля щодо міжнародної діяльності радянської України.

28 листопада 1918 р. в місті Суджа було створено Тимчасовий робітничо-селянський уряд Української Радянської Республіки на чолі з Г. П'ятаковим. З остаточним встановленням радянсько влади на переважній частині території України, 29 січня 1919 р. цим урядом було видано декрет «Про реорганізацію Тимчасового робітничо-селянського уряду України» [8, ст. 71]. Замість нього було створено Раду Народних Комісарів УСРР на чолі з Х. Раковським, який очолив створений у його структурі Наркомат закордонних справ [2, ст. 43].

Свою уніфікаторську політику більшовицьке керівництво намагалося прикрити наданням формальних суверенних прав республікам. Виходячи з цього, у прийнятій 10 березня 1919 р. на III Всеукраїнському з'їзді Рад Конституції УСРР, республіку було наділено міжнародною правосуб'єктністю, що означало надання їй права на участь у міжнародних відносинах [5, с. 21]. Це дало можливість 5 липня 1919 р. на засіданні колегії Наркомату закордонних справ затвердити проєкт «Положення про організацію НКЗС УСРР». Згідно цього документа, очолював НКЗС Народний комісар та колегія. На них покладалося завдання розробки дипломатичних міжнародних питань. Апарат Наркомату мав складатися з управління справами та 9 відділів: загального, дипломатично-консульського, інформаційного, відділу іноземних агентств, правового, архівного, відділу перекладів, відділу дипломатичних кур'єрів та представництва в Україні [7, с. 217]. Однак, зі зміною внутрішньополітичної та військової ситуації, наступом денікінських військ, становище радянської влади в Україні стало хитким і цей проєкт не було реалізовано.

З поразку білогвардійського руху на території України та відновленням радянської влади, у лютому 1920 р. було відновлено й діяльність Раднаркому УСРР [6, с. 64–65]. Спільною постановою ВЦВК і РНК УСРР «Про утворення при Раднаркомі Народного комісаріату закордонних справ», прийнятій у березні 1920 р., було створено зовнішньополітичне відомство на чолі з головою уряду Х. Раковським [3, ст. 55].

У грудні 1920 р. представниками Росії й України підписали угоду про військовий та господарський союз. У преамбулі угоди підкреслено незалежність і суверенність обох республік, а також усвідомлення необхідності об'єднати свої сили для оборони та в інтересах господарського будівництва [9, ст. 13].

За договором та згідно постанови РНК УСРР «Про уповноважених РСФРР при Раднаркомі УСРР» від 25 січня 1921 р., об'єднані народні комісаріати обох республік входили до складу Раднаркому РСФРР і мали в уряді УСРР своїх уповноважених, затверджених і контрольованих Всеукраїнським Центральним Виконавчим Комітетом і з'їздом Рад [4, с. 18–19]. Уповноважені призначалися народними комісаріатами РСФРР для керівництва у всеукраїнському масштабі самостійними галузями господарства. В Україні вони затверджувалися постановою ВУЦВК з зазначенням посади «Уповноважений відповідного комісаріату РСФРР при Раді Народних Комісарів УСРР» та приступали до своїх обов'язків. Уповноважені входили до складу уряду УСРР на правах народних комісарів. Вони мали подвійну підлеглість, оскільки у своїй діяльності керувалися декретами та постановами центральних органів влади РСФРР і УСРР. За свою роботу, а також за діяльність підвідомчих їм установ, Уповноважені наркоматів РСФРР при уряді УСРР були відповідальними перед відповідними наркоматами РСФРР і перед органами центральної радянської влади УСРР.

30 грудня 1922 р. було укладено договір про створення СРСР, згідно якого не передбачалося існування республіканського Наркомату закордонних справ, оскільки тепер створювався спільний для всіх республік НКЗС СРСР. 6 липня 1923 р. друга сесія ЦВК СРСР затвердила Конституцію СРСР, якою остаточно юридично було усунуто будь-які зовнішньополітичні функції НКЗС УСРР [1, с. 140–141]. 20 вересня 1923 р. ВУЦВК прийняв постанову «Про перетворення центральних установ», згідно з якою НКЗС УСРР реорганізовувався в управління уповноваженого НКЗС СРСР на Україні. Дипломатичні й консульські представництва УСРР з 5 серпня зливалися із загальносоюзними. Уповноважені НКЗС УСРР в містах Одесі та Києві стали називатися агентами уповноваженого НКЗС СРСР на Україні [7, с. 220].

Таким чином, обіцяний та формально прописаний в Конституції УСРР 1919 р. суверенітет республіки зі створенням СРСР вищим партійно-радянським керівництвом в Москві було згорнуто. Ліквідація Наркомату закордонних справ УСРР означала припинення Україною функцій самостійного суб'єкта міжнародних відносин.

Список використаних джерел

1. Даниленко О. Зовнішньополітичне представництво Радянської України у міжнародних відносинах 1920–1924 рр.: статус, функції,

повноваження. *Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика.* 2009. №15. С. 131–143.
2. Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. 1919 Ч. 4. 25–31 січня. Ст. 43.
3. Збір законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. 1920. №4. С. 55.
4. Збір законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. 1921. №1. С. 18–19.
5. Купчик О.Р. Організаційно-правові засади функціонування Управління Уповноваженого НКЗТ РСФРР при РНК УСРР (19–1922 рр.). *Наукові записки НаУКМА*. 2011. №2. С. 168–174.
6. Радянське будівництво в Україні в роки громадянської війни (1919–1920 рр.: Збірник документів і матеріалів. К.: Вид-во Академії наук УРСР, 1957. 1080 с.
7. Стрєльникова І.Ю. Розбудова зовнішньополітичного відомства УСРР в 1917–1923 рр. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2006. №11. С. 215–221.
8. Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства РСФСР. 1919. №6. С. 71.
9. Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства РСФСР. 1921. № 1. С. 13.

Артур Куцак

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА СПОРТІ

У сучасному світі фізична культура та спорт набувають все більшої популярності, динамічно розвиваються, адаптуючись до змін у суспільстві, науки та технологій. Сучасні тенденції спрямовані на підвищення ефективності тренувального процесу, використання цифрових технологій та популяризацію здорового способу життя. Ці зміни сприяють формуванню нової культури здоров’я, де спорт стає частиною повсякденного життя людей.

Питання сучасних інновацій у сфері спорту досліджували багато українських науковців. Т. Осадченко з’ясувала, що одним із ключових заходів для підтримки розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні є цифрова трансформація. Цифрові та інформаційні технології активно впроваджуються як у професійний, так і в аматорський спорт, що сприяє підвищенню загальної мотивації українців до здорового способу життя та регулярних занять фізичною культурою і спортом [3, с. 107].

Д. Мальнєв та Д. Гелета проаналізували вплив комп'ютерних технологій на фізичне виховання та здоровий спосіб життя населення. Учені стверджують, що ці технології є необхідним інструментом сучасної фізичної освіти та мають значні переваги й перспективи для майбутнього. [2, с. 212].

А. Гнатченко, О. Дембіцька та І. Бистра дослідили вплив диджиталізації на сферу спорту та фітнесу, зазначивши, що вона відкриває нові можливості для спортивних організацій і закладів. Зокрема, йдеться про розширення аудиторії, підвищення результативності спортсменів і залучення людей, які прагнуть займатися спортом [1, с. 33].

Аналізуючи сучасні тенденції у фізичній культурі та спорті, можна виділити кілька ключових напрямів, які формують розвиток цієї сфери:

1. Діджиталізація та технологічні інновації

- Використання фітнес-додатків і носимих гаджетів (смарт-годинники, трекери активності).
- Впровадження віртуальних тренувань (онлайн-фітнес, VR-спортивні програми).
- Використання аналітики великих даних (Big Data) у професійному спорті для оптимізації тренувань.

2. Функціональний тренінг та холістичний підхід

- Популярність кросфіту, TRX, функціонального фітнесу для розвитку витривалості та сили.
- Орієнтація на комплексний розвиток тіла (поєднання силових, кардіо- та гнучкісних вправ).
- Акцент на реабілітаційні вправи та корекцію постави через йогу, пілатес, стретчинг.

3. Екологічний та соціальний фактори

- Зростає інтерес до еко-спорту (біг у природних умовах, трейлранінг, велоспорт).
- Використання екологічних матеріалів у спортивному одязі (біорозкладні тканини, перероблені матеріали).
- Підтримка інклюзивного спорту (створення умов для занять людей з інвалідністю).

4. Соціальні ініціативи та масовий спорт

- Розвиток вуличного спорту (воркаут-зони, паркур, скейтбординг).
- Організація корпоративного спорту (змагання серед компаній, фітнес-програми для співробітників).
- Популяризація челенджів у соцмережах (наприклад, марафони на 10 000 кроків, челленджі здорового харчування).

5. Ментальне здоров'я та спорт

- Посилена увага до психологічної підтримки спортсменів.
- Використання медитацій, дихальних практик та майндфулнесу у тренувальному процесі.

- Баланс між фізичними навантаженнями та відновленням (сон, масаж, кріотерапія).

6. Гейміфікація та нові формати тренувань

- Використання AR/VR технологій у спорті (ігрові тренування, інтерактивний фітнес).
- Популяризація кіберспорту як офіційного виду спорту.
- Впровадження тренувальних елементів у фітнесі через додатки та соціальні платформи.

Сучасний спорт і фізична культура рухаються в напрямі цифрових технологій, персоналізованого підходу та балансу між фізичним і ментальним здоров'ям. Окрім того, активна популяризація масового спорту та інклюзивності сприяє залученню ширшої аудиторії до здорового способу життя. Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення ефективності впровадження технологій віртуальної реальності у процес фізичного виховання молоді в Україні з метою підвищення мотивації до занять спортом і фізичною активністю. Спорт не лише покращує фізичний стан, а й сприяє емоційному благополуччю, зниженню стресу та підвищенню когнітивних функцій.

Регулярна активність спортом допомагає зменшити рівень тривожності, покращити настрій і підтримувати ясність розуму. Головне – знайти той вид спорту, який буде приносити не лише користь, а й задоволенння.

Список використаних джерел

1. Гнатченко А. Д., Дембіцька О. О., Бистра І. І. Диджиталізація сфери фітнесу та спорту. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* 2023. № 8(168). С. 32–36. DOI: 10.31392/NPU-nc.series15.2023.8(168).06.
2. Мальнєв Д., Гелета Д. Інноваційні підходи до фізичного виховання: як комп'ютерні технології революціонізують здоровий спосіб життя. *Universum.* 2024. № 4. С. 211–217. URL: https://archive.liga.science/index.php/universum/article/download/705/713.
3. Осадченко Т. Сучасний стан цифровізації у сфері фізичної культури та спорту в Україні. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective.* 2023. № 2. С. 103–108. URL: http://doi.org/10.31891/pcs.2023.2.14.

Максим Кучерявенко

РОЗВИТОК КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ У ВІЦІ 10-12 РОКІВ ЗАСОБАМИ РУХЛИВИХ ІГОР

Координаційні здібності є важливою складовою фізичного розвитку дітей, особливо школярів із порушенням слуху. Недостатність слухового сприйняття у таких дітей значно впливає на їхню здатність орієнтуватися у просторі, підтримувати рівновагу та ефективно контролювати рухи. Рухливі ігри є ефективним засобом розвитку координаційних здібностей, сприяючи покращенню моторики, швидкості реакції та орієнтації у просторі [2, с. 21].

Розвиток координаційних здібностей у дітей із порушенням слуху є важливим напрямом корекційно-реабілітаційної роботи. Особливості фізичного розвитку таких дітей зумовлені специфікою сенсорного дефіциту, що впливає на рівновагу, просторову орієнтацію, моторну реакцію та узгодженість рухів. Одним із ефективних методів удосконалення координації є використання рухливих ігор, які сприяють розвитку моторики, соціалізації та загальної фізичної активності [4, с. 135].

Школярі з порушенням слуху часто стикаються з труднощами у формуванні моторних навичок та координації через обмежену здатність сприймати вербальні інструкції та звукові сигнали. Вони покладаються на візуальні, тактильні та кінестетичні відчуття. Координаційні здібності включають баланс, орієнтацію в просторі, ритмічність та узгодженість рухів, які є необхідними для соціальної адаптації та фізичного розвитку дитини [1, с. 28].

Діти з вадами слуху мають певні особливості моторного розвитку: порушення рівноваги через недостатність вестибулярного апарату; ускладнене сприйняття ритму та темпу рухів; відставання у розвитку просторової орієнтації; зниження швидкості реакції на зовнішні стимули; вплив порушення слуху на міміко-жестову комунікацію та рухову координацію [2, с. 23].

Розвиток координаційних здібностей дозволяє компенсувати деякі недоліки сенсорного розвитку та покращити адаптацію дітей у соціальному середовищі. Рухливі ігри є природним і ефективним способом формування координаційних навичок у дітей. Вони допомагають компенсувати труднощі, пов’язані з порушенням слуху, і забезпечують мотивацію до активності. Основні переваги рухливих ігор для дітей із порушенням слуху:

- Розвиток просторової орієнтації – ігри зі зміною напрямку руху сприяють покращенню здатності орієнтуватися у просторі.

- Покращення рівноваги – вправи на баланс допомагають розвивати стійкість і контроль рухів.
- Формування швидкості реакції – використання жестових та візуальних сигналів у процесі гри стимулює швидке прийняття рішень.
- Підвищення соціальної взаємодії – командні ігри сприяють комунікації між дітьми та формуванню соціальних навичок.

Під час проведення рухливих ігор необхідно враховувати особливості сприйняття інформації такими дітьми. Використання зорових та тактильних стимулів допомагає їм краще розуміти правила гри та орієнтуватися в середовищі. Основні принципи організації рухливих ігор для дітей з порушенням слуху:

- Використання жестової мови та візуальних сигналів для пояснення правил.
- Чітка демонстрація рухів, які мають виконувати діти.
- Використання яскравих предметів, що привертають увагу.
- Залучення дітей до пояснення правил за допомогою невербальної комунікації [3, с. 41].
- Адаптація ігор відповідно до фізичних можливостей учнів.

Рухливі ігри виконують кілька важливих функцій: покращують координацію рухів, рівновагу та загальну моторику; розвивають навички командної взаємодії та соціалізації; сприяють зміцненню здоров’я та підвищенню фізичної витривалості; покращують навички орієнтації у просторі; використовують невербальні сигнали (жести, міміку, візуальні вказівки), що допомагає дітям краще розуміти один одного [3, с. 42].

Приклади рухливих ігор для розвитку координації:

1. «Світлофор» – діти виконують рухи відповідно до кольорів, що демонструє ведучий; сприяє розвитку уваги та реакції.
2. «Злови м’яч» – використовується передача м’яча за сигналом ведучого (жестом або світловим сигналом); покращує координацію рухів рук та орієнтацію у просторі.
3. «Слідуй за лідером» – один учасник показує рухи, які повторюють інші гравці; формує здатність відтворювати рухові дії та підвищує спритність.
4. «Рухлива естафета» – діти долають смугу перешкод за певним маршрутом; розвиває рівновагу, швидкість реакції та вміння орієнтуватися у просторі.
5. «Велике дзеркало» – один гравець виконує рухи, а інші повторюють їх, ніби відображаючи в дзеркалі; покращує координацію, увагу та вміння спостерігати за рухами інших.

Результати досліджень та практичних занять показують, що систематичне застосування рухливих ігор сприяє: покращенню загальної та дрібної моторики; формуванню впевненості у власних рухах;

поліпшенню просторової орієнтації; підвищенню фізичної активності та витривалості; зміцненню соціальних зв'язків серед дітей [5, с. 654].

Розвиток координаційних здібностей у дітей із порушенням слуху є важливим завданням, яке сприяє їхній адаптації, фізичному розвитку та соціальній взаємодії. Використання рухливих ігор дозволяє створити ефективне навчальне середовище, що враховує особливості таких дітей. Систематичне впровадження рухливих ігор у навчально-виховний процес сприяє підвищенню рівня фізичної підготовки учнів, зміцненню їхнього здоров'я та покращенню комунікації з однолітками.

Рухливі ігри є ефективним інструментом у розвитку координаційних здібностей у школярів із порушенням слуху віком 10-12 років. Вони дозволяють компенсувати труднощі, пов'язані з сенсорними порушеннями, допомагають у фізичному та соціальному розвитку дітей, сприяють їхній адаптації у суспільстві. Важливою умовою успішного використання таких ігор є адаптація методів навчання до особливостей сприйняття інформації дітьми з вадами слуху, що забезпечить ефективність корекційної роботи та підвищить рівень їхньої фізичної активності.

Список використаних джерел

1. Альошина А. Д., Савлюк О. С., Петрович В. Ф. Рівень розвитку статичної рівноваги тіла дітей із вадами слуху як передумова розробки технології проєктування та реалізації методичних прийомів «штучного керуючого середовища» в процесі адаптивного фізичного виховання. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві.* 2023. № 3 (63). С. 27–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fvs_2023_3_6.
2. Блажко Ю. А. Активізація рухової діяльності учнів на уроках фізичної культури. *Перспективи, проблеми та наявні здобутки роз-витку фізичної культури і спорту в Україні.* 2019. № 2. С. 21–23. URL: https://doi.org/10.32782/2522-1795.2022.13.16.
3. Васкан І. А. Науково-методичні основи розвитку рухової активності підлітків у позаурочній діяльності. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць*. 2016. № 4. С. 40–46 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fvs_2014_2_7
4. Демчук С. Р. Особливості розвитку фізичних якостей у школярів із депривацією слуху. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць*. 2015. № 3 (31). С. 134–140. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/8183.
5. Пензай С. А. Спорт як інструмент національної єдності: виклики та перспективи. *Національні інтереси України: науково-практичний журнал*. 2024. № 5(5). С. 654–660. URL: https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-5(5)-654-660.

Володимир Латишев

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ВАДАМИ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВСТВА

Педагогічні умови екологічної освіти учнів з інтелектуальними порушеннями засобами краєзнавства включають низку ключових стратегій та міркувань, які забезпечують доступність, залученість і значущість змісту для всіх учнів, зокрема для тих, хто має інтелектуальні порушення. Пропонуємо такі педагогічні умови, які можуть покращити цей процес:

1. Адаптація змісту навчальної програми

- **спрощення мови**: використовувати чітку, просту мову та візуальні засоби для пояснення складних екологічних концепцій, пов’язаних із краєзнавством. Це може включати фотографії, карти та діаграми;
- **контекстуалізація краєзнавства**: фокусуватися на місцевих історичних подіях, постатях та місцях, що безпосередньо пов’язані з навколишнім середовищем учнів. Це допомагає зробити навчання більш актуальним і наочним;
- **розбиття складних ідей**: поділити екологічні та історичні концепції на менші, зручні для розуміння частини. Наприклад, замість того, щоб пояснювати таку загальну тему, як «зміна клімату», зосередитися на більш конкретних подіях у конкретній місцевості, таких як історія місцевих погодних умов чи зміни в екосистемі.

2. Інклюзивні та залучаючі методи навчання [1]

- **навчання через практику**: використовувати інтерактивні та практичні заняття, такі як екскурсії на місцеві історичні об’єкти, прогулянки природою або відвідування громадських проєктів. Це дозволяє учням безпосередньо взаємодіяти з навколишнім середовищем та історією;
- **візуальні засоби навчання**: використовувати відео, зображення, схеми та інші візуальні матеріали, щоб допомогти учням з інтелектуальними порушеннями краще засвоїти матеріал;
- **мультимодальні підходи**: залучати учнів через різні сенсорні досвіди, такі як дотик до предметів з місцевої історії, прослуховування аудіозаписів місцевих історій або запахи рослин, що ростуть у цій місцевості;
- **розповідання історій**: використовувати техніки розповідання історій, щоб представити місцеву історію в доступній та цікавій формі. Це може включати розповіді про заснування громади, екологічні зміни або взаємодію людей з місцевим ландшафтом.

3. Індивідуалізована підтримка

- **диференційоване навчання**: підлаштовувати заняття під індивідуальні потреби кожного учня. Деяким може знадобитися додаткова

підтримка для розуміння концепцій або виконання завдань, іншим потрібно створювати виклики, щоб утримати їхню увагу;

- **спільне навчання**: заохочувати підтримку однолітків і кооперативне навчання. Учні з інтелектуальними порушеннями можуть вигравати від роботи в парах або малих групах, де однолітки можуть допомагати їм із завданнями, що стосуються місцевої історії чи екологічної освіти;
- **використання допоміжних технологій**: якщо це можливо, забезпечити учнів допоміжними пристроями та технологіями для доступу до навчальних матеріалів, таких як аудіокниги, програми для озвучування тексту чи спеціалізоване програмне забезпечення для учнів з порушеннями навчання.

4. Культурно-релевантне та локалізоване навчання [2]

- **зв'язок з місцевою культурою та історією**: включати елементи місцевої культури до вивчення екологічної історії. Обговорювати, як місцеві традиції, звичаї та практики вплинули на відношення людей до навколишнього середовища;
- **формування зв'язків з громадою**: запрошувати місцевих старійшин, істориків або екологів для обміну історіями та досвідом про історію регіону та екологічні проблеми, що сприяє створенню зв'язків між учнями та їх громадою.

5. Активна участь і надання можливості для самовираження

- **проєктне навчання**: залучати учнів до проєктів, які дозволяють їм досліджувати екологічні питання через призму місцевої історії. Наприклад, учні можуть створити хронологію екологічних змін у місцевості або брати участь у створенні громадського саду, який відображає історичні сільськогосподарські практики цього регіону;
- **екологічна відповідальність**: заохочувати учнів до активної участі в збереженні місцевого середовища, наприклад, через участь у прибираннях або організацію виставок місцевої історії, які також підкреслюють екологічні теми;
- **самовираження**: дозволяти учням висловлювати те, що вони дізналися, за допомогою творчих засобів, таких як мистецтво, музика, драма чи цифрове розповідання історій. Це підтримує індивідуальні сильні сторони учнів і сприяє глибшому зв'язку з матеріалом.

6. Співпраця з родинами та громадою

- **залучення родин**: включати родини у процес навчання, заохочуючи їх ділитися своїм досвідом з місцевої історії та екології. Родини можуть надати цінні знання та історичні перспективи зі свого досвіду;
- **співпраця з громадами**: співпрацювати з місцевими організаціями, музеями та екологічними групами для надання учням

можливості взаємодіяти з людьми поза школою, які є експертами з місцевої історії та охорони довкілля.

7. Оцінювання та зворотний зв'язок

- **постійне оцінювання**: використовувати різноманітні та гнучкі методи оцінки прогресу учнів, такі як спостереження, усні відповіді чи проєкти. Орієнтуватися на індивідуальний розвиток і розуміння, а не на стандартні тести;
- **зворотний зв'язок**: надавати регулярний та конструктивний зворотний зв'язок учням. Заохочувати саморефлексію та зворотний зв'язок однолітків, що дає можливість учням оцінювати своє навчання та навчання своїх однокласників.

8. Позитивне підкріплення та мотивація

- **святкування успіхів**: визнавати та святкувати навіть незначні досягнення. Це підвищує впевненість учнів і заохочує їх брати відповідальність за своє навчання;
- **створення підтримуючого середовища**: забезпечити, щоб навчальне середовище було інклюзивним, безпечним та мотивуючим, де учні відчувають себе комфортно, досліджуючи та виражаючи себе.

Таким чином, інтегруючи місцеву історію в екологічну освіту, учні з інтелектуальними порушеннями отримують можливість навчатися в значущому контексті, який зв'язує їхнє життя й оточення. А відповідні педагогічні умови уможливлюють створення інклюзивного та надихаючого навчального досвіду для всіх учнів.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
2. Світлічна О. Культурно-релевантна педагогіка як невід'ємний компонент професійної педагогічної підготовки в Канаді. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць*. 2021. Том 2. № 2 (101). С. 163–174.

Руслан Лемещук

ЗНАЧИМІ ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ АДАПТАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ АГРОПІДПРИЄМСТВА: РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасні умови господарювання зумовлюють негативний вплив на діяльність підприємств усіх сфер, зокрема, на сільськогосподарську галузь, яка є одним із найбільш важливих для економіки України. Результати

досліджень сільськогосподарських підприємств засвідчують: однією з головних причин, яка негативно впливає на їхню діяльність, є недостатня кількість професійних працівників [1].

Агропідприємства потребують як професійних працівників, так і якісної та швидкої їхньої інтеграції в компанію. Оскільки процес інтеграції нових працівників в сучасних умовах є багатогранним та мінливим, важливість питання розбудови якісної система управління адаптацією нових працівників набуває критичного значення.

У сучасному науковому середовище науковці-дослідники приділяють увагу здебільшого загальним проблемам адаптації працівників, формуючи запит на поглиблення досліджень та застосування відповідних теоретичних знань до вирішення актуальних проблем управління персоналом. Зважаючи на що, було визначено **мету нашого дослідження** – емпірично дослідити значимі для агропідприємств елементи системи адаптації, які найбільше впливають на продуктивність праці працівників.

Для проведення дослідження було обрано міжнародні агропромислові компанії, які ведуть господарську діяльність в Україні, з зареєстрованими видами діяльності: вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур, оброблення насіння для відтворення, виробництво пестицидів та іншої агрохімічної продукції, оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин [2].

Зважаючи на складність досліджуваних явищ, відсутність достатніх обсягів вірогідної інформації та суб'єктивність досліджуваних характеристик, для проведення дослідження було обрано метод «Дельфі», розроблено опитувальні анкети. За участі 22 експертів, відібраних з урахуванням абсолютної та відносної ефективності їхньої діяльності, було сформовано загальний перелік елементів системи адаптації персоналу. Після чого, було запропоновано оцінити ці елементи, ранжуючи їх за значимістю вірогідного впливу на продуктивність праці нових працівників.

Отримавши достатню кількість статистичних даних, для аналізу узгодженості думок серед експертів було використано коефіцієнт конкордації Кендала (W). Для досліджуваних елементів були розраховані суми рангів (Rj), відхилення (dj) та квадрати відхилень (dj^2).

Результати аналізу дозволили виділити перелік найбільш значимих елементів системи адаптації, зважаючи на розрахунок коефіцієнту конкордації Кендала ($W = (12 * \Sigma dj^2) / (m^2 * (n^3 - n))$), який підтвердив високий рівень конкордації ($W = 0,762$). Що засвідчує значну узгодженість думок експертів.

Результати дослідження дозволи нам сформувати розуміння елементів системи адаптації персоналу, які істотно впливають на продуктивність праці нових працівників. Для загального ознайомлення подаємо десять найбільш значимих:

1. Наявність гнучкої програми адаптації, яка розробляється за участі нового працівника, враховує рівень навантаження та особливості нового працівника.

2. Зрозумілі функціональні обов'язки, цілі та завдання.

3. Використання сучасних методів адаптації, які базуються на розумінні механізмів роботи мозку людини (нейроменеджменту), з метою оптимізації процесів навчання, врахування реакцій на стрес і когнітивного навантаження, управління емоціями, увагою тощо.

4. Залучення менеджменту компанії до програм адаптації у ролі наставника.

5. Доступ до сучасних технологій, наявність інтерактивного довідника нового працівника, чат-ботів. Використання штучного інтелекту для адаптивного навчання, автоматизації рутинних процесів.

6. Підтримка та відкритість нових колег до співпраці.

7. Комфортні та безпечні умови праці.

8. Справедлива та прозора система оплати праці на період адаптації.

9. Баланс між роботою та особистим життям, гнучкий графік роботи.

10. Програми well-being.

Результати дослідження підтверджують, що дієва система адаптації персоналу, яка включає в себе гнучкі програми адаптації, які розробляються за участі нового працівника, враховують рівень навантаження та особливості нового працівника, зрозумілі обов'язки та сучасні методи адаптації, у комбінації з іншими значимими для агропідприємств елементами системи адаптації, істотно впливають на продуктивність праці нових працівників.

Подальші поглиблені дослідження будуть спрямовані на визначення впливу елементів системи адаптації персоналу на вирішення актуальних проблем агропідприємств, зокрема, в частині підвищення продуктивності праці, розробки рекомендацій щодо підвищення ефективності існуючих систем адаптації.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2024/fin/rp/selo/sg_Ikv_2025_u.pdf (дата звернення: 06 березня 2025).
2. Опендатабот. Сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній. URL: https://opendatabot.ua (Дата звернення 06 березня 2025).

Денис Липницький

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД У ЗАСТОСУВАННІ ПРИЙОМІВ І СПОСОБІВ ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОГО АПАРАТУ БАЯНІСТА В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

У всебічному розвитку дитини початкова музична освіта відіграє значну роль, оскільки вона ефективно впливає на розвиток розумової, емоційної, естетичної й фізичної складових індивідууму кожного школяра та уможливлює розвиток: мовлення, уваги, пам’яті, творчого мислення; емоційного відгуку на мистецтво, емпатії, soft skills; естетичного смаку й творчих здібностей; моторики й координації, фізичної витривалості. Тому проблеми у вказаному контексті завжди будуть актуальними для науковців і педагогів-практиків у сфері культури й мистецтва.

Фундаментальним психолого-педагогічним принципом музичної педагогіки є індивідуальний підхід, який передбачає здійснення освітнього процесу з урахуванням індивідуальних особливостей (здібностей, можливостей, прагнень, інтересів, працелюбства тощо) учнів незалежно від їх віку. «Темперамент, характер, здібності, нахили та інтереси школярів значно впливають на якість засвоєння ними знань, навичок, вмінь та поведінку в різних життєвих ситуаціях. Сутність підходу індивідуального полягає в гнучкому застосуванні педагогом різних форм і методів впливу з метою досягнення кожним учнем оптимальних результатів у навчанні і поведінці. У вихованні підхід індивідуальний створює умови для індивідуально-своєрідного розвитку дітей, зокрема їх здібностей, і є необхідною умовою ефективності педагогічного процесу. При його застосуванні загальні цілі виховання конкретизуються відповідно до вікових та індивідуальних якостей учнів. Він дає змогу дитині усвідомити свою індивідуальність, навчитися керувати своєю поведінкою, робити правильну самооцінку» [1, с. 251].

Важливо підкреслити, що для досягнення одних і тих же цілей викладачем можуть бути використані різні шляхи. Педагогу неможливо наперед передбачити усі особливості розвитку учня-баяніста, його здібностей і виконавської спроможності, тому оптимальні методи його виховання викладач-інструменталіст може віднайти у кожному конкретному випадку саме впродовж усієї творчої педагогічної діяльності завдяки вивченню особистості учня-баяніста через постійне спостереження за його розвитком. Виконання зазначеного завдання уможливлює тільки індивідуальний підхід до виховання баяніста.

У теперішніх умовах розвитку музичної освіти в Україні більшість викладачів-інструменталістів визнають значні переваги індивідуального підходу в підготовці баяністів, однак на практиці можна часто спостерігати

рутину й авторитаризм у застосуванні методів навчання в умовах початкової музичної освіти.

Ми згодні з тим, що «використання одних і тих же прийомів, способів роботи незалежно від індивідуальності учня, безальтернативні аплікатури, застиглі в своїй одноманітності інтерпретації, інші аксесуари авторитарної педагогіки – все це перешкоджає розвитку індивідуальних якостей учня, позбавляє його радості творчого самовираження» [2, с. 77].

Безперечним є те, що універсальних способів, методів і прийомів, які безвідмовно ефективні для всіх учнів-баяністів, немає. Будь-які з них можуть завдати шкоди учню, якщо з яких-небудь причин відсутні: узгодження із навичками, отриманими раніше; урахування психофізіологічних особливостей особистості баяніста. «Шкоди може завдати не лише сам прийом, але й способи його використання (дозування, послідовність і т. д.). Несумісні, наприклад, скутість і часте використання щільного туше; загальмованість мислення, сповільнена рухова реакція і форсування темпів; вимога виразної гри і відсутність або недостатня розвиненість відповідних технічних навичок» [2, с. 78].

Для індивідуалізації навчання баяністів в умовах початкової музичної освіти необхідно:

– ураховувати особистісні особливості кожного учня: вид темпераменту, рівень когнітивних здібностей (пам’яті, уваги і концентрації, логічного мислення, сприйняття, уяви, спроможності діяти і приймати рішення тощо), рівень мотивації;

– диференціювати навчальний матеріал (інструктивний матеріал, музичні твори для ознайомлення й вивчення) відповідно до рівня підготовки учнів;

– адаптувати педагогічні стратегії й найближчі навчальні цілі та завдання до психофізіологічних особливостей баяністів-початківців.

Для ефективного формування виконавського апарату баяніста в умовах початкової музичної освіти важливо визначити особливості вказаного процесу, які вміщують:

– вірну поставу виконавського апарату та його ергономіку, що сприяє природному розвитку виконавської техніки й уникнення м’язової перенапруги під час музикування;

– доцільну функціональність правої й лівої рук, що передбачає розвиток необхідної координації, незалежності рухів та точності артикуляції;

– пальцеву техніку, що потребує формування гнучкості пальців, їх сили і точності під час гри;

– віковий аспект підготовки (наприклад, розвиток дрібної моторики, уваги, пам’яті й сприйняття в дітей молодшого шкільного віку), оскільки баяністи-початківці можуть бути різного віку.

Важливе значення в процесі навчання баяністів в умовах початкової музичної освіти мають психологічні аспекти індивідуального підходу, які передбачають:

– підвищення мотивації до навчання (формування стійких зовнішніх і внутрішніх мотивів навчання; підтримка інтересу до інструментального мистецтва взагалі й, зокрема, до баянного виконавства);

– подолання психологічних труднощів у навчанні (створення психологічно комфортних умов під час індивідуальних занять, застосування ефективних методів щодо подолання страху перед публічними виступами);

– проведення індивідуальної роботи з батьками для покращення ефективності навчання баяністів-початківців (спільне окреслення й усвідомлення цілей навчання, консультації для батьків з метою організації раціональної самостійної роботи учнів-баяністів удома).

Вагомою складовою в реалізації індивідуального підходу щодо формування виконавського апарату баяніста в умовах початкової музичної освіти є практичний компонент, який уміщує:

– розробку індивідуальних програм навчання (створення гнучких навчальних планів, які уможливлюють врахування особистих потреб кожного учня-баяніста та забезпечення індивідуальної траєкторії освітнього процесу; використання адаптивних методів і способів навчання, які дозволяють враховувати різні вікові й особистісні особливості кожного школяра);

– проведення моніторингу навчальних досягнень учнів-баяністів (ведення педагогічних спостережень щодо динаміки особистісного розвитку баяністів та рівня їх виконавської компетентності; аналіз якості виконання учнями контрольних завдань з метою оцінювання рівня ефективності впроваджених методик навчання; проведення підсумкової діагностики (тематичних концертів і прослуховувань) для визначення рівня початкової музичної підготовки баяністів).

Отже, індивідуальний підхід у застосуванні прийомів і способів формування виконавського апарату баяніста в умовах початкової музичної освіти є фундаментальним психолого-педагогічним принципом, який забезпечує ефективний розвиток учнів-баяністів шляхом урахування їхніх індивідуальних особливостей, диференціації навчального матеріалу, адаптації педагогічних стратегій до психофізіологічних особливостей особисті школярів та підвищення мотивації баяністів-початківців до навчання. Реалізація індивідуального підходу уможливлює створення необхідних умов для індивідуально-своєрідного розвитку дітей, підвищення якості початкової музичної освіти, забезпечення оптимальних результатів у навчанні й вихованні учнів-баяністів.

Список використаних джерел

1. Психологічна енциклопедія / автор-упорядник О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
2. Пуриц І. Г. Гра на баяні. Методичні статті. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2007. 232 с.

Ольга Логінова

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ: РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Соціальне підприємництво в Україні активно розвивається, реагуючи на сучасні виклики та соціальні проблеми. В умовах цифрової трансформації штучний інтелект (ШІ) відкриває нові можливості для підвищення ефективності таких підприємств, розширення їхнього впливу та залучення ресурсів. Інноваційні технології дозволяють автоматизувати процеси, оптимізувати витрати та забезпечити якісну взаємодію із цільовими групами [1].

Використання ШІ допомагає соціальним підприємствам вирішувати низку важливих завдань. По-перше, алгоритми штучного інтелекту дозволяють аналізувати великі масиви даних, що допомагає краще розуміти соціальні потреби та прогнозувати їхні зміни. Наприклад, ШІ може виявляти регіони з найбільшою кількістю соціально вразливих громадян та рекомендувати ефективні механізми допомоги [2].

По-друге, автоматизовані системи дозволяють оптимізувати операційну діяльність. Вони допомагають соціальним підприємствам скоротити адміністративні витрати, автоматично обробляти заявки на допомогу або навчання, а також забезпечують ефективне управління ресурсами [3].

По-третє, штучний інтелект дозволяє персоналізувати соціальні послуги. Наприклад, у сфері освіти та працевлаштування ШІ може аналізувати навички людини та рекомендувати їй оптимальні програми навчання або вакансії [4].

Штучний інтелект активно впроваджується у різні аспекти соціального підприємництва, допомагаючи підвищити ефективність роботи та зробити соціальні ініціативи більш доступними.

Онлайн-консультанти та чат-боти ШІ-асистенти можуть надавати консультації з питань соціальної допомоги, навчання чи працевлаштування у режимі 24/7. Це значно спрощує комунікацію між соціальними підприємствами та їхніми клієнтами, особливо якщо йдеться про людей, які потребують швидкої підтримки [5].

Алгоритми машинного навчання здатні аналізувати тенденції безробіття, рівень бідності, демографічні зміни та прогнозувати, які соціальні послуги будуть найбільш затребуваними у майбутньому. Це дозволяє підприємствам розробляти ефективні стратегії та завчасно адаптувати свою діяльність [6].

Штучний інтелект може аналізувати поведінку користувачів у соціальних мережах та автоматично створювати персоналізований контент для залучення нових благодійників або волонтерів. Завдяки цьому соціальні підприємства можуть ефективніше поширювати інформацію про свої проєкти та залучати підтримку.

ШІ у поєднанні з блокчейном може контролювати рух коштів у соціальних проєктах, запобігати шахрайству та забезпечувати прозорість фінансових операцій. Це особливо важливо для соціального підприємництва, де довіра з боку донорів та партнерів відіграє ключову роль.

Краудфандингові платформи, інтегровані з ШІ, можуть автоматично підбирати потенційних інвесторів, аналізуючи їхню історію підтримки соціальних ініціатив. Це допомагає підприємствам швидше знаходити фінансування для своїх проєктів.

Соціальні підприємства, що працюють із маломобільними групами населення, людьми з інвалідністю та іншими вразливими категоріями, можуть використовувати ШІ для покращення доступності послуг.

Розпізнавання мовлення та тексту – платформи, що використовують алгоритми обробки природної мови (Natural Language Processing), можуть покращити комунікацію для людей із порушенням слуху чи зору. Наприклад, голосові асистенти, що перетворюють текст у мовлення, допомагають людям із вадами зору отримувати доступ до цифрового контенту.

Інтелектуальні перекладачі – платформи автоматичного перекладу сприяють інклюзивності, дозволяючи людям із різних регіонів отримувати інформацію рідною мовою.

Допоміжні технології на основі ШІ – розробка роботизованих систем для людей з обмеженими фізичними можливостями, зокрема екзоскелетів та адаптивних інтерфейсів для комунікації.

Список використаних джерел

1. Шкарлет С. М. Цифровізація економіки та суспільства: виклики та перспективи розвитку. *Економіка України*. 2021. № 4. С. 45–58.
2. Grynko T., Hviniashvili T., Filippova V. Change management in business structures under the conditions of digitalization. *Ефективна економіка*. 2023. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105.2023.5.22.

3. Піскунова О. В. Інформаційні технології в соціальному підприємництві. *Соціально-економічні виклики XXI століття*. 2022. № 3. С. 134–142.
4. Shabanova O. The Role of AI-based Chatbots in Social Entrepreneurship. *Journal of Business Research*. 2023. Vol. 156. P. 78–91.
5. Давидова Н. В. Використання штучного інтелекту для прогнозування соціальних тенденцій. *Економічний вісник*. 2023. № 6. С. 67–75.
6. Ємець О. Д. Соціальний маркетинг у цифрову епоху: роль алгоритмів штучного інтелекту. *Маркетинг і цифрові технології*. 2022. № 2. С. 103–115.

Ольга Ломака

ЕКОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Одним із шляхів оновлення змісту освіти і його узгодженням з вимогами суспільства стає застосування компетентнісного підходу в освітньому процесі. Компетентність людини – це її здатність ефективно виконувати певні завдання або функції в конкретній сфері діяльності. Вона включає поєднання знань, навичок, умінь, досвіду, а також здатність застосовувати їх на практиці для досягнення високих результатів.

Основними компонентами компетентності є **знання, тобто,** теоретична база **що** включає факти, принципи, теорії, які людина повинна розуміти та знати для успішного виконання своїх обов’язків; **навички,** це практичні уміння і вміння діяти в конкретних ситуаціях; **мотивація** – бажання та здатність досягати успіху, працювати над собою та вдосконалювати свої навички; д**освід** – набута через час здатність діяти в умовах реального середовища, **особистісні якості** – такі як відповідальність, комунікабельність, креативність, здатність до самостійного мислення [3].

Компетентність людини важлива не лише в професійному середовищі, але й у повсякденному житті, оскільки дозволяє ефективно взаємодіяти з іншими людьми, приймати обґрунтовані рішення та досягати цілей. Інноваційні освітні технології сприяють розвитку критичного мислення, творчості та готовності до змін, що є важливими як для сучасної освіти, так і для підготовки студентів до життя в швидко змінюваному світі.

Інноваційні освітні технології відкривають нові можливості для доступу до знань, покращення взаємодії в навчальному процесі та підвищення рівня мотивації студентів. Вони допомагають розвивати

навички 21-го століття, такі як критичне мислення, проблемне навчання та співпраця в команді [1].

Формування та розвиток компетентностей особистості майбутнього фахівця передбачає підготовку студентів до успішної професійної діяльності, що передбачає не лише здобуття знань, а й формування широкого спектру навичок, вмінь та особистісних якостей. Компетентність майбутнього фахівця повинна враховувати швидко змінювані вимоги сучасного світу та професії.

З основних аспектів формування компетентностей для нашого дослідження охарактеризуємо професійні компетентності. Вони стосуються безпосередньо знань та навичок, необхідних для виконання конкретних професійних завдань. Це основні предметні знання, технічні вміння та спеціалізовані навички, що мають бути здобуті через навчальні програми, практику та досвід. Для цього важливим є застосування активних методів навчання, таких як проектна діяльність, кейс-методи, симуляції, що дозволяють студентам працювати з реальними професійними ситуаціями [3].

Дослідники характеризують екологічну компетентність як здатність людини розуміти, оцінювати та брати активну участь у вирішенні екологічних проблем на різних рівнях (особистісному, суспільному, професійному). Вона включає знання про екологічні процеси та проблеми, а також вміння застосовувати ці знання для збереження навколишнього середовища та сталого розвитку. Основними компонентами екологічної компетентності є: знання екологічних основ**,** знання про забруднення навколишнього середовища, зміни клімату, оцінка екологічних наслідків, екологічне мислення, екологічна поведінка**,** вміння працювати в умовах сталого розвитку, активна громадянська позиція та залучення до екологічних ініціатив на місцевому, національному та міжнародному рівнях (участь у волонтерських екологічних проектах, підтримка екологічної політики, участь у кампаніях, спрямованих на підвищення обізнаності про екологічні проблеми) [2].

Розвиток екологічної компетентності в освіті та навчанні включає розробки екологічних тем до навчальних програм, як в школах, так і в університетах , проведення спеціальних курсів, тренінгів, семінарів, які дозволяють учням, студентам і професіоналам розвивати екологічну компетентність: створення та підтримка екологічних ініціатив, участь у екологічних акціях та заходах, сприяння формуванню свідомої екологічної поведінки в суспільстві.

Наприклад, рухи за захист навколишнього середовища, боротьба з забрудненням, охорона дикої природи. Підготовка фахівців, які здатні працювати з урахуванням екологічних принципів у своїй діяльності (наприклад, екологічний менеджмент, сталий бізнес). Формування екологічної компетентності має бути невід’ємною частиною не тільки

природничих наук, але й економіки, соціології, юриспруденції, інженерії та інших професій [1].

Екологічна компетентність є критично важливою для сталого розвитку суспільства. Вона дозволяє кожній людині та організації брати на себе відповідальність за збереження навколишнього середовища та ефективно діяти для запобігання екологічним кризам. Враховуючи глобальні зміни, екологічна компетентність має стати основною складовою освіти та професійного розвитку майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. В. Розвиваємо ключові компетентності: міжпредметний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2020. Т. 4. № 151. С. 33–40.
2. Коваль О. В., Погасій І. О. Екологічна компетентність учителя Нової української школи. Навчально-методичний посібник в таблицях і схемах. Чернігів, 2019. 41 с.
3. Коваль В. О., Погасій І. О. Експериментальне дослідження стану екологічної компетентності майбутніх вчителів початкової школи в контексті НУШ. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. «Видавничий дім «Гельветика», 2018. №85. С. 108–112.

Лія Лукіна

ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗАСОБАМИ ІНФОКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Іншомовна підготовка здобувачів вищої освіти є важливою складовою їхнього професійного становлення та розвитку. В умовах глобалізації та євроінтеграції володіння іноземними мовами сприяє залученості фахівців до міжнародного ринку праці та підвищує їх конкурентоспроможність. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі забезпечує підвищення ефективності іншомовної підготовки, роблячи її гнучкою, доступною та інноваційною.

Безлюдна В. іншомовну підготовку розглядає як «складний і багатоаспектний процес, під час якого не просто закладаються основи професійних знань, умінь і навичок, а відбувається вдосконалення механізмів трансляції знань за допомогою поєднання традиційних форм і методів навчання з інноваційними освітніми технологіями, що забезпечують можливість успішного навчання студентів, впливають на організацію і формування іншомовної освіти, професійне становлення і

розвиток майбутнього фахівця» [1, с. 8]. Іншомовна підготовка сприяє розвитку лінгвістичних компетенцій, вдосконаленню навичок іншомовного спілкування та поглиблює розуміння міжкультурних особливостей.

Важливим елементом іншомовної професійної підготовки є іншомовне професійне спілкування. Науковці розглядають це поняття як міжособистісну взаємодію, що відбувається у процесі «навчально-пізнавальної діяльності та інформаційно-пізнавальної взаємодії». У цьому контексті міжособистісна професійна комунікація сприяє ефективному обміну знаннями та інформацією та надає можливість враховувати специфіку когнітивних та емоційних впливів, а також особливості мовленнєвого та поведінкового етикету носіїв мови [2, с. 152].

У процесі вивчення іноземної мови ключову роль відіграє підбір навчальних матеріалів та використання різноманітних дидактичних ресурсів – як традиційних, так і цифрових. Головним критерієм їхньої ефективності є не рівень мовної складності, а здатність підвищувати рівень мотивації здобувачів до вивчення іноземної мови та отримання нових знань.

Навчальні матеріали повинні бути автентичними, адже це сприяє глибшому зануренню у культуру країни, мова якої вивчається та підвищує комунікативну мотивацію студентів. Використання автентичних ресурсів також створює умови для природної мовної взаємодії [3, с. 275].

ІК технології відкривають нові можливості для навчання іноземних мов, зокрема використання онлайн-платформ та мобільних застосунків надає доступ до інтерактивних навчальних матеріалів, сприяє розвитку навичок усного та писемного мовлення; мультимедійні ресурси, такі як аудіо та відео матеріали, інтерактивні вправи, віртуальна реальність сприяють ефективному засвоєнню лексичного та граматичного матеріалу; участь в онлайн-вебінарах, форумах та спілкування у месенджерах іноземною мовою сприяє практичному застосуванню отриманих знань; поєднання традиційної та дистанційної форм навчання (змішане навчання) дозволяє здобувачам працювати у зручному для них темпі, будь-де і будь-коли; чат боти та штучний інтелект надають можливість автоматизувати процес вивчення іноземної мови; застосування технологій гейміфікації підвищує мотивацію студентів до навчання та робить процес вивчення мови цікавим та ефективним.

Інфокомунікаційні технології позитивно впливають на організацію всього освітнього процесу завдяки своїй інформативності, достовірності, прозорості, інтенсифікації навчання та сприяють вдосконаленню комунікативних навичок. За допомогою засобів ІКТ у процесі вивчення іноземної мови здобувачі можуть не лише розширити свій словниковий запас, а й поглибити розуміння навчального матеріалу, розвинути міжкультурну компетентність та уміння застосовувати мову у процесі

живої комунікації. Разом це все закладає основи для ефективного оволодіння іноземною мовою, мобілізує мовну та розумову активність і дозволяє студентам обирати найбільш ефективний спосіб когнітивно-комунікативної діяльності у процесі іншомовної підготовки.

Використання ІКТ на заняттях з іноземної мови допомагає розвивати ключові риси сучасного покоління, такі як автономія, творчість, співпраця, інтерактивність та автентичність. Свідоме використання нових технологій у викладанні іноземних мов робить навчання більш цікавим, захоплюючим та ефективним. Також необхідно розвивати здатність здобувачів користуватися усіма можливостями сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, підтримуючи їхній розвиток, формуючи навички критичного мислення, рефлексивність та креативність.

Список використаних джерел

1. Безлюдна В. В. Іншомовна підготовка в сучасній університетській освіті. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. № 13. С. 5–10.
2. Огієнко О. Іншомовна професійна підготовка майбутніх фахівців у закладах освіти України: сутність та специфіка. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 2 (116). С. 148–159.
3. Тадеєва М., Купчик Л., Літвінчук А. Використання засобів ІКТ для формування навчальних і комунікативних стратегій під час вивчення іноземної мови у немовних закладах вищої освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 81, № 1. С. 272–284.

Олександр Люльченко

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вимоги сучасного світу вимагають повної перебудови системи вищої освіти, включаючи прийняття низки Нетрадиційних стратегій, розвиток нових компетенцій та фундаментальну зміну способу отримання знань. Освітній процес закладу вищої освіти опирається навколо вивчення спеціалізованих предметів, які дозволяють здобувачу стати фахівцями в обраних ними галузях.

Окрім подолання наміченого кар’єрного шляху, значну увагу слід приділяти підготовці майбутніх фахівців до безпечної життєдіяльності, що передбачає прийняття правильних рішень у небезпечних і нетипових обставинах. Зрештою, заклад вищої освіти відіграє головну роль у

формуванні безпекової компетентності, як підготовку майбутнього фахівця до подолання нових загроз, що можуть виникати [3, с. 127].

Опанування безпекових дисциплін не дозволяє повноцінно сформувати безпекову компетентність. Для реалізації даної проблеми потрібно доповнити таким інструментарієм, що буде поглиблювати, розширювати, доповнювати і комбінувати безпекові знання в здобувачів на протязі здобуття професії. Тобто дисципліна, яка включатиме такі елементи, як минулі успіхи, досягнення науки і техніки та майбутні можливості для розвитку людини, і водночас втілюватиме в життя ідею про те, що легше запобігти хворобі, ніж її лікувати.

Викладання інтегрованих дисциплін «Охорона праці та безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист та охорона праці в галузі» відбувається, коли здобувач отримує перший та другий рівень вищої освіти. Детальний аналіз робочих навчальних програм інтегрованої дисципліни «Охорона праці та безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист та охорона праці в галузі», продемонстрував, що їх зміст, структура та наповнення практично не відрізняється в усіх освітніх програмах. Тому для спростування висунутої теорії, що для формування елементів безпекової культури необхідні нові педагогічні підходи, потрібно впровадити дисципліну вільного вибору для підсилення викладання згаданих інтегрованих дисциплін в закладах вищої освіти.

У науковій літературі та педагогічній практиці сформувалася різні трактування поняття «культура безпеки». Але дослідники Артем'єва С. та інші під поняттям «культура безпеки» розуміють систему цінностей, що були створенні людством протягом їх існування, що переформатувалися у традиції, а точніше в дотримання правил для підтримання і продовження життєдіяльності. Рівень розвитку людини і суспільства, який характеризується значущістю забезпечення безпеки життєдіяльності в системі особистих і суспільних цінностей, безпечною поведінкою в повсякденному житті та в небезпечних і надзвичайних ситуаціях, можна вважати високим ступенем захищеності від загроз і небезпек в усіх сферах життєдіяльності [1, с. 74].

Однак це спонукає до пошуку ефективних стратегій викладання та технологічних досягнень для задоволення цієї потреби у світлі вимог сучасного ринку праці, які включають підготовку майбутнього фахівця як конкурентоспроможного. Цього можна досягти шляхом використання новітніх технологій навчання для покращення викладання інтегрованих дисциплін, що дозволить підвищити професійні стандарти та розвинути відповідні компетенції для використання у професійній діяльності.

Дисципліна вільного вибору «Культура безпеки» входить в блок дисциплін за вибором здобувача. Реалізація мети дисципліни відбувається через формування комплексного уявлення про сучасні механізми, що лежать в основі виникнення шкідливих і небезпечних виробничих

факторів, вплив на працівника факторів виробничого середовища та попередження травмуванні і професійного захворювання. Завдання дисципліни вільного вибору полягають у формуванні чіткого уявлення про важливість підбору необхідних рішень при подоланні потенційних ризиків. Викладання дисципліни буде відбуватися через використання конспектів відповідних лекцій, планів практичних занять, методичних рекомендацій, а також сучасну навчальну, методичну та наукову літературу. Особливо актуальною є можливість викладння дисцмипліни з використанням дистанційних форм навчання, як «Moodle», Google Classroom, Zoom, Google Meet тощо [2, с. 201].

Викладання інтегрованих освітніх дисциплін «Охорона праці та безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист та охорона праці в галузі» підсилюється викладанням дисципліни вільного вибору «Культура безпеки» закладах вищої освіти при здобутті освітнього ступеня «бакалавр» та «магістр». Особливо, що вибудовує логічну послідовність формування знань та формувань вмінь зберігати власне життя і здоров'я у процесі праці. Формування комплексного уявлення про еволюцію техногенної безпеки, взаємодію людини з працею, механізми дії шкідливих виробничих факторів та запобігання травмування в конкретній галузі.

Отож, враховуючи те, що здобувач вже сформував зацікавленість в опануванні безпекових знань, даним підвищив рівень ефективності освітнього середовища. Результатом удосконалення освітнього процесу закладу вищої освіти, з орієнтацією на створення або дотримання безпечного середовища праці, як для себе так і оточуючим, сприятиме дотриманню головної вимоги, що хворобу легше попередити, ніж лікувати.

Список використаних джерел

1. Артем'єв С.Р., Малько О. Д., Шароватова О. П., Бригада О. В., Цимбал Б. М., Ковальов О. С., Ільїнський О. В. Культура безпеки: навч. посібн. Х.: НУЦЗУ, 2020. 172 с.
2. Дишкант О. В., Бабійчук І. В., Романюк Н. М. Особливості дистанційного навчання на базі платформи MOODLE в підготовці фахівців сфери цивільного захисту. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти*. 2023. № 1(2). С. 196–206. URL: https://doi.org/10.18372/2786-5495.1.17322 (дата звернення: 08.01.2025).
3. Кравченко Л. В. Шляхи підвищення ефективності засвоєння дисципліни «безпека життєдіяльності» здобувачами педагогічних закладів вищої освіти. *Вісник науки та освіти.* Кривий Ріг, 2022. №6(6). С. 126–134. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/3299/3314 (дата звернення: 14.01.2025).

Ярослав Мелентьєв

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ГРАФІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В СЕРЕДНІЙ ТА СТАРШІЙ ШКОЛАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Станом на сьогоднішній день, графічна підготовка є одним із ключових компонентів освіти у закладах середньої освіти Великій Британії, охоплюючи навички, необхідні для креативних, технічних та цифрових дисциплін. У британській системі середньої освіти графічна підготовка характеризується комплексним підходом, що охоплює різні вікові групи учнів та реалізується переважно через такі предметні напрямки як: «Дизайн і технології» (Design and technology) та «Мистецтво і дизайн» (Art and design), «Інформатика» (Computing). Навчальні програми та методичні рекомендації до викладання графічних дисциплін у середній (Key Stages 3-4, 11-16 років) та старшій (Key Stage 5, 16-19 років) школах, свідчать про наявність суттєвих відмінностей у змісті, організаційних формах та очікуваних результатах навчання (див. таблиця 1).

У середній школі графічна підготовка охоплює базові навички, які закладають фундамент для подальшого навчання. Перш за все, окреслимо такі критерії для аналізу процесу графічної підготовки в середній та старішій школах Великої Британії, як: глибина вивчення, самостійність учнів, способи оцінювання, фокус навчання.

Проведемо аналіз навчальних дисципліни, що формують графічну підготовку.

Design and technology. В рамках даної дисципліни учні вчаться створювати, розвивати та обговорювати ідеї через ескізи, діаграми та прототипи. Вони використовують інструменти для практичних завдань, таких як перерізи, побудова та об’єднання виглядів деталей. Наприклад, програма включає використання CAD (комп’ютерного проєктування) для створення технічних креслень [6]. Асоціація дизайну та технологій наголошує на розвитку технічних навичок через практичні проєкти [2].

Art and design. Зосереджено на креативних графічних навичках, включаючи традиційні техніки (малювання, живопис) та цифрові (комп’ютерна графіка, фотографія). Учні вивчають різні форми мистецтва та розвивають навички візуальної комунікації [4].

Computing. Включає базове створення цифрового контенту, яке хоч і включає елементах графічної підготовки, але більше зосереджено на програмуванні, алгоритмах та цифровій грамотності [5]. Наприклад, учні вчаться створювати прості програми та використовувати цифрові інструменти для презентації даних.

Процес оцінювання зазвичай включає регулярні завдання та тести, з акцентом на практичні навички та розуміння основ.

На відміну від середньої школи, у старшій школі графічна підготовка набуває більш спеціалізованого та глибокого характеру, особливо через A-level. Опрацювавши відповідні джерела та онлайн-ресурси, ми виявили наступне.

A-level Art and design (Graphic Communication). Студенти поглибено вивчають графічний дизайн, включаючи типографіку, макети, рекламу та цифрові медіа. Вони працюють над особистим дослідженням (60% оцінки) та зовнішнім завданням (40% оцінки), що вимагає високого рівня самостійності та критичного мислення. Специфікація AQA Art and Design включає використання традиційних та нових медіа, таких як Adobe Photoshop та Illustrator [1]. Освітні ресурси Національного товариства освіти в галузі мистецтва та дизайну (NSEAD) займаються підтримкою викладачів на цьому рівні, надаючи доступні проєкти та матеріали для розвитку навичок [7].

A-level Design and technology. Спеціалізації, такі як Product Design, включають графічні навички для складних проєктів, з акцентом на процес дизайну. Студенти розвивають навички застосування CAD та створюють детальні технічні креслення;

A-level Computing. Зміст дисципліни в меншій мірі зосереджено на розвиток графічних навичок, більше на основі комп'ютерних науках, програмуванні та аналізі даних. Однак деякі аспекти, такі як розробка графічних інтерфейсів, можуть бути включені в програму, як це показано в Isaac Computer Science [3].

Оцінювання результатів графічної підготовки в старшій школі здійснюється в межах великих проєкти та зовнішніх завдань, які вимагають від учнів більшої самостійності та критичного аналізу.

Тепер ми чітко можемо спостерігати, які відмінності, за визначеними критеріями, має графічна підготовка в середній та старшій школах Великої Британії (див. таблиця 1).

Таблиця 1

Порівняння графічної підготовки в середній та старішій школах Великої Британії

Критерії	Середня школа (KS3/4)	Старша школа (KS5)
Глибина вивчення	Базові навички, широке охоплення	Спеціалізоване, глибоке вивчення, особливо в A-level Graphic Communication
Самостійність учнів	Регулярні завдання, менша самостійність	Великі проєкти, висока самостійність
Способи оцінювання	Регулярні тести, практичні завдання	Особисті дослідження, зовнішні завдання
Фокус навчання	Технічні та креативні основні навички	Розширений дизайн, критичний аналіз, спеціалізація

Отже, можемо стверджувати, що графічна підготовка в середній школі закладає основи через широке охоплення предметів, таких як Design and technology, Art and design та Computing, з акцентом на практичні навички. У старшій школі навчання стає більш спеціалізованим, особливо через A-level Graphic Communication, з більшим акцентом на самостійність та критичне мислення. Окремо варто зазначити що, A-level Computing має менший акцент на графічний дизайн, на відміну від Design and technology та Art and design, де графічні навички є центральними. Ця еволюція підготовки забезпечує студентів необхідними навичками для подальшої освіти та кар'єри в креативних та технічних галузях.

Список використаних джерел

1. AQA A-level Art and Design 7201, 7202, 7203, 7204, 7205, 7206 : Specification / AQA. – Version 1.3, 3 December 2021. URL:https://cdn.sanity.io/files/p28bar15/green/80577b7e4e6f566866e5ac421ce9cf8f9b444dff.pdf (дата звернення: 23.02.2025).
2. Design and Technology Association resources: вебсайт. URL: https://www.designtechnology.org.uk/ (дата звернення: 23.02.2025).
3. Isaac Computer Science: вебсайт. URL: https://isaaccomputerscience.org/ (дата звернення: 23.02.2025).
4. National Curriculum in England: Art and design programmes of study. *Department for Education:* вебсайт. URL: https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-art-and-design-programmes-of-study (дата звернення: 23.02.2025).
5. National Curriculum in England: Computing programmes of study. *Department for Education:* вебсайт. URL: https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-computing-programmes-of-study (дата звернення: 23.02.2025).
6. National Curriculum in England: Design and technology programmes of study. *Department for Education:* вебсайт. URL: https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-design-and-technology-programmes-of-study (дата звернення: 23.02.2025).
7. National Society for Education in Art and design (NSEAD). Drawing projects: resources for teaching art and digital media: вебсайт. URL: https://www.nsead.org/resources/teaching-inspiration/drawing/ (дата звернення: 23.02.2025).

Діна Мельник

ПЕДАГОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Основними завданнями дошкільної освіти є виховання дітей у дусі духовно-моральних традицій українського суспільства, у той же час формування у дітей національного патріотизму, формування у них здатностей до пошуку знань і умінь, у підготовці до освітнього процесу, розвитку когнітивних процесів дітей, ведення їх здорового способу життя. Так, у Базовому компоненті дошкільної освіти варіативною складовою є змістова лінія «Комп'ютерна грамотність», а в освітніх програмах розвитку дітей «Дитина» та «Впевнений старт» визначено завдання та зміст педагогічної роботи з окресленої проблеми.

Проблему використання мультимедійних засобів у освітньому процесі розглядали Ю. Запороженко, Т. Марковська, Ж. Матюх, Г. Пінчук, С. Хомич.

Вітчизняні дослідники (Т. Денисова, С. Іванова, М. Каратаєва, Г. Лаврентьєва, Т. Поніманська та ін.) акцентували увагу на важливості застосування мультимедійних технологій у процесі навчання дітей дошкільного віку, а також на важливості формування комп'ютерної грамотності у дітей, вимогах до розвивальних комп'ютерних програм, особливостях проведення занять з використанням ПК, використанні QR-кодів в освітньому процесі тощо. Так, Ю. Запороженко наголошує на використанні мультимедіа у якості дидактичних засобів [1, с. 138]. В свою чергу, О. Шматько стверджує, що використання мультимедійних технологій сприяє появі позитивних емоцій, які у свою чергу підвищують пізнавальну діяльність дітей [3].

Нині виховання підростаючого покоління, реалізація у нього інтелектуального потенціалу, введення їх у доросле життя всебічно розвиненою особистістю є однією з ключових проблем сучасної освіти. Використання на заняттях мультимедійних технологій в закладі дошкільної освіти сприяє візуалізації та унаочненню задля кращого засвоєння у дітей знань та відповідних компетенцій. Адже широке використання нових інформаційних технологій у сфері освіти призводить до ефективних та високих результатів у порівнянні з традиційними методами навчання. На даному етапі питання підготовки дітей до шкільного навчання та питання наступності між дошкільною та початковою ланками освіти вважається одним із найбільш актуальних.

Відтак, мультимедіа – це сукупність апаратних і програмних засобів, що дозволяють об'єднати в комп'ютерній системі текст, звук, відеозображення, графічні зображення й анімацію [2, с. 175].

Місце та роль сучасних методів навчання, інноваційних технологій, мультимедійних засобів у вихованні підростаючого покоління надзвичайно важлива. Відтак, можемо виокремити декілька особливостей використання мультимедійних технологій в закладі дошкільної освіти:

1. *Сприяння розвитку когнітивних навичок*. Використання мультимедіа допомагають розвивати логічне мислення, пам'ять, увагу та уяву та полегшують сприйняття інформації та робить навчання більш захопливим.

2. *Формування комунікативних навичок*. Групові інтерактивні заняття сприяють розвитку мовлення, вміння висловлювати думки та працювати в команді. Використання інтерактивних дошок, дитячих освітніх додатків мотивує дітей до активного діалогу з вихователем та однолітками.

3. *Підвищення мотивації до навчання*. Гейміфікація освітнього процесу через інтерактивні технології викликає у дітей інтерес до пізнання світу. Мультимедійні засоби дозволяють зробити заняття яскравішими та динамічнішими, що особливо важливо для дітей із короткочасною концентрацією уваги.

4. *Залучення дітей із різними стилями навчання*. Діти-візуали краще сприймають матеріал через малюнки, відео та анімацію. Діти-аудіали запам'ятовують інформацію через слухові заняття, аудіоказки, інтерактивні вірші. Кінестетики ефективніше навчаються через інтерактивні ігри та маніпуляції з предметами у віртуальному середовищі.

5. *Інтеграція різних освітніх напрямків*. Інтерактивні технології дозволяють об'єднати гру, мистецтво, музику, математику та мовлення в один освітній процес. Використання доповненої реальності чи інтерактивних книг сприяє глибшому засвоєнню матеріалу.

6. *Розвиток цифрової грамотності у дошкільників*. Ознайомлення дітей із технологіями готує їх до подальшого навчання у школі. Контрольований доступ до мультимедійних засобів навчає правильному використанню інформаційних ресурсів.

Таким чином, окрім педагогічних технологій, педагогічної майстерності та педагогічного досвіду фахівців закладів дошкільної освіти, перевагами використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів з дітьми дошкільного віку є: формування всебічно розвиненої особистості дитини; сприяння ефективному засвоєнню знань через гру, дослідження та активну взаємодію; забезпечення цікавим та ефективним навчанням; формування необхідних компетентностей для майбутнього навчання; поєднання їх із традиційними методами задля забезпечення гармонійного розвитку дитини.

Список використаних джерел

1. Запорожченко Ю. Г. Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти. *Інформаційні технології в освіті: Зб. наук. праць*. Херсон: ХДУ. 2013. №15. С. 138–145.
2. Ротаєнко П. А., Самойленко Н. І., Дорошенко Ю. О. Комп'ютерна мультимедія як засіб навчання. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: зб. наук. праць*; ред. кол.: Л.І. Даниленко (гол. ред.) та ін. Київ: Логос. 2000. С. 175–180.
3. Шматько О. О. Використання мультимедійних технологій на уроках української мови та літератури. *Персональний сайт вчителя української мови та літератури Барвінківської ЗОШ І-ІІІ ступенів №2*. URL: https://shmatko-e.klasna.com.

Леся Мельник

ПОЗАШКІЛЬНІ СЕКЦІЇ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Позашкільні секції є важливою складовою частиною сучасної системи освіти, що сприяє не лише розвитку інтелектуальних і творчих здібностей молоді, а й позитивно впливає на соціалізацію та фізичний розвиток учнів. Для старшокласників, які знаходяться на етапі формування особистості та прагнуть знайти своє місце у соціумі, участь у позашкільних активностях є потужним інструментом для набуття необхідних соціальних навичок, розвитку командної роботи, а також зміцнення здоров'я [4, с. 98]. Участь у спортивних секціях, творчих гуртках, наукових об'єднаннях сприяє не тільки самопізнанню та самоорганізації, але й формує у молоді здорові звички, допомагає долати стрес, будувати міжособистісні стосунки та вчитися працювати в колективі [2, с. 188].

Позашкільні секції як фактор соціалізації та фізичного розвитку старшокласників є досить актуальною в сучасному суспільстві. В умовах швидких змін у соціальному та культурному середовищі важливо забезпечити учням не лише академічні знання, а й можливості для розвитку фізичних, соціальних і емоційних навичок. Позашкільні секції, що охоплюють різноманітні напрями діяльності, стають важливим інструментом, який допомагає молоді адаптуватися до змін, набувати життєвих навичок і зберігати фізичне здоров'я. Вони сприяють не тільки особистісному розвитку учнів, а й забезпечують підготовку до дорослого життя, формуючи здорові соціальні зв'язки та навички командної роботи.

Мета роботи – вивчення ролі позашкільних секцій як одного з важливих факторів соціалізації та фізичного розвитку старшокласників.

Завдання:

- Проаналізувати поняття соціалізації та фізичного розвитку старшокласників у контексті позашкільної діяльності.
- Розглянути типи позашкільних секцій та їхній вплив на соціалізацію учнів.
- Дослідити взаємозв'язок між участю в позашкільних секціях та розвитком фізичних якостей підлітків.
- Визначити роль позашкільних секцій у розвитку соціальних навичок, таких як командна робота, комунікація та лідерство.
- Оцінити вплив позашкільної діяльності на емоційний та психологічний стан старшокласників.

Згідно із соціально-психологічним підходом, юнацький та підлітковий вік вважаються маргінальним або перехідним етапом у процесі соціалізації. Саме в цей час формується світогляд, а також вибудовується нова система взаємин із собою та навколишнім світом [3, с. 59].

Американський психолог Ерік Еріксон зазначив: «юність (від 12–13 до 19–20 років) – найважливіший період у психосоціальному розвитку людини. Вже не дитина, але ще й не дорослий, підліток стикається з новими соціальними ролями і пов'язаними з ними вимогами. Він оцінює світ і ставлення до нього, здійснює стихійний пошук нових відповідей на важливі запитання: «Хто я?», «Ким я хочу стати?»» [7]. Позитивною складовою успішного виходу з молодіжної кризи є здатність робити власний вибір, знаходити власний шлях у житті, бути вірним своїм зобов'язанням, приймати та дотримуватися соціальних принципів.

Що ж таке соціалізація? Соціалізація представляє собою складний двосторонній процес, у якому взаємодіють індивід та його соціальне середовище. Цей процес передбачає інтеграцію особи в багатогранну систему суспільних відносин, що охоплює різні аспекти життя, такі як культура, традиції, норми та цінності. Через активне засвоєння соціального досвіду, а також шляхом самостійного відтворення цих відносин, людина не лише адаптується до навколишнього світу, а й формує свою унікальну особистість. Цей процес є ключовим для розвитку індивіда, оскільки він дозволяє створити неповторний світогляд, характер і соціальні навички, які визначають його місце в суспільстві [6].

Серед видатних постатей, що займалися питанням фізичного виховання, які подано у фундаментальних працях сучасних українських теоретиків: М. Булатової, А. Волкова, Т. Круцевич , В. Платонова та ін.

Позакласна діяльність є важливою частиною соціального та фізичного розвитку старшокласників, оскільки вона надає можливість для активної взаємодії з іншими та розвитку соціальних навичок, сприяє створенню умов для розвитку комунікаційних, лідерських та командних навичок, сприяє зміцненню соціальних зв'язків та покращенню взаєморозуміння. Підлітки також допомагають старшокласникам вивчати

соціальні ролі та норми, оскільки члени цих груп вчаться працювати в команді, взаємодіяти з іншими, долати труднощі та досягати спільних цілей.

Роль позакласних секцій у сфері фізичного виховання та спорту полягає в реалізації завдань, спрямованих на організацію дозвілля дітей та молоді. Це включає такі взаємопов'язані аспекти: спорт (розвиток навичок студентів у вибраному виді спорту), фізичне виховання (формування здорового способу життя та зміцнення здоров'я).

Заняття в спортивних секціях, зокрема, сприяють фізичному розвитку старшокласників, покращують їхню витривалість, координацію та загальну фізичну підготовку. Регулярне фізичне навантаження зміцнює здоров'я і позитивно впливає на емоційний стан підлітків, знижуючи рівень стресу та тривожності. Крім того, участь у спортивних змаганнях та тренуваннях формує відчуття відповідальності, дисципліни та самоконтролю, що є важливими складовими розвитку особистості. Спортивно-фізкультурна секція допомагає учням, вихованцям та слухачам розвивати фізичні здібності, створюючи умови для оздоровлення, загартування та активного дозвілля. Вона також сприяє заняттям фізичною культурою і спортом, що допомагає формувати здоровий спосіб життя. [1, с. 60].

Система дозвіллєвої діяльності для дітей та молоді є частиною позашкільної освіти, яка включає такі складові:

- позашкільні навчальні заклади;
- центри позашкільної освіти, що працюють поза уроками та навчальним часом, серед яких: загальноосвітні навчальні заклади різних типів і форм власності, включаючи школи соціальної реабілітації, міжшкільні комбінати, а також професійно-технічні та вищі навчальні заклади I та II рівнів акредитації;
- гуртки, секції, клуби, культурно-освітні, спортивні, оздоровчі та науково-пошукові об'єднання, що функціонують на базі загальноосвітніх закладів, міжшкільних комбінатів, професійно-технічних та вищих навчальних установ I–II рівнів акредитації;
- клуби та об'єднання, що діють за місцем проживання, незалежно від підпорядкування і форми власності;
- культурно-освітні, спортивно-оздоровчі та інші навчальні установи і заклади. [1, с. 23].

Позашкільні секції сприяють всебічному розвитку особистості, охоплюючи емоційний, фізичний та інтелектуальний аспекти, а також формуванню необхідних компетенцій. Окрім того, позашкільна освіта забезпечує можливості для творчої самореалізації, соціалізації та активної участі у суспільних процесах, відкриваючи шлях до більшого світу [5].

Фізичний розвиток безпосередньо впливає на самооцінку та перспективу дитини. Фізичні здібності є ключовими для того, щоб діти

могли досягти успіху в складному світі. Психологічний розвиток відіграє важливу роль в інтересах, перспективах та інтелектуальному розвитку людини.

Емоційний розвиток також має велике значення, адже батьківська любов або її відсутність можуть залишити глибокий слід на характері дитини. Крім того, на дітей, що ростуть, впливають і зовнішні емоції. Гнів, біль, радість, смуток, сміх, шепіт та інші емоційні прояви формують атмосферу навколо них і визначають їхню поведінку.

Також важливим аспектом є формування соціальних навичок, зокрема вміння спілкуватися, що є необхідним не лише для дітей, але й для дорослих. Окрім того, не можна забувати, що діти мають свої духовні потреби, на які, на жаль, батьки часто не звертають уваги або недооцінюють.

Позашкільна фізкультурна діяльність – це організована система занять фізичними вправами, яка проводиться в позашкільних установах з метою реалізації завдань фізичного розвитку. Вона є важливою складовою частиною загальнодержавної системи фізичного виховання. Головною особливістю позашкільних програм є те, що відвідування таких занять є добровільним і залежить від бажання учнів [1, с. 15].

Система позашкільних фізкультурних занять націлена на досягнення таких цілей:

- зміцнення фізичного здоров’я;
- підвищення рівня фізичної підготовленості, що відповідає вимогам суспільства;
- надання учням можливості для активного відпочинку та отримання задоволення від різноманітних спортивних активностей;
- підготовка інструкторів, тренерів та суддів для різних видів спорту.

Позашкільні секції відіграють важливу роль у соціалізації та фізичному розвитку старшокласників, виступаючи ефективним засобом формування важливих життєвих навичок. Вони створюють умови для розвитку комунікативних, лідерських та командних здібностей, допомагають учням знаходити нових друзів, налагоджувати взаємодію з однолітками та старшими людьми, що сприяє формуванню здорової соціальної ідентичності. Заняття в позашкільних секціях дозволяють старшокласникам не тільки розвивати інтелектуальні й творчі здібності, а й розширювати власний світогляд, пізнавати нові горизонти, пробувати себе в різних сферах діяльності.

Спортивні та інші активні секції мають особливе значення для фізичного розвитку, покращення координації, витривалості та сили. Регулярне фізичне навантаження зміцнює здоров’я, підвищує рівень фізичної підготовки, а також позитивно впливає на емоційний стан старшокласників, знижуючи рівень стресу та тривожності, що є важливим фактором у підлітковому віці. Участь у спортивних змаганнях,

тренуваннях та інших позашкільних заходах формує у школярів відчуття відповідальності, дисциплінованості, здатності до самоконтролю.

Окрім фізичного розвитку, позашкільні секції сприяють формуванню цінностей, таких як взаємопідтримка, повага до інших, готовність працювати в команді та досягати спільних цілей. Участь у таких секціях допомагає старшокласникам зрозуміти важливість саморозвитку, праці над собою, а також формує впевненість у власних силах та здібностях.

Таким чином, позашкільна діяльність є потужним фактором у всебічному розвитку старшокласників, готуючи їх до майбутнього дорослого життя. Вона сприяє не лише фізичному зміцненню, а й емоційному, соціальному та інтелектуальному розвитку, що в цілому позитивно впливає на їхній загальний розвиток і допомагає створити стійку основу для досягнення успіху в житті.

Список використаних джерел

1. Бондар А., Томанек М. Менеджмент позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напряму : монографія. Бидгощ : Товариство наукової мережі спортивного права, 2018. 156 с.
2. Плачинди Т. С. Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій : матеріали І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Кропивницький, 19 березня 2024 р.) / Кропивницький, ПП «Поліум», 2024. 290 с.
3. Литовченко О. В. Зміст і технології позашкільної освіти для старшокласників : методичні рекомендації. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 104 с.
4. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій) : навчальний посібник. Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
5. Поняття про позашкільну освіту. *Позашкільна освіта України.* https://pou.org.ua/2012/01/ponyattya-pro-pozashkilnu-osvitu/ (дата звернення: 10.02.2024).
6. Розділ 6. «Я-КОНЦЕПЦІЯ». *Studentam.net.ua.* https://studentam.net.ua/content/view/10861/86/ (дата звернення: 17.02.2024).
7. Стадії Психосоціального Розвитку за Еріком Еріксоном. *Gasformind.* URL:https://www.gasformind.com/vikova-periodizatsiya-eriksona/ (дата звернення: 20.02.2024).

Віта Мельничук

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ МЕДІАОСВІТИ ЯК ЧИННИКА ПІДГОТОВКИ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасне освітнє середовище постійно змінюється, і важливою складовою цих змін є інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес. Дистанційне навчання, яке стало актуальним в умовах пандемії COVID-19 та військової агресії продовжує набирати популярності, а тому виникає потреба у підготовці педагогів до роботи в цифровому середовищі.

Медіаосвіта, як складова частина сучасної освіти, відіграє важливу роль у формуванні готовності педагогів до дистанційного навчання. У цьому контексті важливими є психолого-педагогічні аспекти медіаосвіти, які забезпечують психологічну і педагогічну підготовленість учителів до нових вимог і викликів сучасного навчального процесу.

Медіаосвіта – елемент навчального процесу, який формує медіакультуру в суспільстві, надає навички щодо безпечної та продуктивної взаємодії з масмедіа з урахуванням швидкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Завдання медіаграмотності полягає в перетворенні медіаспоживання в ініціативний та критичний процес [2].

На основі використання передового зарубіжного досвіду українськими вченими здійснювалися дослідження, які дозволили виявити основні тенденції та перспективи розвитку медіаосвіти як складової підготовки до дистанційного навчання в контексті неперервної освіти, а також виявити відповідні проблеми. Результати цих досліджень знайшли розкриття в працях В. Андрущенка, І. Зязюна, В. Кременя, В. Лунячека, Н. Ничкало, С. Сисоєвої, Я. Цехмістеро, О. Чалого та ін. Одним із ключових чинників ефективності навчального процесу є психологічна готовність педагогів до дистанційного навчання. Психолого-педагогічні аспекти й технології створення дистанційного курсу досліджували В. Кухаренко, О. Рибалко, Н. Сиротенко та ін. [3].

Сьогодні в Україні медіаосвіта є важливою складовою процесу модернізації системи освіти. Сучасні реалії в Україні вимагають від людини володіти навичками критичного мислення, майстерності перевірки, верифікації інформації, контенту тощо [1].

Медіаосвіта допомагає вчителям не лише освоїти новітні технології, але й здолати психологічні бар’єри, пов’язані з адаптацією до нових форм роботи. Педагоги часто стикаються з невпевненістю, стресом і тривогою через необхідність освоєння нових інструментів і методик, а також через відсутність безпосередньої взаємодії з учнями. Медіаосвіта сприяє розвитку таких психологічних якостей, як впевненість у своїх силах,

здатність до саморегуляції та емоційної стійкості. Це дозволяє вчителям ефективно працювати в онлайн-середовищі, зберігаючи психоемоційну рівновагу. Крім того, медіаосвітні курси можуть включати техніки стрес-менеджменту, що допомагають педагогам знизити рівень стресу та уникнути вигорання.

Педагогічна складова медіаосвіти полягає в розвитку цифрових компетентностей учителів, що є необхідними для ефективної організації дистанційного навчання. Вчителі повинні володіти як технічними навичками (вміння працювати з різноманітними онлайн-платформами та інструментами), так і педагогічними навичками, які дозволяють застосовувати ці технології на практиці. Медіаосвіта сприяє розвитку критичного мислення вчителів, адже вони мають навчитися не лише використовувати готові навчальні матеріали, але й створювати власні ресурси, адаптовані до специфіки дистанційного навчання. Важливим аспектом є також формування у педагогів умінь взаємодії з учнями в онлайн-середовищі, створення комфортного та ефективного навчального простору.

Організаційно-педагогічні засади дистанційної освіти знайшли своє висвітлення в наукових працях Г. Воронки, П. Дмитренко, І. Лещенко, О. Малярчук, В. Олійника, В. Пасічника, О. Собаєвої, Б. Шуневича та ін. [3].

Один із основних факторів успіху дистанційного навчання – це мотивація педагогів до використання нових медіаосвітніх інструментів. Медіаосвіта, в свою чергу, допомагає сформувати у педагогів позитивне ставлення до цифрових технологій, надаючи можливість ознайомитися з їх перевагами та можливостями. Крім того, медіаосвіта може забезпечити педагогам додаткову підтримку у вигляді навчальних програм, тренінгів та вебінарів, що дозволяють підвищити їхню кваліфікацію.

Розвиток мотивації у педагогів можна забезпечити через демонстрацію практичної користі від застосування нових технологій, що допомагають зробити навчальний процес більш ефективним і цікавим для учнів.

Дистанційне навчання може бути надмірно вимогливим і емоційно виснажливим для педагогів. Тривала робота з інформаційно-комунікаційними технологіями без належної підтримки може призвести до професійного вигорання. У цьому контексті медіаосвіта може стати важливим інструментом профілактики стресу і вигорання. Завдяки медіаосвітнім програмам педагоги можуть навчитися правильно управляти своїм часом, розвивати навички саморегуляції, а також отримувати підтримку через онлайн-спільноти та ресурси для самопідтримки.

Психолого-педагогічні аспекти медіаосвіти є важливим чинником у підготовці педагогів до дистанційного навчання. Медіаосвіта допомагає педагогам адаптуватися до нових умов навчання, знижує рівень стресу та

підтримує емоційне благополуччя. Вона сприяє розвитку педагогічних і психологічних навичок, необхідних для ефективного використання технологій у навчальному процесі, а також підтримує мотивацію педагогів до використання нових медіа інструментів. Таким чином, медіаосвіта не лише допомагає вчителям освоювати нові технології, але й є важливим інструментом психологічної та професійної підготовки до роботи в умовах дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Цогла О. Медіаграмотність освітян – потреба сучасного суспільства. URL: https://medialiteracy.org.ua/mediagramotnist-osvityan-potreba-suchasnogo-suspilstva/.
2. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність : підручник для вчителя / перекл. з англ. С. Дьома; за заг. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. Київ : Центр вільної преси, Академія української преси, 2014. 319 с.
3. Штефан Л. А., Борзенко О. П. Особливості організації дистанційного навчання студентської молоді в Канаді: ретроспективний аналіз: монографія. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2015. 150 с.

Марія Мельничук

СЕЛЯНСТВО ПОДІЛЛЯ У ПЕРЕДДЕНЬ РЕФОРМИ 1861 РОКУ В КОНТЕКСТІ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОЇ НЕВОЛІ

Інкорпорація Поділля до складу держави Романових не поліпшила становища місцевих жителів. Польська аристократія і надалі володіла маєтками і селянами, що на них мешкали. У середині XIX століття селянська верства включала декілька категорій: державних, єзуїтських і економічних селян, однодворців, вільних власників та ін. Найбільшою групою є панські селяни, яких налічувалось ≈60% від усієї верстви [5, с. 320–322].

Про становище закріпачених селян детально розповідають спогади сучасників. У звітній документації подільський губернатор М. Грохольський описує життя селян так: «селяни знаходяться в доволі скрутному становищі. Хоча причини такої бідності можуть бути різноманітними, але з усіх причин головна і основна є безгосподарність і зіпсованість моралі, що сталися внаслідок від нужденного становища цього краю під час попередніх нападів кримських татар, що призводили до жахливого спустошення і грабунку».

Чиновник натякає на неосвіченість і алкогольну схильність верстви [2, с. 213]. Дискримінаційна заява є зразком однобокого уявлення

шляхтича про народ, адже губернатор дає оцінку виходячи з обмеженого досвіду. Це робить світобачення М. Грохольського взірцем ієрархічної системи феодального періоду. Автор листа поверхнево вдається в причини неграмотності та морального занепаду, причиною яких стала кількасотлітня відсутність прав і свобод.

Польський письменник Ю. Крашевський у нарисі залишив згадку про духовну складову селянства. На його думку, значною шкодою для мешканців став магічний тип мислення та надмірна роль церковного впливу, а також визначний вплив пана та священика [1, с. 175]. Зауваги автор слушні, адже надмірна роль авторитетів беззаперечно гальмує актив громади. Особа за таких умов бере на себе роль спостерігача, а не творця власного життя. Однак завчена безпорадність теж є породженням неволі.

У статистичному нарисі капітана Тверитинова знаходиться згадка про «характер тубільців, якому невідома підприємливість у справах торгівлі та промислів» [3, с. 88]. Однак в дійсності українство не володіло такими привілеями, як особиста свобода, мінімальний капітал для старту справи, соціальна мобільність, доступ до освіти. Переліченими благами володіли іноземці, а саме євреї і поляки, що дозволяло їм включатись до підприємництва.

Вихід селянина з кріпацтва технічно міг відбутись. Наприклад, приблизно з 1850–х рр., деякі подільські поміщики передають вихідцям з селянської верстви обов'язки прикажчиків, вартових, торгових агентів з перевезень. Попри те, що у досліджуваному відтинку суспільство не набуло класових ознак, деяким селянам вдається піднятись вверх соціальним ліфтом. Важливою умовою при цьому є модерні погляди власника. Втім, подібні прецеденти траплялись рідко, а сама процедура визволення мала складний характер.

Попри все, альтруїзм відносно кріпаків траплявся одиничними випадками. Влада нібито і опікувалась соціальною політикою відносно підданих, утворивши Приказ суспільного нагляду. У дійсності рівнем життя населення уряд фактично не цікавився, ставлячи в пріоритет відносини із великими землевласниками і територіальні загарбання.

Доказом незахищеності верстви слугують покарання за нездужання чи найменший непослух, фізичне насилля до летальних випадків, жорстоке поводження з дітьми, вагітними і літніми людьми. Разом із цим, санкції щодо поміщиків і виконувачів їх волі за нелюдське поводження відносно підданих несли фіктивний характер. Це міг бути поклик до каяття або банальне словесне попередження. Зрідка діловодство згадує за ув'язнення економів пана [8, арк. 1].

Ще драматичнішою в кріпосній системі постає доля жінки. Оплата праці селянки відставала від заробітку чоловіка: якщо день збору врожаю вартував 10 коп. в день, то для батрачки він становив 5–6 коп. [3, с. 95] При панських садибах М. Потоцького в Тульчині і Я. Якубовського в Липовці

існували гареми з місцевих дівчат [4, арк. 9]. Вразливим залишалось жіноцтво і в рівних шлюбах, адже розлучення засуджувалось громадою і допускалось лише в обмежених випадках [6, с. 62–72].

До теми гендерних проблем у творчості звертаються живописець М. Пимоненко, репрезентуючи працю трудівниць на поміщицьких ланах. Оспівує складне буття українки і Т. Шевченко. Зокрема, це відображено у поезіях «Катерина», «Мар'яна-черниця», «Наймичка», «Тополя» [9, с. 352].

Становище селянина погіршувало юридичне закріплення до панської садиби. Через зобов'язання особа не могла вирушити на заробітки чи до міста. Відсутність мобільності зосереджували людину лише на сільському господарстві, не допускаючи можливості розвитку та перспектив. Вказані фактори стали на заваді перетворення українців в націю. Саме міське середовище виступає джерелом творення державницької думки. Як приклад – Кременецький ліцей, що мав важливе значення у польському визвольному русі.

Правовий статус подолянина і кріпака на західноукраїнських землях відрізнявся. На Галичині, Буковині та Закарпатті кріпосне право скасовувалось ще у 1848 і 1853 рр. Хоча права селян мали урізаний характер, однак населення раніше здобуло змогу розвитку господарств, права на культурне і освітнє самовизначення, соціальну мобільність [7, с. 7–122]. Попри недостатню юридичну захищеність, положення селянства західноукраїнських земель склалось краще, аніж на Поділлі.

Підсумовуючи, у переддень селянської реформи правове становище подільського селянства перебувало на низькому рівні. Внаслідок кріпосного права і прив'язки до поміщицького маєтку піддані позбавлялись можливості самореалізації. Поліцейський режим держави Романових ґрунтувався на особистій несвободі та безвіллі пригнічених верств. Однак в той же час така політика і стала причиною відставання Російської імперії від передових держав, що продемонстрував провал у Кримській війні 1853–1856 рр.

Список використаних джерел

1. Kraszewski J.-I. Wspomnienia Polesia, Wołynia i Litwy. Paryż: Drukarnia J. Claye, 1860. 141 s. C. 175. URL: pbc.biaman.pl/dlibra/publication/29858/edition/28613/content.
2. Бовуа Д. Російська влада і польська шляхта в Україні. 1793–1830 рр. / Переклад з французької Зої Борисюк. Львів: Кальварія, 2007. 296 с.
3. Военно-статистическое обозрение Российской империи. Т. 10, ч. 2: Подольская губерния / сост. кап. Тверитинов. Санкт-Петербург: В тип. Департамента Генер. Штаба. 1849. 159 с. URL: irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0003355.
4. Державний архів Київської області. Ф. 2. Оп. 3. Спр. 6981.

5. Історія українського селянства: нариси: В 2 т. / відп. ред. В. А. Смолій ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2006. Т. 1. 631 с.
6. Слюсар Л. Еволюція шлюбу в Україні: XVII – початок XX сторіччя. *Демографічна та соціальна економіка*. 2011. № 2. С. 62–72.
7. Франко І. Я. Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині // Серія «Франко І. Я. Твори». У 50 т. Т. 47. Київ: Наук. думка, 1986. С. 7–122.
8. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 3127.
9. Шевченко Т. Г. Кобзар. Харків: Школа, 2007. 351 с.

Єлизавета Мінакова

ФІСКАЛЬНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ: ПОДАТКОВІ РЕФОРМИ ЯК МЕХАНІЗМ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Фіскальна стратегія є одним із ключових елементів економічної політики держави, оскільки забезпечує стале наповнення бюджету та сприяє економічному розвитку. В умовах трансформаційних змін та адаптації до європейських стандартів Україна продовжує вдосконалювати свою податкову систему, зокрема спрощену систему оподаткування (ССО), яка відіграє важливу роль у підтримці малого бізнесу. Спрощена система оподаткування була запроваджена як інструмент стимулювання підприємницької діяльності та зменшення адміністративного навантаження. Проте сучасні економічні виклики, зокрема значна частка тіньового сектору, зловживання можливостями ССО для оптимізації оподаткування та нерівні умови конкуренції між бізнесом різних категорій, вимагають її реформування. Запропоновані зміни передбачають поступове скорочення масштабів ССО, запровадження обов'язкової реєстрації платників у системі ПДВ, а також перегляд підходів до оподаткування юридичних осіб.

Метою податкових реформ є не лише підвищення прозорості та ефективності адміністрування податків, а й забезпечення рівних умов для всіх учасників ринку. Вдосконалення спрощеної системи оподаткування має відбуватися у комплексі із загальними фіскальними реформами, спрямованими на зниження дефіциту бюджету, стимулювання економічного зростання та гармонізацію податкового законодавства України з європейськими стандартами. Попри те, що основні принципи спрощеної системи оподаткування залишаються без суттєвих змін, кількість підприємців, які нею користуються, щороку зростає. Окрім впливу воєнного стану, таке зростання зумовлене двома ключовими факторами: зміною напрямів економічної діяльності бізнесу та

привабливістю спрощеної системи завдяки її доступності та меншому податковому навантаженню порівняно зі стандартною системою оподаткування. Найбільшу частку платників податків у 1-й і 2-й групах становлять представники роздрібної та оптової торгівлі, а також сфери ремонту автомобілів, які охоплюють близько двох третин учасників та обсягу їхнього обороту. У 3-й групі спостерігається зміщення у бік сектору професійних та ІТ-послуг (табл.1).

Таблиця 1

Дані щодо фізичних осіб-підприємців третьої групи спрощеної системи оподаткування, розподіл за галузями (%)*

Галузь	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Кількість (%)						
Переробна галузь	5	5	4	4	3	4
Торгівля (та ремонт автотранспорту)	17	16	15	13	11	12
Транспорт	10	10	10	10	8	10
Інформаційні та телекомунікаційні послуги	30	32	34	37	47	37
Нерухомість	6	6	6	6	5	6
Професійна, наукова та технічна діяльність	13	13	13	13	12	14
Адміністративні та допоміжні послуги	4	4	4	4	4	4
Інше	14	14	14	13	11	13
Оборот (%)						
Переробна галузь	7	6	6	5	3	4
Торгівля (та ремонт автотранспорту)	18	16	16	14	7	11
Транспорт	11	10	10	10	6	8
Інформаційні та телекомунікаційні послуги	27	32	34	36	66	52
Нерухомість	5	5	5	4	2	3
Професійна, наукова та технічна діяльність	13	13	13	14	8	10
Адміністративні та допоміжні послуги	5	5	4	4	2	3
Інше	15	14	13	13	6	9

* Джерело[1]

Спрощена система має тенденцію до автоматичного розширення, що водночас зберігає внутрішні суперечності та сприяє стратегічній поведінці платників податків. По-перше, з 2021 р. граничні суми доходу для платників єдиного податку індексуються відповідно до мінімальної заробітної плати, тоді як ліміт для обов’язкової реєстрації платником ПДВ залишається фіксованим. Це призводить до поступової втрати актуальності

офіційного порогу ПДВ у розмірі 1 мільйона гривень (27200 доларів США) як ефективного інструменту податкової політики.

Реформа передбачає впровадження наступних змін у порівнянні з чинною моделлю спрощеної системи оподаткування:

1. Протягом трирічного перехідного періоду ставки єдиного податку для юридичних осіб, які належать до третьої групи, поступово зростатимуть до рівня, еквівалентного стандартній ставці податку на прибуток підприємств (18 % від прибутку до оподаткування), визначеній Податковим кодексом України. Конкретні перехідні та остаточні розміри ставок у цей період підлягатимуть додатковому обговоренню та будуть закріплені у відповідних змінах до Податкового кодексу. Такий підхід спрямований на стимулювання юридичних осіб до поступового переходу на загальну систему оподаткування, враховуючи їхній фінансовий стан та господарські особливості. Після завершення перехідного періоду юридичним особам буде заборонено використовувати спрощену систему оподаткування

2. Друга та третя групи спрощеної системи оподаткування для фізичних осіб-підприємців будуть об’єднані в єдину категорію (далі – об’єднана друга група). Усі платники податків, що користуватимуться цією системою, сплачуватимуть податок за диференційованою шкалою ставок, яка залежатиме від обсягу отриманого доходу. Передбачено, що мінімальна ставка становитиме 3% для торговельної діяльності, а максимальна – 17% для окремих видів послуг, що сприятиме добровільному переходу підприємців на загальну систему оподаткування доходів. Впровадження диференційованих ставок для різних видів діяльності, включаючи сферу послуг, відбуватиметься поступово протягом трьох років, із попереднім обговоренням та закріпленням відповідних змін у Податковому кодексі України.

3. Перелік видів діяльності, дозволених для першої групи спрощеної системи оподаткування, буде переглянутий з метою скорочення за рахунок високомаржинальних напрямків бізнесу. Запроваджуватиметься новий підхід до оподаткування: фіксовану ставку податку буде скасовано, а оподаткування здійснюватиметься виключно на основі фактично отриманого доходу. У перехідний період передбачається застосування максимальних ставок єдиного податку, встановлених для відповідного виду діяльності. Після завершення цього періоду для платників, які не використовуватимуть РРО або ПРРО, діятимуть найвищі ставки податку.

Для платників об’єднаної другої групи спрощеної системи оподаткування обов’язковим стане використання реєстраторів розрахункових операцій (як класичних РРО, так і програмних ПРРО). Пороговий рівень реєстрації платником ПДВ 16 буде застосовуватися до всіх суб’єктів спрощеної системи оподаткування, що забезпечить обов’язкову реєстрацію платників першої та об’єднаної другої групи в

системі ПДВ у разі досягнення встановленого порогу. Для фермерських господарств, які продовжать використовувати четверту групу спрощеної системи оподаткування, база оподаткування буде розширена починаючи з року впровадження земельного оподаткування на основі масової оцінки землі. Для юридичних осіб, які займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, ставки єдиного податку поступово збільшуватимуться протягом трьох років, досягнувши рівня, еквівалентного загальній ставці податку на прибуток підприємств. Цей процес спрямований на поступовий перехід таких підприємств на загальну систему оподаткування, враховуючи їхній фінансовий стан і специфіку діяльності. Після завершення перехідного періоду юридичним особам буде заборонено залишатися на спрощеній системі оподаткування.

Буде скасовано винятки, що дозволяли здійснювати господарську діяльність без обов'язкового обліку та документального підтвердження походження товарів, які реалізуються. Ведення такого обліку стане обов'язковим для всіх платників податків незалежно від їхньої організаційно-правової форми чи виду діяльності, при цьому система обліку залишатиметься максимально спрощеною. Передумови для впровадження реформи**:** Державна податкова служба має реалізувати заходи, передбачені підрозділом щодо безпеки обробки даних та доступу до інформації про фінансові операції платників податків у банківських установах. Це включає реформування податкового адміністрування з акцентом на конфіденційність та захист даних у системах ДПС, зокрема шляхом переходу до аналітичної роботи із знеособленими масивами даних, включаючи інформацію, отриману від платників податків і податкових агентів. Запропоновані реформи включають поступове скорочення сфери застосування ССО, обов'язкову реєстрацію платників ПДВ, а також гармонізацію податкового навантаження для юридичних осіб. Очікується, що такі зміни сприятимуть зменшенню бюджетних втрат, підвищенню прозорості економічних операцій та стимулюванню підприємницької активності. Водночас податкові реформи повинні враховувати потреби бізнесу та забезпечувати баланс між фіскальним навантаженням і стимулами для економічного зростання. Ефективне впровадження змін потребує комплексного підходу, включаючи модернізацію податкової адміністрації, цифровізацію процесів та вдосконалення механізмів контролю за податковими платежами.

Список використаних джерел

1. Національна стратегія доходів до 2030 року. *Міністерство фінансів України.* URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf (дата звернення 17.02.2025).

Марія Моторна

РОЛЬ ВОЛОНТЕРСТВА У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Волонтерство є одним із важливих етапів професійного розвитку майбутніх соціальних працівників, адже воно допомагає не лише засвоїти теоретичні знання, а й набути практичних навичок роботи з різними соціальними групами. Досвід волонтерської діяльності сприяє формуванню відповідальності, емпатії, комунікативних здібностей, що є необхідними для успішної роботи у сфері соціальної допомоги. Залучення студентів до волонтерських ініціатив дозволяє їм не лише глибше зрозуміти специфіку майбутньої професії, а й розвинути власний потенціал. Водночас ефективність такої діяльності залежить від низки факторів, серед яких особисті якості волонтерів, їхня психологічна готовність, рівень підготовки та усвідомлення важливості своєї місії. Саме тому важливо дослідити, яким чином волонтерство впливає на професійне становлення студентів і які критерії є ключовими для відбору волонтерів у сфері соціальної роботи.

Волонтерська діяльність майбутніх соціальних працівників є важливим соціальним феноменом, який активно розвивається в сучасному українському суспільстві. Науковці все частіше досліджують цей напрям, прагнучи розкрити його вплив на професійне становлення студентів. Професія соціального працівника потребує не лише глибоких теоретичних знань, а й розвитку особистісних якостей, відповідного світогляду та практичних навичок. Саме тому волонтерська діяльність стає невід’ємною складовою професійної підготовки студентів, допомагаючи їм набути необхідного досвіду та сформувати професійні компетенції.

Участь у волонтерському русі дозволяє майбутнім соціальним працівникам безпосередньо долучатися до вирішення актуальних соціальних проблем, ініціювати та реалізовувати проєкти й програми, що спрямовані на підтримку вразливих груп населення. Студентські волонтерські об’єднання працюють у різних напрямах, зокрема в профілактичному, інформаційно-просвітницькому, рекреаційному, реабілітаційному, соціально-рекламному, соціально-побутовому, охоронно-захисному, діагностико-корекційному та фандрейзинговому.

Волонтерська діяльність у сфері соціальної роботи здійснюється як на професійному, так і на добровільному рівнях. В Україні цей рух активно поширюється серед студентської молоді, особливо у закладах вищої освіти, громадських організаціях та центрах соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді. Волонтери-студенти вже стали невід’ємною частиною соціальної роботи, роблячи вагомий внесок у допомогу тим, хто цього потребує.

У наукових дослідженнях, зокрема у працях О. Безпалько, Н. Заверико, Н. Комарової та А. Капської, розглянуто технології залучення молоді до волонтерської діяльності та їхню підготовку до роботи у соціальних службах. Ці дослідження акцентують увагу на важливості практичного досвіду, який здобувають студенти в процесі волонтерської діяльності, а також на механізмах ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників [9].

Волонтерська діяльність майбутніх соціальних працівників розглядається у працях І. Пінчук, С. Толстоухової, К. Шендеровського та інших дослідників. Студенти, які здобувають освіту в соціальній сфері, активно залучаються до волонтерських ініціатив, що реалізуються у закладах вищої освіти. Однак перед організаторами таких програм постає складне завдання – відбір відповідних кандидатів серед студентів. Це обумовлює необхідність визначення чітких критеріїв, за якими майбутні соціальні працівники можуть брати участь у волонтерській діяльності [2].

Ефективність роботи волонтера залежить від особистісних рис і професійних компетенцій, які дозволяють йому успішно виконувати соціальні завдання. До основних характеристик, якими повинен володіти волонтер, належить психологічна компетентність, яка включає не лише наукові знання, а й особистісні якості, що формують його індивідуальний стиль взаємодії з людьми. Важливо також, щоб волонтер мав сформовані цінності, серед яких гуманність, справедливість, повага до конфіденційності, чесність і безкорисливість. Соціальний працівник повинен уміти усвідомлено застосовувати власні навички спілкування, демонструвати відповідальність, дисциплінованість, справжню зацікавленість у допомозі тим, хто цього потребує. Не менш важливим є вміння будувати довірливі стосунки, прагнення допомагати іншим, а також здатність відстоювати власні межі, не дозволяючи маніпулювати собою [9].

Відбір волонтерів серед студентів має базуватися на їхньому рівні підготовки в галузі соціальної роботи, психології, педагогіки, а також на їхньому досвіді взаємодії з різними соціальними групами. Одним із ключових критеріїв є наявність попереднього досвіду роботи у волонтерських проєктах, спрямованих на підтримку осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах. Важливо також, щоб студент мав чітке особисте розуміння своєї мотивації, усвідомлював цілі волонтерської діяльності та був готовий до взаємодії з людьми різного віку, соціального статусу, релігійних переконань, особами з інвалідністю чи психічними розладами, ветеранами бойових дій тощо [1].

Дослідження Л. О. Кудрінської присвячені аналізу психологічної суті волонтерської діяльності. Авторка виокремлює її ключові складові: сутність волонтерства, суб’єкт діяльності, мету активності, результати роботи, умови та мотивацію волонтерської діяльності. У межах

полісистемного підходу, теорія неадаптивної активності особистості У. П. Кретова пропонує модель волонтерської діяльності, яка містить ресурсний компонент (особистісні характеристики, необхідні для залучення до волонтерства), смисловий компонент (відчуття значущості власного внеску у соціальну сферу) та зовнішній компонент (фактори, що стимулюють волонтерську активність) [3].

За результатами досліджень К. С. Носової, для ефективної волонтерської діяльності важливо не лише сформувати певні знання й уміння, а й розвинути психологічну готовність волонтера. Саме вона дозволяє правильно застосовувати набуті компетенції, швидко адаптуватися до змін, коригувати свою поведінку відповідно до ситуації. Науковці виокремлюють кілька складових психологічної готовності: когнітивну (знання про специфіку соціальної роботи), мотиваційну (внутрішня зацікавленість у допомозі), комунікативну (вміння взаємодіяти з різними соціальними групами), особистісну (відповідальність, стресостійкість, емпатійність) і виконавчу (організованість, дисциплінованість) [5].

Таким чином, відбір студентів-волонтерів має базуватися не лише на їхній академічній успішності, а й на аналізі їхньої особистісної готовності до соціальної роботи. Важливими критеріями є рівень знань, практичний досвід у сфері волонтерства, усвідомлення особистої мотивації та наявність позитивних рекомендацій від викладачів, соціальних працівників і психологів.

Ще одним важливим критерієм відбору волонтерів є наявність практичного досвіду в ролі помічника психолога, а також документального підтвердження участі у професійних заходах, таких як тренінги, семінари, конференції, робота у волонтерських центрах та психологічних службах закладів вищої освіти. Це свідчить про готовність студента до професійної діяльності та його зацікавленість у практичному застосуванні отриманих знань [8].

Крім того, необхідно враховувати рівень інтелектуального розвитку волонтера, адже високі когнітивні здібності сприяють швидкому освоєнню нової інформації, ефективному аналізу соціальних ситуацій та прийняттю зважених рішень. Стан здоров’я також відіграє ключову роль, адже волонтерська діяльність вимагає не лише емоційної стійкості, а й фізичної витривалості. Окрім цього, важливими є моральні принципи, сформований світогляд, знання про етичні аспекти соціальної роботи, а також усвідомлення труднощів, які можуть виникати у процесі волонтерської діяльності [1].

Таким чином, студентська молодь, яка бере участь у волонтерській діяльності, перебуває на етапі формування власного світогляду, тому важливо створювати умови для розвитку її професійних і особистісних якостей. Волонтерська діяльність сприяє самореалізації студентів,

допомагає їм розвинути громадянську активність, відповідальність, самостійність, віру у власні сили, здатність ухвалювати усвідомлені рішення та формувати власну життєву позицію.

Досягти цього можна завдяки систематичному впливу соціального середовища на мислення студентів, що сприятиме їхньому самопізнанню, рефлексії, усвідомленню власних можливостей, підвищенню рівня самооцінки, саморозвитку та професійного вдосконалення. Створення сприятливих умов для активного включення студентів у волонтерську діяльність дозволить не лише сформувати компетентних майбутніх соціальних працівників, а й сприятиме підвищенню ефективності соціальної допомоги в суспільстві загалом.

Отже, волонтерська діяльність відіграє важливу роль у формуванні професійних компетенцій майбутніх соціальних працівників, адже вона сприяє розвитку особистісних якостей, необхідних для ефективної взаємодії з людьми, та надає можливість отримати практичний досвід роботи у соціальній сфері. Завдяки волонтерству студенти навчаються приймати відповідальні рішення, працювати в команді, адаптуватися до різних ситуацій і знаходити індивідуальний підхід до кожного, хто потребує допомоги. Важливим є також відбір волонтерів на основі їхньої підготовки, мотивації та психологічної готовності, що впливає на якість виконання завдань у соціальній роботі.

Список використаних джерел

1. Бондаренко З. П. До питання про менеджмент та супервізію волонтерської роботи. *Соціальна педагогіка: теорія та практика.* 2012. 213. № 2. С. 43–53.
2. Голуб В. Л. Ключові поняття та категорії державного управління у сфері волонтерської діяльності. *Вісник Національної академії державного упраєління при Президентові України.* Київ. 2014. № 1. С. 25–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2014_1_6
3. Кулініч Д. Волонтерство як феномен небайдужого суспільства. *Бібліосвіт : інформаційний вісник.* 2014. № 4 (52). С. 16-21.
4. Лазос Г. П., Кісарчук Г. П. Діагностика негативних емоційних станів психологів, що працюють з травмованими військовослужбовцями. Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології : монографія / за заг. ред. В. П. Садкового, О. В. Тимченка; НУЦЗУ. Харків: ФОП Мезіна В. В., 2017. С. 312–334.
5. Лях Т. Л. Напрямки соціально-педагогічної діяльності студентських волонтерських груп. Соціальна робота і сучасність: теорія та практика. Київ, Сімферополь : Універсум, 2010. С. 332–333.
6. Романюк К. О. Особливості діяльності лідера в управлінні волонтерської діяльності. *Проблеми особистості в сучасній науці:*

результати та перспективи дослідження : Матеріали XIX Міжнародної конференції молодих науковців. 2017. С. 238–241.
7. Сірко В. С. Принципи волонтерської діяльності в Україні. *Організаційно-управлінські, економічні психолого-педагогічні аспекти забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ) :* матеріали Всеукраїнської, наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 17 березня 2017 р.). Черкаси, 2017. С. 57–58.
8. Трубнікова О. А. Соціально-психологічні чинники розвитку волонтерства у локальній спільноті : автореф дис.... канд. психол. наук : 19.00.05 / Трубнікова Ольга Андріївна ; Київ, нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2011. 19 с.
9. Школа волонтерів: навч. посіб. За загред. Г. С. Скитьової [Авторський колектив: Брик Я. А., Говорун Н. В., Дементьєв В. В., Лащук О. М., Мельник О. В., Потій О. В., Скитьова Г. С., Тищенко М. П.] Київ: 2016, 166 с. URL: http://poruch.ua/wpcontent/uploads/2016/10/Posibnik.pdf

Тетяна Мурзак

НОВІТНЄ МИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПОТРЕБА СЬОГОДЕННЯ

Для підготовки новітнього покоління молоді до самостійного життя в демократичній державі необхідним є розвиток у кожної особистості новітнього типу мислення. Ще у минулому столітті М. Лімпан визначає новітній тип мислення як «вміння застосовувати набуті знання правильно та продуктивно, яке породжується проблемними ситуаціями і яке є критичним, як процес самостійного прийняття рішень, за які особистість готова нести відповідальність [5]. Крім того М. Лімпан виділив його найхарактернішу особливість – самостійність, найголовнішу складову – навички; основний чинник виникнення – проблемна ситуація.

Ряд науковців підтримують цю думку, вказуючи на те, що новітній тип мислення (критичне мислення) є самостійним мисленням, початком якого має бути постановка питання і з’ясування проблеми, яку потрібно розв’язати [2]. Адже мислення набуває критичності тоді, коли нові, уже проаналізовані та зрозумілі ідеї перевіряються та оцінюються на достовірність, після чого лише застосовуються в практичній діяльності. Разом з тим, особистість повинна свідомо оцінювати здатність своєї розумової діяльності, постійно самовдосконалюватись (вдосконалювати свої розумові можливості), що зумовлене особливостями інформативності всього світу.

Узагальнення напрацювань науковців і дослідників новітнього типу мислення дозволило показати принципи, які слід використовувати при

його розвитку, що забезпечить ефективність життєдіяльності особистості [1–4]:

Принцип рівності всіх учасників освітнього процесу ґрунтується на засадах педагогіки партнерства, що передбачає гуманістичний підхід у навчанні, де учні, як і педагоги, можуть вільно висловлювати власну думку; даний підхід передбачає повагу до кожної особистості, право вибору, діалог. Принцип відкритого зворотного зв'язку передбачає вільне висловлення учасниками освітнього процесу своїх думок, ідей чи, навпаки, заперечень; таким чином учні навчаються не боятися висловлювати власну думку, аналізувати думку інших, виправляти власні хибні твердження, знаходити правильні рішення проблем. Принцип довіри між учасниками освітнього процесу – це продуктивна комунікація, в якій немає місця ієрархічним схемам, тобто немає поділу на головних (вчитель) та другорядних (учні); учитель є для учня другом та наставником, який допомагає та підтримує. Принцип активності полягає в тому, що кожен учень повинен брати активну участь в освітньому процесі, долучатися до активного спілкування на уроках задля досягнення поставлених цілей. Принцип дослідження є невід'ємною частиною освітнього процесу, адже перш ніж знайти відповідь на проблемне питання, його варто всебічно дослідити і лише потім зробити висновки. Принцип експериментування передбачає активний пошук учнями шляхів вирішення поставлених задач та знаходження нових ідей; даний принцип виступає, як рушійна сила до розвитку творчості та ініціативи особистості.

О. Пометун, І. Сущенко характеризують сформованість критичного (новітнього) мислення учнів за такими ознаками:

Власна впевнена позиція; опір навіюванням, що включає навички виявляти помилкові судження інших; здатність відстоювати та доводити власну позицію; прагнення зрозуміти цілі та мотиви тих чи інших тверджень суджень, висновків. Самостійне, незалежне мислення, що містить наявність самостійних, індивідуальних думок при осягненні навчальної та будь-якої іншої інформації; активність у висловлюваннях щодо питань та проблем, які постають на уроках; впевненість у собі, відсутність страху. Виявлення та визнання власних помилок, хибних рішень, тобто, критичність до самого себе, що включає бачення неточностей у власних діях. Спрямованість мислення на прагнення до пошуку варіантів вирішення навчальних завдань, що передбачає наявність сумнівів, висновків у освітньому процесі; бажання самостійно знаходити правильність тих чи інших суджень; прагнення доповнювати своїми ідеями варіанти вирішення навчальних завдань. Здатність до комунікації, вміння співпрацювати в діалозі, що включає намагатися висловлюючи свої думки та пропозиції, підкріплювати їх аргументами; поважати думки та пропозиції партнерів; співпрацювати задля досягнення кращого результату [4].

Отже, практика розвитку новітнього типу мислення особистості передбачає впровадження процесу самостійного дослідження, активної пізнавальної діяльності, застосування нових ідеї, вільне висловлювання власних думок.

Список використаних джерел

1. Вайнштейн М. Критичне мислення як основа демократичного навчання. *Рідна школа.* 2001. № 4. С. 49–52.
2. Клаустер. Д. Що таке критичне мислення? Київ: Основа, 2022.165 с.
3. Козира В.М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навчально-методичний посібник для вчителів. Тернопіль: ТОКІППО, 2017. 60 с.
4. Пометун О.І., Сущенко І.М. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів: посібник для вчителів. Київ: «Плеяди», 2017. 96 с.
5. Lipman M. Thinking in education. Cambridge: Cambridge university press, 1991. 188 p.

Лінда Намазалиєва

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМПАНІЙ ШЛЯХОМ МОДЕРНІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

В Україні розвиток реінжинірингу бізнес-процесів зумовлений прагненням значно підвищити ефективність ринкової діяльності, залучити нові ідеї та подолати кризові явища. Сьогодні стратегічним пріоритетом кожної вітчизняної організації є модернізація та суттєве підвищення ефективності бізнесу. Це досягається шляхом реалізації комплексної програми реінжинірингу, яка включає оптимізацію ключових бізнес-процесів та впровадження сучасних інформаційних технологій, спрямованих на забезпечення сталого економічного розвитку країни.

Реінжиніринг – це глибокий аналіз і радикальна реструктуризація бізнес-процесів, спрямована на досягнення значного поліпшення ключових показників діяльності компанії, таких як якість, витрати, час виконання замовлень і рівень обслуговування [1].

До основних характеристик реінжинірингу відносять:

- глибокий аналіз і переосмислення діяльності компаній;
- радикальні зміни у бізнес-процесах;
- значне підвищення ефективності роботи;
- оптимізація внутрішніх бізнес-процесів, спрямованих на створення продуктів. Основна мета кожного процесу – надати споживачеві продукт або послугу, які повністю відповідають його вимогам щодо якості, ціни та сервісу.

Сучасний бізнес все частіше визнає необхідність реінжинірингу як засобу підвищення продуктивності та загальної конкурентоспроможності.

Основні чинники, що зумовлюють потребу у реінжинірингу:

- необхідність представити діяльність компанії інвесторам відповідно до міжнародних стандартів опису бізнес-процесів;
- підготовка компанії до сертифікації якості ISO;
- розширення компанії за рахунок створення нових бізнес-напрямків або підрозділів [2].

Переваги реінжинірингу:

- чітка організація та визначення ефективності роботи кожного співробітника;
- детальний опис діяльності всіх структурних підрозділів компанії;
- спрощена автоматизація, комп'ютеризація та інформатизація системи управління;
- оптимізація штатного розкладу та встановлення чітких кваліфікаційних вимог;
- відповідність стандартам якості ISO;
- гнучкість у формуванні організаційних структур і свобода вибору управлінських рішень;
- відкритість бізнес-процесів і спрощення механізмів планування та бюджетування.

Реінжиніринг необхідний у випадках:

- глибокої організаційної кризи;
- коли компанія стикається з серйозними проблемами, такими як неконкурентоспроможні витрати, низький попит на продукцію, погіршення управління та втрата традиційних постачальників сировини;
- потенційні загрози для майбутнього розвитку.

Після впровадження реінжинірингу компанія змінює підхід до управління, переглядаючи та модернізуючи наявні методи. Це дає змогу компанії діяти по-новому, орієнтуючись на більш ефективні рішення. Одне з головних завдань реінжинірингу - позбутися непотрібних процесів, які не приносять бажаного результату. Головна мета - підвищити ефективність компанії. Аналізуючи потреби ринку та вдосконалюючи внутрішні процеси, компанія орієнтується на підвищення якості обслуговування клієнтів, що безпосередньо впливає на її становище на ринку. Однак усі зміни мають здійснюватися виважено, відповідно до чітко розробленого плану дій, щоб у процесі перетворень не втратити головну стратегічну мету [3].

Важливим є вміння розрізняти реінжиніринг бізнес-процесів та їх регулярне удосконалення (табл. 1).

Таблиця 1

Оптимізація та модернізація бізнес-процесів

Характеристика	Регулярне вдосконалення	Реінжиніринг
Масштаб змін	Поступове зростання	Кардинальні зміни
Підхід до змін	Оптимізація наявного процесу	Створення з нуля («чистий аркуш»)
Частота впровадження	Безперервно або поетапно	Одноразово
Тривалість процесу	Короткострокова	Довгострокова (до 12 місяців)
Напрям змін	Від нижчих рівнів до вищих	Від керівництва вниз
Охоплення	Локальні покращення у межах функцій	Всеохоплюючі зміни між функціями
Рівень ризику	Помірний	Високий
Основний метод	Управління змінами	Стратегічне управління
Тип трансформації	Культурні зміни	Глибинні зміни в культурі та структурі

Основними факторами, що зумовлюють необхідність реінжинірингу, є економічні проблеми, посилення конкуренції, необхідність відповідати міжнародним стандартам і швидко адаптуватися до змін у бізнес-середовищі. Його застосування дає змогу не тільки уникнути кризових явищ, а й створити додаткові конкурентні переваги за рахунок забезпечення гнучкості, інноваційності та ефективності організації.

Таким чином, реінжиніринг є важливим кроком на шляху до сталого розвитку компаній, зміцнення їхніх позицій на ринку та досягнення лідерських позицій в умовах жорсткої конкуренції.

Список використаних джерел

1. Демиденко В. О. Управління бізнес-процесами як складова процесного підходу до управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4517
2. Korniienko Tetiana. Organizational and economic mechanism for reengineering business processes of industrial enterprises. *Transformation of the economic system in the context of information technology challenges* : Collective monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. P. 178–204. URL: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-437-5-10
3. Корнієнко Т. О., Вінницька О. А., Чвертко Л. А. Аналіз фінансової складової економічної безпеки підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки».* 2022. № 2. С. 173−178. URL: https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-2-7920

Ігор Ніколіч

СУЧАСНИЙ СТАН ТЕРМІНОТВОРЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Розвиток новітньої української термінології тісно пов'язаний із характером сучасної науки. Приблизно з середини XX століття темпи її розвитку такі, що кількість опублікованих у наукових виданнях світу статей, наприклад, подвоюється кожні 12-15 років. Це означає, що для опрацювання нових публікацій навіть у вузькій галузі необхідні доведені до автоматизму навички перекодування наукової інформації зі світових мов, зокрема англійської, на українську [1].

На відміну від художнього стилю, у науці на перше місце виходить не форма повідомлення, а його зміст. Тому мова сучасної науки все більше виявляє тенденцію до творення універсальних форм вираження. Проте практика доводить, що найкраще людина сприймає інформацію і творить нові знання засобами рідної мови. Звідси і сучасні проблеми використання в науковому стилі тих мовних засобів української мови, які зберігають національну своєрідність мови і водночас є важливими текстотворчими одиницями сучасного наукового тексту [3].

Процес термінотворення створює та адаптує терміни у різних сферах науки і техніки. Цей процес є невід'ємною частиною мовної еволюції та відповідає потребам суспільства у точній та уніфікованій комунікації. Процес термінотворення не є статичним – він постійно змінюється під впливом різних чинників. Динаміка розвитку термінології залежить від науково-технічного прогресу, міжмовної взаємодії, інформаційних технологій, стандартизації та суспільно-культурних змін. Розвиток науки і технологій призводить до появи нових понять і явищ, що потребують найменування. Наприклад, в останні десятиліття виникли нові терміни, пов'язані з космонавтикою, штучним інтелектом, біотехнологіями та екологією: «нанотехнології» «генна інженерія» «квантові комп'ютери» «екологічна стійкість». Нові відкриття також можуть уточнювати або змінювати значення вже існуючих термінів, наприклад, термін «планета» переглядався у зв'язку зі зміною критеріїв астрономічної класифікації.

Глобалізаційні процеси сприяють активному обміну термінологією між мовами. Це відбувається через: *запозичення* (особливо з англійської, яка стала мовою науки, технологій та бізнесу: «стартап», «блокчейн», «смартфон»), *калькування* (переклад іншомовних термінів): «штучний інтелект» (з англ. Artificial Intelligence), *адаптацію запозичень* (фонетичну чи морфологічну зміну слів): «маркетинг» від англ. Marketing , «меседж» від англ. message. Також різні країни можуть виробляти власні аналоги іноземних термінів. Наприклад, у Франції активно використовують замінники англіцизмів (замість «e-mail» – «courriel»), а в Україні

пропонуються адаптовані варіанти на кшталт «праматір» замість «праматерія».

Ще одним чинником для розвитку термінотворення є стандартизація термінів яка відбувається на національному та міжнародному рівнях і спрямована на уніфікацію термінологічних систем. **На міжнародному рівні** працюють такі організації, як **ISO (Міжнародна організація зі стандартизації), Міжнародна електротехнічна комісія (IEC), ВООЗ (Всесвітня організація охорони здоров'я)**, що регулюють термінологію у відповідних сферах. **В Україні** діє система ДСТУ (Державних стандартів України), що забезпечує стандартизацію в різних галузях науки, техніки, економіки.

Вплив інформаційних технологій суттєво прискорює термінотворення. Це відбувається через швидке поширення в Інтернеті, адже поняття на зразок «метавсесвіт», «біткоїн», «стрімінг» стали відомими завдяки цифровому середовищу. Розвиток штучного інтелекту і машинного перекладу також посприяв адаптації термінів різними мовами, хоча іноді це створює проблеми з точністю і відповідністю. На фоні цього почали створюватись автоматизовані термінологічні бази, наприклад, Європейська термінологічна база **IATE** містить офіційно затверджені терміни для перекладачів.

Дуже часто терміни можуть змінюватись під впливом політичних рішень або соціальних тенденцій, відбулися зміни назв професій та посад для гендерної нейтральності («бортпровідник» замість «стюардеса»). Після отримання незалежності Україна змінила деякі терміни, що були пов'язані з радянським минулим, наприклад, «міліція» змінилась на «поліцію». Змінилось ставлення до певних понять, наприклад, у сфері медицині постійно відбувається перегляд термінів, які можуть мати стигматизуючий характер внаслідок цього з'являються нові терміни.

Також варто визначити перспективи розвитку термінотворення. Сучасні галузі науки і техніки активно продукують нові терміни, що відображають останні досягнення науки. Такі галузі як штучний інтелект, комп'ютерні науки, біотехнології, енергетика та екологія активно розвиваються і створюють нові терміносистеми. Англійська мова залишається домінуючою мовою наукової та технічної комунікації, що зумовлює кілька тенденцій: зростання кількості запозичень, проблеми адаптації, боротьба за збереження національної термінології. Майбутнє термінотворення залежатиме від технологічного прогресу, мовної політики та соціальних змін. Головними викликами залишаються баланс між запозиченнями та національною термінологією, стандартизація, інтеграція нових понять і адаптація термінів до потреб суспільства [3].

Як висновок можна сказати, що динаміка термінотворення залежить від багатьох взаємопов'язаних факторів. Науковий прогрес породжує нові терміни, глобалізація сприяє міжмовній взаємодії, стандартизація

впорядковує терміносистему, а інформаційні технології пришвидшують поширення термінів. Разом ці процеси формують сучасну термінологію, роблячи її гнучкою, точною та придатною для ефективного спілкування.

Список використаних джерел

1. Дьолог О. С. Сучасне українське термінотворення:традиції та новаторство. *Актуальні наукові дослідження у сучасному світі.* 2018. № 2(34), ч. 5. С. 16–21.
2. Кислюк Л. П. Нові англійські запозичення і термінологія. *Українська термінологія.* 2006. С. 229–236.
3. Мазурик Д. Українська неологічна традиція. *Вісник Львівського університету.* № 34. Ч. 1. Львів, 2004. С. 219–225.

Ірина Нохріна

ТЕХНОЛОГІЯ Е-ПОРТФОЛІО ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ФІКСАЦІЇ ОСВІТНІХ І СОЦІАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

В умовах сучасної системи вищої освіти особливої актуальності набуває проблема формування та оцінювання професійних компетентностей студентів. Важливим інструментом, що дозволяє ефективно вирішувати це завдання, є технологія електронного портфоліо (е-портфоліо). Цей метод не лише забезпечує систематичне накопичення та аналіз досягнень студентів, але й сприяє розвитку їхнього рефлексивного мислення, самосвідомості та професійної ідентичності. Е-портфоліо виступає як багатофункціональний інструмент, що поєднує в собі можливості для самопрезентації, оцінювання компетентностей та стимулювання особистісного розвитку. Особлива цінність даної технології полягає в тому, що вона дозволяє студентам не лише фіксувати свої освітні та соціальні досягнення, але й усвідомлювати траєкторію власного професійного зростання, що є критично важливим для їхньої майбутньої конкурентоспроможності на ринку праці.

Портфоліо як метод навчання та оцінювання з’явилося в освіті в середині XX століття. Спочатку цей метод використовувався переважно в мистецьких та дизайнерських школах для демонстрації робіт студентів. З часом, завдяки своїй гнучкості та ефективності, портфоліо стало популярним у різних освітніх закладах. Сьогодні його використовують у багатьох країнах світу як інструмент для оцінювання досягнень студентів та їх професійного розвитку [2].

Дослідники А. Терещук та О. Абрамова визначають портфоліо як цілеспрямований і взаємопов’язаний процес, у рамках якого студенти виконують самостійні завдання, обираючи оптимальні або найкращі

результати своєї проєктної діяльності для подальшої презентації та оцінювання. Портфоліо також виступає як набір матеріалів, що ілюструють систему діяльності та досягнення у вирішенні актуальних завдань [3].

Технологія Е-портфоліо орієнтована на особистісно-центрований підхід у навчанні, який передбачає не лише засвоєння знань, навичок та компетентностей, але й постійний розвиток механізмів самоорганізації, самореалізації майбутнього спеціаліста, а також удосконалення його пізнавальних здібностей. Портфоліо – це систематизований збір робіт та досягнень студента, який відображає його розвиток, навички та знання у певній галузі. Портфоліо виконує роль координатора навчально-дослідницької діяльності студента, технології та місця зберігання матеріалів, проведення аналізу інформації, а також інструмента для самооцінки, рефлексії й саморозвитку. Для викладача портфоліо може слугувати засобом зворотнього зв'язку зі студентом і водночас є інструментом для оцінювання його досягнень.

Л. Павленко та М. Павленко зазначають, що рівень освоєння студентом певної діяльності та досягнуті результати дозволяють ідентифікувати і оцінити ступінь сформованості його компетенцій. У цьому контексті серед основних завдань використання портфоліо студента як інструменту для виявлення та оцінювання його компетенцій можна виділити моніторинг розвитку навчальної, проєктної, дослідницької та інших видів діяльності студента; моніторинг розвитку загальнокультурних і професійних компетенцій; а також стимулювання освітньої активності студента [1].

Основні аспекти портфоліо в формуванні соціальної успішності студентів включають розвиток рефлексивного мислення, яке допомагає аналізувати досягнення та формувати нові цілі; самопрезентацію, що дозволяє ефективно демонструвати свої навички та професійну ідентичність; підвищення мотивації та відповідальності, оскільки створення портфоліо стимулює активну участь у навчальному процесі та позанавчальній діяльності, а також соціальну інтеграцію, завдяки якій студенти можуть продемонструвати свою активність у різних сферах життя, що сприяє формуванню соціального успіху та налагодженню соціальних зв'язків.

Практичні аспекти впровадження методу портфоліо охоплюють взаємопов'язаний процес, що починається з ретельної підготовки та планування, де визначаються цілі та завдання, продовжується систематичним збором і структуруванням матеріалів (робіт, проєктів, сертифікатів), включає обов'язкову регулярну рефлексію та самооцінку студентами власних досягнень з допомогою викладачів, і завершується презентацією портфоліо у вигляді звіту, мультимедійної презентації чи веб-ресурсу, що дозволяє студентам продемонструвати свій професійний

розвиток і досягнення перед викладачами, одногрупниками або потенційними роботодавцями, формуючи таким чином цілісний інструмент професійного становлення та оцінювання компетентностей. Після розгляду зазначених практичних аспектів доцільно проаналізувати виклики та переваги використання методу портфоліо, оскільки вони можуть суттєво вплинути на успішність реалізації даного підходу в освітньому процесі (табл.1).

Таблиця 1

Виклики та переваги використання методу портфоліо

(Джерело: автором складено самостійно)

Виклики	Переваги
Час та ресурси. Створення та підтримка портфоліо потребує значних зусиль та часу як з боку студентів, так і викладачів	**Розвиток цифрових технологій**. Сучасні технології дозволяють створювати інтерактивні та мультимедійні портфоліо, що робить процес більш цікавим та ефективним.
Суб'єктивність оцінювання. Оцінювання портфоліо може бути суб'єктивним, тому важливо розробити чіткі критерії та стандарти оцінки.	**Інтеграція у навчальний процес**. Метод портфоліо можна інтегрувати у різні аспекти навчального процесу, що сприяє більш комплексному оцінюванню та розвитку студентів.
Технічні навички. Деякі студенти можуть стикатися з труднощами у використанні цифрових технологій для створення електронного портфоліо.	**Підвищення конкурентоспроможності.** Використання портфоліо допомагає студентам стати більш конкурентоспроможними на ринку праці, оскільки вони можуть демонструвати свої досягнення та навички потенційним роботодавцям.

З урахуванням викликів і перспектив, виділимо головні компоненти, які повинні бути включені в структуру портфоліо здобувача вищої освіти. Портфоліо здобувача вищої освіти має три основні компоненти: презентаційний, змістовий та оцінний. Презентаційний компонент включає титульну сторінку з інформацією про заклад вищої освіти, факультет, групу, особисті дані студента та період формування портфоліо. Зміст портфоліо містить перелік усіх виконаних студентом робіт, таких як проєкти, дослідження та наукові роботи. Змістовий компонент охоплює навчальну, соціальну та навчально-дослідницьку діяльність, проєкти з практичними результатами, наукові статті та іншу професійну активність. Оцінний компонент включає зовнішню оцінку досягнень студента (сертифікати, дипломи) та внутрішню оцінку, що складається з самооцінки та аналізу результатів діяльності. З огляду на сучасні інформаційні технології, реалізація портфоліо в електронному форматі є найбільш доцільною.

Отже, технологія портфоліо є потужним інструментом у формуванні соціальної успішності студентів. Він сприяє розвитку рефлексивного мислення, самосвідомості, навичок самопрезентації та професійної ідентичності. Створення портфоліо стимулює студентів до активної участі у навчальному процесі, підвищує їх мотивацію та відповідальність, а також сприяє соціальній інтеграції та побудові соціального капіталу. Використання методу портфоліо в сучасній освіті дозволяє забезпечити більш комплексний підхід до оцінювання та розвитку студентів, готуючи їх до успішної інтеграції у професійне середовище та суспільство.

Список використаних джерел

1. Павленко Л., Павленко М. Портфоліо, як засіб фіксації та накопичення освітніх досягнень студента. *Scientific papers of Berdiansk State Pedagogical University Series Pedagogical sciences.* 2019. Т. 2. С. 251–259. URL: https://doi.org/10.31494/2412-9208-2019-1-2-251-259.
2. Пригодій А. В., Клименок І. В. Портфоліо студента як альтернативний спосіб узагальнення та представлення навчальних досягнень учнів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* 2012. № 97. С. 124–126.
3. Терещук А. І., Абрамова О. В. Використання навчальної технології портфоліо у процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації проєктної діяльності учнів. *Наукові записки [Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки.* 2020. № 79. С. 74–78.

Максим Оверчук

ПСИХОЛОГІЧНА ЗРІЛІСТЬ КЕРІВНИКА ЯК ОДНА З КЛЮЧОВИХ ГАРАНТІЙ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Бути керівником – це завжди складний та відповідальний процес. Керівник – головна людина на підприємстві чи в установі, від якої залежить успішність, продуктивність, надійність та безпека організації. І хоча, зазвичай, лідерські риси є вродженими, вправним управлінцем абсолютно реально стати після тривалої роботи над собою, тобто це те, що можна розвивати. Деякі люди справді мають природні задатки до лідерства. Такі, наприклад, як впевненість, харизма та вміння швидко приймати рішення. Однак ефективний лідер – це не лише про вроджені здібності, а й про постійний розвиток та досвід.

Таким чином, лідерство – це поєднання природних здібностей і цілеспрямованої роботи над собою. Якщо людина хоче стати хорошим керівником, вона може цьому навчитися.

Керівник – це не просто людина, у розпорядженні якої є підлеглі, і не просто працівник, котрий отримує вищу зарплатню. Робота хорошого очільника оплачується вище саме через те, що він має особливі якості, завдяки яким здатен виконувати роботу, що є, в якомусь розумінні, непосильною для інших.

Ідеальний керівник – це той, хто вирішує що робити, як робити й несе за це відповідальність. Це людина, що за будь-яких обставин залишається стабільною в очах підлеглих і помічників. Якщо очільник починає діяти під впливом емоцій чи настрою, постійно змінює в роботі пріоритети й методики, рано чи пізно замість узгодженості дій у колективі виникне хаос [1].

Основне завдання будь-якого очільника – досягати ефективних результатів роботи. А для цього в нього має бути чітке розуміння, якими методами це можна зробити, а також здатність впливати на підлеглих, спонукати їх до виконання потрібних дій.

Нині лідерство як складний соціально-психологічний процес групового розвитку диференціюється за різними ознаками [2]. Зокрема, виділяють такі якості, що характеризують успішного керівника:

- вміння брати відповідальність (це є надважливим, і це не навичка командування);
- створення командної роботи (часто саме це завдання є передовим для керівників – організовувати мозкові штурми, спільні рішення задач, давати співробітникам приймати рішення та бути ініціативними);
- вміння правильно делегувати частину робочих процесів (керівник повинен визначити, хто з його співробітників із чим найкраще впорається);
- правильно, чітко і зрозуміло ставити завдання та цілі (чим простіше сформульовано завдання, тим більший шанс його успішного виконання);
- стресостійкість (емоції керівника залишаються лише з ним, особливо коли це стосується екстренних ситуацій);
- професійні навички на найвищому рівні (важливим фактором є саморозвиток та постійне професійне зростання);
- людяність (нічого ціннішого як людина в цьому світі нема, тому навіть у професійному середовищі важливо залишатися людяними);
- бути на одному рівні зі співробітниками (вміти визнати свою неправоту, при потребі йти на поступки, а інколи й грати на інших умовах, щоб не зазнати неповаги підлеглих і не занапастити свій авторитет, який потім важко відновити);
- стати прикладом для наслідування (залякування та авторитет владою – така тактика ніколи не спрацює, тому її одразу бажано позбутись. Найпростіший спосіб – бути прикладом для своїх співробітників, бо коли

люди бачать навколо себе дисципліну та порядок, то й самі на підсвідомому рівні хочуть відповідати);

- баланс між особистісними характеристиками (кожна людина має хороші й погані сторони, але в роботі дуже важливо тримати між ними гармонію; якщо триматись золотої середини, то все точно вийде).

Стати добрим керівником набагато складніше, ніж просто обійняти високу посаду. Разом із владою приходить і велика відповідальність. Розвиватися, бути кращим і залишатися людяним – це лише мала частина завдання справжнього лідера [3].

В різні часи науковцями розглядались теорії та робились спроби визначити фізичні, розумові та індивідуальні риси типових лідерів. І хоча вченим не вдалося сформулювати повного набору якостей, якими повинні володіти ефективні керівники, все ж встановлено, що деякі якості є обов'язковими для лідера:

- високі розумові здібності;
- широкі громадські інтереси;
- психологічна зрілість.

Якщо з першими двома пунктами все більш-менш зрозуміло, то на третьому варто зупинитись дещо детальніше.

Психологічна зрілість – це не просто особистісна якість, а стратегічний фактор, який визначає ефективність функціонування установи. Коли керівник і колектив володіють цією якістю, організація стає більш стійкою, продуктивною та успішною. Адже успіх будь-якої установи залежить не лише від фінансових чи матеріальних ресурсів, а й від психологічного клімату всередині організації. Важливу роль у цьому відіграє **психологічна зрілість** як керівника, так і колективу. Вона сприяє здоровій атмосфері, продуктивній роботі й ефективному управлінню.

Також варто зауважити, що психологічна зрілість не залежить від віку – вона формується через досвід, саморефлексію, здатність ухвалювати зважені рішення та емоційну стабільність. Тобто **це не питання прожитих літ, а питання особистісного розвитку** – успішним керівником буде той, хто вміє контролювати емоції, приймати відповідальні рішення та працювати з людьми, незалежно від того, скільки йому років.

Молодий керівник володіє більш **гнучким мисленням,** швидко адаптується до змін, більш відкритий до нових ідей; водночас, керівник з досвідом може краще та ефективніше підійти до вирішення проблемних питань, виходячи зі свого трудового і життєвого досвіду та завдяки сформованим соціальним зв'язкам. Тобто кожен тип керівника має свої сильні та слабкі сторони.

Так, **зрілий керівник, зазвичай:**

- має **емоційний інтелект** – розуміє емоції свої та підлеглих;
- не боїться **відповідальності** та визнає помилки;

- вміє працювати з командою, не керуючись авторитарними методами;
- орієнтується на **навчання та розвиток**, а не на статус.

В той же час психологічно незрілий керівник:

- **м**оже бути **жорстким та неприйнятним до нових ідей;**
- **с**пирається на **авторитаризм**, замість делегування та довіри;
- не визнає власних помилок, звинувачує інших;
- погано сприймає критику та зворотний зв'язок;
- боїться змін, бо покладається лише на старі методи управління.

Таким чином, психологічна зрілість є важливою характеристикою успішного керівника, оскільки вона впливає на його стиль управління, стосунки з підлеглими та ефективність прийняття рішень.

Характерними ознаками психологічно зрілого керівника є:

Емоційна стабільність – керівник не піддається імпульсивним реакціям, уміє контролювати свої емоції та зберігати холодний розум у стресових ситуаціях.

Саморефлексія – здатність аналізувати власні помилки та робити висновки без агресії або заперечення.

Гнучкість у прийнятті рішень – відкритість до нових ідей, готовність змінювати стратегії залежно від обставин.

Емпатія та розуміння інших – керівник поважає потреби співробітників, підтримує їх і враховує емоційний стан команди.

Високий рівень відповідальності – здатність брати відповідальність за власні дії та результати діяльності команди.

Адекватне сприйняття критики – конструктивно ставиться до зворотного зв'язку, використовує його для покращення своєї роботи.

Вміння управляти конфліктами – не уникає конфліктів, а вміє їх вирішувати, знаходячи баланс між інтересами всіх сторін.

Звісно ж, психологічна зрілість важлива для керівника оскільки забезпечує **довіру та повагу** в колективі, допомагає **ефективно розподіляти обов'язки** та мотивувати працівників, зменшує **рівень стресу** в компанії, покращує **командну взаємодію** та сприяє розвитку корпоративної культури.

Таким чином, психологічна зрілість не єдина, але одна з ключових гарантій того, що керівник буде ефективним, справедливим і здатним будувати здорову робочу атмосферу.

Список використаних джерел

1. Якості керівника: яким має бути ідеальний бос. URL: https://blog.olx.ua/31049/jakosti-kerivnika-jakim-maie-buti-idealnij-bos/ (дата звернення 18.02.2025).
2. Роль лідерства в управлінні. Реферат. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/management/14089/ (дата звернення 19.02.2025).

3. ТОП 10 якостей хорошого керівника. URL: https://skynum.ua/blog/top-10-kachestv-horoshego-rukovoditelya (дата звернення 20.02.2025).

Максим Огнєв

ІЄН ПЕЙС: НОВАТОРСТВО ТА СТАБІЛЬНІСТЬ

Майстерне та віртуозне виконання на музичних інструментах завжди притягувало до себе увагу слухачів, науковців та дослідників виконавства. Нині спостерігаємо не тільки у концертних залах, а й у соціальних мережах, вулицях велике різноманіття виконавців на музичних інструментах, серед яких – ударні інструменти – особлива таємнича група. Можливо це через те, що саме ця група, на думку дослідників, з'явилася найперша і виконувала не тільки естетичну, а й ритуальну функції. Ритм – це те, що відчуває кожна людина, це те, що спонукає нас до певних дій, це те, що має кожен на Землі. Тому роль музиканта-ударника в будь-якому творі будь-якого музичного жанру, особливо рок-музиці – є ключовою, оскільки ритм-секція задає основу композиції, визначаючи її динаміку та структуру. У цьому контексті І. Пейс є видатним прикладом музиканта, який не лише сформував характерне звучання гурту «Deep Purple», а й здійснив значний вплив на розвиток рок-барабанного виконавства.

І. Пейс, легендарний барабанщик гурту Deep Purple, привернув увагу багатьох дослідників своєю новаторською технікою гри та стабільністю кар'єри. Науковці та мистецтвознавці, які досліджували його внесок у музику та певні аспекти творчості: М. Гітцерот (аналізував вплив І. Пейса на розвиток хард-року та його технічні інновації у грі на барабанах), Дж. Ніколс (детально розглядав роль І. Пейса у формуванні звучання гурту), С. Робінсон (дослідив дискографію Deep Purple та внесок І. Пейса у кожен альбом групи), К. Чарльзворт (висвітлив технічні аспекти гри І. Пейса та його вплив на наступні покоління барабанщиків). Проаналізуємо детальніше роботи дослідників, які вивчали творчість І. Пейса та гурту «Deep Purple».

Історію гурту «Deep Purple» та аналіз музично-виконавського внеску його учасників, зокрема еволюцію стилю І. Пейса та його значення для рок-музики, описав детально музичний критик Д. Томпсон у книзі «Smoke on the Water: Історія гурту Deep Purple» [10].

О. Федоров у книзі «Deep Purple: Від „Відтінків пурпуру" до уламків „Метеора"» [9] досліджує еволюцію гурту та роль його учасників.

У праці «Автобіографія вокаліста Deep Purple» [1] І. Гіллан ділиться власним досвідом та роздумами про гурт, зокрема, висвітлює роль Ієн Пейса, що надає унікальний внутрішній погляд на його розвиток як музиканта-виконавця.

Для того, що б зрозуміти як саме легендарний виконавець досяг таких результатів у виконавстві розглянемо його біографію та кар'єрний шлях.

Ієн Андерсон Пейс народився 29 червня 1948 р. в Ноттінгемі (Велика Британія). Вперше зацікавився музикою, граючи на скрипці, але у підлітковому віці перейшов на ударні [7]. Його рання кар'єра була пов'язана з гуртами «Georgie and the Rave Ons», «The Shindigs» та «MI5» (пізніше перейменованою у «The Maze»). Проте справжня слава прийшла у 1968 р., коли І. Пейс став ударником «Deep Purple» – гурту, який на той момент лише формував свій стиль, поєднуючи психоделічний рок із класичними та блюзовими впливами. Згодом Deep Purple стали основоположниками хард-року та хеві-металу, і роль І. Пейса у цьому процесі була визначальною. Він є єдиним учасником Deep Purple, який не залишав гурт з моменту його заснування. Навіть під час розпаду колективу в 1976 р. він продовжував активно працювати, зокрема в «Paice», «Ashton & Lord», «Whitesnake» (1979-1982) та співпраці з Г. Муром. У 1984 р. він повернувся до відновленого складу «Deep Purple», де грає й досі.

На відміну від багатьох барабанщиків хард-року, І. Пейс не мав винятково блюзового чи рокового бекграунду. Значний вплив на його техніку справили джазові барабанщики, такі як: Д. Крупа та Б. Річ [6]. Він запозичив їхню техніку гри з використанням відскоку палички (rebound control), легкість рухів, віртуозні дрібні та швидкі переходи між томами. Це дозволило йому створювати складні, але водночас природні та динамічні партії [3].

І. Пейс став одним із перших барабанщиків, які почали активно застосовувати подвійну бас-бочку. Хоча це не було абсолютною новинкою в музиці (наприклад, Л. Беллсон використовував її ще у 1940-х рр.), у хард-роковій музиці це стало проривом. Особливо це помітно в піснях «Fireball» (1971), де двонога бас-бочка використовується як головний ритмічний рушій, що значно вплинуло на подальший розвиток жанру.

Ще однією унікальною особливістю І. Пейса є використання *«відкритого хвату»,* коли ударник не перехрещує руки при грі на хай-хеті та малому барабані. Це забезпечує більшу швидкість та свободу гри, що робить його партії технічно витонченими.

І. Пейс є *єдиним* учасником гурту «Deep Purple», який пройшов через усі його зміни складу. Навіть у періоди творчих криз і змін у музичних трендах, його стиль гри залишався впізнаваним і стабільним, що забезпечувало гурту цілісність звучання [5]. Його стабільність також пов'язана з умінням адаптуватися до нових тенденцій без втрати музичної ідентичності [4].

Серед сучасних виконавців на удірній установці багато хто визнали І. Пейса своїм натхненником. Його технічний стиль наслідували такі

музиканти, як Л. Ульріх (гурт «Metallica»), М. Портной (гурт «Dream Theater») та Д. Ломбардо (гурт «Slayer») [2].

М. Федоренко відзначає, що характерними рисами особливості виконавського стилю І. Пейнса є використання: складних перехідних партій; динамічної техніки виконання; потужної ритмічної структури в рок-музиці [8].

Таким чином, І. Пейс – унікальний виконавець, барабанщик, який не лише змінив хард-рокове виконання, але й залишився його вірним послідовником протягом понад півстоліття. Його гра поєднує джазову техніку, інноваційне використання подвійної бас-бочки та майстерне поєднання техніки й музикальності. Стабільність його кар'єри демонструє, що високий рівень майстерності та здатність до адаптації можуть забезпечити довголіття навіть у такому динамічному жанрі, як хард-рок. Його творчість є прикладом для молодих виконавців на ударній установці, які прагнуть удосконалювати свою техніку та буди неперевершиними.

Список використаних джерел

1. Гіллан І., Коен Д. Автобіографія вокаліста Deep Purple. Харків: Фоліо. 2010. 352 с.
2. Грін Е. Аналіз техніки гри на барабанах у хард-року. Полтава: Рок-Стиль. 2012. 193 с.
3. Іванов П. Музичні інновації: Вплив окремих виконавців на жанр. Дніпро: Арт-Музика. 2019. 153 с.
4. Лі К. Deep Purple: Історія та спадщина. Чернівці: Музичний Світ. 2016. С. 200–203, 250–253.
5. Петров В. Стабільність у складі гуртів: Фактори та наслідки. Запоріжжя: Рок-Дослідження. 2017. 123 с.
6. Робертс М. Барабанщики рок-сцени: Техніка та стиль. Одеса: Ритм Прес. 2020. 115 с.
7. Сміт Дж. Рок-музика 70-х: Розвиток та вплив. Львів: Рок-Ера. 2015. 137 с.
8. Федоренко М. Новаторство в музиці: Від класики до року. Вінниця: Мистецька Лабораторія. 2021. 143 с.
9. Федоров О. Deep Purple: від «Відтінків пурпуру» до уламків «Метеора». Київ: Музична Україна. 2008. 256 с.
10. Thompson D. Smoke on the Water: The Deep Purple Story. London: ECW Press; 2004. 320 p.

Роман Онищук
Тетяна Григоренко

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА КЛАСИЧНА СПАДЩИНА: ЛАТИНСЬКІ ТА ГРЕЦЬКІ ПРЕФІКСИ В ІТ-ТЕРМІНОЛОГІЇ

Стрімкий розвиток інформаційних технологій слугує причиною низки трансформацій та удосконалень, і феномен лексики – не винятки. Наразі спостерігається активне розширення термінолексики ІТ, формування професійних жаргонізмів, неологізмів, запозичень, ділової лексики, виникнення нових абревіатур та скорочень.

Актуальність питання відображення інновацій у сфері ІТ у лексичній системі зумовлена необхідністю забезпечення комплементарності сучасної ділової мови інноваційно-технічному прогресу та динамікою розвитку суспільного середовища. Усвідомлення характерних особливостей окресленого явища сформує необхідність дослідження специфіки адаптації сучасної лексики до інноваційної ІТ-діяльності, її стрімкого розвитку та глобального проникнення у всі сфери життєдіяльності.

Бурхливий розвиток інформаційних технологій спричиняє значні трансформації та вдосконалення, і лексика не є винятком. Сьогодні спостерігається активне збагачення термінології в ІТ-сфері, поява професійного сленгу, неологізмів, запозичень, ділової лексики, а також формування нових абревіатур та скорочень.

Актуальність відображення інновацій у лексичній системі ІТ обумовлена необхідністю узгодження сучасної української мови з темпами технологічного прогресу та змінами в суспільстві. Усвідомлення особливостей цього явища підкреслює важливість вивчення механізмів адаптації лексики до інновацій у сфері ІТ, її швидкого розвитку та глобального поширення у всі аспекти життя.

Сучасні мовознавці приділяють звертають увагу до проблематики лексико-семантичних інновацій сфери ІТ (Ю. Попович, В. Бялик [4], H. Yuzkiv та ін. [1], Г. Кузнєцова [3]).

Саме «внаслідок процесів впорядкування, стандартизації та систематизації термінології усуваються її недоліки та з’являється терміносистема – впорядкована множинність термінів із зафіксованими зв’язками між ними, що відображають зв’язки між термінованими поняттями» [4, с. 207]. А також «терміносистема репрезентує фрагмент «наукової картини світу», характеризується такими рисами, як впорядкованість, відносна повнота та точність у позначенні наукових, технічних, професійних понять певної сфери» [4, с. 207], на думку Ю. Попович та В. Бялик.

Як зауважує Р. Синдега, «найпродуктивнішими є 6 типів морфологічного словотворення у лексиці галузі комп’ютерних наук та

інформаційних технологій: 1) афіксація; 2) словоскладання; 3) конверсія; 4) реверсія чи зворотній словотвір; 5) контамінація; 6) скорочення» [5, с. 47–51].

У межах цієї розвідки «термін» слід розглядати як окрему лексичну одиницю, яка, взаємодіючи з іншими подібними елементами, формує специфічну замкнену систему, що відзначається високою точністю та однозначністю. Основними характеристиками терміна є прагнення до однозначного тлумачення, системність, стилістична нейтральність, точність значення, відсутність емоційного забарвлення та наявність чіткої дефініції.

Дослідження процесів неологізації в сучасній українській мові дозволяє зробити висновок про те, що поповнення лексики відбувається переважно за рахунок похідних слів, утворених морфологічним способом. Цей метод виявляється ефективним як для створення нових слів у межах національної мовної системи, так і для адаптації запозичень. Наукові дослідження підтверджують, що понад 80% нових термінів формуються шляхом морфологічного словотвору, тоді як решта належить до семантичних неологізмів [2].

Серед основних способів формування ІТ-термінології провідну роль відіграють суфіксація та композиція, залежно від граматичної категорії слова. Більшість термінів-іменників створюються шляхом додавання суфіксів (наприклад, «архівування», «буферизація», «віртуалізація», «оптимізація», «компілювання», «завантаження») або методом основоскладання («відеокарта», «гіперпосилання», «мікропроцесор», «мультипрограмування», «псевдографіка», «кібербезпека», «телекомунікація», «нейромережа», «біометрія», «автодоповнення», «гаджетологія», «нанотехнологія» тощо). Також активно застосовується словоскладання, що використовується у словах на кшталт «веб-браузер», «веб-сервер», «інтернет-адміністратор», «інтернет-сервер», «смарт-технологія», «хмарне сховище», «блокчейн-платформа», «дата-центр», «онлайн-трансляція», «айті-спеціаліст», «дизайн-код», «софт-розробка», «хард-диск», «нейроінтерфейс», «віртуальна реальність», «доповнена реальність», «кіберспорт», «технопарк», «інтернет-магазин», «фінтех-стартап» тощо.

У науковій розвідці розглянемо широку палітру використання латинських та грецьких префіксів, які відіграють ключову роль у творенні сучасної ІТ-термінології, оскільки вони дозволяють передавати складні поняття через компактні та зрозумілі слова. Ці префікси несуть у собі певне значення, що допомагає чітко окреслювати функції, властивості або процеси, які відбуваються в інформаційних технологіях. Наприклад, грецькі префікси активно використовуються для позначення фундаментальних технологічних процесів, структури даних та архітектури

систем. Вони часто застосовуються у випадках, коли необхідно передати наукові, математичні або технологічні аспекти терміна:

- *гіпер-* (*hyper-*) – («гіперпосилання»/«hyperlink», «гіпертекст»/ «hypertext», «гіперкомпенсація»/ «hypercompensation»);
- *мікро-* (*micro-*) – («мікропроцесор»/«microprocessor», «мікросхема»/«microchip», «мікроконтролер»/«microcontroller)»;
- *псевдо- (pseudo-)* – («псевдографіка»/«pseudographics», «псевдокод»/«pseudocode», «псевдоелемент»/«pseudoelemet»);
- *авто-* (*auto-*) – («автодоповнення»/«autocompletion», «автономний режим»/«autonomous mode», «автоматизація»/«automation»);
- *кібер-* (*cyber-)* – («кібербезпека»/«cybersecurity», кіберпростір»/ «cyberspace», «кіберфізична система»/«cyber-physical system»);
- *теле-* (*tele-)* – («телекомунікація»/«telecommunication», «телеметрія»/«telemetry», «телесистеми»/«tele-systems»);
- *граф- (graph-)* – («псевдографіка»/«pseudographics», «інфографіка»/«infographics», «векторна графіка»/«vector graphics»).

Латинські префікси здебільшого використовуються для позначення динамічних процесів, взаємодії між елементами та змін у стані систем. Вони дозволяють структурувати термінологію у спосіб, що відображає логіку розвитку технологій:

- *інтер- (inter-)* – («інтернет»/ «internet», «інтероперабельність»/ «interoperability»,інтерактивність»/«interactivity»);
- *супер- (super-)* – («суперкомп'ютер»/«supercomputer», «суперширокий екран»/«super-wide screen», «суперпрограма»/ «superprogram»);
- *ультра- (ultra-)* – («ультраширокий монітор»/«ultra-wide monitor», «ультразвуковий сенсор»/«ultrasonic sensor»);
- *екстра-* (*extra-*) – («екстрапам'ять»/«extra memory», «екстрарозширення»/«extra extension»);
- *транс-* (*trans-*) – («транскодування»/«transcoding», «транзакція»/ «transaction», «трансляція даних»/«data transmission»);
- *ре-* (*re-*) – («редагування»/«editing», «реконфігурація»/ «reconfiguration», «реіндексація»/«reindexing»);
- *де-* (*de-*) – («декодування»/«decoding», «дефрагментація»/ «defragmentation», «дебагінг»/«debugging»);
- *пре-* (*pre-*) – («прекомпіляція»/«precompilation», «преінсталяція»/ «pre-installation», «прев'ю»/«preview»).

Завдяки використанню латинських та грецьких префіксів, IT-термінологія є універсальною, оскільки більшість слів мають однаковий або дуже подібний вигляд у багатьох мовах світу (англійська, французька, іспанська, німецька тощо). Це полегшує міжнародну комунікацію у сфері технологій та сприяє стандартизації понять.

Таким чином, латинські та грецькі префікси відіграють важливу роль у розвитку ІТ-термінології, дозволяючи точно та лаконічно передавати значення технологічних процесів, об'єктів та явищ.

Список використаних джерел

1. Innovative Methods in Language Disciplines During Profile Training Implementation / H. I. Yuzkiv et. al. *International Journal of Higher Education.* 2020. № 9 (7). P. 230–242. URL: https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n7p230 (Last accessed: 02.02.2025).
2. Zhang R., Zou D. Types, purposes, and effectiveness of state-of-the-art technologies forsecond and foreign language learning. *Computer Assisted Language Learning.* 2022. № 35 (4). P. 696–742. DOI: https://doi.org/10.1080/09588221.2020.1744666 (Last accessed: 02.02.2025).
3. Кузнєцова Г. П. Аналіз появи нових ІТ термінів англійської мови у різних галузях діяльності в процесі розвитку інформаційних технологій. *Записки з романо-германської філології*. 2023. № 2 (51). С. 128–138. URL:http://rgnotes.onu.edu.ua/article/view/296826/291870 (дата звернення: 05.02.2025).
4. Попович Ю. В., Бялик В. Д. Поняття термінології та терміносистеми в сучасній лінгвістиці. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31(70), № 2 (2). С. 206–210. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_2/38.pdf (дата звернення: 05.02.2025).
5. Синдега Р. Способи утворення англомовної комп'ютерної лексики. *Вісник Львівського національного університету. Серія: Іноземні мови*. 2010. Вип. 17. С. 47–51.

Соломія Онішечко

МІНІСТРИ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ У ФЕДЕРАЛЬНИХ УРЯДАХ КАНАДИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ)

Значними досягненнями канадських парламентарів української приналежності є здобуття місць у федеральних урядах Канади. Не задовольняючись підрядними постами в шкільництві та адміністрації вони прагнуть нових вершин. Посідаючи урядові посади, українці активно лобіювали інтереси своїх земляків та їхня діяльність спрямовувалась на збереження підтримки України.

Представництво українців у федеральному уряді розпочав Михайло Старчевський (Старр). Народився 14 листопада 1910 року в Коппер-Кліф у

Північному Онтаріо. До свого перебування на посаді мера він працював олдерменом і головою ради робіт міста. З 1957–1963 роки став першим українцем у федеральному уряді. У виданні «Свобода» відзначено: «…це перший раз в історії Канади син українських іміґрантів зайняв таке високе становище», а також «…досягнення такого успіху, як найменування на пост міністра є вже справді історичною подією не тільки в житті людини, але і спільноти, до якої він належить» [3, с. 4]. 1963 року займав посаду лідера консервативної партії. Згодом став суддею горожанського суду в Йорк і Бери. М. Старчевському присвоєно звання «Почесного українця 1957 року». Великою пошаною користувався серед українського населення, адже часто відстоював їхні зацікавлення перед урядовцями в Оттаві.

Канадським міністром українського роду був Дональд Франк Мазанковський. Закінчивши школу, працював у сільському господарстві, згодом відкрив автомобільний бізнес. Активно цікавився політичним життям країни і в 1968 році вперше взяв участь у виборах та обраний від Прогресивно-консервативної партії до палати громад. Основні посади, які обіймав Д. Мазанковський: міністр транспорту, 1986 року виконувач обов'язків міністра регіонального розвитку, 1986–1993 роки віце прем'єр-міністр Канади, голова Таємної ради Королеви для Канади, президент Казначейської ради, протягом 1988–1991 років міністр сільського господарства, міністр з питань приватизації та регулювання, з 1991–1993 роки міністр фінансів. Протягом своєї кар'єри політика часто підтримував українську діаспору. Наполягав на визволенні політв'язнів України. Внаслідок спільних зусиль з учасниками акції 1979 року звільнив В. Мороза. У 1988 році від імені уряду Канади політик виділив 1 мільйон доларів на підтримку українських проєктів, зокрема на розвиток наукових досліджень, видавничу діяльність та громадські ініціативи, пов'язані з ювілейними подіями української історії. Крім того, Д. Мазанковський брав участь у маніфестації української єдності в Торонто. В останні роки існування радянського союзу Д. Мазанковський приїжджав в Україну, як вияв дружності та підтримки Канади. 1993 року канадський діяч залишив політичну кар'єру.

Стефан Папроцький – посол федерального парламенту. Приймав активну участь у спортивних організаціях. Згодом став міністром спорту, а також очолював Багатокультурний департамент в Оттаві. Важливо наголосити, що С. Папроцький підтримував українських політв'язнів, а саме В. Мороза, уже згаданого. Міністр брав участь в акції відзначення голоду 1932–1933 років на фестивалі «Український День», яку щорічно відзначали в Канаді.

Відомою канадійкою українського походження є Рейнел Андрейчук. 1993 року – член Сенату від Саскачевану. Перша жінка української спільноти, яка набула високу позицію в Міністерстві закордонних справ

Канади [2, с. 304]. Р. Андрейчук удостоєна нагороди за значну діяльність для розбудови демократії, свободи та людських прав у світі. Внесок політичної діячки в історію України є значним. Член Конгресу українців Канади. 19 червня 2003 році сенаторка представила резолюцію, яка закликала уряд Канади визнати Голодомор в Україні 1932–1933 років геноцидом. Неодноразово очолювала місію спостерігачів з Канади під час виборів в Україні. До повномасштабного вторгнення сенаторка засуджувала анексію українського півострова та військову агресію на Донбасі. Через активну підтримку країни в російсько-українській війні, потрапила до санкційного списку Росії, в'їзд до якої заборонений. За свою працю нагороджена Орденом Ярослава Мудрого.

Міністр з українського роду Роман (Рамон) Гнатишин. У 1974 році обраний послом до Оттавського парламенту з Консервативної партії з округи Саскатун-Бівар. За свою політичну кар'єру обійняв посаду міністра енергетики, гірничорудної промисловості та ресурсів Канади. 29 січня 1990 року Р. Гнатишин призначений генерал-губернатором Канади. 28 вересня – 1 жовтня 1992 року відбувся візит Р. Гнатишина до України. Зустріч з Президентом Леонідом Кравчуком, Левком Лук'яненко, народними депутатами, працівниками Міністерства закордонних справ. Візит показав особливі відносини між країнами. Протягом свого перебування генерал-губернатор відвідав Київ та Чернівці, де був нагороджений академічним титулом доктора юридичних наук.

Значний внесок в історію нашої країни зробила відома діячка Христя Фріланд. Політичну кар'єру розпочала 26 липня 2013 року балотуючись на довиборах до парламенту Канади від Ліберальної партії округом у Торонто. Міністром міжнародної торгівлі призначена 4 листопада 2015 року, контролюючи успішні переговори щодо угоди про вільну торгівлю з Європейським Союзом. 10 січня 2017 року призначена міністром закордонних справ в уряді Д. Трюдо. 20 листопада 2019 року – віце-прем'єр-міністр. У 2020 році – міністр фінансів Канади. Перебуваючи при владі, сумлінно підтримує Україну та її населення. У 2018 році закликала звільнити українського режисера Олега Сенцова з в'язниці. Візит до Києва відбувся 21–22 грудня 2017 року, з президентом Петром Порошенком, прем'єр-міністром Володимиром Гройсманом і Павлом Клімкіном – міністром закордонних справ. Важливі питання, що обговорювались, це ситуація на Донбасі, гуманітарна допомога, а також міждержавна співпраця. У своїй публікації Х. Фріланд писала про ситуацію, яка склалася між Україною і Росією та наголошувала на диктаторському режимі президента агресора [1, с. 24–26]. У березні 2014 року введена в список про заборону в'їзду до Росії. 23 серпня 2022 року нагороджена орденом княгині Ольги I ступеня за значні заслуги у зміцненні міждержавного співробітництва, підтримку державного суверенітету та територіальної цілісності.

Підсумовуючи, варто зауважити, що внесок української діаспори в політичне життя Канади є беззаперечним та вагомим. Діяльність парламентарів українського роду, їхні досягнення та відданість спільним цінностям є прикладом успішної інтеграції та активної участі у розбудові канадської держави. Важливо не лише вшановувати минулі здобутки, але й активно підтримувати та розвивати українську спільноту в Канаді сьогодні. Їхній досвід та знання є цінним ресурсом для зміцнення канадсько-українських відносин, сприяння культурному обміну та підтримки України на міжнародній арені.

Тому, закликаємо до глибшого вивчення історії діаспори в Канаді, її внеску у політику країни та підтримки діяльності сучасних представників української громади. Саме так ми зможемо забезпечити збереження культурної спадщини, зміцнення зв'язку між державами, а також сприяти подальшому розвитку нашої спільноти.

Список використаних джерел

1. Freeland C. My Ukraine: A Personal Reflection on a Nation's Dream of Independence and the Nightmare Vladimir Putin Has Visited Upon It. Washington: Brookings Institution Press, 2015. 26 p.
2. Боровик М. Століття українського поселення в Канаді 1891-1991. Монреаль: Українська Могилянсько-Мазепинська Академія Наук (УММАН), 1991. 486 с.
3. Найменування Старчевського. *Свобода.* 1957. 26 черв. С. 4.

Максим Павленко

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА МОТИВАЦІЮ ПРАЦІ ТА ПОВЕДІНКУ ПЕРСОНАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасних умовах, коли ринок характеризується високим рівнем конкуренції, підприємства та організації прагнуть до стабільного розвитку і постійного прогресу. У той же час, незалежно від розміру, технологічного забезпечення або орієнтації на ринок, вони стикаються з труднощами у збереженні кадрового складу. Для подолання цих викликів необхідно сформувати та підтримувати ефективні, довгострокові стосунки між працівниками і роботодавцями. Людські ресурси є ключовим елементом організаційного успіху, тому надзвичайно важливо здійснювати вплив на працівників і стимулювати їх до ефективного виконання поставлених завдань.

Для забезпечення процвітання організації розробляються різноманітні стратегії, спрямовані на конкуренцію з іншими учасниками ринку та підвищення ефективності діяльності. Однак лише невелика кількість

організацій визнає, що їхній основний актив – людський потенціал, або працівники – є ключовим фактором, який може забезпечити як успіх, так і занепад, залежно від того, наскільки правильно буде керуватися їхнім розвитком. Поки працівники не відчують задоволення від своєї діяльності в організації, не будуть мотивовані досягати поставлених цілей та завдань і заохочені за свою працю, жодна організація не зможе забезпечити свій розвиток або досягти бажаного успіху.

Мотивація є ключовою функцією менеджменту, оскільки вона спрямовує та підтримує поведінку працівників. Люди виконують певні дії, керуючись власними потребами. Теорії мотивації допомагають зрозуміти, що спонукає їх до діяльності. Для роботодавців це розуміння має велике значення, оскільки воно безпосередньо впливає на продуктивність персоналу [4].

Мотиваційні фактори можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми. Внутрішня мотивація ґрунтується на особистих прагненнях, таких як задоволення від роботи, почуття значущості, гордість, інтерес, прагнення до знань та самоповага. Зовнішня мотивація, навпаки, пов’язана з зовнішніми стимулами, такими як фінансова винагорода, бонуси, дедлайни чи можливість покарання.

Ефективна мотиваційна політика відіграє важливу роль у діяльності підприємства та організації. Коли працівники відчувають підтримку та розуміють, що їхній внесок цінується, вони працюють більш ефективно. Натомість відсутність визнання та належної оцінки їхніх зусиль може призвести до зниження продуктивності та робочої мотивації.

Мотивація співробітників є одним із ключових напрямків управлінської політики, спрямованим на підвищення ефективності роботи персоналу в організаціях. Мотивований працівник усвідомлює поставлені перед ним цілі й завдання, а отже, спрямовує свої зусилля на їх досягнення. Мотивація сприяє успіху організації, оскільки вмотивовані працівники постійно шукають шляхи покращення своєї роботи. Тому компаніям важливо формувати та підтримувати високу мотивацію персоналу [3].

Забезпечення максимальної віддачі від працівників, навіть за складних умов, є одним із найскладніших і водночас найважливіших завдань. Досягти цього можна саме завдяки ефективній мотивації.

Розглянемо, на нашу думку, ключові фактори, які позитивно впливають на мотивацію працівників. Для одних основною мотивацією є можливість самореалізації та набуття соціального статусу, тоді як для інших – фінансова винагорода, що дозволяє подорожувати чи займатися улюбленим, але дорогим хобі. У цьому питанні все залежить від індивідуального світогляду та особистої системи цінностей.

Ніхто не працює безкоштовно, і цього не слід очікувати. Працівники прагнуть отримувати справедливу оплату праці, а роботодавці хочуть, щоб

їхні співробітники відчували, що їхня винагорода є достатньою та обґрунтованою [4]. Гроші залишаються основним стимулом, і жоден інший метод мотивації не може зрівнятися з ними за рівнем впливу [4]. Вони здатні залучати, утримувати та мотивувати людей до більшої продуктивності. Фредерік Тейлор та його колеги вважали гроші найважливішим чинником, що спонукає працівників до підвищення ефективності [4].

Дослідження свідчать, що винагорода безпосередньо впливає на рівень задоволеності працівника, що, своєю чергою, відображається на його продуктивності [5]. Винагороди виступають інструментами управління, які мають сприяти підвищенню ефективності компанії через вплив на поведінку окремих працівників або колективу. Усі організації використовують систему зарплат, кар'єрне зростання, бонуси та інші види заохочень для стимулювання високої продуктивності [5]. Щоб заробітна плата ефективно виконувала мотиваційну функцію, менеджери повинні враховувати її структуру, зокрема значущість кожної посади, оплату відповідно до результатів роботи, персональні чи спеціальні надбавки, додаткові пільги, пенсійне забезпечення тощо [5].

Лідерство полягає у правильних діях, але для цього необхідно, щоб люди йшли за лідером та довіряли йому. Якщо керівник прагне завоювати довіру підлеглих та спонукати їх до дій в інтересах організації, необхідно забезпечити належну мотивацію [4]. Теоретичні підходи свідчать, що ефективний лідер та його команда взаємно сприяють зростанню рівня мотивації та моральних цінностей [4]. Мотивація є природним проявом поведінки лідера, що ґрунтується на прагненні діяти правильно як щодо людей, так і в інтересах організації.

Розширення прав і можливостей приносить значні переваги організаціям, сприяючи формуванню почуття причетності та гордості серед працівників. Воно створює взаємовигідні відносини між компанією та її персоналом, що є ідеальним середовищем для успішного розвитку обох сторін. Такий підхід сприяє розкриттю людського потенціалу, адже працівники, які мають повноваження приймати рішення, надають своїй роботі глибшого значення. Це, своєю чергою, покращує координацію та робочі процеси. В організаціях, де співробітники мають розширені можливості, вони втілюють найкращі інноваційні ідеї з ентузіазмом та відчуттям залученості. У результаті працівники діють відповідально, ставлячи інтереси компанії вище власних [4].

Довіра визначається як сприйняття одних людей іншими, що впливає на їхнє рішення діяти на основі слів, поведінки та прийнятих рішень. Вона є ключовим чинником успіху організації, оскільки сприяє її розвитку та зміцненню мотивації працівників. Тому підтримка довіри всередині компанії є необхідною умовою її стабільного існування. Довіра має вплив

не лише на внутрішні взаємовідносини між співробітниками, а й на зовнішні контакти організації з іншими сторонами [2].

Незалежно від рівня автоматизації процесів, продуктивність компанії значною мірою залежить від мотивації та ефективності її працівників. Саме тому навчання персоналу відіграє важливу роль у стимулюванні продуктивності. Один зі способів, яким менеджери можуть посилити мотивацію працівників, – це надання їм релевантної інформації про те, як їхні дії впливають на інших [1].

Отже, мотивовані працівники працюють найбільш ефективно на благо організації, сприяючи її зростанню, успіху та підвищенню продуктивності. Це підтверджує пряма взаємозалежність між мотивацією персоналу та результативністю компанії. Організаціям варто розробляти та впроваджувати політики й структури управління, які сприяють визнанню заслуг працівників і наданню їм ширших можливостей для розвитку.

Список використаних джерел

1. Гарник О. А. Особливості формування системи мотивації праці в умовах інноваційного розвитку економіки: регіональний рівень. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №18. URL: http://global-national.in.ua/issue-18-2017
2. Гриньова В. М., Грузіна І. А. Проблеми мотивації праці персоналу підприємства: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2007. 184 с.
3. Ткаченко О. А. Удосконалення системи мотивації праці в умовах інноваційного розвитку. *Інноваційна модель розвитку: тенденції та перспективи розвитку економічної трансформації:* колективна монографія. / За ред. В. Д. Бесєдіна, А. С. Музиченка. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014, С. 220–226.
4. Колот А. М., Цимбалюк С. О. Мотивація персоналу: підручник. Київ: КНЕУ, 2012. 397 с.
5. Ткаченко О. А. Соціально-економічна сутність мотиваційної системи. *Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії: Зб. наук. праць*: *Економічні науки.* 2008. Вип. 1(10). С. 314–325.

Ігор Павлюк

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ 8-Х КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Формування пізнавальних інтересів учнів є одним із ключових завдань сучасної освіти. Особливо важливим цей процес стає в середній школі, коли учні 8-х класів перебувають у періоді активного когнітивного розвитку. Використання проєктно-технологічної діяльності сприяє

розвитку інтересу до навчання, формуванню креативного мислення та навичок самостійної роботи.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю розвивати в учнів 8-х класів стійкий інтерес до навчання шляхом впровадження інноваційних технологій. Одним із ефективних засобів для цього є проєктно-технологічна діяльність, яка сприяє розвитку творчості, самостійності та відповідальності школярів.

Мета роботи: визначити ефективні методи та засоби формування пізнавальних інтересів учнів 8-х класів у процесі проєктно-технологічної діяльності.

Пізнавальний інтерес є важливою мотиваційною складовою навчальної діяльності. Він відіграє ключову роль у формуванні компетентностей, оскільки є рушійною силою навчання, що спонукає людину до активного пошуку знань, дослідження та саморозвитку. Він сприяє більш глибокому та усвідомленому засвоєнню матеріалу, що допомагає розвивати не лише предметні знання, а й такі важливі навички, як критичне мислення, креативність, здатність до аналізу та синтезу інформації. Він визначає рівень активності учнів у навчальному процесі, їхнє прагнення до знань та вміння застосовувати отримані знання на практиці. Формування пізнавального інтересу здійснюється через створення проблемних ситуацій, використання інтерактивних методів навчання, залучення до проєктної діяльності, враховуючи при цьому індивідуальні особливості учнів, залучаючи при цьому сучасні технології та міждисциплінарний підхід.

Проблемні ситуації на уроках трудового навчання у 8 класі допомагають учням розвивати критичне мислення, креативність та навички вирішення практичних завдань. Наприклад учні отримують завдання створити певний виріб (наприклад, підставку для телефону або коробочку для дрібниць), але мають лише обмежений набір матеріалів. Школярі навчаються раціонально використовувати ресурси та експериментувати з альтернативними варіантами. Формування творчих здібностей, розвиток уяви та просторового мислення розвивають у процесі оздоблення виробів, враховуючи практичність, естетику та економію матеріалів.

Інтерактивні методи навчання сприяють активній участі учнів у процесі здобуття знань, розвитку практичних навичок та критичного мислення. На уроках технології можна використовувати такі методи як «мозковий штурм», який полягає у швидкому пошуку ідей для вирішення певної проблеми або створення нового виробу. Кейс-метод передбачає розгляд реальної або змодельованої проблемної ситуації з пошуком оптимального рішення. Відпрацювання навичок командної роботи та відповідальності відбувається під час емітації реальних виробничих процесів, розподіл ролей у групах які створюють спільний продукт. Метод

«інтерактивна майстерня» обо проведення майстер-класів під керівництвом учителя або запрошеного майстра, сприяє формуванню навичок роботи з різними матеріалами та інструментами.

Проєктно-технологічна діяльність є ефективним методом навчання, який поєднує теоретичні знання з практичною діяльністю, стимулюючи активне засвоєння матеріалу. Вона включає розробку та реалізацію творчих і практично-орієнтованих проєктів, що базуються на інтеграції знань з різних дисциплін і має такі характеристики: практична спрямованість – учні створюють реальні об'єкти чи розробки; дослідницький підхід – аналізують, експериментують та формують власні висновки: групова взаємодія – робота в командах сприяє соціалізації та комунікації; інноваційність – використання сучасних технологій і матеріалів.

Приклади проєктів для 8-х класів: створення моделей енергозберігаючих будівель, розробка макетів мостів або механізмів, створення інтер'єрних предметів із вторинних матеріалів, програмування та складання простих роботів. Створення учнями власних проєктів за вибором стимулює використання цифрових технологій для дослідження та моделювання, використання цифрових платформ для презентації проєктів, обговорення та оцінки. Постановка перед учнями реальних технічних чи соціальних проблем спонукає до аналізу та пошуку можливих рішень із застосуванням різних підходів: використання STEM-завдань, квестів та симуляцій.

Залучення учнів 8-х класів до проєктно-технологічної діяльності значно підвищує їхню мотивацію до навчання, сприяє розвитку критичного мислення та креативності. Використання цієї методики дозволяє зробити навчальний процес більш цікавим, практично орієнтованим та ефективним.

Список використаних джерел

1. Васильєва О. В. Методика проектного навчання. Київ: Освіта, 2020. 234 с.
2. Гончаренко С. У. Пізнавальна активність учнів: теорія і практика. Харків: Педагогічна думка, 2018. 146 с.
3. Освітні технології: сучасні підходи / Під ред. Іванова В. Львів: Видавництво «Світ», 2019.
4. Мельник М. М. Глобальні екологічні проблеми та шляхи їх вирішення. Київ: «Академія» 2023.

Роман Панченко

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ЗМІСТ ПОНЯТТЯ, СУБ'ЄКТНИЙ І ОБ'ЄКТНИЙ ВИМІРИ

Для поглибленого аналізу при виконанні дисертаційного дослідження «Соціальна політика Європейського Союзу щодо зовнішньо переміщених з України осіб» важливо розкрити зміст поняття «соціальна політика» та ознайомитися з її основними різновидами, суб'єктами здійснення і об'єктами, на які вона спрямована. Для ознайомлення з визначенням поняття нами було проаналізовано 7 термінологічних словників, зорієнтованих на фахівців сфери «соціальна робота». Маємо зазначити що це поняття ми знайшли лише у трьох із них, при чому в одному воно було розглянуте у словосполученні «"бісмарківська" модель соціальної політики» (див. табл. 1).

Таблиця 1

Визначення поняття «соціальна політика» у бібліографічних джерелах

Назва словника	Визначення поняття
Словник професійної термінології для майбутніх фахівців сфери соціальної роботи [4]	«"Бісмарківська" модель соціальної політики» (названа в честь німецького канцлера О. Бісмарка) – виходить з того, що соціальний захист людини має бути незалежним від держави, її фінансового, бюджетного забезпечення та передбачає жорстку систему взаємозв'язку між рівнем соціального захисту й успішністю (тривалістю) професійної діяльності працівника [4, с. 40].
Словник термінів [5]	«Соціальна політика» – цілеспрямований вплив держави і недержавних структур на існуючу систему суспільних відносин з метою поліпшення умов побуту і праці широких верств населення, пом'якшення соціальної нерівності та підвищення культурного рівня громадян [5].
Термінологічний словник спеціальності 232 соціальне забезпечення	«Соціальна політика» – обґрунтування та реалізація рішень державою й іншими соціальними інститутами (політичними партіями, профспілками, спілками підприємців та ін.) в інтересах і з урахуванням потреб основних верств і соціальних груп, окремої людини, їх місця в суспільстві та взаємодії у сфері трудових відносин, надання соціальних гарантій, здійснення соціального захисту населення [6, с. 66].
Соціологія: словник	«Соціальна політика» – принципи і види соціальної діяльності, що спрямовують і регулюють відносини між

термінів і понять	індивідами, групами, спільнотами, соціальними інститутами; детермінують розподіл ресурсів і рівень благополуччя соціуму [1 , с. 258].

У наведених вище визначеннях можна виокремити такі ключові слова: держава, недержавні структури, суспільні відносини, поліпшення умов, праця, соціальна нерівність, соціальні гарантії, соціальний захист, соціальні інститути, трудові відносини, розподіл ресурсів, благополуччя, рівень життя, громадяни. Узагальнивши основні позиції, висловлені у цих визначеннях, можемо прийняти таке робоче твердження: соціальна політика – *це система заходів та рішень, які реалізуються державою та іншими соціальними інститутами з метою регулювання суспільних відносин, пом'якшення соціальної нерівності, забезпечення соціального захисту та підвищення рівня життя населення. Вона включає механізми розподілу ресурсів, трудові відносини, соціальні гарантії та впливає на добробут громадян і розвиток суспільства загалом.* Основні різновиди соціальної політики можна класифікувати за різними критеріями, зокрема за суб'єктом здійснення. Суб'єктом здійснення соціальної політики може бути держава, регіон або корпорація, а тому серед видів соціальної політики за суб'єктом здійснення традиційно виокремлюють [7, с. 82]:

1. Державна: реалізується державними органами влади і спрямована на загальні завдання розвитку суспільства.

2. Регіональна: здійснюється органами місцевого самоврядування з урахуванням регіональних особливостей.

3. Корпоративна: проводиться підприємствами чи організаціями для забезпечення своїх працівників.

У сучасній науковій літературі державна соціальна політика розглядається як багатофункціональна й багаторівнева складна система, яка може забезпечити економічний і соціальний розвиток країни шляхом активізації людського ресурсу й максимальної реалізації його інноваційного потенціалу [9, с. 22]. Під регіональною соціальною політикою розуміють особливу багатокомпонентну інституційно й законодавчо оформлену сферу людської діяльності (організаційної, регулятивної, контрольної), пов'язану з владою і націлену на територіальну організацію та розвиток соціальної сфери територіальної суспільної системи (ТСС), забезпечення на цій основі добробуту її мешканців [3]. Нам не вдалося знайти безпосереднього визначення поняття «корпоративна соціальна політика», тому що його переважно розкривають через корпоративну відповідальність. На нашу думку, корпоративна соціальна політика включає комплекс заходів щодо забезпечення соціального захисту працівників, розвитку соціальної сфери підприємства й виконання додаткових зобов'язань щодо задоволення соціальних потреб працівників за межами законодавчих вимог.

У нашій роботі досліджено соціальну політику Європейського Союзу, що не підпорядкована вище названій класифікації, адже йдеться про наднаціональну соціальну політику, що реалізується наддержавними структурами і спрямована на гармонізацію соціальних стандартів у країнах-учасницях. Наднаціональна соціальна політика не має прямого визначення в опрацьованих нами джерелах, але її можна інтерпретувати як *сукупність заходів та рішень, прийнятих на рівні міжнародних організацій чи наднаціональних утворень (у нашому випадку Європейський Союз), спрямованих на забезпечення соціального розвитку та захисту прав громадян за межами національної юрисдикції.* Ця політика часто реалізується через нормативні акти та рішення органів влади цих організацій. У контексті Європейського Союзу наднаціональна соціальна політика включає заходи щодо гармонізації законодавства держав-членів переважно у сфері праці, охорони здоров'я та освіти. Така політика сприяє створенню спільного ринку праці і забезпечує певний рівень соціальної безпеки для громадян країн-членів та громадян країн інших країн, що перебувають на території ЄС, незалежно від їх національної належності. Отже, робочим визначенням у дослідженні вважатимемо таке: *соціальна політика Європейського Союзу – це комплекс заходів міжнародних організацій чи наддержавних утворень у ЄС щодо регулювання й забезпечення соціальних прав і інтересів громадян за межами національної юрисдикції з метою підвищення рівня життя населення й сприяння інтеграції країн-членів* .

Аналіз джерел дає підстави для висновку, що в науковій літературі відсутня єдність не лище щодо суб'єктів, а й щодо об'єктів соціальної політики. Це можна пояснити тим, що соціальна політика перебуває в полі міждисциплінарних досліджень, є складним явище і багаторівневим процесом. Найбільш поширеною є ідея, що її об'єктами є певні категорії населення, наприклад, «окремі особи, соціальні групи або спільноти, які потребують певної соціальної підтримки чи захисту» [8, с. 17], отже, як пояснює Г. Чалішева, йдеться переважно про «недієздатних, немічних, інвалідів, дітей і молодь, непрацездатне населення або тих, хто втратив засоби до існування (хоча працездатних), пенсіонерів, людей похилого віку, самотніх батьків, специфічних членів чи груп суспільства (дітей-сиріт, ветеранів, мігрантів, біженців, осіб з девіантною поведінкою, ув'язнених)» [7, с. 82]. Інші науковці вважають, що до об'єктів соціальної політики належать як працездатне населення, так і непрацездатне населення, соціально вразливі верстви населення, а також громадяни, які з визначених причин не можуть забезпечити собі гідний для нормального споживання рівень доходів [2, с. 49]. Отже, зазначений перелік об'єктів соціальної політики стосується інтересів усього населення, а не окремих осіб, соціальних груп або спільнот. У нашій роботі особливу увагу надано соціальній політиці щодо зовнішньо переміщених з України осіб, які

можуть мати різний соціально-економічний статус, відноситися до різних професійних, культурних, релігійних спільнот, але їхньою спільною рисою є те, що вони були змушені залишити Україну після початку російської агресії.

Список використаних джерел

1. Біленький Є., Козловець М. Соціологія: словник термінів і понять : навч. посіб. Київ : Кондор, 2006. 372 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR/SOCIOLOGIA_SL_2006.pdf (дата звернення: 14.02.2025).
2. Жуковська А. Ю. Соціальна і гуманітарна політика : навчальний посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2012. 250 с.
3. Садова У. Я. Соціальна політика в Україні: регіональні дослідження і перспективи розвитку: Монографія. Львів: ІРД НАН України, 2005. 408 с.
4. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців сфери соціальної роботи : навч. посіб. / уклад.: Коваль Г.в та ін. Львів, 2021. 208 с. URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/11324/1/Словник%202021.pdf (дата звернення: 14.02.2025).
5. Словник термінів. *Stud*. URL: https://stud.com.ua/171271/sotsiologiya/slovnik_terminiv (дата звернення: 14.02.2025).
6. Сухицька Н. В., Данилюк К. В. Термінологічний словник спеціальності 232 Соціальне забезпечення : навч. посіб. Київ : УДУ ім. Михайла Драгоман., 2023. 102 с. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41302/Terminolohichnyi%20slovnyk.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 14.02.2025).
7. Чанишева Г. Соціальна політика: поняття, цілі та правове забезпечення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11 (297). С. 80–85.
8. Шевчук П. І. Соціальна політика. Львів : Світ, 2003. 400 с.
9. Яковлєв О. А. Правові засади встановлення умов праці за трудовим законодавством України : автореф. дис. … докт. юрид. наук : спец. 12.00.05. Харків, 2019. 40 с.

Наталія Петронюк

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ РОЗПИСУ ПО ТКАНИНІ В ГУРТКАХ ДЕКОРАТИВНО - ПРИКЛАДНОЇ ТВОРЧОСТІ

Гуртки декоративно-прикладної творчості відіграють важливу роль у всебічному розвитку дітей та молоді. Вони не лише сприяють формуванню художніх здібностей, а й допомагають розвинути ключові компетентності, необхідні для самореалізації особистості.

Розпис по тканині є одним із популярних напрямів декоративно-прикладного мистецтва, що поєднує в собі творчий підхід, естетичне виховання та розвиток дрібної моторики. Вивчення цієї техніки в гуртках декоративно-прикладної творчості сприяє формуванню художнього смаку, розвитку креативного мислення та вдосконаленню навичок роботи з різними матеріалами.

Однак, незважаючи на значний інтерес до цієї техніки, постає ряд проблем, пов’язаних із методикою її викладання. Серед них можна виділити недостатню кількість навчально-методичних посібників, адаптованих для різних вікових груп, важливість інтеграції традиційних та сучасних технік розпису для підвищення зацікавленості учнів.

Дослідження методики навчання в гуртках декоративно-прикладної творчості спирається на наукові, методичні та практичні джерела. Науково-методичні праці з педагогіки та мистецької освіти присвячені загальним питанням викладання мистецтва, формуванню художньо-естетичних компетентностей та методиці навчання декоративно-прикладного мистецтва. У дослідженнях Богуш А. М., Вербицької Г. В. розкрито питання естетичного виховання дітей та ролі декоративно-прикладного мистецтва у розвитку особистості. Раєвська О. Г. акцентує увагу на методиці навчання образотворчому мистецтву та використання різних технік у роботі з дітьми. Розпис по тканині є однією з найдавніших мистецьких технік, що включає такі напрямки, як батик (гарячий, холодний, вузликовий), акриловий розпис, вибійка тощо. Важливими є матеріали курсів і майстер-класів з батику – роботи відомих майстрів С. Ф. Даниленко, Г. М. Ковальчук, що розкривають технологічні особливості виконання розпису.

Гуртки декоративно-прикладної творчості відіграють важливу роль у вихованні дітей та молоді, розвиваючи їхні творчі здібності, естетичний смак і практичні навички. На гуртках діти знайомляться з різними техніками декоративно-прикладного мистецтва (вишивка, бісероплетіння, ліплення, паперопластика, гончарство, техніками декорування матеріалів, тощо). Знайомляться з композицією, кольорознавством та дизайном.

Ознайомлення з народними традиціями та культурною спадщиною українського народу, опанування основ ремесел, можуть стати

професійною діяльністю в майбутньому. Гуртки декоративно-прикладної творчості є важливим елементом естетичного, трудового та патріотичного виховання, допомагають дітям не лише навчитися створювати гарні речі своїми руками, а й розвивати в собі терпіння, уважність та наполегливість.

Створення гуртків народної творчості є важливою складовою культурно-освітньої діяльності закладів освіти та закладів позашкільної освіти. Визначення тематики та напрямку діяльності гуртка залежить від вибору дітей. Для гуртків народної творчості важливо залучати педагогів з глибоким розумінням традиційних ремесел та народної культури. Це можуть бути митці та майстри народної творчості або педагоги, які мають досвід у викладанні таких дисциплін.

Декоративний розпис – це мистецька техніка нанесення візерунків і орнаментів на різні поверхні (дерево, тканину, кераміку, метал, скло) з метою їхнього оздоблення та естетичного удосконалення. Розпис по тканині вирізняється нанесенням візерунків і малюнків на текстильні вироби за допомогою спеціальних фарб або барвників.

Батик – це одна з найдавніших технік декоративного розпису тканини, що набула популярності по всьому світу завдяки своїй унікальності, різноманітності та можливості створювати оригінальні, неповторні вироби. Ця техніка особливо популярна в таких країнах, як Індонезія, Індія, Китай, Малайзія, а також в Африці. Однак, із розвитком мистецтва та моди на ручну роботу, батик здобув популярність і в багатьох інших країнах, включаючи Україну та країни Європи.

Однією з головних привабливих рис батику є те, що кожен виріб унікальний. Візерунки, які створюються за допомогою цієї техніки, неможливо повторити, тому кожен продукт має свою неповторність, що привертає увагу до творчості. Батик може бути виконаний в різних стилях і техніках: гарячий батик, холодний батик, вільний батик, шиборі (вузликовий батик). Це дозволяє дизайнерам та художникам створювати абсолютно різні ефекти, які підходять для різноманітних застосувань – від модного одягу до інтер'єрних прикрас. Використання натуральні тканини, такі як шовк, бавовна або льон, робить його популярним серед людей, які прагнуть обирати екологічно чисті матеріали. Це сприяє збереженню природних ресурсів і є частиною сучасного тренду на стійкість та екологічність.

Розпис матеріалів активно використовується для створення ексклюзивного одягу: суконь, блузок, шарфів, хусток, сумок. Завдяки своїй яскравості та унікальності, він залишається популярним серед дизайнерів та модників. Виготовлення штор, подушок, оббивки меблів, настінних панно та картини додає елементів екзотики і теплоти в інтер'єр. Батик створює унікальні сувеніри, які можуть стати подарунками для друзів та родини. Це може бути все: від маленьких тканинних виробів до великих декоративних полотен.

Матеріали для розпису по тканині це фарби (акрилові, анілінові, натуральні барвники), резервуючі склади (віск, парафін, гума, клей), кисті, трафарети, штампи, розчинники для розведення фарб. Для основи можна використати тканини і вироби, які були у вжитку.

Зважаючи на популярність техніки оздоблення та підбір недорогих матеріалів, вивчення розпису по тканині в гуртках декоративно-прикладної творчості може стати важливим елементом розвитку творчих здібностей та естетичного виховання учнів. Цей напрямок дозволяє дітям і підліткам не тільки освоювати техніки ручної роботи, але й працювати з доступними матеріалами, що робить розпис по тканині доступним для широкого кола учасників.

Вивчення розпису по тканині в гуртках декоративно-прикладної творчості є важливою складовою формування художньо-естетичної, технологічної, комунікативної компетентностей учнів. Методика викладання цієї техніки повинна бути системною, поетапною та адаптованою до вікових особливостей учнів. Розпочати доцільно з ознайомлення з історією та різновидами розпису по тканині. Важливо розглянути різні стилі та техніки, щоб учні мали уявлення про багатство та різноманітність цього мистецтва.

Оскільки розпис по тканині дає простір для самовираження, важливо дозволяти кожному учневі працювати над своїм проектом і розвивати свою власну ідею, одночасно надаючи технічні поради. Варто експериментувати з різними типами тканин (бавовна, льон, шовк), фарбами (акрилові, спеціальні фарби для тканини) та іншими засобами, такими як трафарети, штампи, щоб дати учням можливість відчути різноманітність творчих підходів.

Наприкінці курсу можна організувати виставку робіт учнів, що стане чудовим способом мотивувати їх і показати плоди їхньої праці. Це також може бути хорошим способом для батьків і громадськості побачити результат діяльності гуртка.

Вивчення розпису по тканині в гуртках декоративно-прикладної творчості є важливим і доступним способом розвитку творчих здібностей дітей. Зважаючи на популярність цієї техніки та можливість використання недорогих матеріалів, це заняття не тільки доступне, а й корисне для формування естетичних смаків, самовираження та розвитку вміння працювати руками. Крім того, це є чудовим способом збереження та розвитку народних традицій, що має величезну культурну цінність.

Список використаних джерел

1. Васильєва О. В. Методика проектного навчання. Київ: Освіта, 2020. 234 с.
2. Бондаренко Г. І. Основи декоративно-прикладного мистецтва. Київ: Либідь, 2015. 234 с.

3. Ковальчук О. В. Мистецтво батику: історія та техніка виконання. Львів: Світ, 2018. 114 с.
4. Петренко Н. М. Розпис по тканині: навчальний посібник. Харків: Ранок, 2020.
5. Сидоренко Л. В. Технології ручного розпису тканин. Дніпро: Видавництво ДНУ, 2017.
6. Художні техніки текстильного дизайну: колективна монографія / за ред. І. І. Семенової. Одеса: Астропринт, 2019.

Людмила Пилипчук

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ В ПРОЦЕСІ ПРОЄКТУВАННЯ І ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБІВ З КОНСТРУКЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ

Сучасна освіта орієнтується на компетентнісний підхід, який передбачає не лише засвоєння теоретичних знань, а й формування практичних умінь, навичок та особистісних якостей учнів. У зв’язку з цим технологічна освіта набуває особливого значення, адже вона сприяє розвитку критичного мислення, креативності, навичок проєктної діяльності та трудової культури. Проєктування і виготовлення виробів з конструкційних матеріалів у процесі навчання є ефективним способом формування ключових та предметних компетентностей учнів.

Формування компетентностей у технологічній освіті є актуальною темою досліджень багатьох науковців. Сучасні дослідження розглядають різні аспекти цього процесу: методичні підходи, педагогічні умови, інноваційні технології навчання та інтеграцію проєктної діяльності в освітній процес.

Згідно з дослідженнями Овчарук О. В., Гусєва О. Л., Романова Г. В., компетентнісний підхід у технологічній освіті базується на розвитку ключових компетентностей, зокрема: технологічної, проєктної, креативної, практичної.

Дослідники зазначають, що навчальний процес має бути інтегрованим, тобто поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю для формування цілісного розуміння предмета.

Згідно з дослідженнями Ковальчука В. В., Печенюка А. В., Дмитренка В. П., використання цифрових технологій у проєктній діяльності значно підвищує ефективність навчання. Наприклад програмне забезпечення для 3D-моделювання (AutoCAD, Tinkercad, SolidWorks) допомагає учням створювати та візуалізувати моделі виробів. За результатами досліджень Сидоренко В. В., Гончаренко С. У., Климова Л. А., ефективність навчання залежить від організації освітнього

середовища, облаштування сучасних майстерень, наявність інструментів, навчальних посібників, компетентності вчителя, вміння працювати з новітніми технологіями, мотивації учнів, міжпредметної інтеграції.

Сучасна освіта повинна не лише передавати знання, а й формувати компетентності, необхідні для успішної реалізації в умовах глобалізації та швидких змін. Компетентність – це здатність людини успішно діяти в певній сфері, використовуючи знання, навички, особистісний досвід і цінності. У сфері освіти це означає готовність учня застосовувати здобуті знання і вміння для вирішення реальних проблем. Згідно з Державним стандартом освіти, ключові компетентності включають: комунікативну, інформаційно-цифрову, соціальну та громадянську, підприємницьку, математичну і природничу, культурну та екологічну компетентність. Окрім ключових, існують ще предметні компетентності, які формуються в процесі навчання конкретних дисциплін.

Трудове навчання – це предмет, який сприяє розвитку практичних навичок, творчого мислення та професійної орієнтації учнів. На уроках трудового навчання здобувачі освіти займаються предметно-перетворювальною діяльністю яка спрямована на формування практичних умінь і навичок учнів у роботі з різними матеріалами, інструментами та технологіями. Проєктування є ефективним способом навчання та розвитку практичних навичок, які мають високу цінність у сучасному світі, сприяє формуванню різних компетентностей, які залежать від сфери діяльності, але загалом можна виділити такі основні.

Технологічна компетентність складовими якої є вміння працювати з інструментами та обладнанням, знання властивостей конструкційних матеріалів, дотримання технологічних процесів під час виготовлення виробів, уміння працювати в команді, чітке пояснення своїх ідей та обговорення варіантів рішень, інформаційно-цифрова компетентність.

Використання цифрових технологій для проєктування виробів (наприклад, пошук та аналіз інформації в інтернеті для розробки власних проєктів, 3D-моделювання, креслення у спеціальних програмах) сприяє розвитку інформаційно –цифрової компетентності.

Планування витрат на матеріали та інструменти, оцінка економічної доцільності виготовлення виробу, формування основ бізнес-мислення, створення та просування власного продукту сприяють розвитку підприємницької компетентності.

Раціональне використання матеріалів, повторне використання ресурсів, усвідомлення екологічних наслідків виробництва та утилізації виробів, відповідальність за результати своєї роботи, дотримання норм охорони праці та безпеки життєдіяльності формують екологічну, громадянську та соціальну компетентність.

Також, специфічні для трудового навчання, компетентності такі як

креативність і дизайн-мислення – розробка та втілення власних творчих ідей у проєктах, художньо-естетична компетентність – врахування кольору, форми та стилю при створенні виробів, проєктна компетентність – уміння розробляти креслення, ескізи, плани роботи.

Проєктування на уроках трудового навчання спрямоване на створення конкретних виробів або розробку рішень у певній сфері, що робить навчання більш цікавим і корисним. Проєктування відбувається за такими етапами:

Організаційно-підготовчий етап, який включає постановку проблеми та вибір теми. Учні визначають проблему, яку вони хочуть розв'язати, або обирають виріб для виготовлення. Аналізують можливі варіанти реалізації.

Конструкторський етап, на якому проводять дослідження властивостей матеріалів, технологій обробки, конструктивних особливостей виробу. Створюють ескізи, креслення, 3D-моделі. Планують етапи виконання проєкту, розраховують необхідні ресурси.

Під час технологічного етапу проєктування учні виконують обробку матеріалів, монтаж деталей, збірку виробу, дотримуються правил безпеки під час роботи з інструментами та обладнанням.

Заключний етап – презентація результатів проєктування та рефлексія.

Учні представляють свої проєкти, пояснюють вибір технологій і матеріалів. Оцінюють свою роботу та результати.

Приклади навчальних проєктів з трудового навчання: виготовлення декоративних світильників, створення дерев'яних або пластикових органайзерів, розробка предметів інтер'єру (рамки для фото, підставки тощо), 3D-друк простих моделей (при наявності принтера), виготовлення моделей автомобілів, літаків, ключниці, підставки, лопатки. Теми проєктів для дівчат: виготовлення м'яких іграшок, подушок, сумок, створення аксесуарів (браслети, брошки, заколки), виготовлення екоторбинок та розпис тканин.

Методичними особливостями проєктної діяльностіна уроках трудового навчання є комплексний підхід, поєднання теоретичних знань із практичним застосуванням, взаємозв'язок предметних і міжпредметних компетентностей, самостійність та відповідальність учнів, чітке структурування проєктного процесу (аналіз → планування → розробка → виготовлення → оцінка). Використання сучасних цифрових технологій (3D-моделювання, віртуальні симулятори, електронні ресурси). Інтеграція STEM-методик для розвитку технічного та наукового мислення.

Педагогічні умови ефективного формування компетентностей – це, перш за все, створення мотиваційного середовища. Важливо використання реальних життєвих ситуацій, стимулювання творчості та інноваційного мислення. Надання можливості вибору рівня складності проєкту, враховуючи знання і здібності здобувачів освіти. Використання

інтегрованого навчання, поєднануючи знань з різних предметних галузей (технології, математика, фізика, мистецтво). Робота в малих групах або командах, використання методу кооперативного навчання та рефлексії.

Матеріальне забезпечення уроків трудового навчання є важливим компонентом ефективного освітнього процесу. Воно включає інструменти, обладнання, матеріали та навчальні засоби, що сприяють розвитку практичних навичок учнів і забезпечують безпечне виконання робіт. Важливим аспектом формування компетентностей є навчально-методичні матеріали підготовлені вчителем: інструкції, технологічні карти, відеоуроки. Доступ до електронних бібліотек та інтернет-ресурсів. Використання додатків для візуалізації та симуляцій (AutoCAD, Tinkercad, Canva).

Проєктна діяльність у навчанні є ефективним методом формування предметних і ключових компетентностей учнів, сприяє їхній професійній орієнтації та підвищує мотивацію до навчання. Її успішність залежить від чітко визначених методичних особливостей, створення відповідних педагогічних умов та використання сучасних засобів навчання.

В процесі проєктування учні набувають технологічних знань про матеріали, інструменти та методи обробки. Відбувається розвиток інженерного мислення та навичок конструювання. Покращуються навички самостійного планування та виконання роботи, розвиток творчих здібностей та креативного підходу. Виробляється самодисципліна та відповідальність за результат своєї праці.

Попри значну важливість, трудове навчання часто недооцінюється через застарілу матеріальну базу, недостатню кількість сучасного обладнання та технологій у школах, низьку популяризацію робітничих спеціальностей, монотонність і застарілі методики викладання. Для підвищення мотивації учнів рекомендується створювати навчальне середовище, наближене до реальних виробничих умов. Організовувати екскурсії на виробництва, майстер-класи від професіоналів. Використовувати інтерактивні майстерні, де учні можуть працювати з сучасними матеріалами, заохочувати учнів до презентації своїх проєктів, захисту ідей перед класом, створювати умови для участі у конкурсах та виставках технічної творчості. Створювати індивідуальні траєкторії навчання з урахуванням інтересів учнів.

Список використаних джерел

1. Бабанскій А. Ю. Методичні основи оптимізації навчально-виховного процесу. навч. посіб. Київ: Віпол, 2002. 298 с.
2. Бойко А. М. Педагогічний потенціал національно-культурних традицій. *Рідна школа.* 1999. №10. С. 12–15.
3. Гашкіна Є. О. Вишивка бісером. Посібник. Київ : 2013.

4. Лаптєва О. В. Методичні рекомендації щодо вивчення народних ремесел на уроках трудового навчання. *Трудове навчання.* 2017. № 5. С. 2–7.
5. Мироненко Н. В. Використання інтерактивних методів навчання у формуванні творчо-інтелектуальних здібностей школярів на уроках трудового навчання. Київ. 2016. 107с.
6. Кириченко М. А. Український народний декоративний розпис. Київ: Знання- Прес, 2006. 228 с.
7. Манько В. Українська народна писанка Львів. Свічадо, 2001. 46 с.
8. Мельник М. М. Глобальні екологічні проблеми та шляхи їх вирішення. Київ: «Академія» 2023.

Вероніка Подолян

ВІЙСЬКОВА ЛЕКСИКА В ПЕРЕКЛАДІ

У контексті лінгвістики військовий переклад є специфічним видом міжкультурної двосторонньої та двомовної комунікації, що фокусується на текстах військової тематики і здійснюється як у звичайних, так і в екстремальних умовах військової служби, охоплюючи військово-політичну, військово-технічну та військово-спеціальну сфери діяльності збройних сил за участю військового перекладача [1, с. 12]. В Україні вагомий внесок у розвиток військового перекладознавства зробили такі вчені, як В. В. Балабін, М. Б. Білан, Л. М. Гончарук, В. М. Лісовський, О. Ю. Солодяк та інші. Визначення особливостей перекладу передбачає аналіз військової підмови як автономної екзистенціальної форми мови, що складається з фонетичних, граматичних і лексичних засобів національної мови, які забезпечують мовне спілкування військового соціуму.

Ядром військової лексики є терміни. Військовим термінам притаманні загальні лінгвістичні характеристики термінів, зокрема: адекватність, точність, однозначність у межах певної конкретної терміносистеми, стислість, логічність семантики, наявність дефініції, відсутність експресії та стилістична нейтральність, а також незалежність від контексту (з можливими відхиленнями) і системність [2, с. 273].

До військової термінології, що міститься у спеціальних словниках та глосаріях, належать терміни, що відповідають таким критеріям:

1) неправильне відображення в стандартних загальноприйнятих словниках;

2) терміни, що мають загальновійськове або споріднене значення (технічні чи вузькоспеціальні терміни загальновійськового характеру);

3) термінологія, яка позначає зброю [3].

Під час перекладу військових термінів з англійської на українську мову необхідно враховувати складнощі, викликані відмінностями в граматичній структурі мов, багатозначністю понять, неоднорідністю сучасних спеціалізованих термінологічних систем. Крім того, важливо зважати на труднощі, що виникають при відтворенні абревіатур і скорочень термінів військової сфери.

До найпоширеніших методів перекладу військової термінології належать: транслітерація, транскрипція, калькування, описовий переклад (експлікація), пряме включення, приблизний переклад, переклад за допомогою аналогів (вибір відповідного синоніма в мові перекладу).

У результаті проведеного дослідження на матеріалі англійської та української мов визначено, що при перекладу військових термінів найчастіше використовується транслітерація та транскрипція, але тільки у випадках, коли термін зрозумілий українському адресатові. Термінологію, семантичне навантаження якої в англійській та українській мові відрізняється, перекладають за допомогою приблизного перекладу, що передбачає зміну лексичної форми при збереженні значення.

Слід зазначити, що військова комунікація не обмежується лише використанням військових термінів як формальних визначень понять, об’єктів і предметів військової справи. Англомовна військова лексика також охоплює жаргон і сленг, тобто спеціальну розмовну мову військових. Ця група містить неоднорідні лексеми з різними функціональними характеристиками, експресивні елементи, що часто виступають стилістичними синонімами військових термінів. Такі одиниці відображає сферу неофіційного професійного спілкування серед військових, наприклад: *comics* «комікси» (лексема вживається для опису карт, наданих військовою розвідкою, має негативний відтінок значення, оскільки підкреслює недосконалість карт і застосування яскравих кольорів та символів); *grunt* «солдат піхоти», *bird* «гвинтокрил або літак», *snafu* «ситуація, що вийшла з-під контролю», *squared away* «добре організований, підготовлений», *brass* «вищі офіцери», *Hooah* «вигук схвалення або мотивації» тощо.

Відтак, у зв’язку з безперервним розвитком та збагаченням військової лексики в умовах розширення міжкультурних контактів, виникає потреба в регулярному перегляді існуючих відповідників та підборі нових термінів для неологізмів. Технологічні інновації часто вводять нове обладнання, зброю та системи з унікальними функціями. Військові лінгвісти та експерти повинні створити та прийняти нові терміни, щоб точно описати ці досягнення. Приміром, такі терміни, як *drone* «дрон», *cyber weapon* «кіберзброя» та *unmanned aerial vehicle (UAV*) «безпілотний літальний апарат» (БПЛА) є результатом технічного прогресу.

Оскільки військова лексика активно використовується поза межами військового дискурсу, її детальніше вивчення в цій сфері сприятиме розкриттю особливостей перекладу військової лексики, покращенню методології її перекладу та розвитку військової культури в контексті міжкультурної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Балабін В. В. Визначення поняття «військовий переклад». *Філологічні трактати.* 2018. Том 10. № 3. С. 7–14.
2. Лисичкіна І. О., Лисичкіна О. О. Сучасний військовий соціолект як проблема міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Сер. : Філологія. 2022. № 56. С. 272–274.
3. Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу). Київ : Логос, 2006. 98 с.

Ганна Подуфала

МЕТОДИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ЛОГОПЕДА З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Сучасний світ ставить перед освітою нові виклики, вимагаючи створення доступного та ефективного навчального середовища для всіх дітей, зокрема для дітей з розладами аутистичного спектру (РАС). Інклюзивна освіта передбачає використання спеціальних методів та підходів, які сприяють розвитку мовлення, комунікації та соціальної адаптації таких дітей.

У цій статті розглядаються сучасні методи корекційної роботи логопеда з дітьми з РАС в умовах інклюзивного навчання. Проаналізовано традиційні та інноваційні підходи до формування мовленнєвих навичок, серед яких альтернативна і додаткова комунікація (АДК), методи сенсорної інтеграції, використання візуальних підказок, ігрова терапія та поведінкові технології. Порівняно ефективність різних методик та їхній вплив на комунікативний і когнітивний розвиток дітей з аутизмом .

Логопедична робота з дітьми з розладами аутистичного спектру (РАС) в умовах інклюзивного навчання вимагає комплексного підходу, орієнтованого не лише на покращення мовлення, а й на розвиток комунікативних та соціальних навичок. Оскільки діти з РАС часто мають труднощі у мовленнєвій сфері та взаємодії з однолітками, важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, застосовуючи індивідуалізовані методи. Цей підхід включає сенсорну інтеграцію, альтернативну та додаткову комунікацію, використання поведінкових

технологій, візуальних підказок та ігрову терапію, що сприяють розвитку та адаптації дитини в соціальному середовищі [2].

Одним із завдань логопеда є розвиток мовлення, зокрема навичок вираження своїх думок, а також підвищення рівня соціальної адаптації через покращення комунікаційних здібностей. Для цього використовуються різноманітні методи, такі як індивідуальні та групові заняття, корекційно-розвивальні ігри, а також сенсорно-адаптивна терапія. Індивідуальні заняття дозволяють логопеду зосередитись на специфічних потребах кожної дитини, тоді як групові заняття створюють умови для розвитку соціальних навичок і комунікації з однолітками.

У рамках корекційної роботи можуть використовуватись методики, що включають казки, пісні, римівки та інші форми діяльності, які сприяють розвитку мовлення, пам’яті та емоційної сфери дитини. Водночас, важливо використовувати спеціальні методи для адаптації дитини з РАС до інклюзивного навчання, що включають спільну роботу з іншими педагогами та створення комфортного середовища для дитини. Враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини, розробляються індивідуальні програми розвитку [4].

Велике значення має постійний моніторинг прогресу дитини та корекція її навчального процесу, а також активна участь батьків, що забезпечує максимальний ефект від корекційної роботи. Успішність роботи логопеда вимагає постійної співпраці з батьками та іншими педагогами, щоб забезпечити цілісність процесу адаптації дитини до навчання. Однією з основних проблем у роботі з дітьми з РАС є труднощі з підтримкою уваги, що вимагає індивідуалізованих підходів та гнучкості в адаптації методів. Одним із ключових аспектів успіху є сенсорна інтеграція, оскільки діти з РАС часто мають підвищену або знижену чутливість до сенсорних подразників. Адаптація середовища, зокрема використання сенсорних матеріалів, тактильних панелей і навушників для зменшення фонових шумів, допомагає знизити рівень стресу та покращити ефективність навчання. Крім того, сенсорна інтеграція включає вправи на рівновагу (наприклад, ходьба по тактильних доріжках), глибоку пропріоцептивну стимуляцію (обтяжені жилети, обіймання подушок) та роботу з різними текстурами (маніпуляції з кінетичним піском і водними кульками), що допомагає покращити саморегуляцію дитини і створює сприятливі умови для навчального процесу.

Важливим компонентом також є альтернативна та додаткова комунікація (АДК), яка допомагає дітям із труднощами мовлення взаємодіяти з оточуючими за допомогою жестів, карток PECS або спеціальних електронних пристроїв. Наприклад, методика PECS сприяє розвитку комунікативних навичок через використання карток із зображеннями, що дає можливість дитині висловлювати свої бажання і потреби. Жестова мова та електронні пристрої з програмами для

комунікації також значно покращують можливості взаємодії дитини з оточенням. Окрім цього, використання мобільних додатків для альтернативної комунікації (наприклад, Grid 3, LetMeTalk) може бути ефективним методом залучення дитини до навчального процесу та покращення її соціальної адаптації [5].

Візуальні підказки, такі як розклади, соціальні історії та комунікативні картки, відіграють значну роль у структуризації навчального процесу та розвитку комунікації. Вони допомагають дітям краще розуміти послідовність дій, що знижує рівень тривожності та покращує засвоєння матеріалу. Наприклад, індивідуальний розклад у вигляді піктограм допомагає дитині передбачати події протягом дня, а соціальні історії навчають правильних моделей поведінки у різних ситуаціях. Також корисними є візуальні інструкції для виконання завдань та алгоритми взаємодії у соціальних ситуаціях. Наприклад, для навчання послідовності дій можна використовувати схематичні зображення миття рук або одягання [3].

Поведінкові технології, зокрема метод прикладного аналізу поведінки (ABA), використовуються для формування комунікативних навичок і корекції небажаної поведінки. Методика позитивного підкріплення сприяє закріпленню бажаної поведінки та поступовому розвитку мовлення. Наприклад, дитина отримує винагороду (словесне схвалення, наклейку, улюблену іграшку) за правильну відповідь або виконання завдання, що мотивує її до подальшого навчання. Також застосовуються методи навчання через моделювання поведінки та поступового формування навичок, які допомагають дітям краще засвоювати соціальні норми. Наприклад, якщо дитина має труднощі у привітанні, можна спочатку навчити її махати рукою, потім казати «привіт» і поступово додавати зоровий контакт [6].

Ігрова терапія є ще одним ефективним інструментом логопедичної роботи. Через сюжетно-рольові та інтерактивні ігри діти з РАС навчаються комунікувати, розуміти соціальні правила та розвивати мовленнєві навички. Наприклад, моделювання побутових ситуацій, таких як похід у магазин чи візит до лікаря, допомагає дітям підготуватися до реального соціального досвіду та закріпити комунікативні навички в природному середовищі. Використання технологій, таких як інтерактивні програми та мобільні додатки, дозволяє урізноманітнити процес навчання та зробити його більш ефективним. Важливим є застосування настільних ігор, ляльківого театру та музичних ігор, що сприяють розвитку соціальної взаємодії та емоційної регуляції. Наприклад, гра «Емоційне лото» допомагає дітям навчитися розпізнавати емоції за виразами обличчя.

Важливим аспектом роботи є міждисциплінарний підхід, що передбачає співпрацю логопеда, психолога, педагогів і батьків. Такий підхід дозволяє створити індивідуальний план корекційної роботи та

забезпечити його ефективне впровадження в навчальному процесі. Батьки відіграють ключову роль у підтримці навчання вдома, закріплюючи навички, отримані дитиною на заняттях. Наприклад, якщо дитина навчається вимовляти нові слова за допомогою карток PECS, батьки можуть використовувати ці картки вдома під час повсякденних занять. Взаємодія з педагогами забезпечує узгодженість методів навчання, а залучення психолога сприяє корекції емоційних і поведінкових труднощів. Також ефективною є взаємодія з ерготерапевтом, який допомагає адаптувати навчальні матеріали та середовище до потреб дитини [1].

Таким чином, логопедична робота з дітьми з РАС в умовах інклюзивного навчання має бути системною, індивідуалізованою та спрямованою на розвиток комунікативних навичок через використання сенсорної інтеграції, поведінкових технологій, візуальних підказок та ігрової терапії. Створення сприятливого середовища та активна співпраця між спеціалістами й батьками є запорукою успішної соціалізації та інтеграції дітей з аутизмом у суспільство.

Список використаних джерел

1. Гриненко А. О. Підходи до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти Київ: ДНПДУТ, 2021. URL: https://donopdut.org.ua/wp-content/uploads/2021/11/GRINENKO.pdf.
2. Дробіт О. М. Логопедична робота з дітьми з порушеннями мовлення: методика корекції. Львів: ЛНУ, 2021. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/dis_drobit.pdf.
3. Ігрова терапія для дітей: методи та стратегії. *Aytuzon*. URL: https://aytuzon.com.ua/igrova-terapiya/.
4. Рекомендації для працівників культури щодо інклюзивних практик. Луцьк: ІнХаб, 2020. URL: https://inhub.lutsk.ua/wp-content/uploads/2020/12/Posibnyk-INKLYUZYVNI-PRAKTYKY-dlya-pratsivnykiv-kultury.pdf.
5. Розвиток мовлення у дітей: техніки стимуляції та розвитку. *Психологічний портал*. URL: https://psyhologist.com.ua/rozvitok-movlennya-u-ditej-texniki-stimulyatsii-ta-rozvitku-informatsiya-ta-poradi/.
6. Роль гри під час корекційного навчання дітей з порушенням мовлення URL: https://naurok.com.ua/rol-gri-pid-chas-korekciynogo-navchannya-ditey-z-porushennyam-movlennya-179332.html.

Людмила Полєхіна

ІНТЕГРАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СИСТЕМУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

У міжнародному досвіді соціальна робота давно є частиною медико-соціального інтегрованого догляду, впровадженого в закладах охорони здоров'я. Наразі соціальна робота в охороні здоров'я України супроводжується численними викликами, такими як недостатня правова база для її розвитку, нестача кваліфікованих кадрів, неоднаковий доступ до соціальних послуг у різних регіонах країни, а також відсутність інтегрованих підходів у медичних установах.

Медико-соціальна робота має ширший зміст, ніж медико-соціальна допомога, і потребує більш детального визначення. Вона розглядається як діяльність, спрямована на збереження та відновлення фізичного й психічного здоров'я як окремої людини, так і колективу, з метою досягнення соціального благополуччя.

У «Глосарії термінів медико-соціальної допомоги» Європейського регіонального бюро охорони здоров'я медико-соціальну роботу визначають як «… організоване соціальне обслуговування в лікарнях або інших закладах, де особливий акцент робиться на вирішення соціальних проблем, пов'язаних зі здоров'ям людини».

Метою медико-соціальної роботи є забезпечення комплексної допомоги особам, які опинилися в складних життєвих обставинах, шляхом поєднання медичних і соціальних заходів. Це включає реабілітацію, соціальний супровід, консультування, підтримку самостійності та адаптацію до змін у житті. Крім того, медико-соціальна робота спрямована на формування сприятливого соціального середовища та удосконалення соціально-економічної політики для покращення якості життя вразливих верств населення [1].

З урахуванням підходів вітчизняних і зарубіжних дослідників до визначення сутності медико-соціальної роботи можна виокремити три ключові аспекти цієї діяльності: 1) надання підтримки окремим особам або групам, які опинилися в складних життєвих обставинах, через реабілітацію, консультування та інші соціальні послуги; 2) сприяння розвитку здатності до самодопомоги серед людей, що зіткнулися з життєвими труднощами; 3) вплив на формування та реалізацію соціально-економічної політики на всіх рівнях задля створення сприятливого соціального середовища та системи підтримки для осіб, які потребують допомоги.

Зазначені аспекти формують основу медико-соціальної роботи як професійної діяльності. Важливо підкреслити, що вона охоплює широкий спектр заходів, включаючи профілактичну, лікувально-діагностичну,

реабілітаційну, протезно-ортопедичну та зубопротезну допомогу. Крім того, медико-соціальна робота передбачає реалізацію соціальних заходів, спрямованих на догляд за хворими, непрацездатними та людьми з інвалідністю, забезпечуючи їхню підтримку та покращення якості життя [1].

Українські дослідники у різний час зосереджували увагу на аспектах соціальної роботи у сфері здоров'я. Попри те, що соціальні працівники вже давно здійснюють професійну діяльність у медичних закладах, у сфері надання послуг охорони здоров'я така практика в Україні поки що не має чітких, законодавчо закріплених норм і не визначена як окрема професія. Це відрізняє здоров'язбережувальну діяльність соціальних працівників в Україні від міжнародного досвіду, де соціальна робота у сфері охорони здоров'я є усталеною та визнаною професійною діяльністю.

У дослідженні доктора політичних наук Т. В. Семигіної, присвяченому порівнянню міжнародного досвіду в системі охорони здоров'я, наголошується на ключовій ролі соціального працівника як фахівця у сфері громадського здоров'я, який спрямований на подолання соціальних труднощів людей із проблемами здоров'я [3].

Дослідниця підготовки соціальних працівників до здоров'язбережувальної діяльності в університетах США, доктор педагогічних наук Л. Є. Клос зазначає, що «в умовах загострення соціально-економічних проблем, суспільно-політичних суперечностей, глобального погіршення здоров'я людей» помітно тенденцію розвитку професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до здоров'єзбережувальної діяльності, тобто діяльності у сфері збереження і зміцнення здоров'я» [2].

Слід зазначити, що допомога в галузі охорони здоров'я та соціального персоналу вимагає різних груп тих, хто виголосив проблеми зі здоров'ям та соціальними питаннями, які доповнюють один одного і не можуть бути в межах односторонніх професійних заходів. Робота з такими командами також складна та неефективна для охорони здоров'я та соціального персоналу, оскільки вони, безумовно, стануть проблемою, що перевищує їх професійну здатність і перешкоджає успішній професійній діяльності. У цьому випадку суб'єкти медичної роботи – це люди, що мають високий ризик захворюваності або вже хворіють ними. Це здебільшого соціально значимі захворювання, такі як, онкологія, залежність від психоактивних речовин, інфекційні захворювання (ВІЛ, гепатит, інфекції, що передаються статевим шляхом), туберкульоз тощо. У зовнішньому вигляді та розвитку цих захворювань часто дуже важливі поведінкові фактори.

Тому додаткові дослідження вимагають практики соціальної роботи в галузі охорони здоров'я різних типів клієнтів, що відбуваються за допомогою громадських організацій.

Список використаних джерел

1. Данко Д. В. Інформаційно-комунікаційні технології підготовки соціальних працівників до медико-соціальної роботи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2013. №26. С. 57–60.
2. Клос Л. Є. Аспекти професіоналізації соціальної роботи сфери здоров'я у США і Україні. *Social Work and Education.* 2017. Vol. 4(1). P. 8–21.
3. Семигіна Т., Столярик О. Соціальна робота у сфері охорони здоров'я України: виклики та перспективи. *Ввічливість. Humanitas*. 2024. № 3, С. 147–153. https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.21.

Анастасія Полупанова

ІНТЕГРАЦІЯ СПОРТИВНИХ ІГОР І ВПРАВ У ДОШКІЛЬНУ ОСВІТУ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД

В сучасних умовах питання здорового способу життя набуває все більшої актуальності, особливо коли йдеться про фізичний розвиток дітей з раннього віку. Важливу роль у цьому процесі відіграють заклади дошкільної освіти, які створюють сприятливе середовище для фізичного виховання малюків. Одним із ключових елементів такого виховання є спортивні ігри, що сприяють зміцненню здоров'я, фізичному розвитку та вдосконаленню рухових навичок [1, с. 23].

Спортивні ігри допомагають дітям адаптуватися до різних ігрових обставин, розвиваючи такі фізичні якості, як спритність, швидкість, рівновага, витривалість і гнучкість. Вони відрізняються від звичайних рухливих ігор наявністю чітких правил, визначеної кількості учасників, тривалості та використання спеціального обладнання. Це дозволяє включати елементи змагання, що вимагають від дітей не лише фізичних зусиль, а й вольових якостей [2, с. 45].

Граючи в спортивні ігри, діти не лише покращують фізичну форму, а й розвивають соціальні навички. Під час командних ігор вони вчаться взаємодіяти, приймати спільні рішення та співпрацювати. Крім того, такі ігри позитивно впливають на психоемоційний стан, сприяючи активному відпочинку й розвантаженню організму. Заняття на свіжому повітрі зміцнюють серцево-судинну та дихальну системи, що сприяє загальному зміцненню здоров'я [3, с. 18].

Спортивне обладнання відіграє важливу роль у процесі фізичного виховання дошкільнят. Використання м'ячів розвиває моторику, координацію та навички взаємодії. Обручі та гімнастичні стійки допомагають покращити координацію рухів і рівновагу. Також спортивні

ігри розвивають стратегічне мислення, адже діти повинні швидко аналізувати ситуацію та приймати рішення [4, с. 12].

У закладах дошкільної освіти спортивні ігри можуть доповнюватися спеціальними вправами, спрямованими на розвиток бігу, стрибків, кидків тощо. Важливо поступово підвищувати складність вправ відповідно до віку та фізичних можливостей дітей. Для молодших дошкільників акцент роблять на базових рухах, тоді як старші діти можуть виконувати більш складні елементи.

Вихователі мають створювати позитивну атмосферу на заняттях, забезпечувати безпеку та заохочувати дітей до активної участі. Спортивні ігри мають бути різноманітними та цікавими, відповідати віковим особливостям і можливостям кожної дитини. Наприклад, футбол, баскетбол, волейбол, хокей і м'ячикові ігри допомагають дітям не лише зміцнювати фізичне здоров'я, а й формувати командний дух та стратегічне мислення [5, с. 27].

Під час проведення спортивних занять варто враховувати різні форми навчання:

- навчальні – для ознайомлення з правилами гри та основними техніками;
- змішаного типу – для закріплення навичок і вдосконалення техніки;
- варіативні – для ускладнення вже засвоєних рухових дій;
- тренувальні – для розвитку фізичних якостей і підготовки до ігрових ситуацій.

Дошкільнята не можуть виконувати складні технічні комбінації, тому їм пропонують простіші варіанти ігор. Тривалість занять поступово збільшується від 10 до 30 хвилин, з короткими перервами для відпочинку. Для регулювання фізичного навантаження варто поділяти дітей на групи, змінювати кількість гравців і коригувати інтенсивність вправ.

Окрім фізичного розвитку, спортивні ігри підвищують інтерес дітей до активного способу життя, сприяють профілактиці захворювань, пов'язаних із недостатньою руховою активністю. Важливо, щоб вихователі враховували індивідуальні особливості кожної дитини, створюючи комфортні умови для участі у заняттях.

Отже, впровадження спортивних ігор у програму закладів дошкільної освіти сприяє гармонійному розвитку дітей, формуванню здорових звичок та зміцненню фізичного та психічного здоров'я малюків.

Список використаних джерел

1. Вільчковський Е.С., Куро О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку.
2. Спортивні ігри – як ефективний засіб фізичного виховання дошкільників. URL: https://liyalno1.blogspot.com/2020/06/blog-post_39.html?m=1#google_vignette.

3. Особистість дитини. Спортивні ігри. URL: https://m.ezavdnz.mcfr.ua/867855.
4. Дошкільнятам про спортивні ігри. URL: http://oipopp.ed-sp.net/?q=node/22089.
5. Всеосвіта. URL: https://vseosvita.ua/library/embed/01000jmy-5151.docx.html.

Діана Полянська

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОСТОРОВОГО МИСЛЕННЯ

Стрімкий розвиток суспільства ставить перед людиною все нові і нові завдання, супроводжується впливом на нього незвичних, часом екстремальних умов діяльності, та висуває нові вимоги до математичної підготовки компетентного, конкурентоспроможного випускника у зв'язку з посиленням ролі математики в усіх сферах життєдіяльності людини. Сучасні вимоги до освіти все більше орієнтовані на розвиток когнітивних здібностей, серед яких просторове мислення відіграє важливу роль. Незважаючи на важливість просторового мислення, традиційна освітня система не завжди приділяє достатню увагу його цілеспрямованому розвитку в старшокласників. Таким чином, актуальність проблеми формування просторового мислення у старшокласників та об'єктивна необхідність підвищення якості навчання зумовили вибір теми нашого дослідження.

Формування просторового мислення досліджувалося багатьма науковцями в галузі психології та педагогіки. Серед відомих дослідників, які вивчали цей процес, можна виділити Б. Ананьєва, Л. Виготського, Ю. Гільбуха, М. Євтуха, С. Литвинова, А. Мельник, Ж. Піаже, В. Тимчина, І. Якиманська, а також сучасних вчених, таких як Г. Гарднер, який розробив теорію множинного інтелекту, де просторове мислення є одним з ключових інтелектуальних аспектів. Питання щодо формування просторових уявлень під час вивчення математики висвітлено у роботах О. Астряба, І. Бантова, М. Богданович, М. Бурди, В. Гусєва, М. Волчаста, О. Дубинчук, Н. Мацько, М. Моро, А. Пишкала, Б. Поляк, І. Тесленка, Я. Жовніра та ін.

Проте, не зважаючи на широкий інтерес науковців до описаної проблеми, на сьогодні науковці не дійшли спільного бачення, щодо розвитку просторового мислення у здобувачів профільної школи, тому ставимо за мету проаналізувати зміст даного поняття.

Аналізуючи фахову літературу ми виявили, що основними якісними показниками просторового мислення є:

– види операцій над просторовими зображеннями;

– врахування робочої ширину використовуваної графічної бази;

– цілісність зображення (головним чином відображає форму, розмір і просторове положення об’єкта) [2].

У психолого-педагогічній літературі просторове мислення висвітлено як психологічна діяльність, яка забезпечує генерацію та оперування просторовими образами. Вирішувати різноманітні практичні та теоретичні задачі [2].

Просторове мислення грає ключову роль у багатьох галузях, і різні вчені вносять свій внесок у розуміння його природи та розвитку. Швейдцарський психолог Жан Піаже стверджував, що розвиток просторового мислення є частиною когнітивного розвитку, проходить кілька стадій та значною мірою залежить від взаємодії з оточуючим середовищем [5]. Американський психолог Говард Гарднер розробив теорію множинного інтелекту, де одним з типів інтелекту є просторовий інтелект. Він визначає його як здатність візуалізувати об’єкти та маніпулювати ними у просторі [3].

На думку І. Якиманскої розвиток просторового мислення сприяє накопиченню візуальних образів, ідей і термінології. Ці зображення використовуються для опису та пояснення ситуацій за допомогою візуальних компонентів. Крім того, нові зображення будуються на основ вже зробленого і реалізованого [4].

Просторове мислення є основою для розуміння геометрії, тригонометрії та багатьох інших математичних понять, але часто не повністю розвинене через обмежені можливості традиційних методів навчання (відсутність візуалізації, взаємодії з матеріалами тощо). Використання технології доповненої реальності забезпечує надзвичайно інтерактивне та візуально насичене навчальне середовище. Використання спеціальних програм, таких як GeoGebra або 3D моделювання, дозволяє учням експериментувати з просторовими об’єктами в інтерактивному середовищі. Це робить навчання більш захоплюючим і ефективним [1].

Отже, опираючись на вище сказане, просторове мислення є невід’ємною складовою математичної підготовки, що закладає основу для успішного розвитку особистості. Ми переконані, що формування просторового мислення є необхідною складовою математичної освіти, і використання різних методів та інструментів дозволяє досягти високого рівня розуміння цієї сфери.

Перспектива подальших розвідок полягає у проведені досліджень методів формування просторового мислення у старшокласників, оскільки поведений нами аналіз літературних джерел не охоплює всіх аспектів даної проблеми.

Список використаних джерел

1. Беседін Б., Одінцова Є. Роль імерсивних технологій у розвитку просторового мислення на уроках математики. *Технології електронного навчання.* № 8, С. 83–84.
2. Буглак О. М., Беседін Б. Формування просторових уявлень в процесі вивчення стереометрії. *Актуальні питання науки і освіти :* матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Словянськ, 19–21 квітня, 2011р.) Слов'янськ, 2011. С. 146–150.
3. Говард Г. Теорія 9 типів інтелекту. URL: https://osvitoria.media/experience/9-typiv-intelektu-za-govardom-gardnerom-yakyj-u-vashyh-uchniv/.
4. Доценко С. О. Формування просторової уяви в учнів початкової школи на уроках математики. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія».* 2015, С. 38–49.
5. Піаже Ж. Теорія когнітивного розвитку, стадії розвитку мислення. URL: https://psyhologer.com.ua/teoriia-kohnityvnoho-rozvytku-piazhe/.

Катерина Прокопенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІТНЕС-ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Популярність фітнес-технологій стала можливою внаслідок планомірної та розумної політики керівництва фізкультурним рухом, його турботи про здоров'я заощадження нації. Рухова активність є одним з основних факторів, значною мірою що обумовлюють рівень соматичного, психічного, морального та соціального здоров'я, що дозволяє людині успішно адаптуватися до сучасним умовам.

Сучасні науковці, міжнародні організації у сфері фітнесу, а також медики, фізіологи й педагоги активно розробляють різноманітні напрями в аеробіці. У багатьох країнах світу регулярно відбуваються конференції, семінари, фестивалі та конкурси, присвячені цій темі. У широкому розумінні аеробіка охоплює такі види рухової активності, як ходьба, біг, плавання, катання на ковзанах, лижах, велосипеді та інші.

На сьогодні існує понад 200 видів аеробіки. Одним із основних напрямів є класична аеробіка, яку можна порівняти з класичним танцем у хореографії не за складом вправ, а за її значущістю. Вона є своєрідною «абеткою» аеробіки, з якої починається освоєння інших її видів. Це також один із найпоширеніших варіантів аеробіки, що поєднує загальнорозвивальні гімнастичні вправи, різновиди бігу та стрибків, які виконуються під музичний супровід. Основне фізіологічне спрямування

класичної аеробіки – розвиток витривалості та підвищення функціональних можливостей кардіореспіраторної системи.

Фахівці виділяють базову аеробіку з різним рівнем навантаження: низьким, середнім і високим. Початковий рівень рекомендований для новачків, середній – як проміжний варіант, а високий – для підготовлених спортсменів.

Сучасні діти мають доступ до великого обсягу інформації завдяки телебаченню та інтернету. Нові, яскраві й різноманітні види рухової активності приваблюють їхню увагу та стимулюють інтерес до занять.

Багато оздоровчих технологій безпосередньо пов'язані з розвитком фітнес-індустрії. Саме завдяки цьому напряму в фізичній культурі з'явився популярний термін «фітнес-технології». Він широко використовується як у методичних розробках із фізичного виховання, так і в науково-дослідних роботах. Фітнес-технології орієнтовані передусім на досягнення результатів у заняттях фітнесом через використання інноваційних засобів, сучасного обладнання та ефективних методик. Варто зазначити, що розвиток фітнес-індустрії нині відбувається особливо динамічно [2].

Існує гостра необхідність повної перебудови процесу фізичного виховання учнівської молоді в різних навчальних закладах, у тому числі і в школі. Процес фізичного виховання у школі, спрямований на досягнення нормативного рівня фізичної підготовленості школярів. Нормативний підхід до фізкультурно-спортивної діяльності, що обмежує освітній простір переважно розвитком рухової сфери, що надає недостатній вплив на процес формування фізичної культури школярів, що зумовлює необхідність модернізації системи фізичного виховання».

У сучасному освітньому просторі постійно ведеться пошук найбільш ефективних засобів збереження здоров'я та підвищення рухової активності школярів, які будуть потрібні сучасним дітям. При розгляді різних напрямів рухової активності, які мають популярність серед дітей шкільного віку, особливе значення має, танець спортивної спрямованості, сучасні фітнес-технології, хореографія. Особливий інтерес та актуальність для кожної людини представляють індивідуальні підходи до формування, збереження та примноження показників, що забезпечують високий рівень здоров'я.

До специфічних завдань, що реалізуються за допомогою фітнес-технологій, належать:

- гармонійний фізичний, інтелектуальний та духовний розвиток студентів, зміцнення їхнього здоров'я;
- сприяння самопізнанню та самореалізації через заняття фізичними вправами;
- можливість вільного вибору виду діяльності та організаційної форми занять відповідно до особистих уподобань;
- вдосконалення життєво необхідних рухових умінь і навичок;

- підвищення мотивації студентів до регулярних занять фізичною активністю, формування знань про здоровий спосіб життя;
- розвиток естетичних здібностей і креативного мислення [1].

Однак важливо пам'ятати, що досягнення цих цілей можливе лише за умови регулярних занять фітнесом не менше 2–3 разів на тиждень.

Сучасні підходи до оздоровлення людини припускають гнучке поєднання двох основних компонентів здоров'я – дихання та рухи. Це відбито у різних системах дихальних вправ (культурно-історичних системах управління диханням та актуальних дихальних тренуваннях), а також у фітнес-програмах різних напрямів.

У сучасній фітнес індустрії існує велика кількість різних напрямів та видів фітнесу, оздоровчих програм. Завдяки доступності інформації та необхідності у створенні нових комплексних заходів щодо оздоровлення людей, формування культури здоров'я з'являються нові терміни, якими можна охарактеризувати новинки в галузі оздоровчої фізичної культури. Більша частина оздоровчих технологій пов'язана з індустрією фітнесу. Це напрямок оздоровлення людського організму у фізичній культурі що сприяв появі популярного терміна «фітнес-технології». Відмінна риса фітнес-технологій полягає в тому, що вони спрямовані на результативність від занять фітнесом із використанням інноваційних засобів, методів та сучасного обладнання.

Латиноамериканська школа представляє комбінації з частим використання складної хореографії для рук на простих кроках. В даний час на фітнес конвенціях це напрямок завзято рекламується із запрошенням презентерів з латиноамериканських країн. Північноамериканська школа представляє комбінації, що складаються з досить обмеженого набору кроків, використовує мінімум хореографії для рук, використовує всі методи конструювання. Всі комбінації виконуються з правої ноги, а потім дзеркально відображаються з лівої ноги. Перевагами цієї школи є: методичність та доступність розучування; висока диференціація комбінацій за рівнями підготовки груп; можливість не повторення кожного уроку; висока щільність протягом усього уроку; принципом симетрії навантаження. Недоліками цієї школи слід визнати: набір рухів; необхідність вивчати групу методикою розкладки; складність у використанні танцювальних елементів (часто їх можна лише показати, не називаючи).

Австралійська школа ідентична за логікою навчання з північноамериканською, але використовує ігрові елементи. Більш підходить для дітей та підлітків. Аеробіка дає можливість імітувати в умовах обмежений простір аеробних видів спорту. Наприклад, біг або ходьба на довгі дистанції, шосейна велогонка, плавання, та ін. Усі ці види спорту пов'язані з аеробною роботою, що передбачає тривалий час тренування. За допомогою аеробіки людина може вирішувати такі

завдання: спалювання жирових відкладень, а, отже, зменшення ваги; тренування витривалості серцевого м'яза, а також покращення функціонування серцево-судинної та дихальної систем; тренування силової витривалості м'язів; координації та володіння своїм тілом (особливо у танцювальних напрямках аеробіки).

Щороку у сфері оздоровчих технологій з'являється велика кількість фітнес-програм, що сприяє популярності програм із збереження здоров'я серед широких верств населення, і як результат, підвищується конкуренція між програмами. Розвивається фітнес індустрія постійно, тому що з'являються нові матеріали, нове обладнання, прогрес не стоїть на місці. За такої конкуренції відсіваються застарілі програми та на їх місці з'являються нові, більше ефективні варіанти оздоровчих програм.

Засобами масової інформації та за допомогою інтернет ресурсів підтримується інтерес до нових видів рухової активності і на цій хвилі широко пропагується здоровий спосіб життя, реалізується перехід від простого інтересу до потреби регулярно займатися різними видами рухової активності. Велика різноманітність оздоровчих програм дозволяє кожній людині знайти для себе відповідний напрямок рухової активності.

Людина, що піклується про своє здоров'я, стає потрібною у суспільстві. Особливо важливий такий підхід у роботі з дітьми шкільного віку, у цей період життя діяльність дітей та підлітків сконцентрована на навчальній діяльності та різних формах рухової активності. Рекреаційно-спортивний напрямок дуже популярний серед школярів. Розглядаючи у літературних джерелах різні напрямки фітнесу, простежується тенденція появи програм комплексного характеру. Тобто коли в одному занятті поєднується навантаження на кардіореспіраторну систему організму, силові вправи та комплекси стретчингу.

Вивчаючи питання про впровадження у шкільну освіту спортивної аеробіки доцільним буде раціональне застосування засобів фізичного виховання у період навчання дітей у школі, що сприяє вирішенню задач комплексного характеру і позитивно вплине на формування особистості підростаючого школяра. Правильно побудований процес фізичного виховання, що забезпечує всебічний розвиток фізичних якостей, а також регулярне збільшення фонду рухових умінь та навичок гарантуватиме формуванню у школярів основи справжньої фізичної культури, що особливо актуально нині бурхливого соціально-економічного розвитку соціуму».

При включенні до програм з фізичної культури в різних навчальних закладах сучасних напрямів фітнесу, значно підвищується інтерес до навчальної діяльності, забезпечуючи мотивацію до фізкультурно-оздоровчої та спортивної спрямованості, формується стереотип поведінки, у якому важливе місце займає рухова активність, що є важливим аспектом у формуванні культури здоров'я дітей шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Кожокар М. В., Слобожанінов П. А. Засоби оздоровчого фітнесу під час проведення онлайн – занять з фізичного виховання у закладах вищої освіти в період карантинних обмежень. *Молодий вчений*. 2020. № 11 (87). DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-49.
2. Самохвалова І., Харченко С., Красілов А., Жуков В., Потапчук С. Ефективність програми розвитку рухових умінь студенток в умовах професійної підготовки. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.* 2021. № 22. С. 71–81.
3. Самохвалова І. Ю., Харченко С. М. Використання фітнес програм у фізичному вихованні студенток закладів вищої освіти під час дистанційного навчання. *Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини.* 2022. № 11. С. 156–162. DOI https://doi.org/10.32782/2522-1795.2022.11.18.

Альона Пусєва

СТИЛІ ЖИВОПИСУ

Стиль – це набір стандартів, об'єднаних ідеями, технікою та певними соціокультурними явищами. У цьому сенсі кожен стиль є певною мірою репрезентативним для свого часу. Більше того, між ними існує тісний взаємозв'язок, вони постійно розвиваються, змішуються і стикаються, але часто плавно переходять один в інший. Коли йдеться про стиль у живописі, то в сучасному мистецтвознавстві немає чіткого тлумачення цього поняття. Швидше за все, стиль і напрямок є синонімами і представляють собою ті ж самі критерії, які об'єднують твори мистецтва у світі живопису [1].

Сьогодні в мистецтві існує багато стилів і напрямів. І хоча простежити походження і розвиток кожного з них досить складно, можна виділити головних родоначальників і об'єднати спільні якості та характеристики в певні категорії [2].

Мистецтво не є статичною структурою. Як і сама культура, мистецтво постійно змінюється. Одні елементи зникають, інші виникають і розвиваються. Тому немає сенсу намагатися скласти єдиний список, коли мова заходить про стилі. З іншого боку, має сенс розглянути найпопулярніші стилі живопису, на які сьогодні орієнтуються художники. Реалізм – художній стиль, який точно, ретельно і без змін зображує природу і сучасне життя. Реалізм відкидає метафоричну ідеалізацію на користь уважного спостереження за явищами [3].

Реалізм – це стиль живопису, який прагне відобразити реальний світ. Сьогодні цей стиль може здатися дивним, але це також була мистецька революція: у 1850-х роках реалізм був реакцією на академічну традицію та романтизм. Перші твори цього стилю з'явилися у Франції. Що намагалися показати художники-реалісти? Головна ідея цього жанру – відобразити дійсність, яку ми бачимо щодня. Немає пояснень чи зайвих прикрас.

Все як у житті. Об'єктивна реальність, точність, правда – ось що надихає художників-реалістів. Водночас вони виступали проти сентиментальності художньої творчості, яка була характерна для романтизму.

Фотореалізм, також відомий як суперреалізм, – американський мистецький напрям, що виник у 1960-х роках. Майстри фотореалізму надихалися фотографією. Художники-фотореалісти створювали дуже вигадані образи, які відсилали не до натури, а до відтворених зображень.

У 1950-1960-х роках став популярним новий стиль, метою якого було максимально реалістичне відображення дійсності. Термін «фотореалізм» був введений Луї Мейзелем. Майзель говорив, що художник-фотореаліст використовує камеру, щоб сфотографувати те, що він намагається зобразити. Фотографія – це не просто відображення навколишньої дійсності, а архів, зібрання інформації. Завдання художника – зробити картину максимально наближеною до фотографії. Як працювали майстри фотореалізму? Спочатку вони фотографували і збирали зображення. Потім переносили зображення з фотографії на полотно. В результаті виходив витвір мистецтва – гігантська копія оригінальної фотографії.

Експресіонізм – художній стиль, спрямований на відображення суб'єктивних почуттів і реакцій, які об'єкти та події викликають у людей, а не об'єктивної реальності. Художник досягає цього спотворенням, перебільшенням, примітивністю, фантазією, яскравим, раптовим, «бурхливим» чи динамічним використанням формальних елементів. Кожен поціновувач мистецтва пам'ятає «Крик» – картину Едварда Мунка, яка вразила Європу першої половини 20-го століття. Цей стиль охоплює не тільки живопис, а й літературу, скульптуру та інші види мистецтва. В основі експресіонізму лежить суб'єктивний погляд на світ автора. Часто це світ, наповнений неприємними, болісними та травматичними емоціями. Стиль виник як реакція на жахи військового досвіду, особливо світових війн. Реальність, зображена на полотнах художників-експресіоністів, часто спотворювалася. Його повідомлення є нереалістичним і упередженим. Емоція завжди підкреслюється, і глядач заохочується відчути те, що відчуває художник. Недаремно експресіонізм часто асоціюють із психоаналізом. У таких творах часто з'являються такі теми, як біль, травми та крик. Іншими словами, це були мотиви, які пов'язували дослідження психоаналітиків з художніми експериментами експресіонізму.

Імпресіонізм – великий напрям у живописі та музиці, що розвивався переважно у Франції наприкінці 19 – на початку 20 століття. Найяскравішою рисою імпресіонізму в живописі було намагання точно й об'єктивно відобразити візуальну реальність з точки зору швидкоплинних ефектів світла та кольору.

Цей стиль був названий на честь французького художника Клода Моне. Він написав картину під назвою «Враження». Він намалював картину під назвою «Схід сонця». Іншими словами, враження, яке ці картини викликали у публіки, дало назву стилю. Художники-імпресіоністи проводили багато часу на природі і писали картини з натури. На початку імпресіоністичні картини не були широко прийняті масами. Це було пов'язано з тим, що люди звикли бачити картини зблизька. А імпресіонізм – це не що інше, як серія нерозрізнених точок, якщо дивитися на них зблизька. Абстракція, яку також називають безпредметним або нефігуративним мистецтвом, – це живопис, скульптура або графіка, в яких зображення речей видимого світу відіграє незначну роль або взагалі не відіграє ніякої ролі.

Мета художника-абстракціоніста – викликати почуття та емоції у публіки. Це мистецтво нефігуративне і безпредметне. У ньому немає конкретного предмета, класичної чи традиційної техніки.

Сюрреалізм був напрямком образотворчого мистецтва та літератури, що розвивався в Європі між Першою та Другою світовими війнами. Сюрреалізм розвинувся з раннього руху дадаїзму. Дадаїсти перед Першою світовою війною свідомо створювали антимистецькі твори, які кидали виклик ідеям, тоді як сюрреалізм зосереджувався на позитивному вираженні емоцій, а не на негативі.

Поп-арт – це мистецький рух, натхненний комерційною та популярною культурою кінця 1950-х та 1960-х років. Поп-арт не мав певного стилю чи світогляду, але його описують як різноманітну відповідь на повоєнні товарно-орієнтовані цінності, часто використовуючи звичайні предмети (наприклад, комікси та банки з-під супу).

Символізм - це вільно організована літературно-мистецька течія, що виникла наприкінці 19-го століття у Франції, поширилася на живопис і театр та різною мірою вплинула на європейську та американську літературу 20-го століття. Митці-символісти прагнули виразити емоційний досвід особистості за допомогою витонченої та гіпнотичної символічної мови. Кубізм – це стиль, який мав великий вплив на візуальне мистецтво 20-го століття.

Кубізм відкидав традиційні техніки, такі як перспектива, ракурси, моделювання та світлотінь, і наголошував на пласкому, двовимірному екрані, відкидаючи стару теорію про те, що мистецтво повинно наслідувати природу. Художники-кубісти виражали нову реальність у своїх картинах, що складалися з радикально фрагментованих об'єктів.

Футуризм, мистецький рух початку 20-го століття, заснований в Італії, підкреслював динамізм, швидкість, енергію та потужність машин, життєздатність, зміни та неспокій сучасного життя [1].

Отже, так як мистецтво та живопис в першу чергу це творчість, то живопис має багато стилів. Зазвичай в одному напрямку можна побачити слід від інших, адже «чистих» стилів майже не буває. Найпопулярнішими є: імпресіонізм, експресіонізм, кубізм, модернізм, романтизм та інші. Крім цього, є багато підрозділів до кожного з них. Їхня історія є доволі глибокою та розвиненою.

Список використаних джерел

1. Яку 10 стилей у живописі є найпопулярнішими? URL: https://joseartgallery.com/uk/articles/what-are-the-10-styles-in-painting?srsltid=AfmBOooXiSZQdH34ZZwNwYWXi6uxtQ_4Pz8HwBvPtDXkW3eD0CYHGzf1
2. Як відрізнити стилі живопису. URL: https://struchaieva.art/uk/blog/kak-otlichit-stili-zhivopisi?srsltid=AfmBOoqu2NyJAaC2O6JKxKqTx7Je8x__uxGVbfSUbXd-d-EIxEk2taQy
3. Стилі картин. URL: https://www.elite-paint.com/ua/bycat/stili-kartin.

Єлизавета Рейш

ЕКСКУРСІЇ УЧНІВ 1 КИЇВСЬКОЇ ЧОЛОВІЧОЇ ГІМНАЗІЇ У 1900 Р. ДО ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ГІМНАЗІЙНОГО ПОВСЯКДЕННЯ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ..

Сучасна педагогіка здійснює пошук нових форм та методів навчання. Не до кінця залученим ресурсом у цьому сенсі є шкільні екскурсії. Вони містять значний виховний та навчальний потенціал, ефективно доповнюють класно-урочні форми роботи. Кінець XIX ст. був періодом активного розвитку Києва. У пізньоімперський період у місті активно розвивалися загальноміський водопровід каналізація, освітлення тощо. Окрім того, в цей період Київ переживав будівельний бум, 1895–99 рр. [7]. Великого розмаху набуло промислове машинобудування, розвивалося пароплавство та судноплавство, збільшувалося кількістю пивоварень та виноробних підприємств. Велике потяго-вагоноремонтне підприємство злилися в Головні залізничні майстерні, де швидко збільшувалася кількість робітників. Активно будувалися заводи, фабрики, зросла кількість банків. У 1892 році на вулицях міста з’явився перший трамвай. У 1897 Київ став місцем проведення Всеросійської виставки. У 1890-х роках була запущена електростанція [2, с. 9].

Перші, поодинокі, шкільні екскурсії починаються з 80-х років XIX ст. Вони були слабо організовані, тому не набули належного розповсюдження. 2 серпня 1900 р. вийшов циркуляр №20185 Міністерства народної освіти, який скасував поширену з 1873 р. практику обов'язкових «літніх канікулярних робіт учнів середніх навчальних закладів», що була визнана неефективною. Замість них пропонувалося проводити освітні прогулянки та подорожі. Міністерство рекомендувало вдатися до більш творчої діяльності з метою розвитку індивідуальних здібностей учнів [6, с. 64–66; 1, с. 35–37].

У жовтні 1900 р. учні старших класів Київської 1-ї чоловічої гімназії, групами, у супроводі директора та викладачів математики, оглядали Центральну електричну станцію міста Києва (перша електростанція в імперії), електричну станцію для міських трамваїв та артезіанських колодязів. Під час огляду артезіанських колодязів учні особливо були зацікавлені пристосуваннями для аерації артезіанської води та для видалення з неї сірководневого газу. Вони дізналися, що центральна електрична станція належить «Товариству Савицький і Страус», засновниками, якого були поручик запасу М. М. Савицький й колезький радник О. Е. Страус і яке розташоване на Подолі, по вул. Андріївській 19 (нині тут розташовується Інститут вугільних енерготехнологій НАН України та Міністерства палива й енергетики України), на березі Дніпра, це було зумовлено необхідністю використання великої кількості води для її технічних потреб. Станція, була побудована архітекторами Г. Шеєлем та Ф. Шеффелем і введена в експлуатацію у грудні 1898 р., це комплекс споруд якого входили: головна та адміністративна будівлі, привратницька, розподільча підстанція, помпова станція та цегляний димар [3, с. 63–73; 4; 5]. Служила разом з двома іншими станціями, що належали тому ж товариству, для постачання м. Києва електричною енергією. Головна будівля станції була розділена на два окремі приміщення: котельня й машинне приміщення. У котельні було встановлено двоє водотрубних котлів фірми «Бабкак і Вількокс». З яких кожен мав 300 м^2 площі нагріву й 12 атмосфер робочого тиску. Вода і пара в котлі мали температуру 192° С. Топка котлів проводилася нафтою за допомогою особливих пальників, які називалися форсунками. Це особливого роду пульверизатори, за допомогою яких жива пара роздроблювала нафту на дрібний пил, який згораючи давав високу температуру. Тягу в топці регулювали так, щоб для згоряння нафти притікало достатньо повітря. Продукти згоряння виходили назовні через залізну трубу та цегляний димар. У підвальному поверсі котельні знаходилася помпова станція, в котрій містилися помпи фірми «Вартінгтон», які закачували воду в котли; там же були встановлені відцентрові помпи, котрі приводилися в рух особливими електромоторами. Ці останні помпи подавали воду з Дніпра за допомогою двофунтових чавунних труб для конденсації пари в парових машинах. У цьому ж підвалі

містилися залізні резервуари, як для води, так і для нафти й для помпи. Обмін повітря в підвалах проводився за допомогою електричних вентиляторів [3, с. 63–73].

Поруч із котельним відділенням знаходився машинний зал. У ньому були встановлені дві вертикальні парові машини заводу «Шихау». Машини потрійного розширення з поверхневим охолодженням потужністю кожна в 600 індикаторних сил. До валу першої з цих машин було приєднано динамо-машину постійного струму напругою 550 Вт та потужністю 400 кВт. Струм від цієї машини служив для руху 45 вагонів Київського електричного трамвая. У цю ж мережу було ввімкнено автоматичні регулятори напруги струму, «системи Тюрі», котрі утримували напругу на однаковому рівні [3, с. 63–73; 4]. Друга парова машина надавала струм, який через динамо, по підземному кабелю, входив у трансформаторні кіоски, поставлені на кутах київських вулиць, і який через них доходив до абонентів та служив, як для освітлення, так й для технічних засобів. Для динамо-машин на станції була ціла низка вимірювальних, регулювальних і зберігальних приладів [3, с. 63–73].

Під час екскурсії гімназисти дізналися, що парові та динамо-машини були найбільші в Російській імперії. Кожна з них могла освітлювати 21 450 лампочок розжарювання [8].

Далі учнів ознайомили з пристроями в розподільчій підстанції, де в одній з кімнат, на стіні було розміщено шиферну розподільчу дошку, на якій знаходилися: вимірювальні прилади, важільні вимикачі, запобіжники, громовідводи, вольтметр та амперметр. Потім їх ознайомили з послідовністю подачі струму від динамо-машини до рейок та дроту, по якому їздив трамвай. Після закінченню екскурсії, учні висловили щиру подяку інженеру за детальні, ґрунтовні пояснення щодо влаштування електростанції [3, с. 63-73].

Отже, з огляду на зазначене вище, можна сказати, що київські учні чоловічих гімназій м. Києва модерної доби вивчали Київ через просвітницько-профорієнтаційні екскурсії, які знайомили їх з різними науковими підприємствами міста. На сьогодення, залишається ще багато маловідомих та малодосліджених аспектів багатогранної проблематики повсякдення гімназистів чоловічих гімназій м. Києва кінця XIX – початку XX ст.. Автор сподівається, що оприлюднена інформація сприятиме інтенсифікації пошуків нових документів, які допоможуть пролити світло, як на маловідомі сторінки історії навчання в київських чоловічих гімназіях так і на модерну історію Києва та України.

Список використаних джерел

1. Бетлій О. В. Учнівські екскурсії по Києву в роки Першої світової війни. *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки.* 2015. Том 169.

2. Живучи в модерному місті: Київ кінця XIX – кінця XX століть / Упор. К. Диса, О. Бетлій, О. Мартинюк. Київ: Дух і Літера, 2016.
3. Отчет попечителя Киевского ученого округа о состоянии гимназий и прогимназий за 1900 г. Киев. Типо-литография Товарищества Н. Н. Кушнерев и К., в Москве, Киевское отделение. 1901 г.
4. Створення та становлення Київської енергосистеми. URL: http://energetika.in.ua/ua/books/book-2/part-3/section-15/15-2
5. Центральна електрична станція, 1898-1900, 1903-06, 1909-14, 1933-3. URL: https://pamyatky.kiev.ua/streets/andriyivska-vul/tsentralna-elektrichna-stantsiya-1898-1900-1903-06-1909-14-1933-3
6. Циркуляр министра народного просвещения попечителям учебных округов – об отмене летних каникулярных работ учеников средних учебных заведений (2-го августа 1900 года, № 20185). *Журнал Министерства народного просвещения.* 1900. № 9.
7. Широчин С. Жилищный вопрос в Киеве и социальное неравенство: история проблемы. *Спільне.* 2017. 9 июня. URL: https://commons.com.ua/uk/kejs-kieva
8. Як запалювали Київ. URL: https://was.media/microformats/yak-zapalyuvali-kiyiv.

Ярослав Рибець

ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕХНОЛОГІЙ

Методи навчання відіграють ключову роль у досягненні освітніх цілей, адже саме вони визначають, як учні опановують новий матеріал та розвивають свої вміння.

Під час підготовки до уроку вчитель має вирішити низку важливих питань: які методи найкраще відповідають навчальним, виховним і розвивальним завданням? Як їх ефективно комбінувати? Чи будуть обрані підходи оптимальними для конкретної групи учнів? Часто школярі не володіють навичками самостійного опрацювання навчальної літератури, розв’язання завдань чи написання творчих робіт. Саме тому викладач повинен не лише пояснювати матеріал, а й навчати дітей правильним прийомам навчання.

Сучасні педагогічні дослідження доводять, що активні методи навчання значно підвищують зацікавленість учнів і стимулюють їхню пізнавальну діяльність. Вони сприяють розвитку критичного мислення, творчості та ініціативності. До цієї групи належать такі методи, як проблемне викладання, евристичні бесіди, дискусії, рольові ігри, аналіз життєвих ситуацій, ділові та дидактичні ігри тощо.

Головна особливість активних методів полягає в тому, що вони залучають учнів до процесу навчання, спонукаючи їх до взаємодії не лише з учителем, а й між собою. Це сприяє розвитку комунікативних навичок, уміння аргументовано висловлювати свою думку та приймати рішення. Завдяки таким методам навчання відбувається в атмосфері зацікавленості та мотивації, що допомагає формувати організаційні здібності та навички самостійного пошуку інформації [3, с. 8].

Одним із ключових завдань сучасної освіти є розвиток особистісно-орієнтованого навчання, у якому пріоритет надається активній взаємодії учнів із навчальним матеріалом. Це передбачає перехід від традиційних методів передачі знань до активної роботи, спрямованої на розвиток творчого потенціалу кожного школяра.

Проте традиційні методи також залишаються важливим елементом навчального процесу, оскільки формування аналітичного мислення неможливе без базових знань і навичок. Вони виконують допоміжну функцію, забезпечуючи фундамент для подальшого розвитку учнів. Водночас акцент зміщується в бік методів, які розвивають здатність до самостійного навчання, критичного аналізу та творчого підходу до вирішення завдань.

Методи навчання можна умовно поділити на дві основні категорії: традиційні (пасивні) та активні. Вони мають різні завдання, але обидві групи відіграють важливу роль у навчальному процесі.

Традиційні методи зосереджені на передачі знань і формуванні базових навичок. Вони передбачають ознайомлення учнів із певною інформацією та відпрацювання стандартних способів її застосування. Хоча ці методи не сприяють розвитку гнучкого мислення, вони необхідні для засвоєння фундаментальних понять.

Натомість активні методи спрямовані на формування самостійного мислення, розвиток ініціативності та вміння розв’язувати нестандартні завдання. Вони дозволяють учням не просто запам’ятовувати інформацію, а й навчатися її критично оцінювати та використовувати на практиці. Важливими характеристиками активного навчання є тісний зв’язок теорії з практикою, розвиток аналітичних здібностей, саморефлексії, комунікативних навичок та роботи в команді [2, с. 15].

Серед найефективніших активних методів, які широко використовуються у сучасних навчальних закладах України, можна виділити: аналіз конкретних ситуацій, інтелектуальну розминку, метод «мозкового штурму», тематичні дискусії, рольові та ділові ігри.

Метод аналізу конкретних ситуацій (АКС) полягає у створенні на уроці проблемних завдань, що вимагають від учнів глибокого аналізу та вироблення обґрунтованого рішення. Завдяки цьому методу школярі вчаться застосовувати отримані знання у реальних умовах, розвивають логічне мислення, вчаться аргументувати свою позицію. АКС може

виконувати навчальну, виховну та розвивальну функції, а також сприяти психологічній підготовці учнів до майбутньої професійної діяльності. Залежно від мети уроку можуть використовуватися різні варіації цього методу:

• ситуація-ілюстрація (пояснення навчального матеріалу на конкретних прикладах),

• ситуація-оцінка (аналіз і критичне осмислення певного явища чи події),

• ситуація-вправа (вирішення навчальних завдань у нестандартних умовах),

• ситуація-проблема (створення конфліктної ситуації, яка потребує аргументованого рішення).

АКС складається з кількох основних етапів:

1. Вступне ознайомлення з проблемою.
2. Формулювання завдання.
3. Групова робота над ситуацією.
4. Обговорення результатів.
5. Підбиття підсумків [1, с. 11].

Ще одним цікавим методом є інтелектуальна розминка, яка може застосовуватися на будь-якому уроці. Її основна мета – стимулювання активного мислення шляхом актуалізації раніше засвоєних знань та швидкого обміну ідеями. У процесі експрес-опитування вчитель ставить запитання, а учні мають швидко дати чітку та змістовну відповідь. Якщо один учень не може відповісти, питання передається наступному, що створює динамічну атмосферу та спонукає всіх школярів бути уважними та зосередженими.

Основна цінність активних методів навчання полягає в тому, що вони залучають кожного учня до активної роботи, допомагають розвивати навички критичного мислення, комунікації та аналізу, готуючи школярів до самостійного життя та професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Біленко О. В., Пелагейченко М. Л. Технології: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Арістон, 2023. 194 с.

2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібн. Київ: Академвидав, 2004. 320 с

3. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2007. 141 с.

Марина Рижова

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ 10-11 КЛАСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ STEM ОСВІТИ

Критичне мислення – це здатність аналізувати, оцінювати та інтерпретувати інформацію з метою формування обґрунтованих суджень і рішень [6]. Критично мислити означає:

- оцінювати джерела інформації, виявляти власні припущення та обмеження;
- уміти будувати логічні висновки, виявляти причинно-наслідкові зв'язки;
- генерувати нові ідеї та пропозиції, уникаючи стандартні підходи;
- перевіряти факти та не приймати інформацію на віру без критичного аналізу;
- уміти відокремлювати емоції від фактів при оцінці ситуації.

В умовах сучасного світу, де на кожному кроці можна натрапити на маніпуляції чи неправдиві новини, критичне мислення стає особливо важливим.

STEM-освіта (наука, технології, інженерія, математика) є ефективним інструментом для розвитку критичного мислення у старшокласників. Вона зосереджена на практичному застосуванні теоретичних знань, що дозволяє учням застосовувати міждисциплінарний підхід при розв'язанні реальних проблем. В рамках STEM-навчання учні не тільки здобувають знання, а й навчаються критично оцінювати інформацію, приймати обґрунтовані рішення, а також застосовувати ці знання для вирішення життєвих проблем.

STEM-освіта активно використовує проектний метод, в якому учні працюють над реальними завданнями. Це стимулює їх до аналізу ситуацій, пошуку можливих рішень, а також оцінки їх ефективності. Застосування наукового методу – постановка гіпотез, проведення експериментів, збір даних і формулювання висновків – розвиває критичне мислення, допомагаючи учням зрозуміти, як логічно та обґрунтовано приймати рішення.

Таким чином, STEM-проєкти можуть бути реалізовані як наукові навчальні проєкти або як інженерні навчальні проєкти [7].

У STEM-освіті помилки не є перешкодою, а частиною процесу навчання. Діти вчаться сприймати помилки як кроки на шляху до знаходження рішення. Це дозволяє їм не тільки набувати досвіду, а й розвивати здатність до самокорекції та оцінки власних рішень, що є важливою складовою критичного мислення.

STEM-освіта часто передбачає колективну роботу над проектами, що розвиває в учнів навички співпраці, аргументації та критичного

оцінювання думок інших. Командна діяльність вимагає від учнів вміння висловлювати та обґрунтовувати свої думки, а також приймати колективні рішення, що сприяє розвитку критичного мислення.

STEM-освіта допомагає учням адаптуватися до швидко змінюваного світу, зокрема в умовах технологічних інновацій та нових наукових досягнень. Цей аспект навчання формує здатність швидко освоювати нову інформацію, критично оцінювати її та приймати рішення на основі актуальних знань, що є важливими аспектами для розвитку критичного мислення.

Завдяки такому підходу учні стають більш відкритими до нових ідей і можуть змінювати своє ставлення до навколишнього світу, розвиваючи активну життєву позицію.

STEM-освіта акцентує увагу на реальному застосуванні знань для вирішення практичних завдань, що дозволяє учням не лише вивчати теоретичні концепції, а й бачити їхнє практичне застосування. Це дозволяє учням не тільки розвивати аналітичні навички, а й критично ставитися до вибору рішень, що застосовуються для вирішення актуальних проблем.

Як зазначає Олена Пометун, критичне мислення не можна вивчати окремо – воно має формуватися на уроках різних предметів [8]. В STEM-освіті це досягається завдяки міждисциплінарному підходу, де учні використовують свої знання з різних предметів для вирішення комплексних завдань. Це дозволяє учням розвивати здатність до критичного аналізу та оцінки ситуацій у різних контекстах.

В результаті впровадження STEM-освіти учні не тільки здобувають знання, а й формують важливі життєві навички – критичне мислення, креативність, відповідальність, здатність працювати в команді та адаптуватися до змін. Це сприяє вихованню цілісної, активної та соціально відповідальної особистості, готової до вирішення реальних проблем у світі, що швидко змінюється.

Розвиток «м’яких навичок» (soft skills) найкраще підтримується через STEM-освіту, де природничі науки, математична грамотність, мейкерство, технологічна, інформаційна та мистецька обізнаність органічно поєднуються. Принцип інтеграції, який є основою STEM-освіти, дозволяє модернізувати методологію навчання, оновлювати зміст та обсяг навчальних матеріалів з предметів природничо-математичного циклу. Це також сприяє підвищенню рівня мотивації до навчання та формуванню компетентностей, які відповідають сучасним вимогам.

Досягти успішного формування ключових компетентностей учнів можна за допомогою впровадження STEM-практикумів, в рамках яких учні вивчають певний об’єкт в контексті STEM-освіти. При цьому важлива не лише дослідницька діяльність, а й створення власного продукту чи виробу. STEM-практикум можна розглядати як поєднання навчального проекту і лабораторного практикуму. Він може бути проведений як

частина вивчення окремих тем або в кінці навчального року. Такі практикуми можуть тривати як короткий період, так і розтягуватися на тривалий час в залежності від складності завдання, наявних ресурсів, місця дослідження і кількості учасників [1].

STEM-освіта надає особливу увагу розвитку критичного мислення і вмінню вирішувати складні проблеми. Учні навчаються розглядати проблеми з різних сторін, розділяти їх на частини та пропонувати конструктивні рішення. Це дозволяє ефективно й творчо вирішувати завдання. STEM-освіта також заохочує учнів до науково-дослідницької діяльності, нестандартного мислення, а також сприяє розвитку логічного та критичного мислення. Впровадження STEM-технологій стимулює інтерес до навчання, формує дослідницькі компетентності та дає можливість учням самостійно розвиватися, навчатися та критично оцінювати свої результати. Це також допомагає розвивати інтелектуальні й творчі здібності, оптимізувати процес навчання і знайомити учнів з методами наукових досліджень [4].

У STEM-дисциплінах особлива увага приділяється дослідженню та аналізу даних. Учні, які навчаються з використанням STEM-технологій, стають більш самостійними у прийнятті рішень та організації наукових досліджень. Вони також набувають навичок ефективної роботи в команді та співпраці для досягнення спільних цілей. У сучасному світі важливо володіти технічною грамотністю, тому STEM-освіта знайомить учнів з новими технологіями та процесами, що допомагає їм адаптуватися до інновацій у своїй майбутній кар’єрі. Залучення STEM-технологій до навчання робить процес більш інтерактивним і ефективним, що сприяє кращому засвоєнню нової інформації. Використання STEM у навчальному процесі також дозволяє глибше розуміти фізичні процеси, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей та дослідницьких навичок, а також формує компетентності у галузях природничих наук і техніки.

Список використаних джерел

1. Барабошко С. А. STEAM-практикум як вид інноваційної. *Передумови створення STEM-лабораторії. STEM-освіта: науково-теоретичні аспекти, досвід впровадження, перспективи розвитку :* матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (21 квітня 2021 р., м. Луцьк). 2021. 208 с.
2. Дутчак І. Г. Міждисциплінарність навчання за STEM. *Передумови створення STEM-лабораторії STEM-освіта: науково-теоретичні аспекти, досвід впровадження, перспективи розвитку:* матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (21 квітня 2021 р., м. Луцьк). 2021. 208 с.

3. Конверський А. Є. Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 370 с.
4. Ручаковський В. П., Федчишин О. М. Деякі аспекти STEM-навчання у підготовці здобувачів вищої освіти. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. 23-24 травня 2024 р., м. Тернопіль. 370
5. Тягло О. Досвід засвоєння критичного мислення в українській вищій школі Філософія освіти. *Philosophy of Education.* 2017. № 2 (21). 243 с.
6. Ляшенко О. І., Терещук С. І. Критичне мислення як технологія компетентнісного навчання фізики. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.* 2017. Вип. 23. С. 162–166.
7. Терещук А. І., Терещук С. І. STEM-освіта як засіб реалізації компетентнісного навчання. *STEAM-освіта: від теорії до практики :* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 12–14 червня 2024. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, С. 36–43.
8. Запитання на уроці: Навіщо? До кого? Як і про що? Методичний посібник для вчителів загальноосвітніх шкіл / О. Пометун. Київ, 2019. 96 с.

Вероніка Розгон

РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ УЇЛКІ КОЛЛІНЗА «МІСЯЧНИЙ КАМІНЬ»)

Невербальна мова в сучасному художньому дискурсі займає особливе місце, адже вона дозволяє передавати емоції, настрої, соціальні та психологічні стани без використання слів. Вона стає важливим інструментом у створенні глибших значень і додаткових шарів для розуміння твору, допомагаючи автору передати складні ідеї та взаємодії між персонажами.

У сучасній літературі невербальні елементи також важливі для розуміння соціальних і культурних норм, які часто відіграють важливу роль у розвитку сюжету. Наприклад, за допомогою невербальної мови можна показати статус персонажа, його ставлення до інших, а також різні соціальні бар'єри. Жести, міміка, пози можуть демонструвати ступінь влади, підкорення або рівності між персонажами. Це особливо актуально в умовах соціальних та політичних конфліктів, коли словесна комунікація може бути обмежена або перекручена.

У художньому дискурсі невербальні сигнали стають важливими складовими комунікації між персонажами. Вони дозволяють передати ту частину реальності, яка є недоступною для прямого словесного вираження. Мовчання, паузи, зміна поз або жестів можуть бути набагато сильнішими за слова, висловлюючи більше, ніж можуть сказати фрази чи репліки.

Також невербальна комунікація може бути використана як естетичний елемент, створюючи особливу атмосферу або настрій у творі. Через певні рухи, позу або вираз обличчя персонажів створюється незрима напруга або зворушлива краса, яка може мати великий вплив на сприйняття твору.

Сучасні дослідження в галузі літературознавства активно досліджують невербальну мову як частину більшого комунікативного процесу, що охоплює не лише текст, а й візуальні, звукові та фізичні елементи. Враховуючи глобалізацію та розвиток мультимедійних технологій, невербальна комунікація стає важливим аспектом інтертекстуальних зв'язків між різними формами мистецтва.

Невербальна мова активно використовується в жанрових творах, таких як детективи, трилери або фантастика, де це допомагає створювати атмосферу та напруження. Наприклад, у детективному жанрі, де важлива кожна деталь, міміка або жест може стати ключем до розгадки злочину чи мотивів персонажа. Замість того, щоб прямо висловлювати наміри чи емоції, автори в таких жанрах часто вдаються до використання тонких невербальних сигналів, які змушують читача бути уважнішим. А. Даценко у цьому контексті наголошує, що у «художній літературі невербальні засоби є невід'ємною частиною твору. Автор описує стан героїв, їхні рухи, міміку, щоб читач міг зрозуміти, відчути їхній настрій» [1, с. 81].

В романі У. Коллінза «Місячний камінь» невербальні засоби комунікації відіграють важливу роль у створенні атмосферності, розвитку персонажів та інтригуючих сюжетних ліній. Це передача інформації без використання слів, за допомогою жестів, міміки, пози, очей, тону голосу та інших фізичних проявів. Автор акцентує увагу на дрібних, але важливих невербальних сигналах, які можуть значною мірою вплинути на розвиток подій. Наприклад, персонажі часто використовують міміку, щоб виразити свої емоції, страхи або недовіру. Ці невербальні ознаки можуть стати ключем до розгадок таємниць, що нависають над історією.

Наприклад, провина і страждання Франкліна Блейка часто передається через невербальні реакції, такі як жести: «I was so confused and so angry with myself, that I had no words left to express what I felt. I turned away, unable to look her in the face» [2, с. 187].

Погляди персонажів є важливим елементом взаємодії між героями. Очі в романі стають символом внутрішнього світу персонажа, а те, як вони реагують на різні події, надає більше сенсу їхнім словам. Це важливо в контексті шукання місячного каменя, де багато деталей передаються не

через розмову, а через тонкі вирази обличчя та погляди: «Rachel's face turned pale, and she clasped her hands together. The look in her eyes was one of horror and disbelief» [2, с. 105].

Друзілла Клак часто використовує перебільшену мову тіла та жести, щоб представити себе благочестивою та праведною, незважаючи на прихований маніпулятивний характер. В один із моментів самовпевненості Коллінз описує свої дії так: «With an air of martyrdom, Drusilla Clack crossed her hands over her chest, and looked up to heaven, as if she was suffering from the weight of the world» [2, с. 145].

Сам Місячний камінь є об'єктом, який викликає інтенсивну невербальну реакцію персонажів, особливо в моменти напруги. Наведемо приклад його влади над персонажами: «I took the Moonstone, and I held it in my hand, as if it had a life of its own» [2, с. 298].

Автор також зображує різноманітні фізичні пози персонажів. Часом зміна їхньої позі або те, як вони тримаються в певних ситуаціях, може свідчити про їхній внутрішній стан. Наприклад, замкнена поза чи знервовані рухи часто виражають приховану тривогу або намір приховати інформацію.

Тон голосу – ще один важливий аспект невербальної комунікації. Часто персонажі можуть здаватися спокійними на словах, але їхній тон голосу може виявити справжні емоції, як, наприклад, страх або злість, що може вплинути на їхню поведінку.

Взаємодія між персонажами в романі часто залежить не тільки від того, що вони кажуть, але й від того, як вони рухаються чи стоять один поруч з одним. У. Коллінз ретельно описує такі моменти, коли певні фізичні жести або пози можуть або підкріпити, або спростувати сказане, створюючи більше напруження або непорозуміння серед героїв.

У напружений момент роману, коли розкриваються справжні емоції героя, центральне місце займає саме невербальне спілкування: «He looked at me with an expression of such intense anxiety, that I could not help feeling the force of it. The fear in his eyes was as plain as the words he had not yet spoken» [2, с. 194].

Мовчання є також значущим невербальним засобом в романі. Паузи або несподівані моменти мовчання підсилюють напругу і можуть бути сприйняті як свідчення секретів або прихованих намірів. У певних ситуаціях, коли персонажі не можуть або не хочуть висловити свої думки словами, мовчання стає потужним сигналом для читача. Відзначимо, що одним із найважливіших невербальних елементів у романі є мовчання та уникнення Рейчел, особливо після крадіжки Місячного каменя: «Rachel looked at me – looked at me as if she had not seen me for years – looked at me with a look that made me feel as if I was a stranger» [2, с. 475].

Невербальна мова в художньому дискурсі – це потужний інструмент для передачі складних і багатошарових повідомлень, емоцій і соціальних

контекстів. Вона допомагає створювати глибину і багатогранність образу персонажу, надаючи твору додаткову реалістичність або символічну значущість. Невербальна мова має важливе значення для інтерпретації культурних і соціальних явищ, які лежать в основі художнього твору.

Невербальні засоби комунікації в романі Уїлкі Коллінза «Місячний камінь» допомагають розкривати глибші шари характерів персонажів та їхні взаємостосунки, надаючи додаткову інтерпретацію подій. Вони створюють атмосферу невизначеності, напруження та інтриги, що є характерною рисою детективного жанру.

Список використаних джерел

1. Даценко А. Невербальні засоби комунікації в художньому дискурсі / наук. Кер. : О. В. Бровкіна, А. Джабарова // *Перекладацькі інновації :* матеріали XII всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 25 листопада 2022 р. Суми, 2022. С. 79–83.
2. Collins W. The Moonstone : Книга для читання англійською мовою. Вінниця: Нова книга, 2007. 721 с.

Олег Рудкевич

РОЗВИТОК ВОЛЬОВИХ (ЛІДЕРСЬКИХ) ЯКОСТЕЙ ЗАСОБАМИ СПОРТИВНИХ ІГОР НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Сучасна система освіти спрямована на всебічний розвиток особистості, що включає формування ключових компетенцій, необхідних для соціалізації та майбутньої професійної діяльності. Одним із важливих аспектів цього процесу є розвиток вольових і лідерських якостей. У цій статті розглянуто вплив спортивних ігор на формування таких характеристик, як рішучість, наполегливість, відповідальність, уміння працювати в команді та приймати рішення в умовах стресу. Визначено значення спортивних ігор як ефективного засобу фізичного виховання, що сприяє формуванню особистісних якостей учнів.

Фізичне виховання сприяє розвитку дисципліни, відповідальності та здатності працювати в команді. Одним із ефективних методів формування лідерських якостей є використання ігрових та командних видів спорту, а також залучення учнів до організації спортивних заходів. Це допомагає їм навчитися приймати рішення, брати на себе відповідальність та мотивувати інших. Важливо враховувати індивідуальні особливості учнів і створювати умови для розвитку їхньої ініціативності. Залучення сучасних цифрових технологій, таких як інтерактивні тренажери та мобільні додатки

для моніторингу фізичної активності, може зробити процес навчання більш захопливим і ефективним [1, с. 107].

У сучасних умовах освіти велика увага приділяється не лише академічним знанням, а й розвитку особистісних характеристик учнів. Вольові та лідерські якості є важливими для успішної соціалізації школярів і їхньої подальшої професійної діяльності. Фізичне виховання, зокрема спортивні ігри, відіграє важливу роль у розвитку цих якостей. Мета цієї роботи – дослідити, яким чином спортивні ігри впливають на формування лідерських і вольових характеристик школярів.

У процесі участі у спортивних іграх учні стикаються з необхідністю подолання труднощів, що сприяє розвитку наполегливості, витримки та рішучості. Наприклад, командні ігри, такі як футбол, баскетбол чи волейбол, вимагають стійкості до невдач і здатності діяти в умовах високого фізичного та емоційного навантаження.

Спортивні ігри є ефективним засобом розвитку фізичних і психоемоційних навичок. Вони сприяють формуванню дисципліни, відповідальності, командної роботи, що є основою лідерських якостей.

Участь у спортивних іграх допомагає школярам розвивати лідерські навички, оскільки вони змушені приймати рішення в обмежений час, керувати командою або співпрацювати для досягнення спільної мети. Лідери в командних видах спорту вчаться мотивувати своїх товаришів, розподіляти ролі та відповідальність [2, с.70].

Основні аспекти значення спортивних ігор у фізичному вихованні:

- **Розвиток фізичних якостей**.

Спортивні ігри сприяють розвитку швидкості, витривалості, сили, гнучкості та координації. Наприклад, футбол покращує витривалість і швидкість, баскетбол – стрибучість і реакцію, а волейбол – спритність і координацію.

- **Зміцнення здоров’я**.

Регулярні фізичні навантаження в іграх позитивно впливають на серцево-судинну систему, м’язовий тонус та імунітет. Також вони допомагають боротися зі стресом і поліпшують психоемоційний стан.

- **Формування соціальних навичок**.

Командні ігри вчать працювати в колективі, допомагають розвивати лідерські якості, відповідальність і дисциплінованість. Гравці вчаться взаємодіяти, підтримувати один одного і дотримуватись правил.

- **Мотивація до активного способу життя**.

Спортивні ігри роблять фізичне виховання цікавим і захоплюючим, що сприяє формуванню звички до активного дозвілля. Діти та молодь із задоволенням грають у футбол, баскетбол, волейбол та інші види спорту.

- **Розвиток емоційної стійкості**.

Ігрова діяльність передбачає як перемоги, так і поразки, що вчить контролювати емоції, не здаватися перед труднощами і прагнути до самовдосконалення.

Таким чином, спортивні ігри є важливою складовою фізичного виховання, адже вони не лише покращують фізичний стан, а й сприяють соціальному, психологічному та емоційному розвитку людини. Залучення до спортивних ігор із дитинства допомагає сформувати корисні звички, які позитивно впливають на все подальше життя та є потужним засобом формування вольових і лідерських якостей у школярів. Вони сприяють розвитку рішучості, наполегливості, відповідальності та здатності працювати в команді. Формування цих характеристик через фізичну активність та командну взаємодію має значний вплив на соціалізацію учнів та їхню майбутню професійну діяльність. Тому включення спортивних ігор у навчальні програми фізичного виховання є доцільним і необхідним для гармонійного розвитку особистості школярів.

Список використаних джерел

1. Тураєва Н., Ібрагімова С., Ольховська І., Філенко Л. Використання інформаційних технологій при тренуваннях в області спортивних ігор. *Спортивні ігри*. 2023. № 1(23), С. 106–114.
2. Тіняков А., Арабаджи Т. Лідерські якості спортсменів як складова їх готовності до професійного самовизначення після завершення спортивної кар'єри. *Теорія і практика управління соціальними системами.* 2019. № 4. С. 68–82.

Артем Руднєвський

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРЕКЦІЙНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ООП В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Методичне забезпечення корекційно-оздоровчої роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в інклюзивному навчанні включає розробку стратегій, ресурсів і практик, які сприяють не тільки академічному навчанню, але й фізичному, емоційному та соціальному розвиткові. Це забезпечення має на меті створення середовища, де всі діти, незалежно від їхніх можливостей, можуть брати повну участь у освітньому процесі [1]. Подамо ключові компоненти ефективного методичного забезпечення в цьому контексті:

1. Диференційоване навчання, що включає:

- ідивідуальні навчальні плани (ІНП): створення персоналізованих навчальних планів, що відповідають конкретним сильним і слабким

сторонам, потребам та інтересам кожної дитини. Ці плани повинні включати академічні цілі, соціальні розвиткові завдання та стратегії покращення здоров'я;

- гнучкі стратегії викладання: використання різноманітних методів навчання, таких як візуальні засоби, практичні заняття, усні пояснення та мультимедійні ресурси для задоволення різних стилів навчання дітей з ООП;

- модифікація завдань: розбиття складних завдань на менші, більш керовані етапи. Для дітей із труднощами в навчанні завдання повинні бути адаптовані так, щоб вони були досяжними, поступово будуючи на їхніх сильних сторонах.

2. Корекційна та розвиткова діяльності, які передбачають

- використання терапевтичних вправ: включення регулярних фізичних занять, спрямованих на покращення моторних навичок, координації та фізичного здоров'я. Ці вправи можуть мати як профілактичний, так і корекційний характер;

- когнітивна та емоційна підтримка: проведення активностей, що сприяють когнітивному розвитку, включаючи ігри на пам'ять, головоломки та завдання на вирішення проблем. Емоційні підтримуючі заходи, такі як групові дискусії чи рольові ігри, можуть допомогти дітям з ООП краще розвивати соціальні та емоційні навички;

- логопедична терапія: для дітей з комунікаційними труднощами необхідно залучати логопедів для допомоги в розвитку артикуляції, мовлення та комунікаційних навичок.

3. Оздоровчі практики, в основі яких є:

- адаптована фізична культура: розробка інклюзивної програми фізичного виховання, що відповідає можливостям дітей з різними фізичними здатностями. Використання адаптованих видів спорту, йоги або плавання для сприяння фізичному благополуччю;

- освіта щодо здорового способу життя: навчання дітей важливості здорових звичок, таких як харчування, гігієна та фізичні вправи. Це можна інтегрувати в освітній процес через практичні заняття, такі як кулінарія, садівництво чи групові вправи;

- техніки управління стресом: введення таких методик, як глибоке дихання, релаксаційні вправи та майндфулнес для допомоги дітям у боротьбі зі стресом і тривогою. Ці практики можуть бути особливо корисними для дітей з емоційними або поведінковими проблемами.

4. Співпраця між фахівцями, яка передбачає:

- міждисциплінарну команду: регулярна співпраця між учителями, фахівцями з особливих потреб, психологами, логопедами, терапевтами та медичними працівниками є важливою для забезпечення цілісного підходу до розвитку та благополуччя дитини.

- моніторинг прогресу: постійна оцінка та оцінювання академічного, фізичного та емоційного прогресу учнів необхідні для адаптації та модифікації стратегій за потребою. Частий зворотний зв'язок від фахівців допомагає відслідковувати розвиток дитини і дає можливість коригувати плани на майбутнє;

- участь родин: родини повинні активно брати участь у корекційній та оздоровчій роботі з дітьми. Регулярний зв'язок з батьками та опікунами щодо прогресу, стратегій і способів підтримки розвитку дитини вдома є важливим.

5. Інклюзивне навчальне середовище пропонує

- підтримуючу організацію класу: клас має бути організований таким чином, щоб задовольняти потреби дітей з фізичними обмеженнями, сенсорними вимогами та навчальними труднощами. Це включає доступні парти, спокійні зони для відпочинку та візуальні орієнтири для учнів;

- підтримку однолітків та співпрацю: менторство та співпраця в навчальних групах можуть створити підтримуюче середовище для дітей з ООП. Однокласники можуть надавати підтримку та допомагати в завданнях, що сприяє почуттю приналежності та спільноти;

- програми соціально-емоційного навчання (SEL): реалізація програм, які сприяють розвиткові самосвідомості, емпатії, емоційної регуляції та соціальних навичок. Програми SEL можна інтегрувати в навчальний процес для підтримки соціальної інтеграції дітей з ООП.

6. Асистивні технології та ресурси передбачають використання

- технологій для навчання: використання асистивних технологій, таких як програми для перетворення тексту на мовлення, аудіокниги або спеціалізовані навчальні додатки, для підтримки дітей з труднощами в читанні, письмі та когнітивними порушеннями.

- сенсорних інструментів: інструменти для сенсорної підтримки, такі як іграшки для фокусу, навушники, що знижують шум, та візуальні розклади допомагають дітям із сенсорними чутливостями або проблемами з увагою зберігати концентрацію;

- асистивних пристроїв для фізичного здоров'я: Діти з фізичними обмеженнями можуть потребувати спеціалізованого обладнання, такого як адаптовані парти, стільці або мобільні пристрої, для забезпечення комфорту та участі в повсякденних активностях [2].

Таким чином, ефективне методичне забезпечення корекційно-оздоровчої роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в інклюзивному навчанні передбачає цілісний, індивідуалізований підхід, який враховує не тільки академічні досягнення, але й фізичний, емоційний та соціальний розвиток дитини. Це забезпечення залежить від співпраці фахівців, що працюють разом для створення підтримуючого, адаптивного та інклюзивного навчального середовища, з постійним зворотним зв'язком та співпрацею з родинами. Використовуючи диференційоване навчання,

корекційні заходи, асистивні технології та оздоровчі практики, педагоги можуть забезпечити дітям з ООП доступ до ресурсів та можливостей для розвитку.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення. URL: htpp//slovjanochka.at.ua/publ/inkljuzivna_osvita_v_konteksti_realij_sogodennja/1-1-0-53.
2. Фунтікова О. О., Щербакова К. Й., Макаренко Л. В. Асистивні технології інклюзивного середовища закладу дошкільної освіти: зарубіжний досвіл і практика. *Актуальні проблеми науки та освіти :* зб. матеріалів XXV підсумкової наук.-практ. конф. викладачів МДУ, м. Київ, 10 лют. 2023 р. / за заг. ред. М. В. Трофименка. Київ: МДУ, 2023. С. 247–249.

Maksym Rutkovskyi

USING ENGLISH INTERNET RESOURCES FOR LEARNING ENGLISH AT SCHOOL

The Internet has a huge impact on teaching and learning a foreign language, so teachers use a variety of online resources and programs to teach students. To form a complete picture of the features of using Internet services in the process of learning English, we consider the most common and accessible among them.

In our opinion, they promote an interesting and non-standard way to deepen and improve language, speech and socio-cultural competence, as well as to monitor yourself and your educational progress. T. Franklin and V. Harmelen argue that modern Internet technologies are more powerful and advanced than before. This causes concern among teachers and researchers about how to use online resources and programs to improve student learning and meet their needs. A significant number of foreign language teachers are interested in using Internet resources for language education [3].

The Internet revolution has had a significant impact on issues related to education, such as learning, teaching, assessment and communication. As a result, technological literacy among teachers is of crucial importance. Currently, there are many websites on the Internet that can be integrated into the educational process. This creates a problem of finding the right website, because even with such advanced search engines as Google (http://www.google.com), Yahoo (http://www.yahoo.com), etc., the search results can return hundreds or even thousands of links to websites of various nature [1, p. 25].

That is why we set the goal of compiling a bank of electronic resources that will be useful to both teachers and students. Among the sites considered, it is necessary to separately highlight groups of sites that are advisable to use for independent work by higher education students, as well as for preparing teachers for classes.

Language social networks:

- Englishbaby (http://englishbaby.com/) – a social network that has prepared English lessons. You can learn a language on this resource in several ways: communicate with users in a chat, on the forum or directly through personal messages;

- Lang-8 (http://lang-8.com/) – a service for working on written language. The user, having previously registered for free on the site, writes a text in the foreign language he is learning, after which this text is checked by a native speaker of the corresponding language and makes his own edits.

- Livemocha (http://livemocha.com/) – online community Livemocha is a community of language learning enthusiasts: teachers, language experts and native speakers. By completing various exercises, they are checked by native speakers in exchange for checking their work.

- My language exchange (http://mylanguageexchange.com/) – a social network with more than 1 million users from 133 countries, representing 115 languages. On the site, you can choose the ideal interlocutor for language learning by specifying the country, desired age and native language, who will help you learn a foreign language.

- Italki (https://www.italki.com/home) – a social network that allows you to independently choose a teacher from a list of native speakers, adjust the time of classes, and communicate with the whole world.

You Tube channels deserve special attention, which provide a lot of useful information and can satisfy interests on any topic.

Among them, the following should be highlighted:

- Two-minute English – short two-minute lessons. You can download them to gadgets and watch them on the go.

- Anglo-Link – video lessons aimed at studying and improving grammar, vocabulary, listening, and pronunciation.

- Daily dictation – American English. Learning is through writing dictations and analyzing pronunciation.

- Learn English with Let’s Talk – interesting lessons on various topics, based on modern teaching principles.

Sites for improving listening skills include, for example:

- ESLvideo (http://www.eslvideo.com)

- Blabberize (http://blabberize.com)

- Voice of America (http://www.voanews.com)

- Learn English with British Council (http://www.learnenglish. britishcouncil.org.ua)

We consider in more detail the possibilities of using these sites. The ESL video site belongs to the services that contain tests for understanding the content of authentic video and audio fragments, and also allows creating one's own tests based on files hosted within other services. All video tests stored on ESLvideo are ranked according to the level of the listener's English proficiency (beginning, low intermediate, intermediate, high intermediate), which makes searching for the necessary test quick and convenient.

In addition, this service allows creating one's own test for a video file according to one's own needs. To do this, first of all, register on the site (quickly and free); then go to the «Create a quiz» tab, where a special form for creating a video test will open; select the video for which you need to make a test, on YouTube or other video hosts.

The Dvolver service helps students create their own dialogues on various topics. This site offers students to choose a place to play the dialogue, the characters of the dialogue, etc. Then each student fills in a special field with the lines of their character. When all the lines are recorded, the service offers to review the newly created dialogue. Thus, Dvolver adds flexibility and diversifies the process of creating dialogues.

The Into the Book service has two sections: the Student Area and the Teacher Area. The Student Area offers students a simple registration and completes interactive exercises using a particular strategy. After completing the tasks, students have the opportunity to send the results by e-mail or print them for evaluation by the teacher.

The Teacher Area allows the teacher to create a virtual classroom in which he or she places tasks, videos, text fragments, etc. for convenient organization of the lesson. The Teacher Area also contains a so-called «guide» for each of the strategies and the tasks for them. Moreover, the service offers additional lesson plans for each strategy, a list of recommended books for each type of interactive exercise, as well as links to additional information, lesson plans and tasks from other websites.

So, Internet technologies play a big role in teaching English, allowing teachers to exchange ideas, giving the opportunity to experiment with online tools to improve learning. Internet technologies are relevant and independent, they help those who are learning a second language to accelerate its acquisition.

Список використаних джерел

1. Азімов Е. П. Матеріали Інтернету на уроці іноземної мови. *ИЯШ.* 2011. № 1. С. 96.
2. Бім І. Л. та ін. Атестаційні вимоги до володіння іноземною мовою учнями до кінця базового курсу навчання. *ИЯШ.* 2015. № 5. С. 2–8.
3. Franklin T.,Harmelen V. The Use of Web 2.0 for content for Learning and Teaching in Higher Education. In dependent consultant and university of Manchester. 2017.

Олег Рябошапко

ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГІТАРИСТІВ В УМОВАХ МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ

Основним фактором, що визначає особливості педагогічної роботи на індивідуальному музичному занятті, на нашу думку, є вік учня. Дитина молодшого віку насилу справляється з освоєнням технічних труднощів гри на музичному інструменті, через що знижується загальний інтерес до музики та зникає мотивація для подальшого музичного розвитку. Проте у підлітковому віці, коли змінюються потреби особистості, виникає потреба в самореалізації: школярі з новою силою повертаються до колись покинутого музичного інструмента. Врахування вікових особливостей допоможе викладачу спланувати ефективну стратегію власної поведінки у кожному окремому випадку.

Індивідуально-типологічні особливості молодшого шкільного віку (від 6–7 до 10–11 років) визначаються темпераментом дитини, який проявляє домінуючі риси характеру. «Якщо сформована особистість дорослої людини має стійкі риси характеру, то риси незрілої особистості дитини більше проявляються як властивості темпераменту, на основі якого лише належить сформуватися чіткішому характеру, а пізніше – особистості» [3, с. 28]. Саме в цьому віці людина найбільш уразлива до слабких сторін своєї індивідуальності, але в міру дорослішання цей вплив зменшується.

Різноманітність самих характерів безмежно велика, проте є 8 науково обґрунтованих узагальнених їхніх властивостей:

1. **Екстраверсія** (товариськість, орієнтація на зовнішній світ, реалістичність) – підвищена збудливість. Рекомендується навчання в ігровій або діалоговій формі.

2. **Інтроверсія** (нетовариськість, заглибленість у внутрішні переживання, нереалістичність) – замкнутість, сором’язливість, погана стресостійкість. Оскільки такі діти найкраще засвоюють матеріал наодинці, не слід перевантажувати їх на уроці, але варто ретельно продумувати домашні завдання.

3. **Спонтанність** (імпульсивність, безпосередність, незалежність) – розкутість, неслухняність, слабка дисципліна. Такі діти є проблемними для системи додаткової музичної освіти: їхня нездатність організувати свій час і зосередитися на занятті суттєво гальмує навчальний прогрес. Їм більше підходить нестандартна форма музикування, тобто навчання не за прийнятими програмами, а на матеріалі популярної музики, щоб вони не відчували тиску загальнообов’язкових вимог і рамок.

4. **Сенситивність** (чутливість, стриманість, залежність) – діти з низькою психологічною стійкістю. На початковому етапі навчання з ними

потрібно поводитися дуже обережно: заохочувати навіть незначні успіхи, допомагати розвинути впевненість у власних силах. Варто цілеспрямовано готувати їх до відповідальних заходів, поступово підвищуючи стресостійкість (наприклад, організовувати класні концерти в невимушеній атмосфері). Сенситивні діти емоційно вразливі, тому здатні на глибоке та яскраве виконання. Для успіху їм обов'язково потрібен наставник, на якого вони могли б рівнятися (це може бути не тільки вчитель, а й однокласник або ансамблевий партнер). Самоосвіта їм не підходить – їх потрібно постійно підтримувати і мотивувати.

5. **Агресивність** (упевненість, напористість, жорсткість) – яскраво виражена негативна реакція на дисциплінарні вимоги. Л. Собчик відносить до агресивних дітей тих, хто недоотримує турботи та батьківської уваги. Проте таку поведінку можуть викликати й інші чинники, наприклад, «привілейований статус» у родині, через що дитина негативно сприймає відсутність особливого ставлення з боку вчителя. Якщо такий учень не має внутрішньої мотивації до навчання, музичні заняття втрачають своє справжнє призначення. Варто або передати його більш досвідченому викладачеві, або сфокусуватися на налагодженні відносин, а не на результатах навчання.

6. **Тривожність** (невпевненість, стриманість, м'якість) – такі діти схильні до невротичності, можуть надмірно хвилюватися перед виступами. Їх не слід змушувати грати на концертах, а краще залучати до ансамблю, де вони почуватимуться впевненіше. З позитивних рис – старанність і прагнення до досконалості.

7. **Педантичність** (ригідність, наполегливість, змагальність) – ці діти вперті, тому важливо зацікавити їх на першому етапі навчання, після чого вони займатимуться стабільно. Вони погано адаптуються до нових умов і матеріалу, але досягнуті результати зберігаються в їхній пам'яті надовго.

8. **Емотивність** (лабільність, вразливість, емоційність, мінливість, екзальтованість) – ці учні рухливі, енергійні, швидко адаптуються, але їм швидко набридає грати одні й ті ж твори. Тому варто постійно оновлювати репертуар, додаючи легкі п'єси на одні й ті ж технічні прийоми. Негативною рисою є різкі перепади настрою, пов'язані з новими соціальними ролями та змінами в середовищі.

Система закладів початкової мистецької освіти є більш гнучкою, ніж закладів загальної середньої освіти, тому деякі учні починають легковажно ставитися до музичних занять. У таких випадках вчитель не повинен створювати додатковий тиск: дитина, яка ледве справляється з навантаженням у школі, не має сприймати музику як ще одну проблему. Основне завдання педагога на початковому етапі – створити сприятливі умови для продуктивної музичної діяльності в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Доценко В. І. Методика підготовки гітариста-виконавця : навч. посіб. Харків : СПДФО Мосякін В. М., 2005. 164 с.
2. Дроздова О. О. Творча складова технології гітарного виконавського мистецтва : дис. … канд. мистецтвознавства: 17.00.03. Київ, 2020. 190 с.
3. Методичні рекомендації з організації навчання дітей 6–7-річного віку гри на гітарі в підготовчих класах дитячих музичних шкіл / уклад. І. А. Степанов. Київ: Навчально-методичний кабінет навчальних закладів мистецтва та культури УРСР, 1985. 36 с.
4. Хорошавіна О. Актуальні питання сучасного академічного гітарного виконавства. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*. Київ, 2009. Вип. 82. С. 61–68.

Наталія Саєнко

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Сучасні освітні процеси переживають значні зміни під впливом цифровізації та впровадження інноваційних технологій, що, у свою чергу, покращує якість навчання та професійну підготовку фахівців. Українські освітні інституції активно інтегрують новітні технології в ОП, орієнтуючись на сучасні тенденції. У той же час європейські заклади освіти демонструють передовий досвід застосування інноваційних підходів, які сприяють підвищенню ефективності, доступності та гнучкості освітнього середовища. Адаптація цього досвіду може бути важливим чинником для вдосконалення навчальних практик та інтеграції національної освіти в міжнародний контекст.

Основними інноваційними технологіями, що застосовуються в освітньому процесі європейських закладів загальної середньої та вищої освіти, є онлайн-платформи, штучний інтелект, імерсивні технології, робототехніка та елементи гейміфікації.

Зокрема, для організації навчання у дистанційному форматі та з метою розширення можливостей академічної мобільності європейські заклади освіти широко використовують онлайн-платформи: Moodle [1, с. 565], Coursera, edX тощо [2].

Moodle – це безкоштовна, відкрита система управління навчанням, головним розробником якої є Мартін Дугіамас з Австралії. Ця система перекладена на десятки мов, в тому числі й українською та успішно використовується у понад 200 країнах світах [1, с.567].

Coursera – технологічна компанія, що спеціалізується на онлайн-освіті, заснована професорами інформатики Ендрю Іном та Дафною Коллер зі Стенфордського університету. Платформа співпрацює з численними світовими університетами та освітніми закладами, пропонуючи курси в різноманітних галузях, зокрема, інженерії, гуманітарних науках, медицині, біології, суспільних науках, математиці, бізнесі, інформатиці тощо.

EdX – безкоштовна онлайн-платформа для масових відкритих інтерактивних курсів, заснована Массачусетським технологічним інститутом і Гарвардським університетом. Платформа пропонує університетські курси в різних галузях знань для слухачів з усього світу на безоплатній основі, а також здійснює наукові дослідження в сфері освітніх технологій та методик навчання.

Штучний інтелект (ШІ) також активно інтегрується в освітній процес європейських країн з метою персоналізації навчання, автоматизації перевірки завдань і аналізу успішності здобувачів освіти. Наприклад, у Франції впроваджується вивчення штучного інтелекту в шкільну програму [3], а у Великій Британії проводяться заняття, покликані навчити учнів перевагам і викликам ШІ, тим самим сприяючи відповідальному його використанню [4].

Для покращення практичного навчання в європейських університетах широко використовуються імерсивні технології. Так, медичні факультети застосовують симулятори для відпрацювання хірургічних процедур, а інженерні спеціальності використовують VR для моделювання складних технологічних процесів.

Інтеграція робототехніки та програмування в освітні програми є ще одним прикладом інновацій в європейських країнах. У Німеччині, зокрема в Технічному університеті прикладних наук Вюрцбург-Швайнфут, студенти опановують промислову робототехніку, моделювання процесів та керування роботами. В Ірландії проводяться літні школи з робототехніки для підлітків, що поєднують вивчення англійської мови з основами робототехніки та програмування.

В європейських країнах в освітні програми активно інтегруються гейміфікація та інтерактивне навчання. До прикладу, у Польщі в Ґданському технічному університеті нещодавно відбулася Національна конференція «Гейміфікація в освіті» [5], під час якої обговорювались інноваційні підходи до освітнього процесу. Одним із таких підходів став проєкт PROMENT, орієнтований на впровадження гейміфікації для підтримки студентів у навчанні. У Данії, в межах курсу з квантової механіки, також застосовувалась гейміфікація, а студенти брали участь у дослідницьких іграх під час лекцій, що сприяло покращенню розуміння складних концепцій предмету. Окрім того, у багатьох європейських країнах широко використовуються освітні платформи, такі як Duolingo та

Kahoot!, які застосовують елементи гейміфікації для підвищення ефективності навчання. Duolingo використовує систему балів, рівнів та досягнень для мотивації користувачів у вивченні мов, тоді як Kahoot! дозволяє викладачам створювати інтерактивні вікторини, що допомагає підтримувати інтерес та увагу учнів до навчального процесу.

Таким чином, сучасні технології дозволяють створити більш інтерактивне та наочне освітнє середовище, що допомагає здобувачам освіти не лише краще розуміти теоретичні концепції, але й активно застосовувати їх на практиці.

В Україні також спостерігається розвиток освітніх програм із застосуванням інноваційних технологій. Завдяки партнерству між Міністерством освіти і науки України та платформами, такими як Coursera, Udemy та edX [6], українські студенти мають доступ до курсів світового рівня.

Для організації дистанційного та змішаного навчання в українських університетах активно використовуються такі платформи: Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams, Zoom тощо.

Система освіти в Україні активно адаптує міжнародні підходи для розвитку робототехніки та пропонує різноманітні курси, програми та проєкти, що сприяють формуванню навичок щодо створення та управління роботами, а також програмування та автоматизації процесів. Наприклад, у багатьох українських містах функціонують спеціалізовані школи, такі як Robocode, які пропонують спеціалізовані навчальні програми для дітей та підлітків. Програми включають навчання робототехніці, створенню роботів, а також застосування сучасних мов програмування, таких як Python, C++ та інші.

Заклади вищої освіти, як, наприклад, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Харківський національний університет радіоелектроніки, Національний університет «Запорізька політехніка», Державний університет «Житомирська політехніка», Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Національний університет «Одеська політехніка» активно впроваджують спеціалізовані курси з робототехніки, автоматизації та інженерії, що дозволяє студентам набути необхідних знань і практичних навичок у роботі з роботами та інтелектуальними системами.

В Україні розроблено архітектуру системи освіти, що включає елементи гейміфікації, яка передбачає оцінювання через ігрові механізми та впровадження гейміфікаційних елементів на цифрових платформах, наприклад, Дія.Цифрова освіта.

Ці ініціативи відображають прагнення української освітньої системи до інтеграції сучасних технологій в освітній процес, включаючи використання досвіду європейських країн щодо впровадження

інноваційних технологій. Українські заклади освіти ефективно адаптують практики європейських країн, що сприяє підвищенню якості освіти, зростанню мотивації здобувачів освіти та розширенню можливостей для навчання.

Список використаних джерел

1. Ящук А., Коваленко Т., Зажарська Г., Кравчишина О., Черв'якова Н. Використання електронної навчальної платформи Moodle як ефективний спосіб реалізації дистанційної форми навчання у процесі професійної підготовки менеджерів. *Financial and credit activity problems of theory and practice.* 2022. №6, С. 564–571. DOI: https://doi.org/10.18371/fcaptp.v6i41.251534 (дата звернення 8.03.2025).
2. Карпенко М. Світовий досвід розвитку дистанційних форм освіти у вітчизняному контексті. Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень.* URL: https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/svitoviy-dosvid-rozvitku-distanciynikh-form-osviti-u/ (дата звернення: 08.03.2025).
3. Французький громадський інформаційний телеканал France Info. URL: https://www.francetvinfo.fr/internet/intelligence-artificielle/elisabeth-borne-annonce-une-formation-en-ligne-sur-l-intelligence-artificielle-des-la-rentree-2025-pour-les-eleves-de-quatrieme-et-de-seconde_7061120.html/ (дата звернення: 08.03.2025).
4. Британський веб-сайт новин The Independent. URL: https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/ai-tutors-marking-teachers-b2356878.html/ (дата звернення: 08.03.2025).
5. Національний університет «Львівська політехніка». URL: https://lpnu.ua/news/dotsentka-kafedry-sap-prezentuvala-proiekt-proment-na-konferentsii-heimifikatsiia-v-osviti-u/ (дата звернення: 08.03.2025).
6. Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/tsifrova-transformatsiya-osviti-i-nauki/tsifrovi-platformi-u-vishchiy-osviti/ (дата звернення: 08.03.2025).

Maria Salypa

CREATING MULTI-LAYERED TASKS WITH THE HELP OF AUTHENTIC CONTENT: BENEFITS AND DRAWBACKS

Striving to improve the quality of lessons and achieve the best results, teachers are constantly in search of the newest and most productive materials. We live in an ever-changing environment filled with data that comes in various forms, including television, social media, YouTube channels, blogs, podcasts,

and so on. All the textual, video, and audio content can be employed by teachers in order to provide a more meaningful learning experience for their students. The use of authentic materials in teaching has both pros and cons that are worth mentioning.

Thus, the *aim* of this research is to explore the benefits and drawbacks of multi-layered tasks created with the help of authentic materials.

By integrating authentic materials into lessons, educators can create dynamic and engaging activities that mirror real-world language use. This not only makes learning more relevant but also enhances students' exposure to diverse linguistic structures and cultural contexts. One of the key advantages of using authentic content is its complexity, which allows teachers to design multi-layered tasks aimed at developing all four major communicative competences [3]. For instance, other than listening, a short clip of a YouTube video can be used for various activities such as post-listening discussion, introduction of new vocabulary and grammar, revision on previously learned material, pronunciation practice etc. So, it enhances an in-depth approach to language acquisition so that students develop different linguistic skills while interpreting a single piece of information.

The second benefit on the list is diversity [2]. The internet displays a broad range of authentic materials, enabling educators to be innovative and adaptable when it comes to task creation. They may choose the most suitable content for the particular group of students depending on their age, level of language proficiency, learning needs, and topics in focus.

Another significant aspect is relevance. It is much easier for students to stay focused and engaged in the process when the activity contains up-to-date information. Latest social media posts, news articles, and trending videos often reflect issues students deal with in their daily lives. This connection to real-world challenges helps learners see the practical importance of language learning [1, p. 126].

Finally, the cultural significance of authentic materials plays a crucial role in language learning. The purpose of language learning is not only to know how to use language units correctly, but also to understand the culture that shapes it [2]. When students go from comfort zone of the usual textbook into the untamed world of slang, natural expressions and culture references, they learn how to navigate cultural norms and context.

However, the use of authentic materials has not only advantages but potential drawbacks. Since these materials are created for native speakers rather than language learners, students may struggle to decode implicit meanings, cultural references, and complex linguistic structures. So, teachers must carefully select materials to ensure the tasks are challenging enough to promote learning but still appropriate for the students' level [1, p. 128]. Without this balance, learners might feel discouraged rather than motivated.

Even though authentic materials bring realism to the classroom, overusing them can disrupt the balance of structured learning. It is crucial to integrate them thoughtfully as a complement to the core program rather than creating an extra burden for students or teachers.

Creating tasks with a help of authentic materials is often a time-consuming process [1, p. 127]. Selecting the right content from a wide variety of sources demands thorough research and careful adaptation. Even with a vast amount of material available, finding content that aligns perfectly with students' language level and learning goals can be challenging. Additionally, modifying authentic content to create meaningful and structured activities takes considerable preparation time, which might be impractical for busy educators.

Authentic materials often include cultural references that can be unfamiliar for students, so they might misinterpret the content [3]. To avoid any confusion there should be clear introductions and additional explanations so that learners understand these references.

The use of digital content like TikToks, blog posts, and images, raises concerns about copyright and intellectual property rights. Teachers have to make sure that any content they use complies with legal requirements and respects the creators' rights. Overlooking these aspects can lead to potential legal issues and ethical dilemmas.

Authentic materials serve as a powerful tool for fostering deeper language acquisition and enhancing students' engagement with real-world communication. However, their successful implementation requires careful adaptation to ensure they align with students' proficiency levels and learning objectives. To maximize the benefits while mitigating potential challenges, educators should follow a structured approach when incorporating authentic content into their lessons.

1. **Select a focused topic and content type.** Avoid overwhelming students with multiple themes or diverse media sources at once. A well-defined focus allows for more effective comprehension and language development.
2. **Establish clear learning objectives.** Define how the material will contribute to students' linguistic and communicative skills. Thoughtful planning transforms unstructured content into a purposeful learning resource.
3. **Develop a sequence of supporting tasks.** Supplement authentic materials with activities such as vocabulary lists, grammar highlights, discussion questions, and comprehension exercises to facilitate productive interaction and retention.
4. **Incorporate student feedback.** Evaluating learners' experiences can help refine the selection and adaptation of materials, ensuring they remain relevant and effective.

While there is no universal approach to integrating authentic materials, these strategies can help educators navigate potential difficulties and optimize their instructional value. With careful selection, structured adaptation, and

thoughtful implementation, authentic content can significantly enhance ESL teaching by making language learning more meaningful, engaging, and culturally enriching.

References

1. Nur Fitria T. Using Authentic Material and Created Material (Teacher-Made) for English Language Teaching (ELT): Benefits and Limitations. *JADEs Journal of Academia in English Education*. 2022. 3(2), P. 117–140. DOI: 10.32505/jades.v3i2.4674.
2. Using Authentic Materials in Language Teaching: Tips and Tricks – Twee. URL: https://twee.com/blog/using-authentic-materials-in-language-teaching-tips-and-tricks/.
3. Using Authentic Materials to Teach English – EFLCafe.net. URL: https://eflcafe.net/using-authentic-materials-to-teach-english/.

Валерія Самборська

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Інформаційно-аналітичне забезпечення являє собою процес збирання, обробки, систематизації та аналізу інформації, яка є необхідною для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень. Основною метою цього процесу є надання керівництву підприємства актуальної та релевантної інформації про стан внутрішнього та зовнішнього середовища. Це дозволяє знизити рівень невизначеності при управлінні ресурсами та допомагає запобігти можливим ризикам, що виникають під час господарської діяльності [2].

Основні елементи інформаційно-аналітичного забезпечення суб’єктів господарювання:

1. *Збір інформації*. Цей етап передбачає акумуляцію даних з різних джерел, як внутрішніх, так і зовнішніх. Внутрішні джерела включають фінансову звітність, показники виробництва, персональні дані, а зовнішні – дані про ринкові умови, конкурентів, законодавче регулювання тощо.

2. *Обробка інформації*. Після збору інформація підлягає обробці та систематизації. На цьому етапі важливо відокремити релевантні дані від нерелевантних та перевірити їх достовірність.

3. *Аналіз даних*. Аналітична частина забезпечення полягає у глибокому аналізі зібраної інформації. Цей процес може включати фінансовий, стратегічний, маркетинговий аналіз, прогнозування розвитку

ринку, оцінку ризиків та інших факторів, які можуть вплинути на діяльність підприємства.

4. *Надання рекомендацій*. За результатами аналізу формується набір рекомендацій для прийняття рішень, що сприяє підвищенню ефективності роботи підприємства.

Значення можна охарактеризувати тим, що ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення відіграє ключову роль для різних аспектів діяльності підприємства, а саме:

- підтримка стратегічного планування, адже завдяки аналізу зовнішнього середовища, ринкових умов та внутрішніх можливостей підприємство може ефективно розробляти та реалізовувати стратегії розвитку, спрямовані на досягнення довгострокових цілей;
- оцінка ризиків, так як інформаційний аналіз допомагає ідентифікувати можливі загрози та ризики на ринку, що дозволяє підприємствам вчасно реагувати на зміни в умовах бізнес-середовища та знижувати вплив негативних чинників;
- моніторинг діяльності. Систематичний аналіз фінансових та інших показників діяльності дає змогу відслідковувати результати підприємства в режимі реального часу, що дозволяє приймати оперативні рішення для коригування напрямів діяльності;
- забезпечення конкурентоспроможності, тому що збір та аналіз даних про конкурентів дозволяє підприємствам знаходити свої слабкі та сильні сторони, розробляти ефективні маркетингові стратегії, покращувати продуктивність та задовольняти потреби клієнтів краще, ніж конкуренти [4].

Треба зауважити, що сучасні інформаційні технології постійно розвиваються, що створює нові можливості для підвищення ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення. Наприклад, використання великих даних (Big Data), системи штучного інтелекту та аналітичних платформ значно розширюють можливості для прогнозування та ухвалення рішень.

Однак існують і певні виклики, пов’язані з впровадженням таких систем. Підприємства повинні мати ресурси та компетенції для роботи з сучасними інформаційно-аналітичними інструментами. Крім того, питання конфіденційності та безпеки даних набувають особливого значення, оскільки втрата важливої інформації або її витік можуть мати серйозні наслідки для бізнесу.

Інформаційно-аналітичне забезпечення є важливою складовою успішної діяльності суб’єктів господарювання, оскільки саме воно надає можливість підприємствам адаптуватися до умов мінливого ринкового середовища, знижувати ризики та підвищувати ефективність своєї діяльності. Удосконалення цих процесів і впровадження новітніх

технологій відкриває нові перспективи для зростання підприємств, що робить інформаційно-аналітичну підтримку одним із ключових інструментів у сучасному бізнесі.

Останні публікації, що стосуються сутності інформаційно-аналітичного забезпечення, свідчать про активізацію досліджень цієї проблеми. Водночас, у наукових колах часто розглядаються терміни «інформаційне забезпечення», «обліково-аналітичне забезпечення» та «інформаційно-аналітичне забезпечення», при цьому кожен з них має різні трактування та значення в контексті управлінських аспектів. Наприклад, ці поняття застосовуються в системі управління фінансово-економічною безпекою, інноваційною діяльністю, для аудиту і контролю, а також для управління результатами діяльності підприємства [1, 4, 5].

Зміни, що відбуваються в бізнес-середовищі, висувають нові вимоги до інформаційно-аналітичного забезпечення. Підприємства потребують інструментів для швидкого і адекватного реагування на зміни, що сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень. Це вимагає подальшого дослідження як теоретичних, так і методичних аспектів цієї діяльності, зокрема в умовах постійних економічних трансформацій.

Таким чином, розвиток та вдосконалення інформаційно-аналітичних систем є критично важливим для підприємств, оскільки дозволяють оперативно адаптуватися до змін, сприяють поліпшенню прийняття управлінських рішень і підвищенню ефективності діяльності на всіх етапах управлінського процесу. Продовження досліджень у цій сфері має важливе значення для оптимізації управлінських процесів і забезпечення стабільності підприємства.

Список використаних джерел

1. Варналій З., Мехед А. Загрози фінансовій безпеці суб’єктів підприємництва України та шляхи їх запобігання. Економіка. 2022. № 4(221). С. 13–18. URL: http://surl.li/tmees.
2. Горячева К. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. №9. С. 43–49.
3. Гарькава В. Ф., Кліщевська А. Ю. Фінансова стратегія у системі економічної безпеки вітчизняних підприємств на регіональному рівні. *Економічна наука*. 2021. С. 47–51.
4. Зубок М. І. Інформаційна безпека в підприємницькій діяльності. К.: ГНОЗІС, 2015. 216 с.
5. Ковтуненко К. В., Пар’єва О. О. Конкурентна розвідка: сутність, підходи до визначення, задачі. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2020. №1(11). С. 120–128. URL: https://economics.opu.ua/ejopu/2020/No1/120.pdf.

Марія Семенюк

ТЕКСТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Успішне вивчення мови немислиме без забезпечення найтіснішого зв'язку між теоретичним опрацюванням матеріалу програми й виробленням практичних навичок, а відтак формування комунікативних компетентностей молодших школярів.

Як мовленнєва діяльність мова є формою соціальної активності людини. Мовлення може бути усвідомлене як текст, як елемент системи комунікації. Одиниці мови слугують засобом реалізації тексту.

Текст – це результат мовленнєво-мислительського процесу. Текст – це основна одиниця комунікації. Це важливий дидактичний засіб навчання в початковій школі, а вміння його сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати та творити визначені як обов'язкові результати навчання відповідно до нового Державного стандарту початкової освіти [2]. «Традиційно текст визначають як «писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлювань, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загальнокомпозиційному плані – спільною тематичною і сюжетною заданістю» [4, с. 62]. Тут необхідно усвідомити, що у реальних процесах мовленнєво-мислительної діяльності текст є одночасно продуктом і інструментом комунікації, де виокремлюються два аспекти: комунікативний і когнітивний. Когнітивний аспект – це зміст тексту комунікативний – мовно-мовленнєвий вираз [3]. Текст визначають як максимальну одиницю мови найвищого рівня мовної системи, як продукт мовлення, як окремий індивідуальний твір художнього мовлення. З логіко-психологічної точки зору текст називають одиницею, яка виражає судження. За теорією інформації текст розглядається як цілісне й зв'язне повідомлення , складене для передачі й збереження інформації.

Отже, використовуючи елементарні відомості про текст, які одержали школярі упродовж навчання у початковій школі, учитель відповідно до індивідуальних особливостей школярів, на основі його змісту, основних одиниць змісту, і як вони між собою співвідносяться формує й розвиває їхні комунікативні навички.

Вивчаючи рідну мову, здобувачі початкової освіти усвідомлюють значення, форму й функціонування мовних одиниць, через навчальний текст, поданий у підручнику. Кожен текст містить інформаційний матеріал з певного розділу програми.

Під керівництвом учителя школярі вчаться сприймати й розуміти інформацію, а також сприймати текст як єдність змісту й форми. Навчити дитину сприймати текст можна навити тільки через вироблення навичок

його аналізу, що. Безперечно, сприяє формуванню комунікативних навичок.

Одним із перших текстів, який учні починають аналізувати буде науково-популярна стаття – значення мови як найважливішого засобу спілкування. З першого уроку дитину необхідно вводити у світ наукового пошуку, давати простір для розвитку мислення й виховання почуттів. Після словникової роботи варто починати вироблення навичок перетворювати у внутрішньому мовленні сприйняте повідомлення з тексту у свою форму вислову. При цьому дитина повинна пройти складний процес поняття смислу тексту. Не дослівно переказувати, а за смислом. Учитель пропонує вдумливо прочитати текст і потім визначити, яке із записаних на дошці речень потрібно поставити на перше місце, яке на друге і так далі, що вони відповідали змісту тесту. Речення можуть бути записані так:

1. Мова є скарбницею загальнолюдського досвіду.
2. Мова – найважливіший засіб людського спілкування.
3. Мова є засобом загального розвитку людини та її мислення.
4. Мова виникла з практичної потреби обмінятися думками у процесі праці.
5. Мова й праця сформували людину.

Далі варто учителю провести бесіду з учнями, що таке мова й чи може людина жити без мови.

Отже, роботи над таким текстом полягатиме у розкритті змісту й тлумаченні термінологічної й термінологізованої лексики. Цей же матеріал стане й початком формування комунікативних навичок у процесі роботи з текстом і початком формування навичок добувати з тексту інформацію за поставленим завданням. Частково учні вчаться сприймати внутрішню ієрархічну структуру смислів тексту.

Як правило, тексти у підручниках для початкової школи створюється для розвитку уміння формулювати власну думку. Тут необхідно звертати увагу молодших школярів на те, що кожне наступне речення має продовжувати інформацію попереднього, тобто йти від відомого до невідомого, нового. Основне завдання вчителя – навчити міркувати. В логічній послідовності відтворювати інформацію, довести чи спростувати ту чи іншу думку та зробити висновок.

Отже, на основі аналізу наукових джерел ми висвітлили поняття «текст», визначили його основні ознаки. Ще варто усвідомити, що тексти сприймаються й створюються й продукуються у процесі спілкування, під час певної діяльності, тобто за допомогою текстів здійснюється комунікація.

Список використаних джерел

1. Волошина Г. П. Літературознавча пропедевтика» у підготовці вчителя сучасної початкової школи. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки.* 2012. № 14. С. 24.
2. Державний стандарт початкової освіти (2018). URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi osviti.
3. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця: 2004. 272 с.
4. Українська мова. Енциклопедія: за ред. В. М. Русанівського. Київ: Укр. енциклопедія, 2000. 752 с.

Юлія Сімічева

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕНЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

На сучасному етапі життя суспільства активно відбувається зміна світоглядної парадигми,значно розширилося соціокультурне середовище, у якому працюють фахівці різних сфер. Саме формування мовленнєвих навичок студентів в умовах глобалізації освіти набуває особливого значення. Іноземна мова починає слугувати не лише метою, а і засобом навчання, а успішне її використання стає пріоритетним не лише для успішного навчання у закладах вищої освіти, а й для формування творчої, соціально орієнтованої та мобільної особистості, яка впевнено почувається в різних аспектах повсякденного життя, ділового та професійного спілкування.

Багато науковців з України і з-за кордону приділяли увагу формуванню та розвитку мовленнєвої компетенції здобувачів вищої освіти на різних етапах навчання у ВНЗ. Такі вчені, як Л. Безкоровайна та О. Штиленко розглядали початкові етапи формування мовленєвої компетенції, в той час як когнітивно-комунікативному підходу у системі підготовки студентів приділяли увагу В. Соловйова та С. Трошина. Цю проблему також розглядали такі українські вчені, як Н. О. Арістова, І. І. Вакулик, Г. П. Іванчук, Н. Б. Нацюк, Л. М. Овсієнко, В. В. Присакар, і зарубіжні педагоги F. Sharifian, J. Spector, H. H. Stern та ін [4, с. 230].

Під мовленнєвою компетенцією зазвичай розуміється здатність співвідносити мовні засоби з конкретними предметними областями, ситуаціями, умовами та комунікативними завданнями. Супутнім завданням навчання іноземної мови на цьому етапі є формування навичок самостійної роботи в рамках даної спеціальності та розвиток творчого потенціалу студентів.

Іншомовна мовленнєвої компетенція розглядається вченими як складне явище, яке містить низку компонентів та категорій. На думку фахівців з методики навчання та викладання, у процесі вивчення іноземної мови необхідно ефективно розвивати такі компоненти іншомовної компетенції, як: лінгвокультурний (лексичні одиниці з національно-культурним значенням і здатність їх застосовувати у ситуаціях міжкультурного спілкування); соціолінгвістичний (соціальна стратифікація, різноманітні лінгвістичні особливості, такі як соціальні групи, різні покоління тощо); – соціально-психологічний (знання соціокультурно обумовлених сценаріїв тощо) [2, с.17].

На думку І. Вакулик, мовленнєва компетенція здобувачів вищої освіти немовних спеціальностей часто є необхідною вимогою для молодих фахівців після закінчення вищого навчального закладу. Тому розвиток мовленнєвої компетенції є однією з цілей навчання іноземних мов, зокрема англійської, не лише студентів-філологів, а й здобувачів освіти немовних спеціальностей [3, с. 54]. Успішне досягнення цієї мети дає можливість майбутнім спеціалістам вільно спілкуватися, долати мовні бар’єри та досягати взаєморозуміння в процесі професіного та особистого спілкування іноземною мовою.

Слід також з зазначити, що під час формуання мовленєвої компетенції засобами іноземної мови необхідно врахування психологічні особливості здобувачів освіти і самого процесу мовлення. Знання суті психічних процесів, які супроводжують будь-який навчальний процес, зокрема навчання іншомовному спілкуванню, є надзвичайно важливим інструментом, що забезпечить педагогічні умови ефективності всього навчального процесу [1, с. 81]. При цьому немає суттєвої різниці в перебігу психічних процесів під час вивчення рідної та іноземної мови, механізми працюють однаково.

В сучасному діджиталізованому світі мовленнєва культура є одним із найважливіших показників соціального та професійного статусу фахівця, адже саме вона дає змогу спеціалістам виконувати свої професійні функції на високому рівні та реалізовувати власні амбіції на міжнародному рівні. Але, як показує практика, загальний рівень мовленнєвої компетенції студентів молодших курсів часто не відповідає вимогам сучасного суспільства: здобувачі освіти не володіють технологією ведення ділової комунікації, бесід і перемовин, уміннями активного слухання, моделювання своєї позиції та ставлення до неї партнера, встановлення міжособистісних та ділових контактів [1, с. 83]. А отже першочерговим завданням викладача ВНЗ виступає розроблення ефективних стратегій розвитку мовленєвої компетенції за допомогою інтерактивних засобів навчання, впровадження проблемного підходу, ситуацій симулятивного і імітувального спілкування, мотивуючи студентів до активного використання іноземної мови на доступному і зрозумілому для них рівні.

Створення і формування комунікативних завдань так само вимагають від викладача певної винахідливості та творчого підходу. Дуже важливо в зв'язку з цим створювати кейси, використовуючи матеріал, що відображає реальну дійсність і при цьому мобілізує фантазію здобувачів освіти [5, с. 61].

Також до інноваційних технології, що активно і широко використовуються на заняттях, можуть бути скетчі, рольові ігри, дискусії тощо. Скетч – це «коротка сцена, що розігрується в межах тієї чи іншої проблемної ситуації» [6, с. 332]. Він обов'язково містить вказівку на дійових осіб, включно з такими параметрами, як їхній соціальний статус і типова рольова поведінка. На занятті здобувачі освіти розігрують скетчі на різні теми, що характеризують соціально-побутову сферу спілкування або їх майбутню професійну діяльність.

У сучасному закладі вищої освіти студенти мають уміти використовувати ефективні методи, форми та засоби навчання іноземної мови, розвивати творчий підхід до вирішення методичних задач, що виникають у навчально-виховному процесі, тим самим виступаючи активними його суб'єктами.

В той же час, є ряд суб'єктивних чинників, що знижують рівень мовленєвої і комунікативної компетентності студентів під час вивчення іноземної мови у ВНЗ. До них можна віднести недостатній рівень розвитку в них природних комунікативних здібностей, умінь і навичок; відсутність навичок використання в спілкуванні мовленнєвих кліше; індивідуальні психологічні особливості спілкування іноземною мовою (невпевненість, нерішучість, сором'язливість, замкненість тощо), недостатній рівень знань з лексики і граматики мови, що вивчається,відсутність мотивації до застосування мови в пркатичній діяльності, тощо. Завдання сучасного викладача – допомогти студентам подолати ці складнощі і вийти на шлях впевненого застосування мови в реальному житті а не лише для виконання типових тестових завдань з підручника.

У процесі формування та вдосконалення англомовної мовленнєвої компетенції у студентів особливу актуальність набуває вивчення соціального та професійного контексту, поєднання колективних, соціально значущих та особистісних змінних [5, с. 53]. Таким чином, іншомовна мовленнєва компетенція, незважаючи на постійну рухливість і мінливість, сприймається як сума знань, що виступає своєрідним керівництвом до подальшої мовної поведінки та спілкування, необхідного студентам у їхній подальшій професійній діяльності.

На заняттях з іноземної мови необхідно застосовувати методику розвитку мовленнєвої компетенції, в якій здобувачі освіти залучені до самого процесу пошуку й опрацювання інформації. Будучи активними учасниками цього процесу, вони накопичують, організовують і структурують здобуті раніше знання [2, с. 16]. Використання інструментів

штучного інтелекту та сучасних комп'ютерних технологій значно підвищують ефективність цього процесу.

Отже, можна зробити висновок,що формування мовленєвої компетенції учнів засобами іноземної мови виступає одним з першочергових завдань викладача ВНЗ на сучасному етапі розвитку вищої освіти. Знання іноземної мови і вміння її використовувати в реальних ситуаціях спілкування на особистому та професійному рівнях комунікації значно розширює перспективи майбутніх фахівців на ринку праці. До основних педагогічних умов успішної реалізації цього процесу слід віднести активність та ініціативність викладача, використання інформаційно-комунікаційних технологій, підвищення загального рівня володіння студентами іноземною мовою а також впровадження ситуативного підходу у викладанні мови.

Список використаних джерел

1. Акмалдінова О. М. Лінгвосоціокультурний аспект навчання іноземним мовам. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. / ред. кол. О. П. Гребельник [та ін.]. Київ, 2010. Вип. 61. С. 78–83.
2. Безкоровайна Л. С., Штиленко О. Л. Про деякі особливості взаємодії викладача та іноземних студентів під час оволодіння останніми комунікативними навичками початкового рівня. *Міжнародний науково-методичний семінар «Новітні педагогічні технології у викладанні мов іноземним студентам»:* матеріали семінару, м. Харків, 20 лютого 2020 року. Харків: ХНАДУ, 2020. С. 15–18.
3. Вакулик І. І. Чинники формування мовної та мовленнєвої компетенцій. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України.* 2017. № 248. С. 52–57.
4. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навч. посіб. Київ: Інкос, 2006. 247 с.
5. Call K. Professional Teaching Standards: A Comparative Analysis of Their History, Implementation and Efficacy. *Australian Journal of Teacher Education.* 2018. № 43(3). P. 48−93.
6. Korthagen F. A. J. Pedagogy of Teacher Education. In J. Loughran, M. L. Hamilton (Eds.), International Handbook of Teacher Education. 2016. P. 311−346.

Надія Скалівська

ВПЛИВ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Митне регулювання є одним із ключових інструментів зовнішньоекономічної політики держави, що забезпечує контроль за рухом товарів через кордон, захист внутрішнього ринку та поповнення державного бюджету. У сучасних умовах глобалізації, російського повномасштабного вторгнення в Україну та її прагнення до інтеграції з Європейським Союзом митна політика відіграє особливу роль у підтримці фінансової безпеки країни. Фінансова безпека визначається як стан економічної системи, що дозволяє державі гарантувати стабільність бюджетних надходжень, захист економічних інтересів і стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз. Головна мета дослідження полягає в аналізі впливу митного регулювання на фінансову безпеку України, досліджуючи його внесок у формування доходів бюджету, боротьбу з контрабандою та забезпечення економічної стабільності в умовах воєнного часу.

Правовою основою митного регулювання в Україні є Митний кодекс України від 13 березня 2012 року [1], який встановлює принципи митної справи, та Угода про асоціацію з ЄС від 2014 року [2], що передбачає гармонізацію митних процедур із європейськими стандартами. З початком російської агресії у 2014 році та особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 році митна система зіткнулася з новими викликами: скороченням торговельних потоків, посиленням контрабанди та необхідністю адаптації до воєнних умов. Водночас реформи, такі як впровадження електронних декларацій у 2018 році [6], сприяли підвищенню прозорості та ефективності митних процесів. Аналіз цього впливу дозволяє оцінити, як митне регулювання може зміцнити фінансову безпеку України, забезпечивши ресурси для оборони, соціальних програм і відновлення економіки.

Проблема впливу митного регулювання на фінансову безпеку України є надзвичайно актуальною через низку факторів, що визначають сучасний економічний і політичний контекст країни. Першим і найвизначнішим фактором є війна, яка розпочалася у 2014 році та загострилася у 2022 році з повномасштабним вторгненням Росії. Ці події суттєво послабили економіку України, скоротивши експортні можливості та збільшивши залежність від зовнішньої фінансової допомоги. У таких умовах митні надходження стали критично важливим джерелом доходів державного бюджету. Наприклад, у 2021 році митні платежі склали 190 млрд грн, що еквівалентно 18% загальних доходів бюджету [3]. Ці кошти спрямовувалися на фінансування армії, гуманітарних потреб і підтримку

економічної стабільності, що підкреслює їхню роль у забезпеченні фінансової безпеки.

Другою причиною актуальності є проблема контрабанди та тіньової торгівлі, які завдають значних збитків державному бюджету. За оцінками Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, у 2020–2021 рр. обсяг тіньового імпорту становив 25–30 % від загального обсягу ввезених товарів [5]. Це призводило до щорічних втрат у розмірі 20–25 млрд грн, послаблюючи фінансову базу держави та створюючи нерівні умови для легального бізнесу. У воєнний період 2022 року ситуація погіршилася через порушення логістичних ланцюгів і хаотичність гуманітарних потоків, що додатково ускладнило контроль за кордонами [7].

Третьою причиною є інтеграція України до Європейського Союзу, яка передбачає поступове зниження митних тарифів у рамках зони вільної торгівлі, встановленої Угодою про асоціацію [2]. Хоча це сприяє зростанню торгівлі з ЄС, воно також зменшує митні надходження, створюючи тиск на бюджет і потребу в пошуку альтернативних джерел доходів. Наприклад, зниження середньої ставки мит із 10 % у 2015 році до 6 % у 2021 році [2] стимулювало імпорт, але скоротило бюджетні ресурси, що вимагає від держави стратегічного балансування між економічною відкритістю та фінансовою стійкістю. Таким чином, актуальність проблеми полягає у необхідності вдосконалення митного регулювання для забезпечення фінансової безпеки в умовах війни та європейської інтеграції.

Аналіз впливу митного регулювання на фінансову безпеку України базується на даних Державної митної служби України та Євростату за період 2015–2022 рр., що дозволяє оцінити його економічні наслідки до і під час воєнного часу. Результати розглядаються за трьома основними аспектами: бюджетні надходження, боротьба з контрабандою та вплив на економічну стабільність.

1. Бюджетні надходження. Митні платежі є важливим джерелом доходів державного бюджету України. У 2015 році їхній обсяг становив 78 млрд грн, що відповідало 15 % загальних доходів бюджету [4]. До 2021 року цей показник зріс до 190 млрд грн, або 18 % доходів [3], що пояснюється кількома факторами. По-перше, впровадження електронних декларацій у 2018 році [6] підвищило прозорість і ефективність збору мит, скоротивши можливості для ухилення від сплати податків. По-друге, зростання обсягів імпорту, зокрема з ЄС, сприяло збільшенню бази оподаткування. Проте у 2022 році, після початку повномасштабного вторгнення, митні надходження впали до 167 млрд грн [7], що відображає скорочення торговельних потоків і економічні потрясіння першого року війни. Ці дані свідчать про те, що митне регулювання відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової безпеки, хоча його ефективність залежить від зовнішніх обставин, таких як воєнний стан.

2. Боротьба з контрабандою. Контрабанда залишається серйозною проблемою для фінансової безпеки України. У 2020–2021 рр. обсяг тіньового імпорту оцінювався у 25–30 % від загального імпорту, що призводило до втрат бюджету на рівні 20–25 млрд грн щорічно [5]. Для протидії цьому у 2019 році Україна запровадила систему автоматичного обміну інформацією з митними службами ЄС, що дозволило скоротити тіньовий імпорт на 5–10 % до 2021 року [5]. Проте у 2022 році війна посилила проблему: порушення логістичних ланцюгів і хаотичність гуманітарних потоків через західні кордони ускладнили контроль, що призвело до зростання контрабанди [7]. Це підкреслює, що митне регулювання може частково зменшувати тіньову торгівлю за стабільних умов, але потребує додаткових заходів у воєнний час.

3. Економічна стабільність. Інтеграція з ЄС у рамках Угоди про асоціацію [2] вплинула на митне регулювання через поступове зниження тарифів із середньої ставки 10 % у 2015 році до 6 % у 2021 році. Це сприяло значному зростанню імпорту з ЄС на 35 % за період 2015–2021 рр. – з 13 млрд дол. до 17,5 млрд дол. [8]. Збільшення імпорту стимулювало економічну активність і розширило доступ до європейських товарів, але водночас скоротило митні надходження, що потребувало від держави компенсації через внутрішні податки. Наприклад, у 2021 році зростання імпорту не повністю компенсувало втрати від зниження тарифів, що створило додатковий тиск на бюджет [3]. З іншого боку, зростання експорту до ЄС (з 12,8 млрд дол. у 2015 році до 15,6 млрд дол. у 2021 році [8]) частково стабілізувало платіжний баланс, підтримуючи фінансову безпеку через валютні надходження. Таким чином, митне регулювання має двоякий вплив: воно сприяє торгівлі, але зменшує доходи, що вимагає адаптації економічної політики.

Регіональні особливості також відіграють роль. Західні регіони (Львівська, Закарпатська області), що межують із ЄС, традиційно генерують значну частку митних надходжень завдяки активній торгівлі, тоді як східні регіони, постраждалі від війни, демонструють нижчі показники через скорочення економічної активності [7].

Таким чином, можна зробити висновок, що митне регулювання суттєво впливає на фінансову безпеку України, виконуючи роль джерела бюджетних доходів та інструменту економічної стабільності. Зростання митних надходжень із 78 млрд грн у 2015 році [4] до 190 млрд грн у 2021 році [3] демонструє його позитивний внесок у стабільність бюджету, зокрема завдяки реформам, таким як впровадження електронних декларацій [6]. Однак падіння до 167 млрд грн у 2022 році через війну [7] підкреслює вразливість системи до зовнішніх потрясінь, що вимагає посилення стійкості митних механізмів у кризових умовах.

Контрабанда завдає значних збитків фінансовій безпеці: у 2020–2021 рр. втрати бюджету становили 20–25 млрд грн щорічно [5], а війна 2022

року лише посилила цю проблему [7]. Часткове скорочення тіньового імпорту на 5–10 % завдяки співпраці з ЄС [5] свідчить про потенціал митного регулювання, але для повного вирішення потрібні додаткові ресурси та контроль. Інтеграція з ЄС [2] стимулювала торгівлю – імпорт зріс на 35 %, а експорт на 22 % за 2015–2021 рр. [8], – але зниження тарифів скоротило доходи, що вимагає диверсифікації джерел фінансування.

Отже, митне регулювання є важливим елементом фінансової безпеки України, але його ефективність обмежується війною та тіньовою торгівлею. Для її зміцнення необхідно вдосконалити митну інфраструктуру, посилити боротьбу з контрабандою та адаптувати тарифну політику до умов воєнного часу й інтеграції з ЄС.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
3. Звіт про роботу виконання Плану роботи Державної митної служби України на 2021 рік та покладених на неї завдань. *Державна митна служба України*. URL: https://surl.gd/lgichg
4. Про виконання Державного бюджету України за 2015 рік. URL: https://surl.li/vwbiqz
5. Тіньова економіка. Загальні тенденції 2021 : аналітична записка. URL: https://surl.li/jbapdj
6. Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації за формою єдиного адміністративного документа : Наказ Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 року № 631. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1360-12#Text
7. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2022 рік. *Державна митна служба України*. URL: https://surli.cc/wofzjp
8. EU trade relations with Ukraine. Facts, figures and latest developments. *European Commission*. URL: https://surl.li/twgvnv

Mariia Sladkova

FOREIGN LANGUAGES IN THE CONTEXTS OF GLOBALIZATION AND MODERNIZATION OF THE MODERN WORLD

In today's rapidly globalizing world, foreign languages have become more essential than ever, acting as bridges across cultural, economic, political, and technological divides. As modernization reshapes societies and brings diverse nations closer together, the ability to communicate in multiple languages has emerged as a key skill for individuals, businesses, and governments alike. Foreign languages empower people to access new markets, collaborate on global projects, and engage with different cultures, enriching both personal and collective experiences. They not only foster economic growth and innovation but also promote understanding and mutual respect across borders. This interconnectedness highlights the critical role that language plays in facilitating the exchange of ideas, preserving cultural diversity, and addressing complex global challenges. Consequently, foreign languages are no longer seen simply as tools for travel or study; they are fundamental assets that shape how we connect, work, and live in the modern world.

1. Economic Integration and Business Growth.
2. Education and Academic Research.
3. Technology and Innovation.
4. Cultural Exchange and Preservation.
5. Political Diplomacy and International Relations.

Globalization serves as a key mechanism for regulating international relations, fostering interdependence across economic, political, and cultural spheres. A major driver of globalization has been the scientific and technological revolution, particularly the rise of information systems and the Internet, enabling instant global communication [1, c.70].

These two concepts are closely related to multilingualism – the use of multiple languages within a community or by an individual. In intercultural communication, language serves as a key tool for conveying information and achieving mutual understanding. Every natural language is an essential element of national identity [2, c. 10].

At the turn of the 20th and 21st centuries, education became one of the spheres influenced by globalization, significantly transforming the field. Firstly, access to quality education has expanded for different social groups. Secondly, educational institutions have adapted their curricula to meet labor market demands. Thirdly, international cooperation has intensified, including diploma recognition, certification, and the unification of curricula and assessment systems. Thus, globalization broadens opportunities for fulfilling individuals' spiritual and social needs [1, c. 73].

Technological advancements driven by globalization have impacted multilingualism and the use of dominant languages. Since the 1990s, the expansion of the Internet and later smart devices has increased the need for receptive language skills, such as reading and listening, as well as proficiency in English. As evidence, English became the first language of the Internet, and by the mid-1990s, more than two-thirds of online content was in English [3].

A foreign language is both a condition for the development of society and culture and a product of these processes. Language is closely tied to national culture and identity, as its history is inseparable from the history of a people and their cultural heritage. Cultural exchange is an integral part of societal development. Globalization is inherently linked to communication, which cannot exist without language. In today's world, this has led to the need for a global language for international communication [2, c. 11].

Studies confirm a positive correlation between listening to music and the ability to memorize a new language. Some people listen to music to learn a foreign language, while others acquire a language to gain a deeper understanding of music. For example, according to the Modern Language Association, in 2016, the popularity of university Korean language courses in the U.S. saw a steady increase, coinciding with the rise of the Korean Wave «Hallyu». Since the late 1990s, the influence of Korean culture through music and media has grown significantly worldwide [3].

English is increasingly establishing itself as a global means of communication, replacing local languages in various fields, particularly in business and education. The use of English as a lingua franca has become a key factor in global economic competitiveness. This is evidenced by the rising demand for English proficiency across different industries, the expansion of English-language education programs, and the implementation of language tests such as TOEFL for employment in international companies, particularly in South Korea and Qatar.

However, despite the increased accessibility of English, this phenomenon has been criticized as a form of linguistic imperialism-a process in which a dominant language displaces less widely spoken languages due to economic and political factors. The concept of linguistic imperialism, popularized by Robert Phillipson in 1992, is viewed as a mechanism of global influence that initially promotes multilingualism but eventually leads to the decline of minority languages. This process can result in language extinction, the loss of native languages, and the devaluation of cultural identity. The spread of English multilingualism is part of globalization, but its roots trace back to the colonial era [3].

References

1. Коршак Н. Глобалізація та мультилінгвізм – сутнісні властивості сучасного освітнього поступу. *Філософські обрії*. 2017. Вип. 38. С. 70–79.
2. Дрейчук О., Ільченко О. Мова та комунікація в аспекті глобалізації культур. *Молодий вчений*. 2023. № 1.1 (113.1). С. 10–13. URL: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-113.1-3 (дата звернення: 17.02.2025).
3. Contributors to Wikimedia projects. Multilingualism and globalization - Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Multilingualism_and_globalization?utm_source=chatgpt.com (date of access: 17.02.2025).

Євгеній Стасюк

ПОЗААУДИТОРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Сучасні дослідження доводять, що формування здоров'язбережувальної компетентності є одним із ключових завдань підготовки майбутніх педагогів, оскільки саме вони мають стати провідниками культури здорового способу життя серед дітей та молоді [1, с. 300]. Позааудиторна діяльність у цьому контексті відіграє важливу роль, адже дозволяє студентам не лише отримати теоретичні знання, але й набути практичних навичок здоров'язбереження в реальних умовах [2, с. 253].

Метою даного дослідження є аналіз позааудиторної діяльності як чинника розвитку здоров'язбережувальної компетентності майбутніх педагогів, визначення її основних форм, методичних особливостей та перспектив розвитку.

Роль позааудиторної діяльності у формуванні здоров'язбережувальної компетентності

Науковці зазначають, що ефективність здоров'язбережувальної освіти значно зростає за умови поєднання аудиторного навчання з активною участю студентів у різних формах позааудиторної діяльності [3, с. 121]. Аналізуючи існуючі дослідження, можна виокремити кілька основних напрямів позааудиторної роботи, що сприяють формуванню здоров'язбережувальної компетентності:

Спортивно-оздоровчі заходи – систематичне залучення студентів до фізичної активності, організація спортивних змагань, турнірів та оздоровчих програм [4, с. 21].

Волонтерські ініціативи – участь у соціальних проєктах, спрямованих на пропаганду здорового способу життя серед молоді та місцевої громади [1, с. 305].

Навчально-просвітницькі заходи – тренінги, майстер-класи, лекції та дискусії, що допомагають студентам краще усвідомити значення здорового способу життя та методи його підтримки [3, с. 124].

Психологічна підтримка та саморозвиток – розвиток стресостійкості, формування культури емоційного інтелекту та розробка індивідуальних стратегій самозбереження [2, с. 254].

Отже, позааудиторна діяльність сприяє не лише фізичному розвитку студентів, але й формуванню у них відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я майбутніх учнів.

У наукових дослідженнях наголошується, що ефективне формування здоров'язбережувальної компетентності можливе лише за умови системного підходу до організації позааудиторної діяльності [4, с. 25]. Основні методичні принципи, які необхідно враховувати при її плануванні, включають:

Комплексність – поєднання фізичної активності, освітніх заходів і психологічної підтримки студентів [3, с. 125].

Індивідуалізацію – адаптацію заходів відповідно до інтересів і можливостей кожного студента [2, с. 255].

Практичну спрямованість – впровадження інтерактивних технологій навчання, що дозволяють студентам закріплювати навички здоров'язбереження в реальних умовах [1, с. 306].

Міждисциплінарний підхід – інтеграцію знань з медицини, фізичної культури, педагогіки та психології у процес формування здоров'язбережувальної компетентності [4, с. 28].

Аналізуючи наукові підходи до організації позааудиторної діяльності, можна дійти висновку, що її ефективність значною мірою залежить від використання інноваційних методів навчання та залучення студентів до активної участі в здоров'язбережувальних ініціативах.

Перспективи розвитку позааудиторної діяльності у закладах вищої освіти

Попри очевидні переваги позааудиторної діяльності, її впровадження у навчальний процес вимагає подальшого розвитку та вдосконалення. Науковці виділяють кілька ключових напрямів, які можуть сприяти її ефективнішій реалізації [2, с. 256]:

Цифровізація навчального процесу – впровадження онлайн-курсів та мобільних додатків для самостійного відстеження здоров'я студентами.

Міжнародне співробітництво – обмін досвідом із закордонними закладами вищої освіти щодо впровадження здоров'язбережувальних ініціатив.

Підготовка викладачів – розробка спеціальних програм підвищення кваліфікації для педагогів, що працюють у сфері здоров'язбереження.

Створення ресурсних центрів – відкриття спеціалізованих простірів для розвитку студентської культури здорового способу життя.

Таким чином, подальший розвиток позааудиторної діяльності у сфері формування здоров'язбережувальної компетентності потребує інституційної підтримки, а також активної взаємодії між викладачами, студентами та освітніми закладами.

Позааудиторна діяльність є важливим компонентом формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх педагогів, оскільки вона створює умови для практичного засвоєння знань, розвитку мотивації та формування культури здорового способу життя. Наукові дослідження підтверджують, що системний підхід до організації позааудиторної роботи сприяє підвищенню рівня усвідомлення значення здоров'я серед студентів та покращенню їхньої готовності до впровадження здоров'язбережувальних практик у професійній діяльності.

Подальше вдосконалення цього напряму передбачає розширення використання цифрових технологій, створення міждисциплінарних навчальних програм та впровадження нових методичних підходів до залучення студентів у здоров'язбережувальну діяльність.

Список використаних джерел

1. Шеремета М. М., Омері І. Д., Мойсак О. Д. Здоров'язберігальна компетентність студентів – соціальних педагогів та аспекти її формування. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2012. № 7(25). С. 300–307.
2. Веретенко Т. Г., Шеремета М. М. Проблема здоров'язберігання у вищому навчальному закладі при підготовці майбутніх соціальних педагогів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки.* 2013. № 11(270). Ч. 2. С. 252–256.
3. Лехолетова М. М., Омері І. Д. Стан сформованості здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* 2016. Вип. 55. С. 120–126.
4. Веретенко Т., Лехолетова М. Змістові характеристики здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 2(66). С. 20–40.

Світлана Сухонос

ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ ЯК УМОВА СУЧАСНОЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Проблемі професійно-творчої самореалізації вчителя приділяється достатня увага з боку сучасних педагогів-дослідників, серед яких: І. Бех, Л. Біла, О. Безкоровайна, О. Гаврилюк, О. Волошенко, В. Хрипун та ін. Частина наукових досліджень присвячена осмисленню питань, пов'язаних із формуванням здатності до самореалізації в процесі підготовки майбутнього вчителя. Серед них: В. Яценко, С. Пєхарєва, О. Отич та інші. Однак аналіз цих та інших робіт показує, що вони не достатньо розкривають можливості професійно-творчої самореалізації студентів-музикантів у процесі навчання у ЗВО. Тому для визначення специфіки професійно-творчої самореалізації майбутніх педагогів-музикантів важливо звернути увагу на особливості студентського віку та завдання музично-педагогічної освіти на сучасному етапі.

Специфікою студентського віку є швидкий розвиток специфічних здібностей, головним чином пов'язаних з обраною професійною діяльністю [2]. Криза долається, коли студент адаптується до нового становища дорослого, осмислює нові взаємовідносини з людьми, реалізує нові соціальні, зокрема професійні, ролі. У період здобуття вищої освіти відбувається не тільки активне формування системи професійно-орієнтованих знань, умінь і навичок майбутнього фахівця, а й здійснюється розвиток особистісних властивостей, становлення індивідуальності, інтелектуальних і моральних сил, закладається формування людини як фахівця.

Відсутність глибокого самопізнання, усвідомлення власних прагнень і реалістичної оцінки своїх можливостей унеможливлює визначення чіткої професійної мети та ефективну організацію дій для її досягнення.

Ключовим аспектом праці в професіях, орієнтованих на взаємодію між людьми, є комунікація, що передбачає здатність налагоджувати та підтримувати контакти, а також розуміти потреби і мотиви інших осіб [3].

Водночас спеціалізація вчителя в мистецькій царині, зокрема у сфері музики, наближає її до типу професій «людина-мистецтво». Головні вимоги, які висувають професії цього типу, – наявність здібностей, творча уява, образне мислення і, звісно, працьовитість. Взаємодіючи з музикою, як предметом професійної діяльності, педагог-музикант здійснює безліч дій творчо-художньо-мисленнєвого плану, включно з інтуїцією, естетичним спогляданням, емоційно-художнім співпереживанням, «чуттєвим мисленням», емпатичним зближенням.

Музично-педагогічна діяльність характеризується використанням музичного мистецтва як основного інструменту для вирішення освітніх завдань. Вона об'єднує різні форми роботи, включаючи педагогічну, хормейстерську, музикознавчу, музично-виконавську та дослідницьку діяльність, і передбачає здатність до самостійного узагальнення й організації отриманих знань. Однією з ключових особливостей цієї діяльності є інтеграція художньо-творчого компонента, який відіграє важливу роль у розвитку творчих здібностей учнів і визначає специфіку всього процесу [4].

Одним із ключових аспектів розвитку творчої особистості майбутнього викладача мистецьких дисциплін є процес його професійної та творчої самореалізації. Через активну участь у творчих процесах формується суб'єктність педагога-музиканта, оскільки це передбачає вияв його внутрішніх прагнень, емоційного виразу, самооцінки та самовираження у різноманітних художніх формах. Цей процес також включає здатність самовизначення і впливу на оточення. Під суб'єктністю розуміється здатність виражати внутрішнє через зовнішній світ, а не навпаки. Студент, як особистість, проявляється у виборі шляху розвитку, відношенні до основних життєвих цінностей, а також у своїх вчинках, спілкуванні і професійній діяльності.

Підтвердженням цього виступають ідеї педагогічних досліджень з зазначеної проблеми. Так, самореалізація – це спектр функцій, до яких можна віднести функції творчості, свободи, індивідуальності, самостійності, змагальності з різноманітними життєвими перешкодами, забезпечення духовного рівня культури, життєдіяльності, не зведеності її до повсякденності [1]. Згідно з В. Бучмою, процес самореалізації майбутніх педагогів включає три ключові компоненти: мотиваційно-ціннісний, змістовно-операційний, емоційно-вольовий та рефлексивно-оцінний [там само]. Ці компоненти відповідно визначають функції самореалізації, які включають спонукальну, пізнавально-оцінну, емоційну та регулятивну складові. Показниками рівня розвитку самореалізації в освітньому середовищі виступають такі чинники:

— автономія або самостійність – здатність до самостійної діяльності, зокрема у визначенні задач, пошуку рішень, самооцінці та визнанні оцінок з боку інших;

— готовність до самореалізації – охоплює необхідність в самореалізації, наявність когнітивних, пізнавальних і творчих здібностей, бажання освоювати нові способи самореалізації;

— мотиваційні особливості – взаємозв'язок внутрішніх і зовнішніх мотивів навчання, орієнтація на оцінку чи на знання, спрямованість на досягнення успіху чи уникнення невдач, структура навчальної мотивації;

— ставлення до себе, до інших і до діяльності – особливості самосприйняття, взаємодії з людьми та підходу до виконуваних завдань;

— самоефективність – здатність ефективно реалізовувати свої можливості у різних сферах;

— бачення майбутнього – усвідомлення особистісного сенсу навчання та формулювання цілей на майбутнє [1].

Таким чином, осмислення феномена професійно-творчої самореалізації студентів-музикантів у контексті сучасних завдань музично-педагогічної освіти дає змогу розглядати його як комплексну властивість. Основними компонентами професійно-творчої самореалізації, на нашу думку, є ціннісно-мотиваційний, емоційно-вольовий, комунікативний, креативно-діяльнісний, рефлексивно-проєктний.

Список використаних джерел

1. Діяльнісна самореалізація особистості в освітньому просторі: монографія / [Колектив авторів: В. В. Бучма, О. В. Гурова, Л. В. Дзюбко та ін.] / за ред. С. Д. Максименка. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 262 с.
2. Євдокімова О. О. Соціально-психологічні особливості студентського віку та їх урахування в системі психологічного супроводу. *Наука і освіта.* 2009. № 1–2. С. 52–57.
3. Професійна орієнтація : підручник [для студентів] / Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О. Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М. ; [за ред. О. М. Ігнатович]. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.
4. Ростовська Ю. О. Формування педагогічних переконань майбутніх учителів музики і хореографії у процесі методичної підготовки : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2005. 20 с.

Юлія Танасійчук

ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У законах України «Про вищу освіту» та «Про освіту» визначено сучасні тенденції підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури. Особливий акцент зроблено не лише на засвоєнні знань і набутті навичок, а й на формуванні компетентної особистості, здатної ефективно

здійснювати професійну діяльність на основі сукупності відповідних компетенцій. Поняття «компетентність» трактується як: «властивість компетентної людини, що виражає її поінформованість, обізнаність та авторитетність» [3]; «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, цінностей та інших особистісних якостей, які забезпечують здатність людини успішно соціалізуватися та здійснювати професійну або подальшу навчальну діяльність» [4]; «якість особистості, необхідна для ефективної та продуктивної діяльності в певній сфері» [6]. Поняття «компетентність» тісно пов'язане з терміном «компетенція». Серед поширених визначень компетенції можна виділити такі: «добра обізнаність із певною сферою; коло повноважень організації, установи чи особи» [3]; «система стандартизованих вимог, прогнозований результат навчальної діяльності у вигляді комплексу знань, умінь і навичок, що є основою компетентності» [5]. Ми поділяємо позицію, що компетентність означає здатність до виконання певного виду діяльності на основі набутого практичного досвіду та сформованих цінностей, тоді як компетенція – це стандартизована сукупність знань у певній галузі.

У межах нашого дослідження важливо уточнити зміст поняття «професійна компетентність». Проаналізувавши низку наукових джерел (11 джерел), ми виділили два найбільш поширені визначення: *Професійна компетентність учителя* – це інтегральна характеристика особистості, що включає когнітивно-технологічний, соціальний, полікультурний, аутопсихологічний та особистісний компоненти, необхідні для успішної педагогічної діяльності з урахуванням специфіки предмета [1]. *Професійна компетентність* – це інтегративна властивість особистості, яка передбачає наявність професійно значущих якостей, високий рівень науково-теоретичної та практичної підготовки, здатність до творчої педагогічної діяльності та ефективної взаємодії з учнями на основі сучасних освітніх технологій [2].

Узагальнюючи різні підходи, можна констатувати, що професійна компетентність включає комплекс знань, умінь, досвіду та особистісних якостей, необхідних для педагогічної діяльності.

Затвердження Стандарту вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для бакалаврського рівня освіти [10] визначило новий підхід до підготовки майбутніх фахівців. Це вимагає переосмислення процесу формування професійної компетентності вчителів фізичної культури, що, своєю чергою, активізувало наукові дослідження в галузі педагогіки та стало підґрунтям для вибору теми нашого дослідження.

У Стандарті вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) рівня визначено перелік компетентностей, які мають опанувати здобувачі освіти. Вони поділяються на інтегральну, загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності. Основною метою навчання є підготовка фахівців, здатних розв'язувати

складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері фізичної культури і спорту, що відзначаються високою комплексністю та невизначеністю умов.

Теоретична складова предметної галузі охоплює: основні парадигми, концепції та теорії фізичної культури і спорту; соціально-гуманітарні науки; педагогіку і психологію; основи анатомії, фізіології, біохімії, гігієни та спортивної медицини; загальні засади здоров'я та здорового способу життя [10].

У межах нашого дослідження особливу увагу приділено розвитку педагогічних компетенцій у студентів, оскільки вони відіграють ключову роль у роботі з учнями різних вікових груп.

У рамках дослідження було проведено анкетування серед студентів 1-го курсу, які навчаються за спеціальністю «Фізична культура і спорт». В опитуванні взяли участь 18 респондентів, яким запропонували відповісти на такі запитання:

1. Чи вважаєте ви, що учитель фізичної культури повинен добре володіти педагогічними компетенціями?

2. Що важливіше для учителя фізичної культури: професійне заняття певним видом спорту чи поєднання фізичних здібностей із педагогічною майстерністю?

3. Які питання з педагогіки фізичної культури і спорту ви б запропонували для обговорення?

4. Якими чеснотами, на вашу думку, має володіти вчитель фізичної культури?

Результати опитування показали такі тенденції:

- Перше питання: 8 студентів (44,4%) вважають, що педагогічні компетенції є необхідними для успішної професійної діяльності учителя фізичної культури.
- Друге питання: усі респонденти наголосили, що важливо не лише займатися певним видом спорту, а й поєднувати фізичні здібності з педагогічною майстерністю.
- Третє питання: 6 студент (33,3%) запропонували обговорити поєднання традиційних та інноваційних методів навчання, які сприяли б підвищенню інтересу учнів до занять фізичною культурою. Решта 4 студентів (22,2%) вказали на необхідність дискусії щодо запровадження антибулінгових програм у школах.
- Четверте питання: серед ключових чеснот учителя фізичної культури респонденти виділили професійність, належну фізичну форму, чесність, підтримку та відвагу.

Спостереження за практичною діяльністю студентів, а також результати анкетування свідчать про їхнє усвідомлене та відповідальне ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Таким чином, проведене дослідження дозволило детально проаналізувати зміст компетентностей, визначених у Стандарті вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» у галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Крім того, воно допомогло виявити позицію студентів щодо ключових аспектів професійної підготовки, їхню власну точку зору на важливість педагогічних компетенцій, необхідність поєднання фізичних здібностей із педагогічною майстерністю, а також актуальні теми для обговорення у сфері педагогіки фізичної культури. Отримані результати підтверджують свідоме та відповідальне ставлення майбутніх фахівців до своєї професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Ваколя Т. І. До проблеми професійної компетентності вчителя початкової школи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота».* 2014. Вип. 34. С. 48–51.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Голуб Н. Б. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах освітніх інновацій. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 3. С. 45–58.
4. Долинська Л. В., Максимчук Н. П. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2008. 124 с.
5. Закон України «Про освіту». Прийнято Верховною Радою України 05.09.2017. URL: http://zakon5. rada.gov.ua/laws/show/2145-19.
6. Матієшин І. Компоненти професійної компетентності вчителя фізичної культури. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. *Серія: Педагогічні науки.* 2017. № 7. С. 14–18.
7. Мельник О. Ф. Формування професійної компетентності майбутніх техніків-технологів виробництва харчової продукції в процесі вивчення природничих дисциплін : дис. канд. пед. наук : 13.00.04, Житомир, 2017. 372 с.
8. Петренко О. В. Формування професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогічні науки*: *збірник наукових праць.* 2021. № 92. С. 233–240.
9. Сидоренко О. М. Педагогічна практика як основа формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. *Серія: Педагогіка.* 2020. № 2. С. 115–120

10. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальність 017 «Фізична культура і спорт». URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf.
11. Царенко К. В. Розвиток професійно-педагогічної компетентності тренерів-викладачів ДЮСШ у процесі підвищення кваліфікації : автореф. дис…. канд. пед. наук : 13.00.04, Запоріжжя, 2017. 21 с.

Любов Тітова

ШІ ТА МУЗИЧНА ТВОРЧІСТЬ: АНАЛІЗ ГЕНЕРАТИВНИХ МОДЕЛЕЙ

Штучний інтелект (ШІ) став однією з найбільш інноваційних та стрімких технологій сучасності, а його вплив простягається далеко за межі традиційних сфер науки і техніки. Від медицини до автомобільної промисловості, від фінансів до освіти – ШІ змінює підходи та розширює можливості практично в усіх галузях людських знань. Такі зміни не оминули й музику, де алгоритми ШІ все частіше використовуються для аналізу, створення та обробки музичних композицій.

Розвиток генеративних моделей у музиці ґрунтується на застосуванні алгоритмів глибокого навчання, нейромереж та інших методів ШІ. Ці технології аналізують величезні обсяги музичних даних, виявляють закономірності у звучанні різних стилів та використовують отримані знання для створення нових музичних творів. Водночас виникає низка питань щодо меж творчого потенціалу таких моделей: чи можна їхню діяльність вважати повноцінною творчістю, як вони впливають на традиційні підходи до композиції, та яку роль відіграє людський фактор у процесі їхнього використання.

Різноманітні музичні сервіси та платформи, засновані на генеративних моделях ШІ, пропонують користувачам широкий спектр можливостей – від автоматичного створення мелодій у заданому стилі до інтерактивних інструментів для аранжування й експериментів із музичною формою. Деякі з них орієнтовані на професійних музикантів і композиторів, надаючи гнучкі налаштування для роботи зі звуком, тоді як інші розраховані на аматорське використання, дозволяючи навіть людям без музичної освіти та особливих знань з ІКТ створювати власні композиції.

Розглянемо детальніше декілька сервісів, що використовують ШІ для генерації музики, їхні особливості, можливості та обмеження щодо їх використання.

1. Beatoven.ai (https://sync.beatoven.ai/) – це онлайн-сервіс, який використовує ШІ для створення унікальних музичних композицій на основі заданих параметрів. Ця платформа орієнтована на відеомейкерів, подкастерів, розробників ігор та інших креаторів контенту, яким потрібний індивідуальний музичний супровід без необхідності володіння навичками композиторства. Генерація музики у Beatoven.ai здійснюється через введення промту (prompt – це інструкція або запит, який користувач надає ШІ, щоб отримати бажаний результат), який може налічувати 20-100 слів та повинен мати чіткий опис бажаного результату. Після введення промту сервіс генерує 4 різних мелодії по 1 хвилині кожна. Будь-яку зі створених мелодій можна прослухати, відредагувати та поділитись нею. Щодо редагування, то тут можна вимкнути або увімкнути окремі доріжки (акорди, ударні, бас, мелодія) або ж за допомогою ШІ ввести підказки, які дозолять удосконалити обраний трек. Недоліком є те, що у безплатному тарифному плані завантажити згенеровану музику неможливо.

2. Boomy (https://boomy.com/) – це онлайн-сервіс, який використовує штучний інтелект для автоматичної генерації музики. Платформа орієнтована як на аматорів, які не мають музичної освіти, так і на професіоналів, що шукають швидкі рішення для створення треків. Boomy дозволяє користувачам не лише генерувати музику, але й випускати її на стримінгових платформах, таких як Spotify та Apple Music, потенційно заробляючи на прослуховуваннях. Boomy надає широкі можливості зі створення та редагування згенерованої музику, починаючи із вибору інструментального стилю, зміни інструментів та ефектів, завершуючи можливістю додавати вокал (записавши безпосередньо на сервісі або додавши готовий запис), при цьому тут сервіс теж може допомогти, згенерувавши за текстовим промтом один куплет майбутньої пісні.

3. Suno.ai (https://suno.com/) та Riffusion (https://www.riffusion.com/). Ці платформи мають подібний функціонал та дозволяють створювати музику за текстовим описом або за готовим текстом. Для цього користувачу необхідно ввести текстовий промт, в якому вказати про що пісня або ж додати свій текст чи згенерувати його безпосередньо у сервісі та описати її (музичний жанр, темп тощо). Після цього Suno.ai та Riffusion генерують по 2 пісні (чи мелодії), а користувач має можливість обрати ту, яка довподоби. Відмінність полягає у тому, що Suno.ai створює 2 пісні з однаковим текстом, проте різним звучанням, тоді як Riffusion генерує дві абсолютно різні пісні. Обидва сервіси дають змогу завантажити створені композиції або ж поділитись ними через посилання.

Отже, генеративні моделі ШІ відкривають нові горизонти у сфері музичної творчості, роблячи процес створення музики доступнішим та гнучкішим. Розглянуті сервіси демонструють різноманіття підходів до генерації музичних композицій – від автоматичного створення фонового супроводу до можливості впливати на деталі аранжування та структуру

пісні. Попри значні досягнення, використання ШІ у музиці викликає дискусії щодо авторських прав, унікальності творів та ролі людської креативності. Хоча штучний інтелект і здатний згенерувати гармонійні та стильові рішення, він поки що не може повністю замінити емоційність та творчий задум композитора.

Список використаних джерел

1. Медведєва М. О. Інноваційне застосування Suno.ai в освіті: переосмислення музичної творчості в цифрову епоху. *Сучасні інформаційні технології в освіті і науці :* VI Всеукр. науково-практ. конф., м. Умань, 14–15 листоп. 2024 р. Умань, 2024. С. 177–179. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/17698.

Дмитро Ткаченко

ПОЛЬСЬКІ КУЛЬТУРНІ НАДБАННЯ У МІСТІ УМАНЬ

Умань – це місто на перетині часу, де історія і сучасність переплітаються у одному гармонійному просторі. За всю історію існування місто пережило багато страшних та величних подій. Впродовж тривалого часу Умань перебувала у володінні Речі Посполитої, польські магнати залишили після себе значну історичну, культурну та архітектурну спадщину. Історична частина міста має свій колорит, в якому переплітаються архітектурні пам’ятки старовини, створюючи неповторний та особливий стиль Це величний Свято-Богородицький Василіанський монастир, урочистий костел Успіння Пресвятої Діви Марії та відомий на весь світ дендрологічний парк «Софіївка».

Дослідженням польських культурних надбань у місті Умань займалися В. М. Давидюк, І. І. Кривошея, І. С. Косенко, О. В. Скус, Т. В. Кузнець, Г. Ю. Храбан, О. Барвінок.

Мета та завдання. Дослідити унікальні надбання Польщі в Умані для подальшого розвитку культурного та історичного туризму у місті.

Умань як місто, було важливим аванпостом Речі Посполитої у минулому. Вона залишили по собі величезний культурний слід, одним із найбільших є польський. Саме споруди їхніх пращурів є окрасою нашого міста, про які знає кожен уманець, а турист воліє побачити. Від часу надання у 1609 році привілею на володіння «Уманською пустинню» польському шляхтичу Валентію Александру Калиновському обличчя міста поступово почалося вимальовувати свої обриси.

Уманський костел Успіння Пресвятої Діви Марії є однією із архітектурних окрас міста. Розташована у самому центрі, нагадує співучасть польської громади у розвитку міського простору та життя.

Будівництво костелу розпочалося у 1780 році на місці колишнього польського цвинтаря. Церемонія відкриття храму відбулася 15 липня 1826 року на свято Успіння Пресвятої Діви Марії [6, 9].

Костел став духовним центром для поляків та католиків, які проживали в Умані та на його околицях. Споруда має урочистий вигляд, що змушує кожного зупинитися і поглянути на неї. Побудована з цегли і має незвичайну форму. Головний фасад акцентований, має чотири колони тосканського ордера, припідняті на ступінчастий стилобат і несуть антаблемент з тригліфами по фризу і модульйонами під карнизом, завершений трикутним фронтоном [1, 2, 7].

Уманський Свято-Богородицький Василіанський монастир є яскравим прикладом поєднанням іноземної культури на уманській землі. Закладання будівлі відноситься до другої половини XVIII століття. В той час містом володів київський воєвода Францішек Салезій Потоцький. Він прийняв рішення побудувати споруду для василіанського ордену. Була виділена земля, за містом, для побудови дерев'яної будівлі. Вона в себе включала монастирські келії – для проживання монахів, церкву – для проведення богослужінь та площу перед монастирем [3, 5].

Потоцький розумів, що одним монастирем не можна обмежуватися, повинен бути розвиток його справи. У 1766 році він ініціював створення шестикласної школи для хлопчиків. Перший набір був 150 учнів і по завершенню навчання кожен з них міг стати священнослужителем. Школу охоче відвідувала молодь. Так у 1782 році тут було вже 400 учнів. Станом на 1789 рік основними предметами навчання в школі були математика, фізика, французька та німецька мови, право, філософія, богослов'я, заняття з фізичної підготовки [8].

Після польського повстання 1830–1831 років цар Микола I 21 жовтня 1832 року затвердив конфіскацію Умані і всіх маєтків у сина Станіслава Потоцького, Олександра. 5 березня 1834 року царським указом монастир остаточно ліквідовано, його територія і приміщення переходять у підпорядкування місцевої влади. У наступні роки будівля використовувалася, як: військовий шпиталь і окружний суд [3].

Що було на території колишнього монастиря в передвоєнний та воєнний період – невідомо. Згодом, після Другої світової війни територію віддали для створення військової частини. Вона була розформована у 1998 році, а у 2006 році територія колишнього Василіанського монастиря була передана під новостворений державний історико-архітектурний заповідник «Стара Умань». Заповідник займається дослідженням історичних будівель, проведення різного роду культурних і художніх заходів та розвиває туристичний напрямок у місті Умань.

Діамант Умані, пам'ятка садово паркового мистецтва та одне із семи чудес України – національний дендрологічний парк «Софіївка». Для міста

він є важливим історико-культурним та туристичним осередком. Саме тут можна поринути у давню та цікаву історію.

Парк заснований у 1796 році польським магнатом Станіславом Щенсним Потоцьким на честь дружини красуні-грекині Софії і подарований їй до дня іменин у травні 1802 року. Ідею побудувати парк у грецькому стилі з використанням композицій води, землі, каменів, рослин, архітектурних споруд і скульптур надала чоловіку сама Софія. Станіслав місцину вибрав не випадково. Вона являла собою безліч пагорбів, гранітні брили, невеличку річку та кілька джерел [9].

Автором топографічного і архітектурного проєкту, а також керівником усіх робіт з будівництва «Софіївки» був талановитий польський військовий інженер Людвиг Метцель. Будівництво розпочалося у 1796 році.

Вже через кілька місяців після старту робіт найняті каменярі почали вирубувати у природних скелях відомі на сьогодні гроти «Діани», «Каліспо» та «Локетек». Одночасно з цим велися багаточисельні посадки місцевих і екзотичних рослин. Одним із найпоширеніших видів дерев була пірамідальна італійська тополя. Згідно плану, будівництво центральної частини парку повинно було фінішувати у 1802 році. Але через передчасну смерть Станіслава Потоцького всі плани реалізувати не вдалося. Після польського листопадового повстання парк був конфіскований царем. Через рік «Софіївка» отримала нову назву «Царіцин Сад». Для кращого зв'язку з містом його було з'єднано із вулицею Садовою. Після цього у колишній «Софіївці» реалізувати проєкт з побудови головної алеї, яку виклали бруківкою. Вона закінчувалася величним Павільйоном Флори [4].

Починаючи з 1946 року у парку проводилися численні реставраційні роботи. На жаль «Софіївку» не обійшли стороною й стихійні лиха. Велика повінь 1980 року нанесла величезних руйнувань. Парк зазнав значних ушкоджень. З часом були проведені реставраційні роботи. У 2007 році «Софіївку» визнано одним із Семи чудес України. Парк приваблює численних відвідувачів з усього світу, що робить його міською візитівкою

Умань гармонійно поєднує історію, природу, культуру і сучасні зручності, створюючи неповторний туристичний досвід для кожного відвідувача. Незалежно від того, чи шукаєш ти спокою серед природи, духовного збагачення чи нових вражень, Умань має що запропонувати кожному.

Польська архітектурна спадщина Умані відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні культурного та історичного ландшафту регіону. Проведене дослідження показує, що польська громада залишила вагомий внесок у розвиток архітектури, освіти, культури та туристичної інфраструктури Умані. Завдяки систематичному аналізу архівних матеріалів та історичних документів було визначено, що визначні пам'ятки залишені поляками, такі як: костел Успіння Пресвятої Діви Марії, Свято-

Богородицький Василіанський монастир та національний дендрологічний парк «Софіївка» є невід'ємною частиною Умані. Кожен турист воліє побувати у цих місцях. На власні очі побачити, де і як жили монахи василіани, де католики проводили богослужіння і неперевершений парк, який сповнений міфами та таємницями.

Список використаних джерел:

1. Давидюк В. М. Історія уманських вулиць: вулиця Жовтневої революції та площа Леніна. Умань: видавець «Візаві», 2011. 245 с.
2. Давдюк В. М. Історія уманських вулиць: вулиця Коломенська, вулиця Леніна та вулиця Піонтковського. Випуск 2. Умань: видавець «Візаві», 2012. 236 с.
3. Давдюк В. М. Історія уманських вулиць: вулиця Радянька, вулиця Садова та вулиця Рафаїла Чорного. Випуск 3. Умань: ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2014. 428 с.
4. Косенко І. С. Національний дендрологічний парк «Софіївка». К.: ВД «Академперіодика», 2007. 198 с.
5. Кривошея І. І.Уманький Василіанський монастир 1765-1834 роки. Умань: редакційно-видавничий центр «Софія», 2009. 28 с.
6. Скус О. В. Релігійна палітра Уманщини 1793–1917 років: Монографія. Умань: Видавець «Сочінський», 2009. 266 с.
7. Портнова Т. Костел Успіння Пресвятої Діви Марії. URL: https://reherit.org.ua/object/kostol-uspinnya-presvyatoyi-divy-mariyi-kartynna-galereya/.
8. Давидюк В. М. Уманський Василіанський монастир: історія та сучасність. Умань: ВПЦ «ВІЗАВІ», 2018. 22 с.
9. О. Барвінок та ін.; за наукової редакції І. Мацевко. Умань. (Не)знані історії міста. Колективна монографія. Львів: Центр міської історії Центрально-Східної Європи 2021. 280 с.

Владислав Ткаченко

МОЛЕКУЛЯРНА ГАСТРОНОМІЯ: НАУКОВІ ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРОМИСЛОВОГО ВИКОРИСТАННЯ

Молекулярна гастрономія – це сучасний напрям у харчових технологіях, що базується на застосуванні фізико-хімічних процесів для створення інноваційних текстур, форм і смакових поєднань у стравах. Використання цього підходу відкриває нові можливості не лише для ресторанної сфери, а й для харчової промисловості. Завдяки розвитку науки та технологій молекулярна гастрономія перетворюється на потужний інструмент для розробки інноваційних продуктів [1, с. 12].

Історія розвитку молекулярної гастрономії

Термін «молекулярна гастрономія» вперше з'явився у 1988 році завдяки фізику Ерве Тісу та хіміку Ніколя Курті, які досліджували хімічні та фізичні аспекти приготування їжі. Їхня робота призвела до глибшого розуміння трансформацій харчових продуктів у процесі готування [2, с. 45]. У 1992 році відбувся перший симпозіум із молекулярної гастрономії, що дало поштовх її популяризації серед науковців і кухарів. Сьогодні ця галузь інтегрується у світові тренди харчової промисловості [3, с. 78].

Основні методи молекулярної гастрономії

- **Сферифікація** – технологія створення кульок із рідким наповненням за допомогою реакції альгінату натрію з кальцієм [4, с. 102].
- **Геліфікація** – формування гелеподібних текстур із використанням желатину, агар-агару або каррагінану [5, с. 67].
- **Емульсифікація** – процес отримання стійких емульсій (наприклад, піни) з використанням лецитину.
- **Кріогенне охолодження** – використання рідкого азоту для створення заморожених страв із незвичайною текстурою [6, с. 188].
- **Вакуумне приготування (су-від)** – метод тривалого готування продуктів при низьких температурах у вакуумній упаковці, що зберігає їхню соковитість і смакові якості [7, с. 233].
- **Ферментація** – використання контрольованих мікробіологічних процесів для покращення смакових і текстурних характеристик їжі [8, с. 256].
- **Дегідратація** – процес видалення вологи для створення концентрованих текстур і покращення збереження продуктів.
- **Карамелізація** – реакція Майяра, яка дозволяє створювати унікальні аромати та забарвлення в продуктах.
- **Інкапсуляція** – метод захисту активних компонентів їжі (вітамінів, ароматів) шляхом покриття їх мікрокапсулами.
- **Газифікація** – додавання вуглекислого газу до продуктів для створення унікальної бульбашкової текстури.
- **Флеш-заморожування** – моментальне охолодження інгредієнтів для створення кристалізації льоду у певних формах.

Вплив молекулярної гастрономії на здоров'я

Молекулярна гастрономія дозволяє створювати здоровіші варіанти традиційних страв. Використання технологій контролю текстур та збереження корисних речовин дозволяє мінімізувати використання шкідливих добавок, трансжирів і надлишкової солі [2, с. 340]. Також розробляються страви для людей із дієтичними потребами, включаючи безглютенові та низькокалорійні продукти.

Використання в харчовій промисловості

1. **Функціональні продукти** – збагачення їжі корисними речовинами без втрати смакових якостей.

2. **Інноваційні методи збереження свіжості** – використання активних покриттів, що подовжують термін придатності продуктів [5, с. 312].
3. **Екологічна стійкість** – зменшення харчових відходів через технології повторного використання інгредієнтів [6, с. 95].
4. **Автоматизація процесів** – застосування робототехніки та штучного інтелекту для створення індивідуальних страв [7, с. 180].
5. **Розширення кулінарних можливостей** – впровадження 3D-друку їжі для створення нових текстур і форм [8, с. 256].
6. **Адаптація для масового виробництва** – використання методів молекулярної гастрономії у виробництві готових страв і напівфабрикатів. [4, с. 300].
7. **Зниження використання консервантів** – заміна штучних добавок природними технологіями збереження свіжості [2, с. 340].

Перспективи розвитку молекулярної гастрономії

Завдяки дослідженням у цій сфері з’являються нові технології, що можуть змінити глобальні тренди у виробництві продуктів. Використання штучного інтелекту у створенні персоналізованих харчових рішень, розробка «розумних» продуктів та інноваційних методів приготування страв свідчать про великі можливості молекулярної гастрономії. У найближчі десятиліття можна очікувати ще більшої інтеграції цієї науки у виробництво їжі, що сприятиме якості харчових продуктів і стійкому розвитку харчової промисловості [8, с. 256].

Список використаних джерел:

1. Бланкес Х. Молекулярная гастрономия: наука и искусство. Москва: Наука, 2019. 320 с.
2. McGee H. On Food and Cooking: The Science and Lore of the Kitchen. New York: Scribner, 2004. 896 p.
3. This H. Molecular Gastronomy: Exploring the Science of Flavor. New York: Columbia University Press, 2006. 392 p.
4. Barham P. The Science of Cooking. Springer, 2001. 244 p.
5. Myhrvold N. Modernist Cuisine: The Art and Science of Cooking. Taschen, 2011. 2438 p.
6. Valverde J., Garcia-Segovia P., Martinez-Hernandez A. Advances in Food Science: Molecular Gastronomy and Food Design. Elsevier, 2018. 312 p.
7. Kurti N., This H. The Physicist in the Kitchen. Oxford University Press, 1995. 256 p.
8. Baiano A. Molecular Food Design and Gastronomy: Principles and Innovations. CRC Press, 2021. 374 p.

Ірина Трачук
Юлія Павлюк

СТВОРЕННЯ СТРІЧКИ ЧАСУ ЗА ДОПОМОГОЮ ВЕБСЕРВІСІВ

У сучасній освіті важливо використовувати інноваційні методи навчання, які сприяють розвитку критичного мислення, логічного аналізу та візуального сприйняття інформації. Одним із таких інструментів є стрічка часу (таймлайн) – графічне зображення подій у хронологічному порядку [2].

Стрічка часу є універсальним інструментом для різних навчальних дисциплін. У літературі вона допомагає простежити біографії письменників і розвиток жанрів, у біології – показує еволюцію видів та наукові відкриття, у географії – дозволяє відстежувати зміни природних явищ, а у фізиці та математиці – демонструє історію розвитку наукових теорій і технологій.

Завдяки своїй доступності та простоті у використанні таймлайн стає важливим засобом для структуризації знань, підвищення мотивації до навчання та формування навичок роботи з інформацією [6]. Він допомагає учням не лише запам’ятовувати дати та події, а й усвідомлювати їхню роль у глобальних процесах, що розширює світогляд і сприяє більш глибокому розумінню предмета.

Завдяки сучасним вебсервісам створити таку стрічку можна швидко та без необхідності володіти програмуванням.

Серед популярних інструментів для створення стрічок часу варто виділити TimelineJS, Tiki-Toki, Preceden та Visme.

Для створення стрічки часу в TimelineJS потрібно заповнити Google Таблицю за готовим шаблоном, опублікувати її у відкритому доступі та використати згенерований код для вставки на сайт або поширення через посилання. Такий підхід дозволяє легко реалізувати проєкт без потреби в складних технічних навичках [1].

Онлайн-платформа Tiki-Toki дозволяє створювати стрічки часу після реєстрації [7]. Користувач може налаштовувати параметри таймлайну, додавати текст, зображення та відео до кожної події, а також обирати між 2D і 3D-режимами перегляду. Проєкт можна опублікувати онлайн або надати доступ для спільної роботи, що робить цей сервіс ідеальним для командних завдань та візуалізації історичних подій.

Preceden дає змогу створювати таймлайни після реєстрації, додаючи події у зручному інтерфейсі [3]. Події можна групувати за категоріями та змінювати їхнє кольорове оформлення. Готовий проєкт легко експортувати у формати PDF, PNG або ділитися ним в Інтернеті. Завдяки підтримці великої кількості подій цей сервіс чудово підходить для аналітики та бізнес-завдань.

Visme пропонує можливість вибору з готових шаблонів або створення власного дизайну стрічки часу. Користувач може додавати інтерактивні елементи, анімацію та мультимедіа, що робить проєкти більш яскравими. Готовий таймлайн можна зберегти у форматах PDF, JPG або поділитися інтерактивним посиланням [5].

Використання вебсервісів для створення стрічок часу значно спрощує процес візуалізації хронологічної інформації, роблячи його доступним для всіх. Вибір сервісу залежить від потреб користувача, а можливості цих платформ дозволяють ефективно застосовувати їх у різних сферах, включаючи освіту, бізнес та особисті проєкти.

Список використаних джерел

1. Bondarenko T. Dynamic visualization of educational material using the timelinejs multimedia tool. *Journal of Information Technologies in Education (ITE)*. 2023. №54. P. 7–14. DOI: https://doi.org/10.14308/ite000771.
2. Бондаренко Т. В., Ткачук Г. В. Досвід організації науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів інформатики в умовах впровадження хмарних технологій. *Вісник Черкаського університету: Педагогічні науки*. 2018. Вип. № 2. С. 3–9.
3. Годованюк Т. Л., Дубовик В. В. Інтерактивні стрічки часу у навчанні майбутніх учителів математики. *Реалії і перспективи природничо-математичної підготовки у закладах освіти :* зб. матеріалів наук.-практ. конф., м. Херсон, 12–13 вересня 2019 р. Херсон, 2019. С. 94–96.
4. Інформатика : навч. посіб. / уклад.: Л. О. Тітова, І. І. Криворучко. Умань : Візаві, 2024. 245 с. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/16979.
5. Криворучко І. І. Використання інструменту Visme в освітньому процесі. *Сучасні інформаційні технології в освіті і науці :* матеріали XIV Всеукр. наук.-практ. конф. для молодих учених та здобувачів освіти, м. Умань, 16–17 березня 2023 р. Умань, 2023. С. 45–51. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/15395.
6. Криворучко І. І., Тітова Л. О. Хмарні та мобільні технології у підготовці майбутнього вчителя. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2024. № 10. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.13924205.
7. Тітова Л. О. Можливості використання MyLens.AI у навчальній діяльності. *VI Міжнародна науково-практична конференція з економічних та гуманітарних питань :* зб. тез доп., Т. ІІ., м. Дніпро, 14–15 берез. 2024 р. Дніпро, 2024. С. 282–283. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/16267.

Ірина Тягай
Тетяна Годованюк
Тетяна Махомета

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ІНТЕГРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ЧЕРЕЗ МІЖНАРОДНІ ПРОЄКТИ AMUSE ТА LECTURE

Післявоєнна відбудова України та адаптація освітньої системи до сучасних європейських стандартів є одним із пріоритетних завдань національної освітньої політики. Важливою умовою успіху цього процесу є інтеграція інноваційних підходів до навчання, впровадження технологій інклюзивного навчання та створення сучасних освітніх стандартів. Досягнення цих цілей значною мірою залежить від активної участі українських освітніх закладів у міжнародних проєктах, які забезпечують доступ до передового європейського досвіду, сприяють обміну найкращими практиками та вдосконаленню педагогічних методик.

У 2024 році Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини став учасником двох масштабних проєктів Erasmus+: «Комплексне впровадження методології альтернативної і додаткової комунікації в систему освіти України» (AMUSE), де університет виступає координатором, та «Впровадження провідних європейських компетентностей у стандарт підготовки вчителів для забезпечення стійкості України» (LECTURE), у якому університет є бенефіціаром. Обидва проєкти мають на меті модернізацію педагогічної освіти та впровадження інноваційних освітніх практик в Україні. Кожен із цих проєктів зосереджується на певних ключових аспектах вдосконалення педагогічної освіти, впровадженні новітніх методик викладання та забезпеченні якісної підготовки майбутніх педагогів. Нижче розглянемо особливості, завдання та очікувані результати кожного з них.

Проєкт AMUSE спрямований на модернізацію освітнього процесу закладів вищої освіти шляхом впровадження сучасних методик підготовки майбутніх педагогічних фахівців до використання альтернативної й додаткової комунікації (АДК). Це особливо важливо для дітей із порушеннями мовлення, оскільки надає їм змогу ефективно взаємодіяти з педагогами та однолітками.

У рамках проєкту передбачено модернізацію освітньо-професійних програм підготовки вчителів через інтеграцію методології АДК, підвищення компетентностей майбутніх та діючих педагогів шляхом розробки спеціалізованих курсів, створення інноваційних навчальних матеріалів для підтримки викладачів у використанні АДК в освітньому процесі, а також впровадження нових бакалаврських і магістерських курсів із методики викладання природничих наук із використанням АДК у

дошкільній, початковій та середній освіті. Крім того, буде запущено масовий відкритий онлайн-курс (МВОК) «АДК в освіті», орієнтований на підвищення кваліфікації педагогів по всій Україні. У межах проєкту буде створено Методичний центр для впровадження АДК у кожному українському партнерському університеті. Важливим результатом стане розробка підручника для закладів дошкільної освіти на основі АДК «Світ і природа навколо нас», який стане першим підручником для дітей з порушеннями мовлення в Україні.

Проєкт LECTURE спрямований на реформування системи підготовки вчителів в Україні відповідно до сучасних європейських стандартів. Його реалізація дозволить підвищити якість педагогічної освіти, розробити нові навчальні програми та інтегрувати ключові європейські компетентності у систему підготовки майбутніх учителів. Головною метою проєкту є адаптація та оновлення стандартів вищої освіти для спеціальності «Середня освіта» через розробку нових навчальних програм, запровадження інноваційних методик викладання, а також створення механізмів забезпечення якості педагогічної освіти, аналіз ключових компетентностей, необхідних для сучасного педагога, оновлення Стандарту вищої освіти для спеціальності 014 «Середня освіта» (спеціалізації «Українська мова», «Математика», «Історія»), розробка методичних рекомендацій для створення освітніх програм і підготовка викладацьких команд до їх впровадження. Значна увага приділяється розвитку предметної, інклюзивної, психологічної, інформаційної та цифрової компетентностей майбутніх учителів, що є ключовими чинниками успішного функціонування освітньої системи у післявоєнний період та процесі відновлення України. Крім того, проєкт передбачає створення Центру досконалості педагогічних компетентностей, який забезпечуватиме подальший розвиток професійної підготовки як майбутніх, так і діючих учителів та їх відповідність сучасним викликам освіти.

Таким чином, обидва проєкти мають спільну мету – покращення підготовки майбутніх педагогів та створення сучасного освітнього середовища. Вони доповнюють один одного: AMUSE зосереджується на розробці інклюзивних технологій, тоді як LECTURE спрямований на стандартизацію освітніх програм та підвищення професійної компетентності учителів. Успішна реалізація цих міжнародних проєктів є важливим кроком на шляху модернізації української освітньої системи. Вони сприятимуть підвищенню якості підготовки педагогічних кадрів, розвитку інклюзивного навчання та адаптації освітнього процесу України до європейських стандартів. Об’єднання зусиль у межах цих проєктів сприятиме створенню сталої системи підготовки як майбутніх, так і практикуючих учителів, яка відповідатиме сучасним викликам і забезпечить високу якість освітніх послуг. Отримані результати матимуть

довготривалий вплив на розвиток української освіти та сприятимуть її інтеграції в європейський освітній простір.

Дарина Фарбатюк

МЕТОДИ ПЕРЕКЛАДУ МУЗИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Існують різні методи перекладу музичної термінології, кожен з яких має свої особливості та сфери застосування. Ось кілька найпоширеніших підходів:

запозичення (багато музичних термінів запозичено безпосередньо з мов оригіналу, особливо з італійської, французької та німецької; цей метод зберігає оригінальне значення і гарантує, що музиканти з усього світу зрозуміють ці терміни);

дослівний переклад (деякі терміни можна перекладати дослівно, зберігаючи їх значення);

описовий переклад (коли немає прямого еквівалента, описовий переклад пояснює значення терміна);

транслітерація (переклад термінів з однієї мови на іншу, зберігаючи їхню оригінальну вимову; цей метод може бути корисним для імен та назв творів);

функціональна еквівалентність (цей метод перекладає терміни на основі їхньої функції або ролі в музиці);

калькування (запозичення) (при перекладі за допомогою даного метода кожна частина складного терміна перекладається дослівно);

адаптація (передбачає модифікацію термінів відповідно до культурного контексту мови перекладу; це може бути важливо для термінів із сильними культурними асоціаціями, як-от певні танцювальні стилі чи історичні музичні форми);

гібридний підхід (іноді для досягнення найточнішого перекладу використовують комбінацію методів; наприклад, запозичення терміна з одночасним наданням описового пояснення для забезпечення чіткості).

Кожен метод має свої переваги і вибирається залежно від контексту, аудиторії та конкретних вимог до перекладу. Під час перекладу перекладачеві необхідно обрати правильний метод, щоб забезпечити точне відтворення змісту конкретної терміносистеми [1].

Потрібно також зазначити, що незважаючи на наявність багатьох спільних музикознавчих термінів, британська та американська версії англійської мови все ж відрізняються специфічними лексемами, характерними для певної країни. Наприклад:

– тема – theme (брит.) – subject (амер.);

– такт – bar (брит.) – measure (амер.);

– концертмейстер оркестру – leader (брит.) – concertmaster (амер.);
– четвертна нота – crochet (брит.) – quarter note (амер.);
– тон – tone (брит.) – step (амер.);
– щипати струни – pluck (брит.) – pick (амер.);
– півтон – semitone (брит.) – half tone (амер.).

У цьому контексті неправильно говорити про синонімію термінів, оскільки йдеться про терміносистеми, які по суті дуже схожі, оскільки як британський, так і американський варіанти базуються на одній мові. Проте різний історичний розвиток цих мов у двох окремих регіонах призвів до певних відмінностей. Також слід враховувати, що різне сприйняття реальності представниками різних культур впливає на формування термінології у певній науковій галузі. Це стосується як різного підходу до поєднання понять із термінами, так і відмінностей у наукових традиціях країн вихідної та перекладної мов.

Наприклад, різні терміни можуть використовуватися для позначення ідентичних понять. Класичним прикладом є нота «сі». В українській музичній традиції ця нота позначається літерою «Н», тоді як в англомовному музикознавстві використовується літера «B» для тієї ж ноти, що в українській системі означає ноту «сі-бемоль».

Інший приклад – терміни «поліфонія» та «контрапункт». В українській музикознавчій практиці це різні, хоча й близькі за змістом поняття. В англомовній традиції термін «polyphony» зазвичай стосується творів докласичного періоду, тоді як для опису сучасних поліфонічних творів частіше використовується термін «counterpoint» [4].

Отже, проблема перекладу музичних термінів і текстів тісно пов’язана з необхідністю наявності у перекладача глибоких фонових знань, оскільки під час перекладу «накладаються проблеми філософії, психології, фізіології, соціології та інших наук» [3]. З огляду на те, що «мистецтвознавство більше, ніж будь-яка інша наука, інтегроване в загальну культуру» [2] перекладач має володіти знаннями про реалії, що описуються в оригінальному тексті. Це особливо важливо в музикознавстві, яке є невід’ємною частиною мистецтвознавства, де потрібні спеціальні знання з історії мистецтва, що, у свою чергу, тісно переплітається з загальною історією.

Список використаних джерел

1. Бережна О. О. Особливості лексичних та граматичних трансформацій під час перекладу англійської термінології галузі мистецтвознавства. *Вчені записки: Перекладознавство.* № 32 (71), 2021. С. 1–6.
2. Бразюліс Л. В. Особливості перекладу музичної лексики з англійської на українську мову. Дніпро, 2019. С. 69.
3. Мировський О. А. Українська та зарубіжна музичні літератури. Львів: «Сполом», 2021. 192 с.

4. Саламаха М. Я. Англомовний термін сфери охорони довкілля та його базові ознаки. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. Філологічна.* 2014. Вип. 45. С. 49–52.

Яцинь Фен

МЕТОДОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ

На сучасному етапі розвитку суспільства система вищої освіти Республіки Польща забезпечує всебічну методологічну підтримку професійної підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня з музичного мистецтва. Така підтримка спрямована на підвищення педагогічної компетентності, поглиблення теоретичних знань і вдосконалення виконавських навичок. Навчання відбувається відповідно до Болонського процесу та включає магістерські програми з терміном навчання 2 роки, які акцентують увагу на дослідницькій діяльності, творчості та інноваціях у музичній освіті [1].

У результаті аналізу наукової літератури та сайтів закладів вищої освіти Польщі визначимо основні компоненти методологічної підтримки професійної підготовки магістрів музичного мистецтва, як-от:

- академічна підтримка;
- психолого-педагогічна підготовка;
- виконавський розвиток;
- дослідницька діяльність;
- використання цифрових технологій;
- професійний розвиток.

Відтак, академічна підтримка проявляється через організацію спеціалізованих курсів (композиція, етномузикологія, історія музики тощо); забезпечення гнучкої освітньої траєкторії (широкий вибір дисциплін відповідно до індивідуальних професійних цілей); використання міждисциплінарного підходу (інтеграція музики з психологією, технологіями та освітніми науками).

В основу психолого-педагогічної підготовки покладено провідні аспекти сучасної музичної педагогіки (навчання інноваційним методам викладання, орієнтованим на здобувача освіти, та особливостям диференційованого підходу); психологічної підготовки (курси з музичної психології, мотиваційних стратегій та інклюзивної освіти); педагогічної практики (викладання у загальноосвітніх школах, консерваторіях та приватних музичних закладах) [1].

Виконавський розвиток передбачає відвідування майстер-класів з видатними музикантами та викладачами, участь у хорах, оркестрах, камерних ансамблях і диригентських проєктах**,** регулярні виступи магістрів музичного мистецтва та публічні концерти.

Дослідницька діяльність здійснюється через навчання науковому письму, методології досліджень та підготовці магістерської роботи, заохочення до участі у наукових форумах, дослідницьких колаборацiях та публікаціях у фахових журналах.

Під час навчання майбутнім магістрам музичного мистецтва пропонуються курси з цифрової композиції, музичного продакшну та онлайн-платформ навчання, дистанційне навчання, інтерактивні мультимедійні матеріали та віртуальні класи, змішані та онлайн-магістерські програми.

Професійний розвиток здобувачів вищої освіти забезпечується можливістю проходження стажування та співпрацею з музичними установами, культурними організаціями та медіакомпаніями, відвідуваннями курсів із музичного бізнесу, авторського права та самопрезентації, заохоченням до постійного професійного розвитку через сертифікаційні програми, тренінги та онлайн-курси [2].

Отже, можемо зробити висновок, що методологічна підтримка професійної підготовки магістрів музичного мистецтва в Польщі є комплексною, інноваційною та міждисциплінарною. Вона об’єднує псиолого-педагогічну підготовку, виконавський розвиток, дослідницьку діяльність та цифрові технології, що дозволяє випускникам стати кваліфікованими, творчими та адаптивними фахівцями в галузі музичної освіти, виконавського мистецтва та наукових досліджень. Завдяки сучасним методам навчання, міжнародним співпрацям та інноваційним підходам, польські заклади вищої освіти готують висококваліфікованих, конкурентоспроможних та перспективних професіоналів у музичній сфері.

Список використаних джерел

1. Poland National Overview. URL: https://aec-music.eu/members/national-overviews/poland
2. Prysiazhnyi V. Professional training of music education specialists: problems. *Pedagogy and Education Management Review*. 2022. № 2. С. 29–34.

Уляна Харченко

НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЧЕРЕЗ СПІЛКУВАННЯ З ЖИВОЮ ПРИРОДОЮ ТА СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ПРИРОДНИМИ ЯВИЩАМИ

Ознайомлення дітей з природою відіграє важливу роль в їхньому розвитку. Це допомагає розширити знання про навколишній світ, розвивати пізнавальні здібності та формувати екологічно свідоме ставлення до природи. В. Сухомлинський підкреслював, що сама по собі природа – це не тільки джерело знань, але й частина буття людини, яка формує її світогляд, моральні переконання та духовну культуру [2, с. 539].

Розглянемо основні аспекти навчання та виховання учнів через спілкування з живою природою та спостереження за природними явищами:

1. Вплив природи на виховання та розвиток дітей: педагоги, такі Василь Сухомлинський та Костянтин Ушинський, відзначали позитивний вплив природи на формування моральних та естетичних якостей особистості. Взаємодія з природним середовищем має психотерапевтичну, комунікативну та естетичну функції, сприяє гармонійному розвитку дітей.

2. Необхідність екологічного виховання: зважаючи на сучасну екологічну кризу, важливо формувати екологічну свідомість екоцентричного типу. Основні принципи такої свідомості включають розуміння взаємозв’язків у природі, відповідальне використання ресурсів, виконання екологічних обов’язків та збереження екологічної рівноваги.

3. Методи екологічного виховання у школі: екологічне виховання має здійснюватися на всіх етапах навчання. У початковій школі особливу увагу слід приділяти емоційно-естетичному сприйняттю природи. Основні методи:

- використання міжпредметних зв’язків для поглиблення екологічних знань;
- проведення позаурочної діяльності (екскурсії, проєкти, спостереження);
- просвітницька робота з батьками;
- залучення учнів до дослідницької роботи;
- організація екологічних заходів (тижнів, конкурсів, вікторин).

4. Роль вчителя у процесі екологічного виховання: вчитель відіграє ключову роль у формуванні екологічної свідомості учнів. Його завдання – не лише передавати знання, а й розвивати у дітей здатність аналізувати природні процеси, відчувати красу природи та усвідомлювати відповідальність за її збереження.

В. Сухомлинський наголошував, що важливо поєднувати емоційне сприйняття природи з пізнавальною діяльністю. Наприклад, під час

подорожей на природу діти не просто спостерігали за явищами, а вчилися аналізувати, робити висновки та формувати власне ставлення до навколишнього світу [2, с. 541].

Василь Сухомлинський вважав, що активна взаємодія з природою сприяє розвитку мислення, допитливості та емоційної чутливості. У його «Школі Радості» уроки часто проводилися на відкритому повітрі – в так званих «зелених класах» [1, с. 154–157].

Він підкреслював важливість поєднання спостережень із практичними заняттями: складання казок про природу, малювання, колективна праця. Для молодших школярів Сухомлинський створив «Книгу природи» – збірку з 300 яскравих картин і спостережень, які допомагали дітям розвивати мислення та любов до навколишнього світу.

Таким чином, навчання через спілкування з природою є важливим засобом формування особистості, розвитку екологічного мислення та гармонійних відносин із довкіллям.

Сухомлинський підкреслював, що людина – це частина природи, і її добробут залежить від збереження природного балансу. Виховання відповідального ставлення до природи має бути основою навчального процесу [2, с. 543].

Основні завдання вчителя:

- пояснювати учням зв’язки між природними явищами та людською діяльністю;
- формувати навички раціонального використання природних ресурсів;
- виховувати бережливе ставлення до довкілля через практичні дії (посадка дерев, прибирання територій).

5. Практичні форми роботи з дітьми: для підвищення ефективності екологічного виховання важливо використовувати різноманітні форми роботи:

- подорожі та екскурсії: під час прогулянок у природу діти вивчають рослини, тварин, явища та взаємозв’язки у природі;

- ігри та колективна праця: через гру та спільну діяльність діти краще засвоюють знання, розвивають комунікативні навички та відповідальність;

- дослідницька діяльність: виконання індивідуальних та групових екологічних проєктів сприяє розвитку допитливості та критичного мислення;

- зелений клас: проведення занять просто неба дозволяє поєднувати навчання із практичними спостереженнями та дослідженнями;

- формування екологічної культури у молодшій школі: у молодшій школі екологічне виховання повинно бути систематичним і послідовним. Важливо інтегрувати екологічні знання у різні навчальні

предмети, залучати дітей до активної діяльності та розвивати їхню емоційну чутливість до природи.

Отже, спілкування з природою та спостереження за природними явищами – це не лише засіб отримання знань, а й важливий елемент формування особистості. Завдяки цьому процесу розвиваються моральні, естетичні та інтелектуальні якості, що необхідні для гармонійного співіснування людини і природи.

Список використаних джерел

1. Дяченко Л. В. Сухомлинський про дошкілля і початкову освіту. *Педагогічний дискурс.* 2011. № 10. С. 154–157.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 3. 670 с.

Дарія Хоменко

МИСТЕЦТВО В КАМЕНІ: СПАДЩИНА ГАЛИНИ ПЕТРАШЕВИЧ

Талант до скульптури, вміння передавати характер і емоції через форму – усе це зробило її творчість особливою. Вона працювала з різними матеріалами, створюючи виразні образи, що захоплювали своєю глибиною та майстерністю. Її роботи можна було побачити в міському просторі, на виставках і в приватних колекціях. Галина Львівна Петрашевич була мисткинею, яка через скульптуру відкривала світові свою унікальну художню мову.

Галина Львівна Петрашевич народилася 23 березня 1903 року в селі Дубова, тодішнього Уманського повіту Київської губернії, у родині поштового службовця [3, с. 452]. У сім'ї панувала тепла й творча атмосфера, сповнена любові й взаєморозуміння. Батько Галини грав на гітарі, разом співали українські пісні, а ще вони ліпили з пластиліну фігурки, що, можливо, і пробудило в дівчинки інтерес до мистецтва. В сім'ї було п'ятеро дітей і Галина була середньою. Вона змалку вчилася самостійності, водночас залишаючись дуже прив'язаною до рідних. Дитинство, наповнене народними піснями, спільною творчістю та родинним затишком, сформувало її світогляд і вплинуло на подальшу мистецьку діяльність.

У 1911 році родина Петрашевичів переїхала до Умані, де Галина продовжила навчання в місцевій жіночій гімназії. Саме там вперше проявилися її художні здібності: вона захоплювалася малюванням, ліпленням і з великою цікавістю вивчала мистецтво.

Після закінчення гімназії, прагнучи розвивати свій талант Галина вступила до Керамічної школи народного мистецтва, де навчалася основам

декоративної та прикладної творчості. Згодом вона продовжила освіту в художній студії-ательє Шевченка, де вдосконалювала свої навички під керівництвом досвідчених майстрів.

У 1923 році Галина Петрашевич вступила до Київського художнього інституту, обравши для себе скульптурний факультет. Тут вона навчалася у відомих митців, які допомогли їй сформувати власний стиль і художнє бачення. Матеріал, з яким працювала Галина Львівна, був різноманітний: мармур, бронза, глина, гіпс та улюблене нею дерево [2, с. 2]. 1935 р. Галина Львівна брала участь у 6-й республіканській художній виставці де представила свої роботи: «Льотчик», «Танкіст», «Автопортрет», за що в нагороду отримала майстерню, у якій працювала протягом усього життя [2, с. 2].

У творчості Г. Петрашевич особливе місце займає образ жінки. Вже в ранніх роботах, наприклад «Оксана» (1932), помітне її вміння передавати внутрішній світ героїні. А в «Іспанській жінці» (1937), що зберігається в Київському музеї українського мистецтва, відчувається сила і гордість, характерні для цього образу. Час війни знайшов відображення у таких роботах, як «Буря» (1942), «Знедолена» (1943) (Київський музей Т. Г. Шевченка) та «Нескорена» (1943), що символізує боротьбу та силу духу українського народу. Однією з найбільш знакових робіт Г.Л. Петрашевич у монументальному жанрі є **«Пам'ятник Богдану Хмельницькому в Чернігові» (1956),** яка створена у співпраці з Іваном Кавалерідзе та архітектором Анатолієм Карнабідою [1, с. 44].

Г. Л. Петрашевич з великою увагою ставилася до портретної скульптури, залишивши серію робіт, присвячених видатним діячам культури, мистецтва та історії. Серед них: О. Шовкуненко (1944), С. А. Ковпак (1945); Т. Г. Шевченко в молодості (1946) Тараса Шевченка, Г. Юра (1947), Н. М. Ужвій (1956), О. Кобилянська (1962) [1, с. 29]. Окрему частину творчості Г.Петрашевич складають сюжетні композиції, в яких вона зверталася до тем людських почуттів, суспільних змін та народного життя: «Сон» (1946); «Колгоспна ланка» (1951) (Львівський музей українського мистецтва); «Сестри» (1954) (Донецька картинна галерея); «Дитино моя» (1957) – мармурова скульптура, що зберігається у Донецькій картинній галереї; «Кріпачка» (1959) (Київський музей українського мистецтва) – скульптура, що передає драму жіночої долі в часи кріпацтва; «Чайка» (1964) – символ волелюбності; «Партизанка» (1971) – присвячена темі боротьби у Другій світовій війні,; «Леся Українка» (1986) – одна з останніх робіт скульпторки, що відображає силу духу великої української письменниці [3, с. 452–453].

Однією з найкращих робіт скульптурки є твір «Дитино моя». Це полотно – пристрасний заклик мисткині до збереження миру на землі. Ось характерні рядки з листів до скульптура про цю скульптуру: «Ваша робота з простою назвою «Дитина моя» більше й сильніше говорить глядачеві про

необхідність боротьби за мир, ніж деякі стандартні композиції з голубами» [1, с. 36]. Де б не експонувалася скульптура, вона завжди була в центрі уваги. Листи з Ленінграда, Москви, Далекого Сходу, записи у книгах вражень – все це свідоцтво популярності цього твору і, як говорить Галина Львівна, «найвища і найпочесніша нагорода»[1, с. 36].

Творчість Г. Л. Петрашевич була нерозривно пов'язана з життям народу, його боротьбою, прагненням до свободи та світлого майбутнього. У своїх творах вона приділяла велику увагу воїнам-захисникам, які самовіддано боролися за мир і справедливість. Її творчість пронизана патріотизмом, любов'ю до своєї землі та вірою в незламний дух народу.

Г. Л. Петрашевич зображала не лише минулі подвиги, а й сучасність, показуючи героїчні будні тих, хто щодня наближає мирне життя. Її твори наповнені вдячністю до тих, хто присвятив своє життя захисту рідної землі, та сповнені надії на краще майбутнє. Через художнє слово вона передавала велич людської відваги, непохитну віру в добро та силу єдності.

«Творити для народу, Вітчизни множить славу…», – ці слова з вірша Галини Львівни Петрашевич передають основний зміст всього життя вдатного українського скульптура. [1, с. 43]. І саме це визначило сучасність звучання її творів, їхню популярність у найширших колах народу.

Її скульптури не просто відтворюють образи – вони розповідають історії, передають емоції та змушують замислитися. Кожна робота має свій характер і особливу енергетику, що робить її мистецтво впізнаваним і значущим. Галина Львівна Петрашевич залишила по собі багату творчу спадщину, її скульптури продовжують жити, спілкуючись із глядачами мовою форми та простору.

Список використаних джерел

1. Верба І І. Галина Львівна Петрашевич. Київ: Мистецтво, 1965. 60 с.
2. Гай Т. До 100-річчя з дня народження Петрашевич Галини Львівни. *Уманська зоря.* 2003. 26 березня.
3. Митці України: Енциклопедичний довідник / упоряд.: М. Г. Лабінський, В. С. Мурза; за ред. А. В. Кудрицького. Київ: «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1992. 848 с.

Ірина Хоцька

НАСТУПНИЦВО ОСВІТНЬО-ТЕРАПЕВТИЧНОГО МЕТОДУ КАЗКОТЕРАПІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ Г. СКОВОРОДИ

Використання методу казкотерапії, як засобу розвитку морально-етичних чеснот у дітей дошкільного віку, вважається популярним виховним засобом, що активно використовується у методичному плануванні занять у закладах дошкільної освіти (далі – ЗДО) України. Теоретико-методичні дослідження таких науковців, як: О. Бурчик, О. Василевської, В. Солодухова, К. Стрілецької, підтверджують ефективність реалізації педагогічними кадрами закладів дошкільної освіти методики сторітелінгу в роботі з дітьми дошкільного віку. Позаяк, казки виступають природніми та зрозумілими для малечі формами взаємодії з дорослим світом, його морально-етичними нормами та світськими традиціями.

Значна динаміка використання освітянами у професійній діяльності казкотерапії обумовлена віковими та когнітивними здібностями дітей дошкільного віку. У цей віковий період сенсорне сприйняття інформації відбувається за психологічним принципом: «сприйняття і наслідування» тих етичних норм, які закладають педагогічні працівники, у моральний зміст обраних ними казок.

Хоча, освітньо-терапевтична методика казкотерапії вважається відносно сучасним методом виховання дітей (оскільки її систематичне дослідження українськими педагогами припадає лише на кінець ХХ ст.), проте, варто вважати казкотерапію і сторітелінг – наступниками історичного, освітньо-виховного методу «бесіда», що вперше був представлений у вітчизняній педагогічній системі, філософом та педагогом – Г. Сковородою ще у XVIII ст.

У науковій праці К. Стрілецької зазначається, що: «Казкотерапія – це психолого-педагогічний метод, що є синтезом багатьох досягнень психології, педагогіки, психотерапії та філософії різних культур, який виступає способом передачі знань про духовні шляхи і соціальну реалізацію людини» [5, с. 37]. Виходячи з вищезазначеного, слід розглядати казкотерапію, як методику, що складається з окремих структурних явищ (моральної свідомості та емоційно-почуттєвої сфери), які в сумарному результаті формують казкотерапію, як освітньо-терапевтичний метод, що може успішно використовуватися освітянами в ЗДО, з метою розвитку емоційно-почуттєвої сфери дітей.

Питанням дослідження моральної свідомості присвячено дослідження Р. Павелків [3], А. Кузьмінського, Т. Ціпан та інших [6]. Однак, варто наголосити, що недостатньо вивченим видається аспект історичного взаємозв’язку наступництва освітнього-терапевтичного

методу казкотерапії з історичним методом «бесіди» педагогічної системи Г. Сковороди.

Метою нашого дослідження є:

1) встановлення взаємозв'язку педагогічної мети «казкотерапії та бесіди», як тотожного освітнього методу;

2) доведення синонімічності дефініційного апарату, а також права наступності «казкотерапії» з історично-виховним методом «бесіди», популярного в XIX ст. освітянина та філософа, – Г. Сковороди;

3) актуалізація використання історично-методичних засобів виховання шляхом їх розвитку і модернізації до сучасного рівня сприйняття дітьми та суспільством, у цілому.

Задля досягнення поставленої мети наукового дослідження нами було використано історичний, системний, а також функціональний методи наукового дослідження, які констатують факт неможливості виокремлення єдиного методу наукового опрацювання такого комплексного феномену, як наступництво освітнього-терапевтичного методу казкотерапії в сьогочасній системі освіти України, історично-виховному методу «бесіди» в педагогічній системі Г. С. Сковороди. Однак, у своїй сукупності вони дозволяють зробити необхідний порівняльно-педагогічний аналіз.

У XXI ст. казкотерапія вважається новітнім інструментом розвитку морально-етичних чеснот особистості (зокрема: доброта, співчуття, емпатія та інші). Відповідно до Українського педагогічного енциклопедичного словника: «Казкотерапія – це психологічний метод формування правильних моральних цінностей та поведінки у дітей, шляхом навіювання педагогами конкретних суспільних стереотипів» [1, с. 83]. Втім, ще двома сторіччями раніше, Г. Сковорода у праці «Сад божественних пісень» для опису «бесіди», як успішної методики виховання гуманістичних цінностей у дітей, використовує порівняльний, художньо-метафоричний зворот: «Бесіда є способом досягнення сердечного миру та божественного спокою душі, що потребує мудрого наставництва дорослих у допомозі розкриття дитиною свого внутрішнього світу», що доводить беззаперечність не лише тотожності лінгвістичного взаємозв'язку казкотерапії та бесіди між собою [4, с. 137]. Але і вказує на ідентичність їх кінцевої, педагогічної мети.

Доведення правонаступності казкотерапії в українському освітньому просторі, відбувається шляхом знаходження спільності їх похідних між нею та бесідою, що виражається у формах: спільності комунікації; виховної цілі; формування розвитку мовлення у дітей (і казкотерапія, і бесіда сприяють розвитку мовлення, збагаченню словникового запасу, формуванню зв'язного мовлення у дітей); виховного потенціалу та пізнавальної активності дошкільників.

Якщо питання спільності виховного потенціалу, мети бесіди та казкотерапії було доведено вище, то говорячи про комунікативний бік,

простежується те, що обидва методи ґрунтуються на спілкуванні між педагогом та дитиною, в процесі якого, казка створює метафоричний простір для обговорення, а бесіда – прямий діалог. До того ж, основа казкотерапії – власне, казка може виступати відправною точкою для створення бесіди. Обговорення сюжету, персонажів, їхніх вчинків допомагає дитині глибше зрозуміти зміст казки, висловити свої думки та почуття. Або ж сама бесіда може використовуватися для створення казки, де педагог може запропонувати дітям обговорити певну тему, а потім разом створити казку, яка відображає їхні думки та почуття.

Казкотерапія, яка розглядається більшістю вітчизняних науковців, як новітній інструмент розвитку морально-етичних чеснот у дітей дошкільного віку в XXI столітті, насправді, має глибокі історичні корені в українській педагогічній традиції. Зокрема, ідеї Г. Сковороди, висловлені ще у XVIII столітті, демонструють концептуальну тотожність «бесіди» та «казкотерапії» як методів виховання гуманістичних цінностей, що доводить правонаступництво останньої.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Знання, 2007. 447 с.
3. Павелків Р. В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості у дітей дошкільного віку : Автореф. дис…д-ра психол.наук : 19.00.07; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2005. 40 с.
4. Сковорода Г. С. Сад божественних пісень. Вид. 2-ге. Харків: Майдан, 2011. 288 с.
5. Стрілецька К. А. Форми і методи формування морально-духовних цінностей у дітей. Актуальні проблеми педагогіки вищої школи в контексті підготовки педагогів початкової ланки освіти, 2016. С. 36–40.
6. Ціпан Т. С., Мороз Л. В. Моральне виховання молодших школярів : навч.-метод. посібник. Рівне : РДГУ, 2010. 106 с.

Хуан Панькан

РОЛЬ МУЗИЧНОЇ ІМПРОВІЗАЦІЇ У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК ТВОРЧОГО САМОРОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Нині освіта прагне виховати передове покоління з більш різноманітними творчими та компетентними професійними навичками. Розвиток креативності учнів є однією з важливих цілей освіти [2; 3]. Творчість та творчий саморозвиток, призначені для створення

інноваційних ідей та унікального продукту, що містить нові концепції, нові методи та нову систему [1]. Творчий саморозвиток важливий для досягнення розуміння, розробки планів дій, створення різних альтернативних інтерпретацій, розуміння події, вирішення проблем. Відтак, у науковій літературі з'являється думка про те, що на формування навичок творчого саморозвитку учнів має значний вплив музична імпровізація.

У спеціальній літературі немає єдиної думки щодо визначення музичної імпровізації, але огляд літературних джерел виявив деякі фундаментальні характеристики музичної імпровізації. Імпровізація – це дія в реальному часі, яка поєднує композиційні та виконавські навички музиканта, під час якої музикант повинен мати можливість передбачати звукові наслідки своїх дій. Дійсно, в ході дослідження звуку музикант виявляє звукові наслідки своїх дій, тоді як в імпровізації рухи його тіла є результатом музичної ідеї. До того ж, музична імпровізація не виникає нізвідки – її розвиток базується на знаннях музиканта, отриманих через культурне занурення та інструментальну практику, які, у свою чергу, є основою знань у спеціальній літературі.

Отже, можна стверджувати, що музична імпровізація характеризується цими чотирма ознаками. Музична імпровізація – це інструментальна або вокальна гра музиканта, який створює музику в реальному часі та виконує дії на основі свого досвіду на додаток до здатності передбачати звуковий ефект.

Деякі дослідження повідомляють про взаємозв'язок між теоретичною структурою творчого саморозвитку, імпровізації та музичної творчості. Низка дослідників намагалися виміряти вплив навчання імпровізації на різні музичні параметри, такі як навички слухання, креативність, точність читання, якість виконання та присутність на сцені. Загалом результати показують, що інтеграція імпровізації в музичну педагогіку може надати учням кілька переваг. Фактично, здається, що знання та навички, набуті шляхом навчання імпровізації, можуть мати позитивний вплив на інші музичні навички.

Дитяче творче мислення під час музичної імпровізації не було належним чином вивчено, незважаючи на нещодавні огляди на подібні теми. Поштовхом до проведення дослідження став інтерес до виявлення ролі музичної імпровізації у розвитку творчого саморозвитку дітей. У цьому дослідженні музична імпровізація є фактором, який може впливати на творчий саморозвиток. Виявлення впливу музичної імпровізації на творчий саморозвиток може оптимізувати програми музичної освіти в межах загальної освіти, що, як наслідок, конструктивно вплине на творчі результати учнів.

Беручи до уваги той факт, що імпровізація є ефективним інструментом для оволодіння музичною мовою, деякі дослідники висунули

гіпотезу, що імпровізація також може сприяти розвитку креативності учнів.

Таким чином, можемо підкреслити переваги імпровізації як колективної творчої практики. До того ж, можемо стверджувати, що навички імпровізації сприяють розвитку дітей і необхідні для заохочення їхніх природних здібностей і бажання створювати музику в різноманітних стилях, одночасно забезпечуючи надихаючий досвід для творчого музичного вираження.

Список використаних джерел

1. Chen S.-Y., Lai C.-F., Lai Y.-H., Su Y.-S. Effect of project-based learning on development of students' creative thinking. *The International Journal of Electrical Engineering and Education*. 2022. No 59(3). P. 232–250.
2. Lin C.-S., Wu R. Y.-W. Effects of web-based creative thinking teaching on students' creativity and learning outcome. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*. 2016. No 12(6). P. 1675–1684.
3. Yang K.-K., Lee L., Hong Z.-R., Lin H. Investigation of effective strategies for developing creative science thinking. *International Journal of Science Education*. 2016. No 38(13). P. 2133–2151.

Богдана Цехмістер

МОБІЛЬНІ ДОДАТКИ ДЛЯ НАВЧАННЯ АЛГОРИТМІЗАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Алгоритмічне мислення є невід'ємною складовою сучасної освіти, особливо в початковій школі, де закладаються основи логіки, аналізу та вирішення задач. Одним із ключових напрямів у формуванні цієї навички є застосування діяльнісного підходу, який базується на інтерактивних та практичних завданнях. На уроках інформатики в початковій школі цей тип мислення можна ефективно розвивати за допомогою ігрових методик, інтерактивних середовищ для програмування та прикладних завдань. Завдяки правильно організованому процесу навчання, учні не тільки засвоюють основи інформатики, але й вчаться аналізувати, структурувати інформацію та вирішувати проблеми систематичним шляхом, що є важливим навиком у сучасному світі [1, с. 16].

Для вивчення алгоритмів у початковій школі можна скористатися існуючими програмними засобами. Велику популярність в Україні набули виконавці з набору програм «Сходинки до інформатики»: Садівник, Навантажувач, Кенгуру, Восьминіжка. Створення та виконання алгоритмів у цих міні-середовищах досить наочне та просте [2, с. 145].

Одним із найпоширеніших засобів, які використовуються у школах, є середовище Scratch – інтерактивне середовище програмування, спеціально розроблене для навчання дітей основам алгоритмізації та програмування. Воно дає змогу створювати прості програми, ігри, анімації та історії за допомогою блоків, які легко поєднувати між собою. Його основна перевага полягає в тому, що учні не помиляться з написанням команд, оскільки власне програма складається з готових блоків. Це дає змогу не витрачати час на запам'ятовування команд, а одразу перейти до створення програми.

Важливим напрямом у розвитку алгоритмічного мислення молодших школярів є використання онлайн-середовищ та мобільних додатків, які забезпечують доступність навчання та мотивують дітей до активної роботи. Завдяки інтерактивному формату, такі ресурси дозволяють учням експериментувати, виконувати завдання у вигляді гри та поступово засвоювати алгоритмічні принципи.

Сучасні онлайн-платформи для вивчення алгоритмізації пропонують різноманітні підходи: від блокового програмування до роботи з візуальними симуляторами та завданнями на логічне мислення. Зокрема, популярними є Pilas Bloques, Studio.code.org, Blockly Games та інші, що пропонують адаптивні навчальні курси для дітей.

Нами було проведено опитування учнів 3-4 класів щодо їх зацікавленості у вивченні алгоритмів. Так, на запитання *«Чи подобається складати алгоритми для персонажів у програмах та онлайн-середовищах?»* переважна більшість, а саме – 91,67% відповіли «Так, це дуже цікаво!». Відповіді на запитання *«Чи хотів/хотіла б ти грати в подібні ігри або виконувати цікаві завдання з алгоритмами за межами уроку (вдома)?»* демонструють, що більшість опитаних (83,33%) позитивно ставляться до зазначеної ідеї, що свідчить про високий рівень мотивації та бажання навчатися в інтерактивній формі; 8,33% учасників готові брати участь, якщо завдання будуть легкими та цікавими, що вказує на важливість врахування рівня складності та емоційний аспект під час розробки додаткових активностей і 8,33% відповіли, що зазначених завдань їм вистачає під час уроку.

Оскільки не всі учні мають персональні комп'ютери, окрім веб-ресурсів, варто використовувати мобільні додатки, які роблять навчання ще більш гнучким та доступним: дозволяють учням практикувати алгоритмічне мислення не лише на уроках, а й у будь-який зручний час, що сприяє глибшому засвоєнню матеріалу. Зважаючи на це, нами було здійснено підбір та опис мобільних додатків, які можна використовувати для формування алгоритмічного мислення в учнів початкової школи. Серед них: Lightbot, ScratchJr, Tynker, Code Land: Coding for Kids, Cargo-Bot та Bee-Bot. Результати представлено в онлайн-посібнику «Мобільні додатки для формування алгоритмічного мислення в учнів початкової школи» (рис. 1). Для кожного мобільного додатка подано інформацію про

його можливості, ключові навчальні принципи, вікові рекомендації та підтримувані платформи (iOS, Android).

Рис. 1. Скріншоти сторінок онлайн-посібника

Використання мобільних додатків на уроках інформатики відкриває широкі можливості для формування алгоритмічного мислення у дітей. Сьогодні розроблено додатки, які поєднують гейміфікацію, візуальну подачу інформації та інтерактивні завдання, що дозволяє учням легко освоювати основи алгоритмізації. Вони допомагають дітям створювати алгоритми, аналізувати логічні послідовності дій та розв'язувати різноманітні задачі, залучаючи їх до активного навчання. Крім того, мобільні додатки сприяють розвитку творчого мислення, адже учні можуть створювати власні проєкти у вигляді ігор, анімацій чи інтерактивних історій.

Список використаних джерел

1. Андрусич О. Алгоритми і виконавці: планування та реалізація змістової лінії у 2-му класі. *Учитель початкової школи.* 2013. №5. С. 15–19.
2. Суховірський О.В. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інформатики у 1-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу»: для пед. Працівників. Київ: Генеза, 2021. 160 с.

Анна Цибулько

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЛОГОПЕДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Війна в Україні стала каталізатором змін у сфері логопедичної діяльності, зокрема її цифровізації. Вимушена адаптація до нових умов сприяла активному впровадженню цифрових технологій у логопедичну практику, що значно розширило можливості фахівців у наданні корекційної допомоги дітям. Цифровізація освіти, що раніше розглядалася як перспективний напрямок, стала необхідністю через вимушені обставини. Велика кількість дітей вимушено переїхала до інших регіонів або за кордон, що ускладнило доступ до корекційної допомоги. Водночас цифровізація стала незамінним інструментом забезпечення безперервності логопедичної роботи. Це викликало необхідність швидкої адаптації логопедів до роботи в дистанційному форматі, використання онлайн-платформ та цифрових інструментів.

До 2022 року логопедична допомога в Україні надавалася в очному форматі. Використання цифрових технологій було обмеженим і переважно експериментальним. Війна призвела до масових переміщень населення, знищення інфраструктури та обмеження доступу до традиційних форм логопедичних занять. Це спричинило необхідність переходу до цифрових форматів, таких як онлайн-консультації та заняття та стало стимулом для розвитку нових підходів у сфері корекційної педагогіки. Логопеди зіткнулися з такими викликами, як відсутність достатньої технічної підготовки, обмежений доступ дітей до цифрових ресурсів, а також психоемоційні труднощі, що виникають через стресові обставини війни [1].

Дослідники підкреслюють важливість застосування цифрових технологій у логопедичній діяльності та акцентують увагу на необхідності поєднання методів дошкільної логодидактики з інформаційно-комунікаційними технологіями, що сприяє ефективному розвитку мовлення [3]. Цифрові ресурси мають значний потенціал у підвищенні результативності корекційної роботи та адаптації дітей із порушеннями мовлення до освітнього процесу. Застосування цифрових технологій сприяє підвищенню мотивації дітей до навчання, активізує пізнавальні процеси та створює додаткові можливості для індивідуалізованого підходу до корекції порушень мовлення [2].

Серед головних переваг застосування цифрових технологій у логопедичній діяльності (Рис.1) виділяється їх доступність, незалежно від місцезнаходження. Завдяки онлайн-платформам діти та дорослі з порушеннями мовлення можуть отримувати якісну логопедичну допомогу як в Україні, так і за її межами.

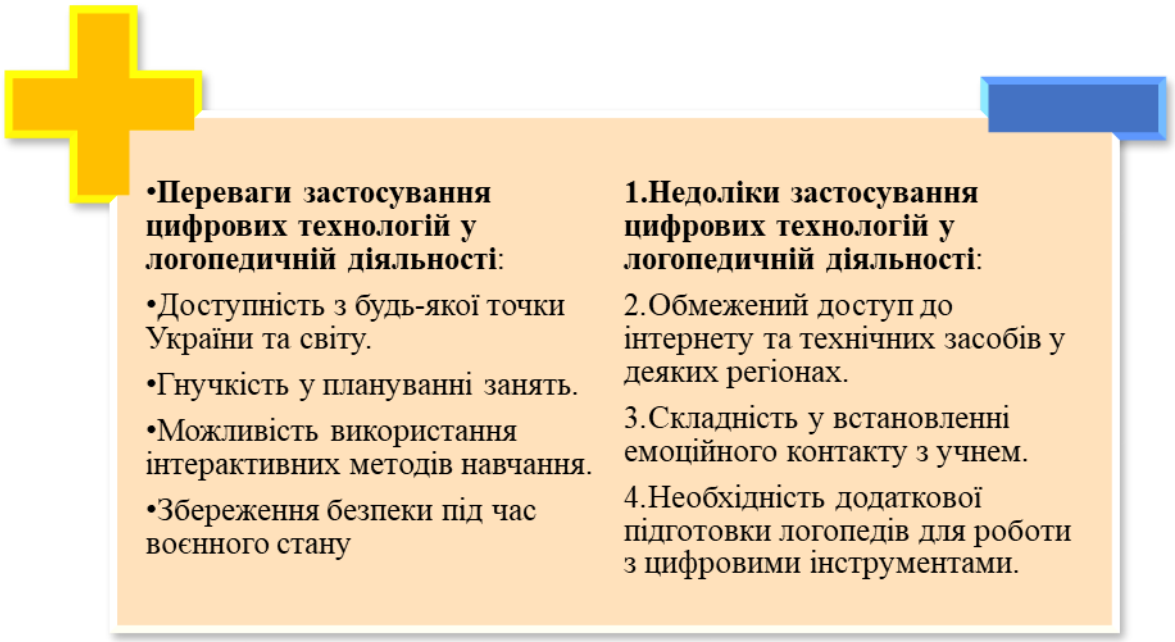

Рис. 1. Переваги та недоліки застосування цифрових технологій у логопедичній діяльності

Ще одним важливим аспектом є гнучкість у плануванні занять, що дозволяє логопедам та учням організовувати роботу з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей. Інтерактивні методи навчання, що включають мультимедійні завдання, використання гейміфікованих платформ (Quizlet, Wordwall) та ігрові технології, значно покращують ефективність корекційно-розвиткової роботи. Додатковою перевагою є безпека, яку забезпечує дистанційний формат занять під час воєнного стану, дозволяючи уникати ризиків, пов’язаних із переміщенням у небезпечних зонах.

Попри численні переваги, цифрова логопедична діяльність має і недоліки. Одним із найсуттєвіших недоліків, є обмежений доступ до інтернету та необхідних технічних засобів у деяких регіонах України та за кордоном. Особливо це стосується сільської місцевості та зон активних бойових дій, де інфраструктура зв’язку може бути пошкоджена або відсутня. Ще одним викликом є складність у встановленні емоційного контакту з учнем через екран, адже живе спілкування сприяє більш ефективній комунікації, що особливо важливо для роботи з дітьми. Також логопедам необхідно проходити додаткове навчання для ефективного використання цифрових інструментів, оскільки онлайн-середовище вимагає не лише технічної грамотності, а й адаптації традиційних методик до цифрового формату. Інформаційно-цифрова компетентність є ключовою для логопедів, оскільки володіння цифровими технологіями підвищує ефективність діагностики та корекції мовленнєвих порушень, розширює можливості дистанційної роботи, сприяє використанню

інтерактивних методів навчання та забезпечує професійний розвиток фахівців [4].

Отже, війна в Україні стала каталізатором для застосування цифрових технологій у логопедичній діяльності. Незважаючи на виклики, цей процес відкриває нові можливості для надання якісної допомоги учням з порушеннями мовлення. Цифровізація вже не є тимчасовою адаптацією, а стала новою професійною реальністю, яка потребує подальшого вдосконалення та інтеграції в систему освіти та охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Звєкова В., Качуровська О., Сілявіна Ю. Особливості логопедичної допомоги дорослим в умовах воєнного стану. *Імідж сучасного педагога*. 2024. № 4. С. 97–101. DOI: https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-97-101 (дата звернення: 06.02.2025).
2. Коломоєць Т. Г. Використання цифрових технологій у логопедичній роботі. *Корекційна педагогіка*. 2024. № 44. С. 17–23. DOI: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series19.2023.44.03 (дата звернення: 06.02.2025).
3. Лопатинська Н., Коломієць Є. Розвиток монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами цифрових технологій. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.* 2024. № 25. С. 141–155. URL: https://doi.org/10.33189/epsn.v2i25.261 (дата звернення: 06.02.2025).
4. Цибулько А. О. Концептуальні засади формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх логопедів в процесі професійної підготовки. *Інноваційна педагогіка*. 2025. № 77. С. 201–206. URL: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2024/77/42.pdf (дата звернення: 06.02.2025).

Дмитро Цісарук

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасна педагогічна наука пропонує інноваційні підходи до реалізації дидактичних і методичних аспектів реалізації усіх освітніх компонентів. Такий підхід обумовлений стрімким розвитком цифрових технологій та застосуванням програмних продуктів в усі сфери людської діяльності. Музичне мистецтво не може і не залишається поза технічним прогресом, а еволюціонує в представлену систему світових цінностей.

Проаналізувавши сучасні тенденції розвитку музичного мистецтва, можна зробити висновок про перспективність застосування новітніх

засобів навчання музики у закладах середньої освіти. Дедалі частіше у сучасних дослідженнях з питань інформатизації навчально-виховного процесу, зустрічаються обґрунтування парадигм діджиталізації музичного мистецтва.

Зважаючи на виклики світового суспільства, пов'язані з пандемією Ковід-19, а також воєнний стан, в котрому перебуває наша держава від 24 лютого 2024 року, потреба у дистанційному навчанні стала як наколи актуальною. Завдяки цій формі організації навчального процесу усі заклади освіти змогли забезпечити свою життєдіяльність та продовжити навчання учнів з усіх курсів. Доцільно зазначити, що ставлення фахівців музики до інновацій є неоднозначним, а інколи й упередженим, в той час молоде покоління схвально сприймає будь-які форми застосування цифрових технологій.

Актуальність проблеми діджиталізації музичного мистецтва спричиняє появу нових аспектів та напрямків її вирішення. Зокрема, розробка мультимедійних додатків, платформ, програмних середовищ вимагає наявність високого рівня як у користувачів, так і у педагогічних працівників. Будемо відверті, дуже часто вчителі закладів середньої освіти, особливо старшого покоління (при великій повазі до їхнього досвіду), не вміють користуватися гаджетами на такому рівні як це роблять учні.

Про ефективність цифровізації музичної освіти наголошується також у дослідженні Девіда Кнаппа [3], доцента кафедри музичної освіти Педагогічної школи та Коледжу візуальних і виконавських мистецтв університету Сіракузи, штат Нью-Йорк, США. Його праця присвячена використанню на заняттях музики хмарних платформ DAW. На прикладі цифрового додатку Soundtrap автор досліджує, як доступні DAW роблять музичну освіту більш демократичною, справедливою та інклюзивною; як вони зміщують акцент музичної освіти від виконавської діяльності до комп'ютерної творчості та композиції, які можуть зацікавити більше учнів. Також дані, що характеризують використання цього програмного продукту можуть дати дослідникам нове уявлення про вивчення музики, яке колись було незбагненним. Відзначено, що ці додатки підвищують креативність учнів, підвищують їхній інтерес до уроку. Завдяки інтеграції мистецької освіти, яка займає важливе місце в освіті STEAM з іншими дисциплінами, заняття із музики можуть стати цікавішими та більш ефективними [3]. Проблемам реформування музичної освіти у контексті цифровізації присвячено також роботи З. Озер [1], Й. Парка [2] та ін.

Нами проведено дослідження для з'ясування відношення вчителів музичного мистецтва до застосування сучасних цифрових технологій. Аналіз результатів дає можливість стверджувати, що 82% респондентів позитивно ставляться до застосування сучасних методик навчання музичного мистецтва у закладах середньої освіти, а 87% учасників анкетування переконані у дієвості впровадження сучасних технологій у

освітній процес, вони готові брати участь у розробці та проектуванні музичних технологій для музичної освіти на дуже ранньому етапі.

Як висновок, передбачаємо, що застосування фахівцями вищезазначених засобів у процес навчання музичному мистецтву учнів закладів середньої освіти сприятиме підвищенню інтересу школярів до уроків музики, формуватиме вищий рівень їх інтелектуального розвитку, розширюватиме їх світогляд, забезпечуватиме стійкість громадянської позиції в суспільстві

Як аспекти майбутньої нашої наукової розвідки ми пропонуємо розглянути теми креативної індустрії та діджиталізації, а також тенденції їх розвитку та взаємний вплив. Цікавими видаються питання щодо особистісного розвитку у цифрову еру, а особливо способи функціонування освітніх онлайн-платформи в творчій сфері. Плануємо також дослідити різні види діджиталізації та їх функціонування.

Список використаних джерел

1. Özer Z., Demirbatır R. E. Examination of STEAM-based Digital Learning Applications in Music Education. *European Journal of STEM Education,* 2023. Vol. 8(1). 02. DOI: https://doi.org/10.20897/ejsteme/12959
2. Park Y. J. Online music education for sustainable development: Analysis of music learning videos in e-Hakseupteo. *International Journal of Music Education,* 2021. Vol. 40(3). pp. 340–351. DOI: https://doi.org/10.1177/02557614211058800.
3. Walls M. The rise of digital music-making in schools during COVID-19. Phys.org. March 2, 2023. URL: https://phys.org/news/2023-03-digital-music-making-schools-covid-.html.

Даша Черах
Інна Коломієць

ЯВИЩЕ ЗВУКОПИСУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ВИМІР ДОСЛІДЖЕННЯ

Звукопис як виразний фоностилістичний феномен, експресивний засіб впливу на емоційне сприйняття художньо-літературного твору, спрямований на глибше розуміння та смислове відчуття тексту реципієнтом у науково-прагматичному потлумаченні виявляється досить поліаспектним явищем.

Закономірними виступають необхідність систематизації знань про звукопис, уніфікація терміносистеми окресленої галузі філологічних учень, випрацювання такої методики аналізу звукописних одиниць, які б враховували усі сторони цього поняття.

Тема звукопису неодноразово поставала у центрі наукового інтересу багатьох вітчизняних літературо- та мовознавців (І. Безпечний, П. Дудик, В. Домбровський, М. Йогансен, І. Качуровський, М. Ласло-Куцюк, В. Левицький, Л. Мацько, Н. Павлик, С. Сабліна, Ю. Тихонова, Н. Тоцька, Ю. Юсип-Якимович, Б. Якубський та ін.). Так, сучасні мовознавчі студії зокрема, виявляють певні труднощі з аналізом звукописних елементів і самим класифікаційним підходом до впорядкування його складових.

Метою нашої наукової розвідки є теоретико-аналітичний зріз різноаспектного вивчення звукопису як засобу художньої виразності у лінгвістичному оприявленні. Джерельною базою та ілюстративним матеріалом дослідження виступають поетичні тексти Анатолія Мойсієнка.

Розгляд особливостей мовостилю, а саме фонологічних рис українськомовних поезій, перебував у площині мовознавчих студій низки вітчизняних учених. Безпосередньо звукописом поетичного мовлення займалися Г. Загайська, М. Кабиш, С. Ковтун Ю. Лещук, А. Людмова, Н. Науменко, Л. Українець та ін. У їхніх працях акцентовано на окремих мовних рисах, притаманних індивідуальному стилю поетів на рівні фоніки.

Стосовно досліджень, які зосереджуються на роботах А. Мойсієнка («Слово в апперцепційній системі поетичного тексту: Декодування Шевченкового вірша», 1998; «Мова як світ світів. Поетика текстових структур», 2008; «Фонічний компонент у експресивній системі поетичного тексту», 2018 та ін.), то йдеться про вивчення мовностилістичних ознак поетичного мовлення. У працях цього науковця, а також у працях його послідовників, розглядаються не лише структурно-семантичні аспекти, а й специфіка фонетичної організації текстів, що безпосередньо пов’язано з теоретичними основами поетики.

Очевидним є дедалі більше зацікавлення мовознавців звукописним ладом поетичного мовлення, адже специфіка та закономірності фонетичного ладу мови віршованих творів, окрім його ритму й рими, несуть на собі більш масштабне значення у порівнянні із прозовою мовою. Гармонійно поєднане звучання поетичного тексту за формою та змістом дає високохудожній сенс і є важливою складовою творчої майстерності, авторської унікальності митця.

Відстежимо різнобічність та перехресність потрактувань окресленого поняття фоніки у лінгвістичному та літературознавчому висвітленні його сутнісних характеристик.

Цілком слушними і переконливими є судження дослідниці лінгвопоетики М. Кабиш про явище звукопису, що у лінгвостилістичному представленні виступає як застосування з визначеною метою елементів звукового складу мови, умовний термін для різновиду інструментування вірша [6]. Літературознавці також дотримуються єдності філологічної думки стосовно того, що в основу звукопису покладено повтор подібних або різнорідних елементів [12]. Іншими словами – це повторюваність

окремих звуків чи їх сполучень, яка має на меті створити звуковий образ [14]. А основними художніми функціями звукопису є виразне наочне зображення предмета або явища; виражене наскрізне почуття чи настрій автора або персонажів твору.

Загальноприйнятними і несуперечливими, на нашу думку, виявляються висновкування про звукопис науковця в царині фонопоетики та фоностилістичних учень Ю. Юсип-Якимовича. Він традиційно інтерпретує це поняття як комплекс прийомів, що підсилюють звукову виразність мовлення; розглядає його в контексті системи звукових повторів, які використовуються з метою відтворення звуків навколишнього світу (шепіт, скрип, гомін тощо); а також оцінює роль подібних засобів, які застосовуються задля досягнення милозвучності та можливості посилення образності, поліпшення сприйняття її читачами та впливу на уяву [15].

Узагальнюючи погляди вчених на явище звукопису, ми осмислюємо його як дієвий спосіб зробити мовлення більш виразним і емоційним, передаючи певні образи та настрій; ресурс, що допомагає автору краще впливати на уяву читача; засіб надання тексту особливої краси (прикрашальний засіб, ефект естетизації мовлення) та створення потужнішого враження від прочитаного.

Як правило, основними прийомами звукопису є *асонанс* та *алітерація*.

У традиційному ключі *асонанс* Г. Загайською визначається як концентроване повторення голосних звуків у поетичному рядку чи строфі, яке витворює ефект милозвучності [4]. Це один із різновидів звукопису, фонетична фігура повторення голосних звуків у суміжних або близько розташованих словах у віршованому рядку, який і зумовлює цей ефект милозвуччя. Зазвичай, особливого значення набуває у поєднанні з алітерацією. Асонанс взаємодіє із ритмомелодикою певної фрази або мовного періоду. У віршознавстві його використовують для позначення неточної рими [1]. Фіксуємо ряд інших дефініцій асонансу, зокрема визначення його І. Безпечним як повторення однієї або кількох голосних у суміжних або розташованих недалеко одне від одного словах і то в наголошених складах [2]; В. Домбровським – повторення ідентичного голосного звука у двох або більше сусідніх словах у наголошених складах; спосіб піднесення евфонії вірша, який є старшим за риму, яка й виникла з нього [3]; І. Качуровським – співзвучність наголошених голосних [7]. Відтак, потрактоване різними науковцями-філологами поняття має деякі відмінності, однак єдине за своєю суттю, і, як підкреслює сказане С. Ковтун, – це явище повторення голосних звуків, яке витворює ефект милозвуччя [8]. Незмінною залишається і основна функція асонанцій, котрі надають тексту звукової окраси, постають засобом його музичної інструментовки, експресивним увиразником художньо-образного

змалювання та емоційно-естетичного впливу на читача, зважаючи на звукосимволічні потенції мови [11].

Наведемо приклад асонансу, який слугує підкресленню гармонійності мовлення та підсиленню емоційного впливу: ***Ви**к**и**не **ви**р гр**и**вен**и**к**и** в Кош**а**р**у** м**у**р**а**шок, У м**у**л гл**у**м**у**...* (А. Мойсієнко «Викине вир гривеники в...»). У цих віршованих рядках простежуємо функційно-смислову навантаженість повторення голосних [*и*], [*а*], [*у*].

Наступний вид звукопису, *алітерацію*, позиціонуємо як повторення однакових або близьких за вимовою приголосних звуків у суміжних або близько розташованих одне від одного словах з метою створення звукового (слухового) образу або акустичного фону, гармонійно-мелодійного ладу звучання чи певної емоційно-стилістичної тональності [11].

За М. Йогансеном алітерація є могутнім засобом для звукових ефектів. Дослідник стверджує, що завдяки їй поети в силі відчувати характер різних звуків: лагідність *л*, бурхливість *р*, сичання *с*, дзюрчання *дз*, бубон *б*, закляклість *к* та мелодійність *м* [5]. За І. Безпечним, – це додатковий засіб емоційного впливу, свого роду музичний супровід до головної думки висловлювання, що опосередковано виявляє настрій автора. На переконання науковця, хоч алітерація відчутна на будь-якому місці, особливої яскравости набуває тоді, коли вона стоїть перед наголошеними складами [2]. Інший учений, В. Домбровський, зазначає, що описуваний вид звукопису – це повторення одного приголосного звука у двох складах; алітерація набуває евфонічного значення при наголошених складах, бо лише вони сприймаються вухом як однозвучні. Закцентовує також на тому, що алітерація розтягується й на середині складу, але якщо вони починаються однаковим приголосним і є наголошені звуки [3].

М. Ласло-Куцюк визначає алітерацію як повторення однакових приголосних на початку слів, які у тексті стоять близько, або ж слів, які займають ту саму позицію у текстах [9]. А. Ткаченко загально схарактеризовує алітерацію як повторення однакових приголосних звуків у текстах [13]. У лексикографічній праці з літературознавства констатуємо суміжне із попередніми визначення алітерації – стилістичний прийом, який полягає у повторенні однорідних приголосних для підвищення інтонаційної виразности вірша і емоційного поглиблення його смислового зв'язку [10].

До прикладу наведемо алітерації свистячих [*с*], [*з*]: *А бли**с**кавки ті **з** горобиної ночі **З**ов**с**ім не віщували гро**з**и… Її на рогах дикої кі**з**очки Мені прине**с**ла ти* (А. Мойсієнко «Віхало дахів»). Вони є важливим стилістичним прийомом, що додає тексту ритму, музичності та емоційно наснаженої виразності. Повторення свистячих звуків допомагає передати грайливо піднесений настрій, підсилити акустичне оформлення твору і акцентувати увагу на ключових ідеях та словах.

Окрім *алітерації* та *асонансу*, засобами звукопису виступають *анафора*, *епіфора*, *рима*, *звуконаслідувальні слова* (*ономатопея*), *дисонанс*, *тонема*, вивчення яких потребує окремих досліджень.

Отже, звукопис – це важливий стилістичний прийом, який фігурує не лише як засіб милозвучності, ритмічності, фонічної окраси тексту, а й як інструмент передачі атмосфери літературного твору, відтворення його певної емоційної тональності, підсилення виразності й поглибленого сприйняття змістового вираження тексту. Основними техніками звукопису постають *алітерація* та *асонанс*, *анафора* й *епіфора*, *ономатопея* тощо. Розширене й усебічне вивчення означеного кола явищ сприятиме кращому розумінню творів, ретельному проникненню у творчий задум автора та вияву естетичних потенцій звукописних елементів вірша.

У перспективі нашого дослідження – система словесно-звукового інструментування тексту поезій А. Мойсієнка, основана на повторенні однакових або схожих звуків і спрямована на створення певних образів.

Список використаних джерел

1 Асонанс. ВУЕ. 2016. URL: https://vue.gov.ua/Асонанс.
2 Безпечний І. Теорія літератури. Торонто: Молода Україна, 1984. 304 с.
3 Домбровський В. Г. Українська стилістика і ритміка. Українська поетика. Дрогобич: Відродження, 2008. 448 с.
4 Загайська Г. М. Алітерація та асонанс як засоби звукопису в одах Горація. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Вип. 537: Романо-слов'янський дискурс. С. 91–95.
5 Йогансен М. Елементарні закони версифікації (віршування). Вибрані твори. Київ: Смолоскип, 2009. 530 с.
6 Кабиш М. Ю. Звукопис в українській поезії першої половини XX століття: семантика, функції: дис. … канд. філол. наук.: канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2015. 267 с.
7 Качуровський І. Фоніка. Мюнхен: Український вільний університет, 1984. 207 с.
8 Ковтун С. Є. Алітерація та асонанс у поезії М. Вінграновського. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*, 2017–2018. № 4/3. С. 523–531.
9 Ласло-Куцюк М. Засади поетики. Бухарест: Критеріон, 1983. 396 с.
10 Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ: ВЦ Академія, 1997. 752 с.
11 Основні лінгвостилістичні поняття і категорії: (словник-довідник філолога) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини; укл. І. І. Коломієць. 4-те вид., переробл. та доповн. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 272 с.
12 Словник. *Електронна бібліотека онлайн MegaLib.com.ua*. URL: http://megalib.com.ua/content/13_Slovnik.html (дата звернення: 07.11.2024).

13 Ткаченко А. Мистецтво слова: підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів. 2-е вид., випр. і доповн. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2003. 448 с.
14 Фонетичні засоби мови літературного твору. *StudFiles*. URL: https://studfile.net/preview/7163442/page:2/ (дата звернення: 07.11.2024).
15 Юсип-Якимович Ю. Український формалізм і поетична мова: розвиток фонопоетики та фоностилістики. *Науковий вісник Ужгородського університету*. *Серія: Філологія,* 2016. Вип. 2. С. 329–334.

Юйцзя Чжан

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ У ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Формування естетичного смаку у школярів відіграє важливу роль у їхньому загальному культурному та мистецькому розвитку. У сучасну цифрову епоху технологічні досягнення відкривають нові можливості для розвитку здатності учнів сприймати красу, гармонію та мистецьке вираження. Інтеграція цифрових технологій в освітній процес підвищує рівень залучення, доступності та ефективності у формуванні естетичного сприйняття.

Естетичний смак – це здатність людини сприймати, оцінювати та критично аналізувати мистецьку та природну красу. Він формується під впливом культури, освіти та особистого досвіду.

Основні компоненти включають:

- сенсорне сприйняття (здатність розпізнавати художні особливості);
- емоційний відгук (захоплення та насолода красою);
- когнітивна оцінка (розуміння мистецьких концепцій і стилів);
- творче вираження (здатність створювати естетично цінні твори).

Освітнє середовище відіграє значну роль у розвитку естетичної чутливості, а цифрові технології надають сучасні засоби для її виховання.

У цій науковій розвідці розглянемо педагогічні умови, необхідні для успішного формування естетичного смаку у школярів за допомогою цифрових інструментів та інтерактивних методів навчання, як-от:

1. Створення цифрового естетичного навчального середовища.

Цифрове навчальне середовище надає учням доступ до високоякісного мистецького контенту, забезпечуючи візуальний, аудіальний та інтерактивний досвід. Основні елементи:

- віртуальні музеї та галереї (наприклад, Google Arts & Culture, онлайн-колекція Лувру);
- цифрові арт-платформи (Adobe Express, Procreate);
- онлайн-бібліотеки музики (Spotify Classical, Digital Concert Hall);

- 3D-моделювання та VR-додатки для занурення у мистецький світ.

2. Використання інтерактивних мультимедійних ресурсів.

Інтеграція інтерактивних медіа підвищує зацікавленість та мотивацію учнів. Ефективні інструменти:

- освітні відео (YouTube-канали з мистецтва, музики, дизайну);
- доповнена реальність (AR) для взаємодії з творами мистецтва;
- онлайн-інструменти для дизайну (Canva, Sketchbook);
- гейміфіковане навчання (арт-вікторини, цифрові історії, платформи для створення ігор).

3. Застосування проєктного та дослідницького навчання.

Для глибшого розуміння мистецтва учні мають брати участь у творчих проектах, наприклад:

- цифрові мистецькі виставки, де учні створюють і демонструють свої роботи;

- колективні мультимедійні проєкти (відеоісторії, анімація, цифрова фотографія);

- порівняльний аналіз класичних та цифрових форм мистецтва.

4. Розвиток критичного мислення та естетичного аналізу.

Формування критичного аналізу мистецтва допомагає учням розвивати осмислене художнє бачення.

Пропонуємо такі стратегії, як:

- онлайн-дискусійні платформи для аналізу відомих творів,
- цифрові платформи для порівняльного аналізу мистецьких стилів,
- рефлексивні блоги та цифрові портфоліо для документування мистецького зростання.

Таким чином, інтеграція цифрових технологій в освітній процес суттєво сприяє формуванню естетичного смаку у школярів. Визначені педагогічні умови формують ефективний простір для естетичного розвитку.

Проте, для досягнення найкращих результатів необхідний збалансований підхід, у якому традиційні художні методи й цифрові інновації взаємодоповнюють одне одного, сприяючи гармонійному розвитку учнів та їхньому усвідомленому сприйняттю краси та творчості.

Список використаних джерел

1. Савчук І., Гончарук Н. Педагогічні умови естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи. *Молодь і ринок*. 2010. № 12. С. 82-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2010_12_21.
2. Чжоу Ань. Розвиток естетичного смаку засобами цифрових технологій. *Цифрова трансформація освіти та науки* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 14–15 берез. 2024 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін. Харків, 2024. С. 80–81.

Ганна Чирва
Олександра Кузьменко

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ

В умовах сьогодення, після численних викликів та криз української кухні, що були підкріплені історичними подіями, нематеріальна спадщина України відроджується, поступово розвиваючись та піднімаючись на новий рівень. Проте карантин, повномасштабне вторгнення докорінно змінили концепцію та цілі української кухні. А збереження автентичності з урахуванням вимог сучасних споживачів завдання не з простих. Таким чином, постає питання: яким чином кухарі ресторанних закладів української кухні можуть інтегрувати культурну ідентичність у гастрономічні тенденції сьогодення, зберігаючи при цьому автентичність національних традицій?

Проблематичності розвитку та знайомство з українською кухнею споживачів важлива тема, над якою здебільшого працюють кухарі та свідомі ресторатори сьогодення. До прикладу А. Дромов, І. Брагін, В. Шепелюк, В. Попков постійно у пошуках старовинних рецептів та сучасних способах подати їх споживачам. Тому наукової літератури мало, адже кухарі шукають та використовують поширюючи це на практиці у закладах харчування без подання цього у формі наукових робіт. Але до прикладу Е. Сіра в своїх наукових роботах гарно досліджує гастрономічні магніти для туристів, які створюють ресторатори, кухарі та особи пов’язані з даної сферою праці.

Сьогодні, відвідуючи заклади ми зустрічаємось з великим та різноманітним меню, яке містить в собі безліч позицій різних кухень світу, проте дедалі рідше ми можемо зустріти автентичні або ж і сучасні українські страви. Зазвичай, в меню серед українських страв присутній лише борщ та можливо вареники з картоплею. Страви інших країн викорінюють українські страви, а особливо кухні Японії, Італії, Франції, Китаю, Східної Азії, тощо. Зі сторони розвитку гастрономії це є позитивним показником розвитку кухарів в Україні, проте це дещо відносить українську кухню на задній план, що в свою чергу унеможливлює туристичний напрям розвитку – гастрономічний туризм, а він за умови сприянню розвитку має великі перспективи на успіх.

І посилаючись на тему наукової роботи варто зазначити та підтвердити, що саме шефи та кухарі найбільше впливають на розвиток та збереження української кухні. Вони шукають, популяризують та розвивають українські страви, їх автентичність та особливість. Також, використовуючи сучасні технології приготування страв, нові концепції подачі та маркетингові стратегії сприяють залученню більшої кількості

споживачів. Наприклад, деякі ресторани та їх шефи реалізують концепцію «від ферми до столу», що включає використання органічних продуктів, які позитивно впливають на здоров'я споживачів. До того ж, ресторани української кухні здатні впливати на формування гастрономічної політики в країні. Вони можуть стати майданчиком для проведення кулінарних фестивалів, конкурсів та майстер-класів, що сприяє обміну досвідом між професіоналами галузі [3].

Історія української кухні має глибоке коріння та пройшла численні трансформації до свого теперішнього стану. Внаслідок штучного голоду та спроб викорінити та знищити всю українську спадщину, багато українських страв просто припинили своє існування. Окрім того, переважна бідність обмежувала різноманітність продуктів, а деякі страви набрали популярності, лише завдяки певному історичному впливу якихось подій.

Зміна економіки країни, цінової політики та складність взаємодії з іноземними постачальниками змусили підприємців на пошук нових, місцевих виробників, адже це дешевше, вигідніше і як виявилось якість продукції набагато якісніша.

Проте, про локальність говорили і до повномасштабного вторгнення, але саме воно спровокувало різкий приріст інтересу до тенденції. Про це досить цікаво та доцільно висловлювався Костянтин Грубич: – «Локальна кухня зараз на гребені, в тренді. Повномасштабне вторгнення стало сумним, але фактичним каталізатором до розвитку та самоусвідомлення нас нації в різних галузях. Кухня лежить фактично на поверхні – це візуально, чуттєво і близько кожному. Смачні страви можна зробити, показати і відчути моментально. Це один із найбільш коротких шляхів до самоідентифікації. Це тому, що ми асоціюємо їжу з тією, яку куштували в дитинстві. Але мало хто слухав чи читав про локальну гастрономію і має досить вузьке уявлення про її багатство. Аналізуючи, можна дійти до консенсусу того, що гастрономія в Україні сьогодні має дві основні цілі. Перша з яких – локальність, а друга – дослідження та збереження історичних рецептур [1].

Загалом, підводячи невеликий підсумок, можна сказати, що думки шефів досить схожі та мають єдину ідею, проте й мають свою відмінність, особливо в схожості української кухні з іншими кухнями світу.

Варто зазначити, що останніми роками, спостерігається активність закладів, які все ж таки мають цілісну та конкретну концепцію. На сьогодні українські ресторани продовжують активно відкриватися, навіть під час складних умов економічної ситуації в країні. Наприклад, за даними у 2023 році в Україні було відкрито понад 200 нових ресторанів, більшість з яких представляють українську кухню. Це свідчить про зростаючий інтерес до національних гастрономічних традицій та їхньої популяризації серед широкої аудиторії [2].

Збереження автентичності української кухні стикається з низкою значних труднощів, що перешкоджають її повному та стрімкому розвитку. Однією з основних проблем є конкуренція з європейськими стравами, які мають сильний вплив на українських споживачів і ринок громадського харчування, що в свою чергу зменшує попит та актуальність українських страв. Багато ресторанів адаптують свої меню до міжнародних стандартів, що призводить до втрати унікальних національних особливостей та кулінарних традицій.

Ще однією серйозною перешкодою є складність розвитку української кухні на світовому рівні через неможливість отримання зірки Мішлена, через відсутність офісу в Україні через відсутність фінансування даної організації державою. Відсутність такої високої кулінарної нагороди знижує мотивацію рестораторів та шеф-кухарів, адже визнання Мішлен є важливим фактором престижу та маркетингової привабливості. Це призводить до недостатньої уваги до автентичних страв і інгредієнтів, а також до недостатнього інвестування у розвиток високоякісних українських ресторанів, здатних конкурувати на міжнародній арені [4].

Така ситуація ускладнює процес збереження культурної спадщини через гастрономію та підсилює виклики, що стоять перед українською кухнею у сучасних умовах. Для подолання цих труднощів необхідно створювати більше платформ для популяризації українських страв, сприяти підвищенню кваліфікації шеф-кухарів, а також активно підтримувати ресторани, які зосереджені на збереженні та розвитку автентичної української кухні [4].

Але, українська кухня продовжує розвиватися, впливаючи на сучасні гастрономічні тенденції. Серед можливих напрямів розвитку можна виділити:

1. Спадщина та сучасність: українські кухарі все частіше поєднують традиційні рецепти з сучасними технологіями та продуктами, створюючи нові, але водночас знайомі страви.

2. Екологічність: зростає попит на натуральні та місцеві продукти, що сприяє розвитку сільськогосподарських кооперативів та фермерських ринків.

3. Вегетаріанство та веганство: українські кухарі все частіше створюють страви без м’яса, використовуючи місцеві овочі та зелень.

4. Інновації в кулінарії: використання нових методів приготування, таких як м’ясо-пресервування, м’ясо-дегідратація та інші, дозволяє створювати нові текстури та смаки.

5. Міжнародне визнання: українська кухня все більше присутня на міжнародних підставах, що сприяє популяризації та впливає на її розвиток.

Отже, збереження кулінарної спадщини є дуже важливим для національної ідентичності та розвитку власного гастрономічного туризму, що є дуже вагомим для розвитку економіки країни. Українська кухня, зі

своїми унікальними рецептами та традиціями, сприяє популяризації культури та притягує все більше міжнародних туристів. Прогнози щодо майбутнього української кухні у світовій гастрономії є дуже обнадійливими. Завдяки зростаючій зацікавленості до України на міжнародній арені, українська кухня має всі шанси швидко розвиватися і зайняти своє гідне місце серед найвідоміших кулінарних традицій світу та за популярністю досягти рівня італійської чи французької кухні. Стрімкий розвиток української кухні створює унікальні можливості для експериментів, збагачення новими технологіями та адаптації до сучасних гастрономічних тенденцій, що сприятиме її подальшому розвиту.

Список використаних джерел

1. Звєрькова Ю. «Локальність – це крутий тренд». Костянтин Грубич про унікальність української кухні, локальних виробників та продукт року в його родині. *NV. Food* : інтернет-медіа. 18.04.2024. URL: https://nv.ua/ukr/food/eat/kostyantin-grubich-rozmova-pro-lokalnu-gastronomiyu-kraftovi-produkti-ta-literaturu-50406019.html (дата звернення: 12.12.2024).
2. Ресторани під час війни. Чи змінилися в Україні середній чек та відвідуваність закладів – підсумки 2023 року. *NV. Бізнес* : інтернет-медіа. 17.01.2024. URL: https://surl.li/dndqbq (дата звернення: 11.12.2024).
3. Сіра Е. Ресторани української кухні як частина культурної ідентичності: вплив на ресторанний бізнес. *Development Service Industry Management*. 2024. №4. С. 8–13. DOI: https://doi.org/10.31891/dsim-2024-8(1) (дата звернення: 11.12.2024).
4. Олгоф Ф. Їжа і філософія : їжте, пийте і будьте щасливі. Київ : Темпора, 2011. 366 с.
5. Банько М., Гладишко А. Як змінилась сучасна українська кухня: відповідають шефи, ресторатори та дослідники. *БЖ* : інтернет-видання. 24.09.2023. URL: https://bzh.life/ua/eda/1692896236-k-zminilasya-ukrayinska-kuhnya-roki-nezalezhnosti/ (дата звернення: 11.12.2024).
6. Маніфест про відродження української кухні. *HORECA today* : блог компанії обладнання для ресторанів. 07.02.2022. URL: https://horecatoday.ua/294-manifest-ukrajinskoji-kukhni (дата звернення: 11.12.2024).

Владислава Чумак

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Фінансове забезпечення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) є одним із ключових аспектів реалізації реформи децентралізації в Україні. В умовах воєнного стану ця тема набуває особливого значення, оскільки громади стикаються зі зростаючими фінансовими викликами, пов'язаними з підтримкою критичної інфраструктури, соціального захисту населення та економічної стабільності на місцевому рівні.

Фінансова децентралізація дозволила громадам отримати більше фінансових ресурсів та повноважень, проте нерівномірність економічного розвитку різних регіонів, залежність від державних трансфертів та обмежені можливості залучення інвестицій залишаються значними проблемами. Ефективне управління фінансами ОТГ є необхідною умовою для їх сталого розвитку, що вимагає розширення власної доходної бази, оптимізації видатків та впровадження сучасних фінансових механізмів.

Таким чином, дослідження питань фінансового забезпечення ОТГ є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору, адже його результати можуть бути використані для удосконалення фінансової політики на місцевому рівні, зміцнення фінансової спроможності громад та підвищення рівня їх економічної самостійності.

Фінансове забезпечення об'єднаних територіальних громад – це комплекс фінансових ресурсів і механізмів їхнього акумулювання, які використовуються для виконання повноважень ОТГ. Воно включає в себе як власні доходи громад, так і державні трансферти, а також додаткові джерела фінансування, такі як гранти, міжнародна технічна допомога та інші [1]. Ефективне фінансове забезпечення є основою стабільного розвитку ОТГ, оскільки забезпечує їхню фінансову незалежність та стійкість.

Належний рівень фінансового забезпечення дозволяє ОТГ не лише виконувати базові функції управління, але й інвестувати в розвиток інфраструктури, впровадження інноваційних проєктів, забезпечення належного рівня соціального захисту та економічного розвитку території. Саме тому на державному рівні важливо створити ефективні механізми розподілу фінансових ресурсів між громадами з урахуванням їхніх потреб та потенціалу [2].

Фінансування об'єднаних територіальних громад формується з кількох основних джерел, які включають:

1. **Власні доходи громад**. Вони складаються з податкових і неподаткових надходжень, таких як податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), місцеві податки (наприклад, податок на нерухомість, єдиний

податок для підприємців, туристичний збір), орендна плата за землю, надходження від використання комунального майна, плата за надані адміністративні послуги [3].

2. **Трансферти з державного бюджету**. Державна підтримка у вигляді базової дотації, субвенцій на освіту, медицину, соціальний захист та інші галузі є важливою частиною доходів громад. Базова дотація надається громадам, які не мають достатнього рівня власних доходів для забезпечення мінімальних потреб. Реверсна дотація, навпаки, вилучається у заможних громад з метою перерозподілу ресурсів на користь менш забезпечених ОТГ [4].

3. **Гранти та міжнародна технічна допомога**. ОТГ мають можливість залучати додаткові кошти через участь у грантових програмах та проєктах міжнародних організацій, що дозволяє фінансувати інфраструктурні, екологічні та соціальні ініціативи.

4. **Залучення інвестицій та державно-приватне партнерство**. Це додаткові джерела фінансування, що дозволяють залучати кошти для реалізації стратегічних проєктів, пов’язаних із розвитком громади [5].

Фінансова децентралізація стала поштовхом для підвищення ефективності управління місцевими ресурсами, оскільки громади отримали більше повноважень у розподілі фінансових ресурсів. Проте однією з основних проблем залишається нерівномірний розподіл фінансових можливостей між ОТГ. Деякі громади, особливо ті, що розташовані у сільських регіонах, мають обмежені можливості для отримання власних доходів, що створює залежність від державних трансфертів.

На рівні міжбюджетних відносин держава продовжує підтримувати фінансову децентралізацію, забезпечуючи громади трансфертами, які мають на меті вирівнювання їхніх фінансових можливостей. Проте, щоб ОТГ могли самостійно розвиватися та ставати фінансово стійкими, необхідно створити сприятливі умови для зростання власних доходів. Одним із напрямів є розширення бази оподаткування на місцевому рівні, розвиток підприємництва та залучення інвестицій.

Фінансове забезпечення ОТГ стикається з низкою викликів, які потребують комплексного підходу для їх вирішення:

1. **Дефіцит власних доходів у малих громадах**. Багато громад мають низьку податкову базу, що обмежує їхні фінансові можливості. Це стосується переважно сільських громад, де низька економічна активність призводить до недостатніх фінансових ресурсів.

2. **Залежність від державних трансфертів**. Попри позитивні зміни, багато ОТГ залишаються залежними від державної підтримки. Це може стати проблемою у разі скорочення обсягів субвенцій або базової дотації.

3. **Низька ефективність адміністрування місцевих податків**. Недостатній досвід та ресурси для якісного адміністрування місцевих податків можуть призводити до втрат доходів.

4. **Недостатнє залучення інвестицій та міжнародної допомоги**. Багато громад ще не використовують потенціал міжнародної технічної допомоги та грантових програм через брак досвіду у підготовці проєктних заявок.

Для забезпечення фінансової стійкості об'єднаних територіальних громад необхідно здійснити низку заходів:

- підвищення ефективності використання місцевих податків і зборів (ОТГ мають активно працювати над збільшенням надходжень до місцевих бюджетів через ефективне адміністрування податків, розвиток місцевого підприємництва та створення умов для залучення нових інвесторів);
- залучення приватних інвестицій (ОТГ мають створювати сприятливі умови для залучення інвестицій через інфраструктурні проєкти, створення індустріальних парків, розвиток туризму та інших галузей, що можуть стати драйверами місцевої економіки);
- оптимізація видатків (громади мають ретельно планувати та контролювати видатки, щоб забезпечити ефективне використання наявних ресурсів. Це включає перехід на сучасні технології управління фінансами, які дозволяють здійснювати аналітику та контролювати бюджетний процес);
- розвиток навичок у залученні міжнародних грантів (ОТГ мають розвивати компетенції з підготовки та подання заявок на міжнародні гранти, що дозволить залучати додаткові ресурси для реалізації важливих проєктів).

Фінансове забезпечення об'єднаних територіальних громад є критично важливим для їхнього сталого розвитку та ефективного виконання функцій місцевого самоврядування. Реформа децентралізації дала громадам нові можливості для зростання, проте фінансова стабільність багатьох ОТГ залишається залежною від державних трансфертів. Для досягнення фінансової незалежності ОТГ необхідно продовжувати роботу над збільшенням власних доходів, залученням інвестицій та грантових коштів, а також оптимізацією видатків.

Список використаних джерел

1. Нагайчук В. Фінансове забезпечення об'єднаних територіальних громад. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. №2. С. 235–239. DOI: https://doi.org/10.31891/mdes/2024-12-31.
2. Вінницька О. А., Чвертко Л. А., Корнієнко Т. О. Сучасний стан фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад. *Проблемні аспекти в економіці, фінансах та управлінні* : матеріали Міжнародної

науково-практичної конференції (Одеса, 16 квітня 2021 р). Одеса : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2021. С. 30–32. URL: https://researcheurope.org/wp-content/uploads/2021/04/re-16.04.21.pdf.
3. Вінницька О. А., Корнієнко Т. О., Чвертко Л. А. Місцеві податки як джерело доходів місцевих бюджетів. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2021. №11. С. 18–24. DOI: https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-11-7675.
4. Вінницька О. А., Чвертко Л. А., Корнієнко Т. О. Міжбюджетні трансферти як інструмент бюджетного регулювання. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 10. С. 31–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2018_10_9.
5. Корнієнко Т. О., Чвертко Л. А., Вінницька О. А. Аналіз та оцінка стану економічної безпеки регіону. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. №10/2. С. 17–22. DOI: https://doi.org/10.37634/efp.2020.10(2).

Марія Шамрай

ВИКОРИСТАННЯ VR І AR-ІГОР У ВИКЛАДАННІ ФІЗИКИ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасні реалії стали викликом у сфері освіти для вчителів, педагогів та здобувачів освіти. Пандемія COVID-19 змусила всіх освітян перейти на дистанційний формат навчання. Значні зміни та корективи у формат та спосіб навчання також внесла війна. Безпечне навчання для дітей зараз є особливо важливим під час війні, першочергову роль відіграє не лише отримання знань, але й спілкування, психологічна підтримка учнів, розвантаження та атмосфера безпеки і довіри.

Одним із головних завдань під час організації дистанційного навчання постало питання ефективності та зацікавленості учнів, адже діти із очного навчання перейшли на новий формат навчання та спілкування. Важливо, щоб кожна дитина мала змогу працювати та розуміти матеріал. У зв’язку з цим всі викладачі та вчителі активно почали вивчати та застосовувати на практиці інтерактивні дидактичні ігри, комп’ютерні ігри, різні додатки та сервіси, але найбільшого захвату серед здобувачів освіти набули VR та AR-ігри. Пояснення цьому є такі аргументи, як: учням цікаво, підвищується ефективність навчання, новий спосіб подачі інформації, її опрацювання та закріплення. Сучасні діти зростають у віртуальному світі, де на кожному кроці використовується віртуальна реальність, адже щодня вони переглядають відео, фільми, грають у комп’ютерні та мобільні ігри, тому освітянам потрібно поєднувати цікаве з корисним, щоб зацікавити учнів, перейняти їхню увагу та досягти успіху під час навчання.

Віртуальна реальність (VR, Virtual Reality) – це світ, який створюється спеціальними технічними засобами і передається людині через вплив: зір, слух, дотик. Віртуальна реальність імітує як вплив, так і реакції на вплив.

Віртуальна реальність поділяється в свою чергу на кілька типів:

- **технології VR з повним зануренням** – забезпечує правдоподібну симуляцію віртуального світу, має високий рівень деталізації;
- **технології VR без занурення** – це симуляції, які містять зображення, звук та контролери;
- **технології VR зі спільною інфраструктурою** – це тривимірний віртуальний світ з елементами соціальних мереж. У такому світі немає повного занурення, але користувачі можуть з легкістю спілкуватись один з одним;
- **VR на базі Інтернет-технологій** – до них відносяться світи, створені за допомогою подібних мов до HTML [1].

Доповнена реальність (AR, Augmented Reality) – це доповнення фізичного світу за допомогою цифрових даних, яке забезпечується комп'ютерними пристроями (смартфонами, окулярами AR або планшетами).

Доповнена реальність має кілька типів:

- **доповнена реальність на маркерах** – цей тип використовує камеру та спеціальний візуальний маркер, наприклад QR-код, який показує результат тільки після зчитування маркеру;
- **безмаркерна доповнена реальність** – надає дані про місцезнаходження, використовує систему глобального позиціювання, цифровий компас, датчик швидкості;
- **доповнена реальність на основі проєкцій** – працює шляхом проєктування світлових зображень на фізичні об'єкти;
- **доповнена реальність на основі VIO** – це технологія, яка передає позицію та орієнтування у просторі за допомогою сенсорів та камери [2].

VR та AR мають переваги та недоліки, які слід враховувати перш ніж використовувати на уроці.

Переваги:

- доступність до складних об'єктів;
- наочність та повне занурення учнів;
- безпечне проведення експериментів та дослідів;
- підвищення мотивації;
- розвиток практичних навичок;
- персоналізоване навчання.

Недоліки:

- висока вартість програм, адже не всі є безкоштовні;
- технічні обмеження, не всі пристрої підтримують VR та AR.

Використання віртуальної та доповненої реальності на уроках фізики є важливим, адже дає учням змогу безпечно провести експеримент без використання обладнання, додаткових матеріалів, адже не у всіх закладах є потрібне обладнання. Розглянемо деякі приклади VR та AR технологій, які можна використовувати на уроці фізики під час дистанційного та очного навчання.

Phet Colorado.

Це англомовний сайт (В браузері Google Chrome можна перекласти українською мовою). Дана віртуальна лабораторія має позитивні моменти. А саме: безкоштовна платформа з найбільшою кількістю симуляцій доступна зручною у використанні українською мовою. Її високий рівень інтерактивності супроводжується якісною графікою. Параметри пристроїв можна легко змінювати, а симуляції можна відкривати повноекранно. Ця платформа дозволяє розв'язувати якісно-кількісні та експериментальні задачі і навіть використовувати її для виконання лабораторних робіт у форматі дистанційного навчання. Крім того, вона доступна для завантаження на різні пристрої, такі як комп'ютери з операційною системою Windows, мобільні телефони з операційними системами Android та iOS. Покликання на сайт віртуальної лабораторії: https://phet.colorado.edu/ [3].

Ua.mozaweb.

Персоналізований довідник 3D-презентацій. Яскраві та інформативні, з опцією перегляду у вигляді відео. Забезпечує можливість вибору мови озвучення (ідеальний для бінарних уроків з викладачами іноземних мов). Інтуїтивно зрозумілий у використанні.

На даній платформі наявні 3D-сцени, котрі дають прекрасну можливість якісно здобувати знання. 3D-сцени можна змінювати, обертати, змінювати розмір. Велика кількість сцен може містити розповідь диктора, вбудовану вікторину чи анімацію, що надає можливість краще вивчити та опрацювати тему.

Попрацювавши в даній лабораторії слід зазначити її недоліки. Для роботи в даній лабораторії необхідна реєстрація. Також необхідно встановити програмне забезпечення на пристрій. Слід пам'ятати, що існує платний вміст. Щоб працювати у даному віртуальному середовищі, потрібне під'єднатись до Інтернету, а також необхідно дати час для завантаження демонстрації. Покликання на сайт віртуальної лабораторії: https://ua.mozaweb.com/ [4].

Physics Simulations.CK-12 Foundation.

Це англомовна віртуальна лабораторія, яка має переклад на 6 інших мов, але без української мови. Безкоштовна платформа, яка надає повноекранну демонстрацію і не містить реклами на сайті, пропонує візуальну відповідь на поставлене питання. Платформа володіє високоякісною графікою та надає пояснення не тільки за допомогою

яскравої анімаційної картинки, але і схематично, що робить її зручною для розв'язання якісно-кількісних задач. Для доступу до сайту необхідно зареєструватися та увійти в систему. Для користування сайтом потрібне підключення до Інтернету. Хоча сайт не надає можливості прискорювання відео або перемотувати. Покликання на сайт віртуальної лабораторії: https://interactives.ck12.org/simulations/physics.html [5].

Vascak.Physicsanimations.

Англомовний сайт з можливістю перекладу на інші мови, в тому числі і на українську мову. Надається безкоштовна можливість використовувати наукову інтернет-симуляцію з фізики, астрономії та хімії без необхідності реєстрації на сайті і встановлення додаткового програмного забезпечення. Цю симуляцію можна використовувати на комп'ютерах (MS) та мобільних телефонах (Android, iOS). Зображення приладів у симуляції є наближеними до реальних, а не символічними. Вона також може бути використана для проведення дистанційних лабораторних робіт. В даній програмі необхідне підключення до мережі Інтернет. Також може бути присутня реклама, яка відволікає. Покликання на сайт віртуальної лабораторії: https://www.vascak.cz/physicsanimations.php?l=ua [6].

VR і AR технології кардинально змінюють навчання, роблять його цікавим, якісним та захопливим. Учні показують кращий результат навчання з використанням цих технологій. Тому сучасне навчання не може існувати без VR і AR технологій, потрібно опановувати та використовувати на практиці, а наведені приклади технологій допоможуть у цьому.

Список використаних джерел

1. «Virtual Reality». URL: https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/virtualnaja-realnost-vr.
2. «Що таке доповнена реальність?». URL: https://teach-hub.com/scho-take-dopovnena-realnist/.
3. «Phet Colorado». URL: https://phet.colorado.edu/.
4. Віртуальна лабораторія Ua.mozaweb. URL: https://ua.mozaweb.com/.
5. Віртуальна лабораторія Physics Simulations. CK-12 Foundation. URL: https://interactives.ck12.org/simulations/physics.html.
6. Віртуальна лабораторія Vascak. Physicsanimations. URL: https://www.vascak.cz/physicsanimations.php?l=ua.

Святослав Шепетюк

СІМЕЙНІ ФЕРМЕРСЬКІ ГОСПОДАРСТВА ЯК ВАЖЛИВА ЛАНКА АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасному світі наразі важливе значення має розвиток сімейних фермерських господарств, які значно швидше реагують на потреби споживачів аграрної продукції і можуть налаштувати виробничі процеси відповідно до ринкової ситуації. Збільшення кількості дрібних сільськогосподарських товаровиробників сприяє соціальній стабільності і створенню нових робочих місць. У Європейському Союзі створено понад 118 програм для розвитку сільських територій, які зосереджені саме на підтримці сімейного фермерства. У програмах передбачено систему кредитування, датування оплати праці, підтримка фермерських ринків та консультативну службу підтримки.

Фермерська діяльність в Україні є пріоритетною сферою економіки і сприяє розвитку експорту. У довоєнний період спостерігалася позитивна тенденція зростання кількості фермерів. До 2022 року в Україні здійснювали господарську діяльність 48438 фермерських господарств. Із загальної кількості аграріїв, понад 80% фермерів обробляють земельні наділи до 500 гектарів. За статистичними даними наразі у нашій країні зареєстровано 50126 фермерських господарств [1, с.111].

Фермерські господарства України наразі зазнають значних втрат, що пов’язані з бойовими діями, знищенням інфраструктури та певними проблемами збуту продукції. Міграція населення кожного року зменшує кількість працівників аграрної галузі і фермери відчувають труднощі при виконанні сільськогосподарських робіт. Втрати аграрного бізнесу досить значні внаслідок пошкодження майже 30% сільськогосподарських земель (замінування, забруднення грунту важкими металами, його механічна деформація).

У сучасних умовах поступово зростають ціни на добрива, сільськогосподарську техніку, паливо-мастильні матеріали, що створює додаткове фінансове навантаження на фермерські господарства. Багато фермерів не мають можливості отримати фінансову підтримку, умови кредитування стають невигідними для відновлення діяльності. Зниження платоспроможності населення та економічна нестабільність наразі зменшують попит на продукцію сімейних фермерських господарств.

Незважаючи на труднощі в умовах війни, підтримка фермерів необхідна, щоб мінімізувати втрати. Наразі саме аграрні підприємства сприяють розвитку сільських територій, забезпечують робочі місця для місцевого населення та внутрішньо переміщених осіб. Але у сучасних умовах дрібні фермери покладаються на особисту працю та дотримуються традиційних виробничих процесів. Вони орієнтуються у рослинницькій

галузі на вирощування більш трудомістких та ефективних культур – ягід, овочів, у тваринницькій галузі – яловичини, курятини та свинини.

Враховуючи те, що на сьогоднішній день можна спостерігати високий рівень міграції українців за кордон, потрібно сприяти розвитку фермерських господарств, що складають основу економіки нашої країни. Бажання дрібних фермерів працювати та приблизна оцінка їх потенціалу свідчать про реальні перспективи розвитку аграрного бізнесу. Саме тому сільськогосподарська організація ООН створила грантові програми для підтримки аграрного сектору України. З 2023 року сільськогосподарські виробники з Чернівецької, Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської областей отримали фінансову допомогу 2,8 мільйона доларів США, яка дала можливість фермерам підтримати свою діяльність. Надання прямої грантової допомоги сімейним фермерським господарствам допоможуть більше розвинути ягідництво та овочівництво, традиційні гуцульські сири, молочне виробництво.

Наразі державна підтримка аграрного сектору є необхідною економічно, це дасть можливість сімейним фермерським господарствам збільшити кількість сільськогосподарської продукції та покращити фінансові результати. Забезпечення фермерів необхідними консультаціями щодо використання новітніх технологій дозволить знайти нові можливості для розвитку. Підвищений попит на українські органічні продукти за кордоном створить сприятливі умови розвитку фермерських господарств. При активній співпраці з державними структурами сімейні фермерські господарства стануть важливою ланкою аграрної економіки України.

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник України за 2023 рік / Державна служба статистики. Київ, 2024.
2. Українське сільське господарство у воєнний час. URL: https://www.tni.org/uk/article/ukrainian-agriculture-in-wartime (дата звернення 19.02.2025).
3. Які проблеми чекають на фермерів і як врятувати середній клас. URL: https://blog.liga.net/user/osaienko/article/40013 (дата звернення 22.02.2025).

Тетяна Шершова

ФІЗІОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ЕСТРАДНИХ СПІВАКІВ

Естрадний вокал – це особливий напрям мистецтва, що поєднує у собі вокальну техніку, сценічну майстерність і психологічну підготовку. Для досягнення високого рівня виконання співак повинен володіти не лише добре розвиненим голосовим апаратом, але й психологічною стійкістю.

Сучасне естрадне мистецтво багате на різноманітні вокальні техніки, що вимагає від вокалістів вміння адаптувати стиль виконання відповідно до художньої концепції вокального твору. Проте ключовим завданням виконавця є формування власної, унікальної манери співу, що сприятиме збереженню його вокальної і виконавської самобутності.

Питанням підготовки професійних вокалістів присвячені наукові розвідки В. Антонюк, А. Дмитрієва, Н. Дрожжиної, Д. Євтушенко, Н. Овсяннікової, К. Плужнікова, Л. Прохорової та інших.

Формування майстерності та професіоналізму вокаліста розпочинається на етапі навчання, коли відбувається засвоєння фундаментальних принципів вокальної техніки. Дихання є ключовим компонентом вокальної підготовки, оскільки саме воно забезпечує підтримку голосу та контроль над звукоутворенням. У вокальній педагогіці виокремлюють кілька основних типів дихання, кожен із яких має свої особливості та вплив на якість звукоутворення. До них належать: грудне дихання, яке також класифікується як ключичне або реберне; реберно-діафрагматичне дихання, що поєднує активну участь міжреберних м’язів і діафрагми; нижньореберно-діафрагматичне дихання, що забезпечує більш ефективне використання дихальної мускулатури; діафрагматичне (абдомінальне) дихання, яке характеризується домінуючою роботою діафрагми та нижніх відділів черевної порожнини [1, с. 144].

В академічному вокалі розвиток діафрагматичного дихання є основою вокальної техніки, що сприяє стабільності голосу, витривалості та динамічній гнучкості виконання. Проте сучасний вокал не зосереджується на традиційних вокальних техніках дихання, але наголошує на економному використанні повітря, що дозволяє співакові уникати надмірної напруги та втрати голосової витривалості.

Вокальна підготовка передбачає також роботу з м’язами гортані, голосовими зв’язками, резонаторними порожнинами, діафрагмою та м’язами голови, шиї та корпусу. Усвідомлена робота всіх вокальних структур є запорукою досягнення вокалістом різноманітних тембрів та вокальних стилів у естрадному виконавстві.

У своїй практичній діяльності ми приділяємо достатню увагу позиції гортані. Майбутній співак навчається піднімати, опускати гортань та приводити її в середнє положення, залежно від необхідного звукового забарвлення. Важливим аспектом є свідомий контроль за змиканням голосових зв'язок: повне, часткове, повітряне, що впливає на силу звуку, його дзвінкість та тембральні особливості. Вокалісти також освоюють різні налаштування надгортанного тракту – ротової та носової порожнин, що включає роботу з м'яким піднебінням. Такий підхід до занять естрадним вокалом дозволяє отримати можливість свідомого керування голосом, досягнути бажаного тембру, динаміки та виразності без ризику голосового перевантаження.

На якість вокального виконання значною мірою впливає загальний фізичний стан організму. Збалансоване харчування, правильний режим праці та відпочинку, здоровий сон, уникнення перевтоми та підтримка загального тонусу організму сприяють довготривалому збереженню голосу.

Однією з головних проблем, з якими зіштовхуються вокалісти, є сценічне хвилювання. Воно може призводити до напруження м'язів, порушення дихання і, як наслідок, зниження якості виконання. Методи подолання хвилювання включають дихальні техніки на розслаблення, візуалізацію успішного виступу, поступове звикання до сцени через репетиції перед аудиторією.

Естрадний спів вимагає не лише технічної майстерності, але й здатності передавати емоції. Для розвитку емоційної виразності вокалісти використовують роботу над текстом твору (аналіз змісту та сенсу, розуміння настрою), метод акторської майстерності (переживання емоцій під час виконання), роботу з дзеркалом для контролю міміки та жестів.

Однією з фундаментальних складових виконавської майстерності, на думку Н. Овсяннікової, є здатність до імпровізації. Імпровізаційний процес сприяє не лише самовираженню виконавця, але й забезпечує можливість оперативної адаптації до емоційного стану аудиторії, що зумовлює варіативність інтерпретації музичного твору в режимі реального часу [2, с. 141]. Ми повністю погоджуємося з думкою дослідниці, що оволодіння мистецтвом імпровізації виступає визначальним чинником професійної компетентності естрадного вокаліста, що акцентує його виконавську майстерність і художню індивідуальність.

Ефективна вокальна підготовка поєднує в собі вправи на дихання, дикцію та артикуляцію, технічні вправи та психологічну підготовку. Не менш важливим аспектом сценічного виступу є здатність співака контролювати власне тіло, виконувати різні сценічні рухи, інтегрувати окремі хореографічні елементи та застосовувати основи акторської майстерності. Розуміння цих компонентів та їх органічне поєднання з

вокальним виконанням значною мірою визначають глибину художнього втілення образу та ідеї твору.

Отже, фізіологічні та психологічні аспекти вокальної підготовки естрадних співаків є взаємопов'язаними і відіграють ключову роль у формуванні якісного вокального виконання. Комплексний підхід до тренувань, що включає фізичну підготовку, вокальну техніку та психологічну стійкість, є запорукою успішної кар'єри вокаліста. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку нових методик, що враховують індивідуальні особливості кожного співака.

Список використаних джерел

1. Антонюк В. Вокальна педагогіка (сольний спів): Підручник. Київ: ЗАТ «Віпол», 2007. 174 с.
2. Овсяннікова Н. Ю. Актуальні питання виконавської майстерності в естрадному вокалі. *Мистецтво естради: проблеми виконавської практики, системи освіти й наукових досліджень* : матер. VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 14.11.2024 р.). Київ: КМАЕЦМ, 2024. С. 140–142.

Антон Шиндор

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ ARDUINO В ОСВІТІ УКРАЇНСЬКИХ ЗЗСО

Формування технічної компетентності учнів у процесі навчання фізики є ключовим аспектом сучасної природничої освіти. Інтеграція інноваційних технологій, наприклад, імплементація в освітній процес платформи Arduino не лише сприяє розвитку практичних навичок, а й кращому розумінню учнями фізичних явищ. Вивчення та використання кращих міжнародних практик щодо використання Arduino є важливим елементом удосконалення української освітньої системи.

У сучасному модернізованому світі під час стрімкого розвитку технологій та інформації виникає потреба у фахівцях, здатних адаптуватися до нових викликів, швидко опановувати нові знання та застосовувати їх на практиці. Технічна компетентність залишається невід'ємною складовою успішної особистості, а її формування повинно розпочинатися ще з школи. У викладанні природничих дисциплін, зокрема фізики, велика увага традиційно приділяється опануванню теоретичних аспектів, проте сучасні підходи вимагають більш практичної спрямованості. Використання платформи Arduino дозволяє зробити освітній процес з фізики більш інтерактивним та практично спрямованим не лише під час на уроків, а й у домашніх умовах, адже учні можуть

безпосередньо взаємодіяти з електронними компонентами, проводити реальні експерименти, що безпосередньо підвищує їхню зацікавленість дисципліною та сприяє глибшому розумінню фізичних явищ загалом.

Наукова робота спрямована, насамперед, на вивчення можливостей найкращих європейських практик впровадження платформи Arduino у освітній процес з фізики з метою розвитку технічної компетентності учнів. Адаптація передових іноземних практик щодо використання Arduino в освіті до українських реалій є важливою не лише з точки зору їх дослідження, але й оцінки ефективності розглянутих методів та підходів, розробки адаптованих методичних матеріалів, вивчення впливу використання Arduino на розвиток технічних компетентностей здобувачів освіти, їхню мотивацію до навчання та готовність працювати з сучасними технологіями. Досягнення цієї мети допоможе вивчити та покращити якість природничих наук в Україні, підготувати учнів до викликів сучасного світу та сприяти розвитку інноваційних підходів.

У науковому дослідженні використовується комплексний підхід, який поєднує різні методи для досягнення поставленої мети. Основна увага приділяється адаптації міжнародного досвіду щодо використання платформи Arduino в освіті з метою підвищення інтерактивності навчання та зацікавленості учнів. Аналіз наукових статей, монографій та інших публікацій, присвячених використанню та імплементації Arduino в освітній процес з фізики, дозволяє зрозуміти світові тенденції та методичні підходи щодо впровадження цієї технології. Дослідження підтверджують активне використання Arduino для демонстрації фізичних явищ та експериментів в освітніх закладах. Наприклад, у статті Atakan Çoban, Niyazi Çoban розглядається використання Arduino для вимірювання швидкості звуку в повітрі, що демонструє його ефективність у проведенні точних експериментів. У їхньому ж дослідженні [1] представлено методику інтеграції Arduino в освітній процес з вивчення руху, що сприяє розвитку критичного мислення та технічної компетентності у здобувачів вищої освіти. У статті Sari U. та Kirindi T. описані підходи до використання Arduino для дослідження залежності електричного опору від температури, що підтверджує його універсальність у вивченні різних фізичних явищ. Дослідження Marin Oprea [2] демонструє використання Arduino для створення інтерактивних навчальних модулів, що підвищують зацікавленість учнів фізикою. Крім того, у роботі Julián Vidal, Diego A. Bravo, Carlos F. Rengifo [3] підкреслюється роль Arduino у розвитку STEM-освіти, зокрема через його здатність інтегрувати теоретичні знання з практичними дослідженнями. Пропонуємо звернути увагу також на роботи таких авторів, як: Gingl Z., Mellár J., Szépe T., Makan G., Mingesz R., Vadai G., Kopasz K. [4], що стосуються дослідженню зі створення універсальної системи для експериментів на базі Arduino, яка підтримує викладання природничих наук; John Kinchin [5], що описав використання

Arduino для початківців у викладанні фізики; Mustafa Erol, Mehmet Oğur [6], які продемонстрували використання Arduino для вивчення руху маятника у межах STEM-освіти; Fausto Casaburo, який у своїх останніх роботах [7] зосередився на інтеграції платформи Arduino у вивчення фізичних процесів.

Результатом вивчення кращих міжнародних практик стало розроблення методичних рекомендацій для вчителів з фізики щодо інтеграції Arduino у освітній процес закладів загальної середньої освіти. Ці матеріали включають покрокові інструкції, приклади проєктів та поради щодо використання Arduino для проведення практичних занять та позакласної діяльності учнів.

На етапі пілотного впровадження та апробації розроблених матеріалів вони тестуються на уроках з фізики із обов'язковим збиранням відгуків учнів для оцінки ефективності розробленої методики. Міжнародний досвід показує, що таке пілотне впровадження є найкращим способом виявити сильні сторони, що дозволяє внести необхідні корективи перед тим, як запропонувати розробки для широкого використання в інших вітчизняних закладах загальної середньої освіти. На етапі попереднього оцінювання ефективності впровадження проводився ретельний аналіз даних, які були зібрані під час пілотного впровадження. Мета – зрозуміти, як використання Arduino впливає на технічну компетентність учнів, їхню мотивацію та зацікавленість у вивченні природничих наук, зокрема, фізики. Описаний комплексний підхід в повній мірі дозволяє дослідити можливості використання Arduino для формування технічної компетентності учнів, враховуючи як міжнародний досвід, так і специфіку української освіти.

Отже, використання платформи Arduino на уроках фізики має значний потенціал для розвитку технічної компетентності учнів. Такий підхід робить навчання більш інтерактивним і цікавим, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Дослідження світового досвіду показує ефективність таких методик, а педагогічні експерименти надають додаткові докази їх позитивного впливу. Впровадження таких технологій в освітній процес є важливим кроком до підвищення якості природничих наук в Україні та підготовки учнів до сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Çoban A., Büyükdede M. Exploring motion: integrating Arduino in physics education for 21st century skills. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology*. 2021. Vol. 9, No. 3. P. 230–241. DOI: https://doi.org/10.48550/arXiv.2405.06647 (date of access: 10.03.2025).
2. Oprea M. The integration of the Arduino platform in the physics lessons. *Proceedings of the 14th International Scientific Conference eLearning and*

Software for Education. 2018. P. 350–355. URL: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=668409 (date of access: 10.03.2025).
3. Vidal J., Bravo D. A., Rengifo C. F. Teaching physical sciences using Arduino Physics Lab at the Universidad Del Cauca. *Journal of Physics: Conference Series*. 2019. Vol. 1410. P. 012015. DOI: https://doi.org/10.1109/RITA.2022.3191266 (date of access: 10.03.2025).
4. Gingl Z., Mellár J., Szépe T., Makan G., Mingesz R., Vadai G., Kopasz K. Universal Arduino-based experimenting system to support teaching of natural sciences. *Journal of Physics: Conference Series*. 2019. Vol. 1287, P. 012052. DOI: http://dx.doi.org/10.1088/1742-6596/1287/1/012052 (date of access: 10.03.2025).
5. Kinchin J. Using an Arduino in physics teaching for beginners. *Physics Education*. 2018. Vol. 53, No. 8. P. 043005. DOI: https://doi.org/10.1088/1361-6552/aae350 (date of access: 10.03.2025).
6. Erol M., Oğur M. Teaching large angle pendulum via Arduino-based STEM education material. *Science Education International*. 2020. Vol. 31, No. 1. P. 5–14. DOI: https://doi.org/10.1088/1361-6552/accef4 (date of access: 10.03.2025).
7. Casaburo F. Measurement of the Newton's cooling law time-constant by Arduino: an idea for STEM education in high schools. *arXiv preprint arXiv:2107.09527*. 2021. URL: https://arxiv.org/abs/2107.09527 (date of access: 10.03.2025).

Олег Щербань

МІЖНАРОДНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ (НА ПРИКЛАДІ ПАРИЗЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ СОРБОННА)

Глобальні інтеграційні процеси сучасного світу – об'єктивна тенденція розвитку всіх сфер суспільного життя. Сучасний етап розвитку людської цивілізації, що визначається як перехід до суспільства знань, характеризується якісно новими вимогами до розвитку освіти. Сучасний університет світового рівня немислимий без інтенсивного міжнародного співробітництва та інтеграції в глобальний освітній і науково-дослідницький простір. Тому розвиток двосторонніх і багатосторонніх міжнародних зв'язків, освітніх і наукових проєктів належить до числа пріоритетних завдань сучасного університету.

Невідворотність глобалізації та значущість інтернаціоналізації стимулює Європейський Союз (ЄС) до запровадження програм міжнародної діяльності, відкритих для держав-членів ЄС та країн-

партнерів. ЄС реалізує програми міжнародної діяльності, уточнюючи нові вектори та пріоритети, розширюючи географію та тематику, посилюючи співробітництво в межах освітніх і дослідницьких програм Еразмус Мундус, Темпус, Жан Моне, Еразмус+, Горизонт 2020 та інші, які є потужними інструментами інтернаціоналізації вищої освіти і розвитку взаємопов'язаних Європейського простору вищої освіти та Європейського дослідницького простору.

Паризький університет Сорбонна є одним з провідних навчальних закладів, який активно просуває інтернаціоналізацію та інновації, сприяючи науковому прогресу та зміцненню глобальних партнерств. Сорбонна підтримує велику кількість міжнародних програм і проєктів, залучаючи до навчання та досліджень студентів і викладачів з усього світу.

На сьогодні в Паризькому університеті Сорбонна навчається близько 11500 іноземних студентів [3]. Університет активно працює над їх підтримкою, пропонуючи різноманітні послуги, такі як профорієнтаційні програми, мовну підтримку (особливо з французької мови), допомогу з візами та житлом. За результатами опитувань, 74% іноземних студентів відзначають високий рівень надання освітніх послуг, а 95% студентів, які проходили стажування за кордоном, залишилися задоволені отриманим досвідом [8].

Сорбонна активно розвиває міжнародну мобільність завдяки участі в 750 програмах обміну та реалізації понад 1500 угод за програмою Erasmus+. В рамках Erasmus+ університет здійснює 19 поточних європейських проєктів, які отримали понад 900 000 євро фінансування. Крім того, університет активно бере участь у європейських ініціативах, таких як Horizon 2020 та програма Марії Склодовської-Кюрі, що дозволяє йому отримати значні суми на розвиток наукових і інноваційних проєктів [2].

Важливим кроком в інтернаціоналізації стало створення Європейського університетського альянсу 4EU+, який об'єднав університети з різних європейських країн, зокрема з Чехії, Німеччини, Польщі, Італії, Данії, Швейцарії та Франції. Альянс сприяє розвитку спільних досліджень, мобільності студентів і викладачів та міждисциплінарним проектам, що зосереджуються на таких актуальних темах, як захист довкілля, цифровізація та європейські цінності [1; 6].

Вагому роль у міжнародній діяльності університету відіграють його стратегічні партнери. Сорбонна має більше 12 таких партнерів, серед яких провідні університети світу, зокрема Індійський технологічний інститут Делі, Токійський університет, Університет Лаваль та Університет Сіднея. Ці партнерства дозволяють університету реалізовувати амбітні спільні проекти, які часто охоплюють міждисциплінарні дослідження та інноваційні підходи до вирішення глобальних викликів [4]. Особливу увагу заслуговує діяльність Сорбоннського університету в Абу-Дабі, який

був заснований у 2006 році за угодою з урядом ОАЕ. Цей університет забезпечує студентів найкращою вищою освітою за французькою системою та дає можливість навчатися в мультикультурному середовищі, що сприяє розвитку унікальних знань і навичок [7].

Університет Сорбонна є також активним учасником численних міжнародних дослідницьких лабораторій і мереж, таких як Ліга європейських дослідницьких університетів (LERU), яка сприяє розвитку фундаментальних досліджень і зміцненню європейської вищої освіти. Це дозволяє Сорбонні бути в авангарді наукових досягнень та сприяти розвитку нових ідей і технологій у різних сферах науки [5].

Університет Сорбонна як один із провідних навчальних закладів Європи активно сприяє розвитку міжнародної співпраці, впроваджуючи числені програми обміну, спільні наукові проєкти та інші ініціативи, що підвищують його статус на світовій арені. Інтеграція з іншими університетами та міжнародними освітніми установами дозволяє студентам та викладачам отримувати доступ до найсучасніших знань, а також забезпечує мультикультурне середовище, що сприяє розвитку глобальних навичок і компетентностей.

Таким чином, глобалізація освіти є ключовим чинником, що визначає конкурентоспроможність сучасних університетів. Паризький університет Сорбонна є яскравим прикладом того, як інтеграція на міжнародному рівні може не лише покращити якість освіти, а й сприяти розвитку глобальних наукових і культурних зв’язків. Міжнародна діяльність університету охоплює широкий спектр напрямків – від мобільності студентів і міжнародної взаємодії до активної участі в глобальних дослідницьких мережах. Університет продовжує зміцнювати свою роль як міжнародний академічний центр, що сприяє розвитку знань, інновацій та глобальної співпраці, а його успіхи у міжнародній співпраці мають важливе значення для формування майбутніх освітніх і наукових моделей у світі.

Список використаних джерел

1. 4EU+ Alliance. *Sorbonne Université.* URL: https://www.sorbonne-universite.fr/en/international-0/4eu-alliance (дата звернення: 01.02.2025).
2. European education and research projects. *Sorbonne Université.* URL: https://www.sorbonne-universite.fr/en/european-education-and-research-projects (дата звернення: 01.02.2025).
3. Facts and figures. *Sorbonne Université.* URL: http://www.sorbonne-universite.fr/en/about-us/facts-and-figures (дата звернення: 02.02.2025).
4. International strategic partnerships. *Sorbonne Université.* URL: https://www.sorbonne-universite.fr/en/research-1/research-partners/international-strategic-partnerships (дата звернення: 02.02.2025).

5. LERU celebrates 20 years of mobilizing research universities. *Sorbonne Université.* URL: https://www.sorbonne-universite.fr/en/news/leru-celebrates-20-years-mobilizing-research-universities (дата звернення: 10.02.2025).
6. Mission and vision. *4EU+ Alliance.* URL: https://4euplus.eu/4EU-470.html (дата звернення: 11.02.2025).
7. Sorbonne University Abu Dhabi. *Sorbonne Université.* URL: https://www.sorbonne-universite.fr/en/international-0/sorbonne-university-abu-dhabi (дата звернення: 13.02.2025).
8. The faculty in numbers. *Sorbonne Université.* URL: https://sciences.sorbonne-universite.fr/en/our-people-our-strength/faculty-numbers (дата звернення: 13.02.2025).

Крістіна Юта

ВИШИВКА ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ МАРКЕР РОДИННИХ СТОСУНКІВ У ПОВІСТІ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО «КАЙДАШЕВІЙ СІМ'Я»

І. Нечуй-Левицький є одним із найбільш видатних представників українського реалізму, творчість якого глибоко проникає в народні традиції, побут, морально-етичні засади та психологічні особливості персонажів. У своїх творах, зокрема в повісті «Кайдашева сім'я», письменник не тільки детально описує життя українського села кінця XIX ст., а й майстерно розкриває народне рукомесництво у вимірі родинних відносин та емоційних переживань.

Мета нашого дослідження – здійснити художній аналіз образу традиційної вишивки як психологічного маркера родинних відносин, конфліктів та внутрішніх переживань героїв у повісті Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я».

В українській селянській родині вишивання було важливим заняттям жінок. Традиційно вишивка асоціюється з гармонією, спокоєм і медитативною працею, яка є важливою частиною народної культури. Молоді дівчата вишивали рушники, сорочки, скатертини, і ця праця свідчила про їхню вправність, працьовитість та готовність до подружнього життя. Проте у повісті «Кайдашева сім'я» творчість стає інструментом для розкриття родинних конфліктів і змін внутрішнього світу героїнь – Мотрі та її свекрухи Кайдашихи.

Яскраво демонструє зверхність Кайдашихи над невістками та членами сім'ї через розподіл полотна для вишивання сорочок: «Після Покрови Кайдашиха витягла з скрині два сувої полотна: один сувій давніший, товстого та недобре вибіленого полотна, а другий – тонкого,

гарного, напряденого вдвох з Мотрею. Кайдашиха покраяла товсте полотно на сорочки для старого Кайдаша, для Карпа, Лавріна й Мотрі, а собі одрізала тонкого полотна на три сорочки і зараз сховала сувій у скриню. [1, с. 80]. Вона свідомо розділяє тканину за якістю: для себе бере тонке, гарне полотно, а для інших – грубіше. Це підкреслює її бажання виділитися, утвердити свій статус господині. Така поведінка є віддзеркаленням її характеру: хитрої, економної та водночас владної.

Мотря, намагаючись уникнути прямого конфлікту з свекрухою, виражає свої емоції під час вишивання, які перетворюються у гнів та обурення: «Мотря взяла одкраяне для неї полотно і швиргонула його на лаву. Довго лежало воно на лаві надувшись, неначе сердилось на невістку. Мотря достала з скрині червоної та синьої заполочі і вже надвечір сіла вишивати рукава квітками. Квітки виходили здорові та лапаті, неначе вона вишивала їх на мішку або на рядні. Мотря плюнула, покинула шити розкішний хміль і тільки подекуди поцяцькувала рукава пружками та маленькими зірками». [1, с. 82]. Простежується вираження негативних емоцій, зокрема злості та неприязні до свекрухи, що позначається і на якості спрощеного вишиваного орнаменту.

Сорочка, вишита у статусі невістки, стає символом її жертви, яка втрачає емоційну і фізичну красу: «Товсте полотно синіло, неначе буз. Вона глянула в дзеркало, і для неї здалося, що в такій сорочці в неї лице почорніло й брови стали не такі гарні. "Була я в батька, було моє личко біленьке й брови чорненькі, а в свекра личко моє змарніло й брови полиняли, – подумала Мотря, роздивляючись на себе в дзеркалі. – Із'їсть свекруха, люта змія, мій вік молоденький"» [1, с. 82]. Роздуми про свою зовнішність, про те, як вона змінилася після шлюбу, підкреслюють її внутрішній біль і розчарування в житті.

Стосунки між Мотрею та Кайдашихою символізують не лише родинний конфлікт, а й боротьбу двох поколінь за утвердження своїх ідеалів і поглядів на життя. Мотиви вишивки, особливо в тих місцях, де персонажі переживають емоційні труднощі, можуть символізувати порушення цих ідеалів і навіть крах спроби зберегти старі традиції: «Мотря сиділа коло вікна, червона, як жар, і плутала ниткою вздовж і поперек, і по комірі, й по пазусі. Карпо вийшов з хати й собі хрьопнув дверима так, що вікна задзвеніли. Кайдашиха й Мотря зостались у хаті вдвох. Молодиці все сиділи одна проти другої, все шили й понашивали од злості таких безконечників, що потім прийшлось їм довго випарювати та розплутувати. Вони шили, а скоса все поглядали на того капосного віника, що стояв у кутку, під мисником» [1, с. 74]. Вишивання стає фізичним проявом внутрішнього конфлікту свекрухи і невістки, вказує на закорінені проблеми в родині, що не вирішуються, а лише переплітаються, наче нитки на полотні.

Отже, у повісті Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» вишивання постає інструментом самовираження – маркером психологічних трансформацій, що визначають взаємини невістки і свекрухи. Традиційна вишивки стає не тільки культурним, а й літературним інструментом, через який автори зображають складні психологічні процеси й міжособистісні стосунки в родинах та суспільствах. Ця тема може стати основою для подальшого дослідження образу вишивки у творчості українських письменників.

Список використаних джерел

1. Нечуй-Левицький І. Кайдашева сім'я. Київ : «РМ», 2023. 264 с.
2. Українські народні прислів'я та приказки. Київ, 1962. 154 с.
3. Чумарна М. І. Вишивання долі. Львів : Апріорі, 2015. 88 с.

Марія Яворська

ОЦІНКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ЧОРНОЗЕМІВ УКРАЇНИ

Чорноземні ґрунти України, які є одним із найцінніших природних ресурсів у світі, відіграють ключову роль у розвитку аграрного сектора країни, що, своєю чергою, має значний вплив на економіку та продовольчу безпеку держави. Протягом історичного розвитку ці унікальні ґрунти піддавалися як природним змінам, так і впливу людської діяльності, що поступово спричинило погіршення їхніх фізико-хімічних характеристик, зниження родючості та порушення екологічного балансу.

У сучасних умовах глобальних змін клімату, зростаючої інтенсивності сільськогосподарської експлуатації та активної урбанізації питання збереження чорноземів набуло ще більшої гостроти. Важливим завданням є розробка ефективних методів відновлення їхньої продуктивності та забезпечення сталого використання з урахуванням як екологічних, так і економічних аспектів. Дослідження змін, що відбулися з чорноземами впродовж історії, дозволяє краще зрозуміти механізми їхньої деградації, а аналіз сучасного стану цих ґрунтів є основою для створення науково обґрунтованих стратегій їхнього відновлення. Крім того, пошук перспективних шляхів раціонального та екологічно безпечного використання чорноземів є ключовим для збереження природного потенціалу України, що дозволить їй утримувати провідні позиції в аграрній сфері на світовій арені.

Актуальність вивчення цієї теми обумовлена сучасними екологічними та економічними викликами, необхідністю адаптації агросистем до кліматичних змін і важливістю забезпечення сталого

збереження унікальних природних ресурсів України для майбутніх поколінь.

Розвиток територій, вкритих чорноземами, протягом історії значною мірою визначався взаємодією природних чинників і людської діяльності. У період раннього землеробства чорноземи були основою для вирощування культурних рослин, при цьому антропогенний вплив залишався мінімальним, що сприяло збереженню природної рівноваги екосистем. Однак із початком активного освоєння земель у XVIII столітті, що супроводжувалося розширенням аграрного виробництва, вирубкою природної рослинності та надмірним використанням ґрунтів, стали проявлятися перші ознаки їхньої деградації, зокрема порушення структури та зниження родючості.

Протягом XIX століття, із впровадженням технічного прогресу в сільське господарство, навантаження на чорноземи значно зросло. Масове освоєння цілинних земель спричинило активізацію процесів ерозії, що негативно позначилося на продуктивності ґрунтів. Індустріалізація та урбанізація також сприяли зменшенню площ чорноземів, призводячи до погіршення екологічної ситуації. У XX столітті використання хімічних добрив, пестицидів і важкої техніки ще більше посилило деградацію ґрунтів. Політика колективного господарювання, що передбачала меліорацію та осушення земель, спричинила втрату значної частини природної родючості чорноземів, накопиченої протягом тисячоліть. Крім того, інтенсивна господарська діяльність у межах планової економіки призвела до забруднення ґрунтів важкими металами та токсичними речовинами, що погіршило екологічну ситуацію.

У XXI столітті чорноземи України продовжують зазнавати впливу нових викликів, серед яких особливо важливими є зміни клімату. Скорочення рівня опадів у степових і лісостепових зонах, підвищення середньорічних температур і часті посухи негативно впливають на родючість ґрунтів, створюючи нові загрози для їхнього збереження. Основною цінністю чорноземів є високий вміст гумусу, який забезпечує їхню природну родючість. Однак багаторічна експлуатація земель без належного дотримання принципів раціонального землеробства призвела до значного виснаження гумусового горизонту, що негативно позначилося на водоутримуючій здатності ґрунтів і їхній стійкості до ерозійних процесів.

Останні роки ознаменувалися появою нової екологічної загрози, пов’язаної з військовими діями на Донбасі, що спричинили деградацію чорноземів. Бойові дії призводять до руйнування ґрунтового покриву, змішування ґрунтових горизонтів, забруднення вибуховими речовинами та ущільнення ґрунту внаслідок пересування військової техніки. Це значно погіршує агроекологічні характеристики чорноземів і вимагає термінового проведення досліджень, картографування пошкоджених територій і впровадження заходів з відновлення ґрунтового покриву.

На державному рівні, хоча деградація чорноземів не набула критичних масштабів (за винятком зон бойових дій), необхідно здійснювати комплексні заходи щодо їхнього збереження. Важливим є розроблення та впровадження законодавчих ініціатив, спрямованих на охорону ґрунтів, створення ефективної системи моніторингу, перехід до екологічно обґрунтованого землекористування та застосування технологій, що сприяють збереженню ґрунтового покриву. Комплексний підхід до цих питань дозволить зберегти чорноземи як унікальний природний ресурс України та забезпечити їхню стійку продуктивність.

Перспективи відновлення чорноземів пов'язані з впровадженням інноваційних методів управління ґрунтовими ресурсами, застосуванням сучасних екологічно безпечних технологій і створенням сприятливих умов для стабільного розвитку аграрного сектору. Реалізація цих заходів сприятиме не лише збереженню родючості українських чорноземів, а й забезпеченню їх раціонального використання, що стане запорукою сталого економічного розвитку та екологічної рівноваги природних систем.

Список використаних джерел

1. Артим А. Виникнення чорнозему: історія та значення для аграріїв. URL: https://agroelita.info/vynyknennia-chornozemu-istoriia-ta-znachennia-dlia-ahrariiv/ (дата звернення: 12 січня 2024).
2. Бєлінська Т. Чорноземи: фактори збереження та знищення. URL: https://agroelita.info/chornozemy-faktory-zberezhennia-ta-znyshchennia/ (дата звернення: 12 січня 2024).
3. Кирилюк В. П., Рожі Т. А., Дець Т. І. Проєктування протиерозійних гідротехнічних і лісомеліоративних заходів боротьби з ярами. *Містобудування та територіальне планування*. 2024. Вип. 86. С. 411–425. URL: http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/310445.
4. Наумчук В. В. Стратегії відновлення та рекультивації земель після воєнних конфліктів. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 7. С. 239–248. DOI: https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-277-239-248.
5. Рожі Т. А. Врахування ландшафтної структури територій громад для раціонального природокористування. *Ландшафтознавство*. 2023. Вип. 4 (2). С. 85–91. URL: https://intranet.vspu.edu.ua/landscapescience/index.php/journal/article/view/39/43.
6. Metelenko N. G., Kovalenko O. V., Makedon V., Merzhynskyi Y. K., Rudych A. I. Infrastructure Security of Formation and Development of Sectoral Corporate Clusters. *Journal of Security and Sustainability* Issues. 2019. №9(1). pp. 77–89. DOI: http://doi.org/10.9770/jssi.2019.9.1(7).

Міндзун Яо

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ЗАКЛАДІВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Заклади музичної освіти у країнах Європейського Союзу пройшли тривалий історичний розвиток. На підставі аналізу наукових джерел нами було виокремлено історичні етапи їх розвитку, як-от:

- початковий (до епохи Просвітництва передача музичних знань і навичок відбувалася переважно в приватному середовищі. Це приватне середовище могло бути організоване у формі ремісничої майстерні, де учень купував місце на навчання за приватним контрактом, що включав харчування та проживання. У багатьох випадках передача знань здійснювалася в межах родини, коли навички передавалися від батька до сина. Однак були й значні винятки, зокрема міські трубачі, оркестрові школи. Однак найбільша за чисельністю інституційна музична освіта відбувалася в церковному середовищі – у різних форматах та з різними цілями);

- виникнення консерваторій (консерваторії, у тому вигляді, в якому ми знаємо їх сьогодні, є винаходом буржуазії. Їх поява тісно пов’язана із заміщенням аристократії самовпевненою міською буржуазією як носієм високої культури. Цей поступовий процес тривав упродовж періоду між Французькою революцією та Першою світовою війною. У той час як італійські консерваторії, що виникли ще до революції та працювали у відповідному дусі, майже повністю розпалися під час окупації Наполеонівськими військами у 1798–1799 роках, перша консерваторія «нового зразка» була заснована у 1794 році. Це була Паризька консерваторія, яка мала на меті забезпечити доступну програму навчання, зосереджену переважно на інструментальних уроках, особливо духових інструментів, а також меншою мірою на струнних інструментах та клавесині. Крім того, на консерваторії покладалося завдання розробки методик навчання та музичного супроводу національних свят і урочистостей. У 1820-х роках у консерваторії вперше запровадили вступні іспити та фінальні сертифікати [1]. Ідея створення незалежних закладів музичної освіти набула великої популярності в наступні роки, особливо в німецькомовних країнах. З 1840-х років приватні музичні консерваторії почали активно зростати, але більшість із них не ставили своєю метою виключно навчання професійних музикантів. Вони також пропонували інструментальне та вокальне навчання для заможних дилетантів і любителів музики [3, с. 20]. Численні ініціативи зі створення закладів музичної освіти були також наслідком драматичних соціальних змін. Музиканти, які втратили роботу внаслідок розпаду багатьох придворних

оркестрів, змушені були виходити на ринок праці як фрілансери [4, с. 89–92].

У другій половині XIX століття почали лунати скарги на низьку якість викладання та відсутність культурних і освітніх концепцій. Проте навіть до початку Першої світової війни було винятком, а не правилом, щоб молоді люди, які прагнули музичної кар'єри, вирішували вступати до консерваторії або музичної школи);

- перехід від професійних шкіл до закладів вищої освіти (відбувалася націоналізація приватних консерваторій під тиском громадської дискусії про розвиток громадянських цінностей. Цю дискусію підтримували авторитетні культурні діячі, зокрема Гуго Ріман. Ще в 1874 році Мюнхенська музична школа стала однією з перших державних установ під управлінням Міністерства культури. Єдиним закладом музичної освіти XIX століття, окрім Паризької консерваторії, який отримував державне фінансування, була Королівська академічна вища школа музики, заснована в Берліні у 1869 році. До 1920-х років це був єдиний заклад такого типу, що носив титул «університету» (Hochschule) [2, с. 12–13]. Однак у жодній країні Європи не було нагальної потреби передавати державний контроль вищим музичним навчальним закладам. Ймовірно, така необхідність вперше виникла в середині 1920-х років у контексті реформи Кестенберга, коли в Пруссії було реорганізовано підготовку вчителів музики. Цікаво, що нова програма підготовки вчителів була передана не Вищій школі музики, а Інституту церковної музики, заснованому Карлом Фрідріхом Цельтером у 1822 році. Пізніше його перетворили на Академію церковної та шкільної музики, а в 1935 році перейменували на Державну вищу школу музичної освіти та церковної музики);

- академізація музичної освіти (типовими ознаками цього процесу є, з одного боку, інституційне відокремлення аматорської музичної освіти від професійної підготовки музикантів, а з іншого – питання цінності дипломів, що присуджуються цими закладами. Хоча більшість таких закладів почали видавати державні професійні дипломи, їхній юридичний статус залишався лише на рівні професійної школи, навіть якщо вони мали назву «академія» або «університет». Однак із часом почали звучати голоси, що вимагали прирівняти вищі заклади музичної освіти до університетів. Перші успіхи таких кампаній стали помітними вже в 1960-х роках. Юридична рівність була встановлена або шляхом прийняття окремих законів, або через інтеграцію чи співпрацю з університетами. У 1970-х роках консерваторії в країнах Північної Європи були розформовані та перетворені на музичні коледжі або факультети музики в складі університетів. Це призвело до скасування терміна «консерваторія», не лише у Північній Європі, але й у німецькомовних країнах. Хоча цей процес не відбувався одночасно у різних країнах Європи, загальна тенденція

рухалася в одному напрямі та мала подібну динаміку. Критична фаза процесу розпочалася після прийняття Болонської декларації у 1999 році. Болонський процес змусив майже всі країни, які входять до Європейського простору вищої освіти, впроваджувати закони, що вимагали від усіх дисциплін і навчальних програм бути рефлексивними та теоретично обґрунтованими, тобто «академічними». Деякі країни, такі як Велика Британія, Бельгія, Нідерланди та Україна, зберегли термін «консерваторія», але надали їм академічний статус. Однак у більшості середземноморських та романомовних країн консерваторії залишилися неакадемічними. Навіть там, після Другої світової війни, з'явився поділ між звичайними консерваторіями та так званими «вищими консерваторіями», як, наприклад, в Іспанії та Франції).

Список використаних джерел

1. Bongrain A.-M., Poirier A. Le Conservatoire de Paris: des MenusPlaisirs à la cité de la musique (1795–1995). Paris: Buchet-Chastel, 1996.
2. Schenk D. Die Hochschule für Musik zu Berlin. Preußens Konservatorium zwischen romantischem Klassizismus und Neuer Musik. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2004.
3. Sowa G. Anfänge institutioneller Musikerziehung in Deutschland (1800-1945). Regensburg: Gustav Bosse Verlag, 1973.
4. Weber W. The great transformation of musical taste: concert programming from Haydn to Brahms. New York: Cambridge University Press, 2008.

Олег Яременко

ІПОТЕРАПІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Сучасна реабілітація передбачає комплексний підхід до відновлення функціональних можливостей людини, що включає поєднання фізичних, психологічних та соціальних аспектів. Дослідники наголошують, що традиційні методи фізичної терапії потребують доповнення інноваційними практиками, які сприяють більш гармонійному та цілісному процесу реабілітації [3, с. 104]. Одним із таких підходів є іпотерапія – метод реабілітації, що ґрунтується на використанні верхової їзди як засобу покращення фізичного та психоемоційного стану пацієнтів.

Наукові дослідження підтверджують, що терапевтична взаємодія «людина-кінь» є ефективним засобом відновлення осіб із порушеннями опорно-рухового апарату, неврологічними розладами та психоемоційними травмами [2, с. 106]. В Україні іпотерапія все частіше застосовується для

реабілітації комбатантів, осіб з інвалідністю, дітей з церебральним паралічем (ДЦП) та розладами аутистичного спектра.

Метою даного дослідження є аналіз ефективності іпотерапії як методу фізкультурно-спортивної реабілітації, характеристика її фізіологічного та психологічного впливу, а також визначення перспектив розвитку цього напряму в Україні.

Результати наукових досліджень свідчать, що вплив іпотерапії на організм людини є комплексним і включає декілька ключових аспектів:

Фізіологічний ефект. Науковці зазначають, що рухи коня передаються вершнику через систему пасивного перенесення імпульсів, що сприяє активації глибоких м'язів тіла, покращенню координації, рівноваги та нормалізації м'язового тонусу [3, с. 105]. Встановлено, що при русі коня у кроці таз вершника здійснює аналогічні рухи, що й під час ходьби, що особливо корисно для пацієнтів з порушеннями рухової активності.

Психологічний вплив. Дослідження показують, що взаємодія з конем сприяє зниженню рівня стресу, розвитку довіри, підвищенню самооцінки та формуванню емоційної стійкості у пацієнтів [1, с. 12]. Важливим фактором є наявність безпосереднього контакту з твариною, що активізує вироблення окситоцину – гормону, що сприяє зменшенню тривожності.

Таким чином, аналізуючи дослідження впливу іпотерапії, можна констатувати, що цей метод забезпечує не лише фізичне, але й психоемоційне відновлення пацієнтів, що є критично важливим у процесі комплексної реабілітації.

Науковці розглядають іпотерапію як метод, що потребує індивідуального підходу до кожного пацієнта [4, с. 224]. Методика включає такі основні етапи:

Діагностичний етап. Перед початком занять проводиться комплексне обстеження, що дозволяє визначити фізичний стан пацієнта, наявність протипоказань та основні цілі реабілітації.

Підбір коня. Дослідники наголошують, що коні, які використовуються для іпотерапії, повинні мати спокійний темперамент, добре розвинену рівновагу та правильну біомеханіку руху [5, с. 136].

Розробка індивідуальної програми занять. Враховуючи стан пацієнта, розробляється програма, яка включає різні види взаємодії: пасивне сидіння на коні, активне керування, виконання спеціальних вправ тощо.

Заняття під наглядом спеціалістів. У процесі реабілітації зазвичай задіяна команда фахівців: лікар-реабілітолог, психолог, інструктор з іпотерапії та кінолог.

Аналізуючи методичні підходи до іпотерапії, можна зробити висновок, що вона є багатокомпонентною системою реабілітації, що враховує як фізичні, так і психоемоційні особливості кожного пацієнта.

Попри ефективність іпотерапії, в Україні її використання поки що залишається обмеженим. Дослідники відзначають, що основними проблемами є недостатня кількість підготовлених спеціалістів, обмежена кількість реабілітаційних центрів та відсутність державної підтримки цього напряму [2, с. 107].

Для розширення застосування іпотерапії необхідно:

Інтеграція цього методу в державні реабілітаційні програми Міністерства охорони здоров'я та Міністерства соціальної політики.

Підготовка сертифікованих спеціалістів у сфері іпотерапії.

Впровадження спеціальних державних грантів для розвитку центрів іпотерапії.

Таким чином, іпотерапія має значний потенціал для розвитку в Україні, однак для її ефективної реалізації необхідна активна державна підтримка та міждисциплінарна співпраця фахівців.

Іпотерапія є сучасним ефективним методом фізкультурно-спортивної реабілітації, що забезпечує відновлення рухових функцій, розвиток когнітивних здібностей та покращення психоемоційного стану пацієнтів. Аналізуючи наукові дослідження, можна зробити висновок, що іпотерапія має комплексний вплив на організм людини та є перспективним напрямом у сфері реабілітації. Подальше впровадження цього методу в Україні потребує системного підходу, зокрема державної підтримки, розвитку навчальних програм для фахівців та розширення доступу до іпотерапевтичних послуг.

Список використаних джерел

1. Гершанов О. Основи роботи із травмою. Робота із травмою та втратою. Основи супервізії : робочі матеріали учасників тренінгів. 2018. URL: https://rm.coe.int/osnovu-raboty-z-travmoi-ukr/1680a035d8 (дата звернення: 02.03.2025).
2. Ірха В. П., Хандохіна О. В. Реабілітація комбатантів із застосуванням різних форм терапевтичної взаємодії «Людина-кінь». Попередні результати. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві :* зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. (18 жовтня 2019 р.) / уклад. З.Р. Кісіль. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. С. 104–107.
3. Поканевич В. В., Чуприков А. П., Бураго О. С., Олійник В. І. Іпотерапія як нетрадиційний метод комплексного та реабілітаційного лікування. Інформаційний лист № 306-2011. Київ : МОЗ України, 2011.
4. Хандогіна О. Перспективні напрямки розвитку адаптивного кінного спорту для осіб зі спеціальними потребами. *Становлення особистості дитини в умовах сучасного розвитку суспільства: соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти :*

матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (2018, Полтава). Полтава : ТОВ «АСМІ», 2018. С. 223–226.
5. Цверава Д. М. Іпотерапія. Лікувальна верхова їзда. Київ : ООО «ІД Український», 2023.

Тетяна Ящук

ЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У сучасних умовах динамічної зміни бізнес-середовища ключовими для економіки стали питання сталого розвитку, що в свою чергу потребує обґрунтованих інвестиційних рішень про виробничі процеси та ресурсозбереження. При цьому особливої актуальності набуває застосування економіко-математичного моделювання для прогнозування впливу таких рішень на ефективну діяльність підприємств.

На сьогодні для ефективної управлінської діяльності фахівцям необхідно мати навички кількісного аналізу та моделювання певних соціально-економічних систем. Особливо важливим при вивчення закономірностей соціально-економічних явищ є побудова економіко-математичної моделі у тих випадках, коли ці процеси неможливо відтворити за допомогою експерименту.

Як зазначає Львова Н. В., «метою моделювання є виявлення тенденцій розвитку, притаманних досліджуваному об’єкту, аналіз і врахування взаємозв’язків з факторами зовнішнього та внутрішнього середовища, передбачення майбутніх станів об’єкта (системи, процесу, явища) в реальних або передбачуваних умовах функціонування» [1, с. 171].

Використання економіко-математичного моделювання при вирішенні завдань сталого розвитку підприємства має певні особливості в сучасних умовах. По-перше, це розширення меж математичного моделювання до врахування екологічних ризиків та соціальних тенденцій поряд із економічними аспектами в економічних системах. Це означає, що сучасні економіко-математичні моделі повинні включати в себе оцінку впливу на довкілля та аналіз соціального впливу. По-друге, актуальним стало використання більш гнучкого моделювання, що дозволяє враховувати невизначеність динамічного бізнес-середовища та передбачити при цьому різні сценарії розвитку соціально-економічних явищ.

Скорук О. вказує на те, що «у сучасних умовах інтенсифікації процесів цифровізації економіки значний вплив на формування економічних моделей мають інформаційні потоки, пов’язані з обробкою

великого обсягу даних, які визначають якість та ефективність процесу моделювання». Зрозуміло, щоб створювати реалістичні математичні відображення бізнес-процесів на підприємстві, необхідно мати достовірні фінансові показники, показники обсягів виробництва, ринкові тренди та інші фактори. Не менш важливим у сучасних умовах є швидкий систематичний обмін інформацією в режимі онлайн, що надає моделям здатність до вчасної та точної адаптації у динамічному бізнес-середовищі [2].

При побудові економіко-математичної моделі ключовими факторами є економічні змінні як важливі чинники для пояснення динаміки соціально-економічних процесів. На думку Парфентьєвої О. Г. «для характеристики процесів розвитку соціально-економічних систем застосовується сукупність економіко-математичних моделей: оптимізаційні моделі, моделі системної динаміки, моделі аналізу і прогнозування фінансової звітності, моделі дисконтування і вартості, концептуальну модель ESG управління» [3, с. 149].

Економіко-математичне моделювання має стратегічну роль у процесі прийняття рішень для сталого розвитку підприємства:

1) дозволяє аналізувати та оптимізувати виробничі процеси підприємства з погляду економічних, екологічних та соціальних аспектів;

2) надає можливість прогнозування різних альтернатив розвитку підприємства, враховуючи змінність умов та ризиків.

У своїх дослідженнях Скорук О. описала деякі аспекти ефективного застосування економіко-математичного моделювання для вирішення завдань сталого розвитку підприємств: «математичні моделі дають змогу аналізувати великі обсяги даних та враховувати складні взаємозв’язки між різними факторами; економіко-математичне моделювання дозволяє враховувати багато аспектів сталого розвитку; математичне моделювання дозволяє проводити всебічний сценарний аналіз та здійснювати прогнозування різних варіантів розвитку підприємства, враховуючи невизначеність та ризики» [4, с. 185].

Дослідження основних економіко-математичних методів та моделей дало змогу встановити, що економічні та неекономічні фактори чинять значний вплив на траєкторію економічного зростання підприємств. Саме математичні моделі допомагають конкретизувати абстрактні явища і ризики, які є особливо важливі в умовах сталого розвитку. Як результат економіко-математичні моделі мають на меті науково-обґрунтоване розв’язання практичних проблем підприємства в динамічному середовищі.

Отже, дослідження прикладних основ економіко-математичного моделювання стає все більш важливим для ефективного функціонування підприємств в умовах невизначеності та нестабільності економічного середовища.

Список використаних джерел

1. Львова Н. В. Математичне моделювання показників конкурентоспроможності для післявоєнного розвитку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права.* 2024. Випуск 43. С. 173–181.
2. Скорук О. Ефективність економіко-математичного моделювання в оптимізації бізнес-процесів. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск №57. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-13.
3. Парфентьєва О. Г. Діагностика економічного зростання компанії в умовах сталого розвитку: економіко-математичні основи. *Економічний простір.* 2024. №190. С. 148–153.
4. Скорук О. Економіко-математичне моделювання сталого розвитку у діяльності підприємств. *Economic Journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*. 2023. Розділ 4. С. 183–189.

НАШІ АВТОРИ

Анастасія Аксьоненко, викладач-стажист кафедри виховних технологій та педагогічної творчості
Педагогічні стратегії формування резильєнтності в учнів початкової школи в умовах нестабільності
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Антон Амонс, аспірант
Формування національної ідентичності через позакласну діяльність: виклики і можливості для майбутніх учителів
Науковий керівник: Макарчук В. В., кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри виховних технологій та педагогічної творчості
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Михайло Амонс, аспірант
Особливості козацької педагогіки у формуванні національно-патріотичної свідомості учнівської молоді
Науковий керівник: Макарчук В. В., кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри виховних технологій та педагогічної творчості
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Андрій Бевз, студент ІІ курсу навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Основні технології штучного інтелекту, що використовуються в рекрутингу
Науковий керівник: Богашко О. Л., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анастасія Благополучна, доктор філософії
Цифрова гастрономія як тренд у ресторанному господарстві
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Софія Бородай, магістрантка І курсу факультету економіки та менеджменту
Сутність і завдання соціального захисту населення
Науковий керівник: Підгора Є. О., кандидат технічних наук, доцент
Донбаська державна машинобудівна академія

Максим Брагар, студент ІV курсу факультету природничої освіти та природокористування
Використання ГІС у шкільному курсі географії
Науковий керівник: Рожі І. Г., кандидат педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Олександр Брицький, аспірант
Особливості професійного виховання студентської молоді в сучасних умовах
Науковий керівник: Добридень А. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри виховних технологій та педагогічної творчості
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Володимир Будзінський, аспірант
Антикризове управління в готельному бізнесі: стратегії виживання в умовах кризи
Науковий керівник: Поворознюк І. М., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Роман Вакал, аспірант
Боротьба УСРР 1920-х рр. за збереження своїх суверенних прав у процесі формування СРСР: сучасна історіографія проблеми
Науковий керівник: Сокирська В. В., доктор історичних наук, професор
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Олена Васильченко, студентка ІІІ курсу факультету природничої освіти та природокористування
Характеристика картографічних хмарних технологій
Науковий керівник: Рожі І Г., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри географії, геодезії та землеустрою
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Сергій Вилєгжанін, аспірант
Важливість прямого та зворотного зв'язку при управлінні формуванням портфеля ІТ-проєктів для реалізації стратегії зміни цифрової бізнес-моделі підприємства
Науковий керівник: Світовий О. М., доктор економічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Роман Вітрук, аспірант
Інтеграція цифрових технологій у підготовку майбутніх педагогів: формування цифрової компетентності в закладах фахової передвищої освіти
Науковий керівник: Ткачук С. І., кандидат педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Артур Вовк, аспірант
Джерела доходів київських монастирів у працях дослідників другої половини XIX – початку XX ст.
Науковий керівник: Сокирська В. В., доктор історичних наук, професор
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Вадим Вовк, магістрант І курсу навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Формування системи адаптації персоналу на підприємствах в умовах цифровізації
Науковий керівник: Логінова О. А., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дарія Возносименко, доктор філософії
Підготовка майбутніх учителів математики до соціально-емоційного навчання учнів на уроках математики
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Аліна Войтович, магістрантка І курсу факультету спеціальної та психологічної освіти
Когнітивні спотворення в методі КПТ та їхній вплив на наше життя
Науковий керівник: Горенко М. В., доктор філософії, старший викладач кафедри психології
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Андрій Ворона, студент ІІІ курсу факультету філології та журналістики
Марина Зарудняк, магістрантка І курсу факультету філології та журналістики
Спогади дитинства у циклі Любові Бойчук «З туману літ ввижається чи сниться»
Науковий керівник: Зарудняк Н. І., старший викладач кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Світлана Гарбар, викладач кафедри дошкільної освіти
Вплив дитячої мультиплікації на розвиток дітей дошкільного віку
Науковий керівник: Мельникова О. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Олександр Гембарук, викладач-стажист кафедри прикладної лінгвістики та журналістики
Графічний дизайн у журналістиці: засоби підсилення комунікативного впливу
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Олександра Герб, студентка ІІІ курсу факультету природничої освіти та природокористування
Біологічні особливості сукулентів, адаптація до посушливих умов, значення
Науковий керівник: Скакун В. О., кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри біології та здоров'я людини
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Микола Гіглавий, студент ІІ курсу факультету природничої освіти та природокористування
Екологічний стан ландшафтів територіальних громад: геодезичний підхід
Науковий керівник: Рожі Т. А., викладач кафедри географії, геодезії та землеустрою
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Катерина Гноєва, магістрантка І курсу історичного факультету
Мистецька сторінка родини Крамаренків: живописець і графік Ірина Жданко
Науковий керівник: Кузнець Т. В., доктор історичних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Катерина Гриневич, магістрантка І курсу факультету фізики, математики та інформатики
Методика використання штучного інтелекту в системі шкільного фізичного експерименту в ліцеях
Науковий керівник: Терещук С. І., доктор педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Вадим Дегтярьов, аспірант
Актуальність дослідження британського євроскептицизму як феномена сучасної політичної думки
Науковий керівник: Сокирська В. В., доктор історичних наук, професор
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Дар'я Демчук-Маригіна, аспірант
Підвищення мотивації до вивчення географії у здобувачів базової середньої освіти шляхом використання діяльнісного підходу
Науковий керівник: Топузов О. М., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України
Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

Ольга Джога, доктор філософії
Раціональне харчування як передумова довголіття
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Віолетта Дубосару, аспірант
Роль неформальної освіти в соціалізації студентів
Науковий керівник: Коляда Н. М., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Вероніка Дьордяй, аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Правові засади визначення розміру шкоди навколишньому середовищі
Науковий керівник: Веклинець О., викладач кафедри економіки та підприємництва
Закарпатський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України
Олена Дяченко, студентка ІІІ курсу навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Сутність, механізм і контроль реалізації стратегії підприємств в Україні
Науковий керівник: Ткачук С. П., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Людмила Єдіна, магістрантка І курсу історичного факультету
Земля дитинства Олександра Довженка
Науковий керівник: Тацієнко Н. Л., кандидат історичних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Валерія Єфіменко, магістрантка І курсу факультету мистецтв
Вплив танцювальної терапії на ментальне здоров'я хореографів
Науковий керівник: Подгорінова А. Ю., доктор філософії
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анастасія Желєзняк, студентка IV курсу факультету дошкільної та спеціальної освіти
Інклюзивне навчання дітей з розладами аутистичного спектру: етапи адаптації та соціалізації
Науковий керівник: Білан В. А., кандидат педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ольга Зубко, аспірант
Толерантність без меж: як подолати гендерні стереотипи
Науковий керівник: Бутенко О. Г., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Іван Іванов, студент IV курсу факультету дошкільної і спеціальної освіти та історії
Економічне тенденції життя Японії останніх років Токуґава у XIX ст.
Науковий керівник: Руднік Д. Г., кандидат історичних наук, доцент
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Анна Ільницька, студентка ІІІ курсу факультету філології та журналістики
Участь здобувачів факультету філології та журналістики у наданні послуг з наукових досліджень історичної Уманщини
Науковий керівник: Йовенко Л. І., доктор педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Галина Карабань, магістрантка І курсу факультету філології та журналістики
Роль звукових повторів у розкритті теми «Людина і війна» в кіноповісті О. Довженка «Україна в огні»
Науковий керівник: Новаківська Л. В., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Максим Караджієв, аспірант
Патерн сфабрикованих справ «Великого терору» на прикладі архівно-слідчої справи Петра Дрозденка

Науковий керівник: Скус О. В., кандидат історичних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Олексій Каюков, магістрант І курсу факультету фізики, математики та інформатики
Цифровізація освіти – зміцнення економічного потенціалу країни (на прикладі вивчення іноземної мови)
Науковий керівник: Щербань І. Ю., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Юлія Кифорук, магістрантка І курсу факультету дошкільної та спеціальної освіти
Розвиток конструктивної діяльності старших дошкільників у практиці закладу дошкільної освіти
Науковий керівник: Авраменко О. О., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Вадим Кібаленко, аспірант
Методичні особливості організації спільної роботи педагогів і здобувачів освіти у VR-середовищах
Науковий керівник: Медведєва М. О., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анастасія Коваленко, викладач-стажист кафедри прикладної лінгвістики, зарубіжної літератури та журналістики
Діалог культури в серії романів «Гаррі Поттер»: як розвивати критичне мислення під час аналізу текстів
Науковий керівник: Анікіна І. В., кандидат філологічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Інна Ковтанюк, викладач кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій
Максим Ковтанюк, викладач кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій
Створення інтелект-карт за допомогою вебсервісу Mapify
Науковий керівник: Медведєва М. О., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ігор Коровинський, аспірант
Фактори, що впливають на дослідження стресу у біженців та внутрішньо переміщених осіб
Науковий керівник: Вакал Ю. С., доктор філософії
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Дмитро Корсіков, аспірант
Особливості розвитку професійно-технічної освіти в Україні
Науковий керівник: Бєляєв С. Б., доктор педагогічних наук, професор
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Микола Кочубей, аспірант
Комунікативна діяльність майбутніх екологів на етапі підготовки в закладах вищої освіти
Науковий керівник: Совгіра С. В., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Олена Кравчук, аспірант
Сутнісні характеристики професійної компетентності як критеріальний показник готовності фахівців правоохоронних органів до роботи з підлітками девіантної поведінки
Науковий керівник: Совгіра С. В., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дмитро Красний, аспірант
Використання штучного інтелекту для оптимізації виховної роботи з класним колективом
Науковий керівник: Добридень А. В., кандидат педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Darina Kryzhychkovska, master programm student, Collegium Biologicum_UAM
Therapeutic properties of pterostilbene in the treatment of multiple sclerosis
Науковий керівник: Dorota Nieoczym., dr hab
Adam Mickiewicz University in Poznan

Олександра Кузьменко, студентка І курсу навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Індустрія гостинності України: концепція, проблеми та перспективи розвитку
Науковий керівник: Литвин О. В., доктор філософії
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Віталій Куліков, аспірант
Організація урядом УСРР зовнішньополітичної діяльності на початку 1920-х рр.
Науковий керівник: Скус О. В., кандидат історичних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Артур Куцак, магістрант І курсу факультету фізичного виховання
Аналіз сучасних тенденцій у фізичній культурі та спорті
Науковий керівник: Ільченко С. С., кандидат наук з фізичного виховання і спорту
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Максим Кучерявенко, магістрант І курсу факультету фізичного виховання
Розвиток координаційних здібностей у школярів із порушенням слуху у віці 10-12 років засобами рухливих ігор
Науковий керівник: Пензай С. А., кандидат наук з фізичного виховання і спорту
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Володимир Латишев, аспірант
Педагогічні умови екологічної освіти учнів з інтелектуальними вадами засобами краєзнавства
Науковий керівник: Боряк О. В., доктор педагогічних наук, професор
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Руслан Лемещук, аспірант
Значимі елементи системи адаптації персоналу агропідприємства: результати емпіричного дослідження
Науковий керівник: Подзігун С. М., доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Денис Липницький, студент І курсу факультету мистецтв
Індивідуальний підхід у застосуванні прийомів і способів формування виконавського апарату баяніста в умовах початкової музичної освіти
Науковий керівник: Радзівіл Т. А., кандидат педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ольга Логінова, кандидат економічних наук
Інноваційна складова розвитку соціального підприємництва в Україні: роль штучного інтелекту
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ольга Ломака, аспірант
Екологічна компетентність як професійна складова підготовки майбутніх учителів початкових класів
Науковий керівник: Дячук П. В., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Лія Лукіна, аспірант
Іншомовна підготовка здобувачів вищої освіти до професійної комунікації засобами інфокомунікаційних технологій
Науковий керівник: Коваль В. О., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Олександр Люльченко, студент ІІІ курсу факультету інженерно-педагогічної освіти
Аспекти формування культури безпеки у здобувачів вищої освіти
Науковий керівник: Люльченко В. Г., кандидат педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ярослав Мелентьєв, аспірант
Порівняльний аналіз графічної підготовки в середній та старшій школах Великої Британії
Науковий керівник: Гедзик А. М., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Діна Мельник, магістрантка І курсу факультету дошкільної та спеціальної освіти
Педагогічні можливості використання мультимедійних технологій у закладі дошкільної освіти
Науковий керівник: Кушнір В. М., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Леся Мельник, студентка ІІІ курсу факультету фізичного виховання
Позашкільні секції як фактор соціалізації та фізичного розвитку старшокласників
Науковий керівник: Семенов А. А., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Віта Мельничук, аспірант
Психолого-педагогічні аспекти медіаосвіти як чинника підготовки до дистанційного навчання
Науковий керівник: Ящук О. М., кандидат педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Марія Мельничук, аспірант
Селянство Поділля у переддень реформи 1861 року в контексті морально-етичної

проблеми особистої неволі
Науковий керівник: Чуткий А. І., доктор історичних наук, професор
Київський національний університет ім. Т. Шевченка

Єлизавета Мінакова, студентка І курсу економічного факультету
Фіскальна стратегія України: податкові реформи як механізм економічного зростання
Науковий керівник: Шепель І. В., кандидат економічнимх наук, доцент
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Марія Моторна, аспірант
Роль волонтерства у формуванні професійних компетенцій майбутніх соціальних працівників
Науковий керівник: Кочубей Т. Д., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Тетяна Мурзак, студентка ІІІ курсу факультету природничої освіти та природокористування
Новітнє мислення особистості як потреба сьогодення
Науковий керівник: Браславська О. В., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Лінда Намазалиєва, студентка І курсу навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Підвищення конкурентоспроможності компаній шляхом модернізації бізнес-процесів
Науковий керівник: Корнієнко Т. О., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ігор Ніколіч, викладач кафедри прикладної лінгвістики, зарубіжної літератури та журналістики
Сучасний стан термінотворення та перспективи його розвитку
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ірина Нохріна, аспірант
Технологія Е-портфоліо як інструмент для фіксації освітніх і соціальних досягнень студентів
Науковий керівник: Клішевич Н. А., кандидат педагогічних наук, доцент
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Максим Оверчук, студент І курсу факультету соціології
Психологічна зрілість керівника як одна з ключових гарантій ефективного управління
Ужгородський національний університет
Науковий керівник: Оверчук М М., завідувач сектору автотоварознавчих досліджень Закарпатського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

Максим Огнєв, магістрант І курсу факультету мистецтв
Ієн Пейс: новаторство та стабільність
Науковий керівник: Бай Ю. М., кандидат мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Онищук Роман, магістрант І курсу факультету філології та журналістики
Тетяна Григоренко, доктор педагогічних наук
Інформаційні технології та класична спадщина: латинські та грецькі префікси в IT-

термінології
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Соломія Онішечко, магістрантка І курсу історичного факультету
Міністри українського походження у федеральних урядах Канади (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)
Науковий керівник: Сіромський Р. Б., доктор історичних наук, професор
Львівський національний університет імені Івана Франка

Максим Павленко, студент І курсу навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Фактори впливу на мотивацію праці та поведінку персоналу в сучасних умовах
Науковий керівник: Гарник О. А., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ігор Павлюк, студент IV курсу факультету трудового навчання та технологій
Формування пізнавальних інтересів учнів 8-х класів у процесі проєктно-технологічної діяльності
Науковий керівник: Клюд О. В., старший викладач
Володимирський педагогічний фаховий коледж імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Роман Панченко, аспірант
Соціальна політика: зміст поняття, суб'єктний і об'єктний виміри
Науковий керівник: Коляда Н. М., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Наталія Петронюк, студентка IV кусу факультету трудового навчання та технологій
Методика вивчення розпису по тканині в гуртках декоративно-прикладної творчості
Науковий керівник: Клюд О. В., старший викладач
Володимирський педагогічний фаховий коледж імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Людмила Пилипчук, студентка IV кусу факультету трудового навчання та технологій
Формування компетентностей учнів в процесі проєктування і виготовлення виробів з конструкційних матеріалів
Науковий керівник: Клюд О. В., старший викладач
Володимирський педагогічний фаховий коледж імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Вероніка Подолян, магістрантка І курсу факультету іноземних мов
Військова лексика в перекладі
Науковий керівник: Левчук О. А., кандидат філологічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ганна Подуфала, магістрантка І курсу факультету дошкільної та спеціальної освіти
Методи корекційної роботи логопеда з дітьми з розладами аутистичного спектру в умовах інклюзивного навчання
Науковий керівник: Лемещук М. А., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Людмила Полєхіна, студентка IV курсу факультету соціальної та психологічної освіти
Інтеграція соціальної роботи в систему охорони здоров'я
Науковий керівник: Албул І. В., кандидат педагогічних наук

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анастасія Полупанова, студентка ІІІ курсу педагогічного відділення
Інтеграція спортивних ігор і вправ у дошкільну освіту: інноваційний підхід
Науковий керівник: Осипова Т. В., викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Харківський педагогічний фаховий коледж КЗ Харківська гуманітарно-педагогічна академія Харківської обласної ради

Діана Полянська, студентка І курсу факультету фізики, математики та інформатики
Психолого-педагогічні основи просторового мислення
Науковий керівник: Тягай І. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Катерина Прокопенко, магістрантка І курсу факультету фізичного виховання
Загальна характеристика фітнес-технологій у системі фізичної культури
Науковий керівник: Осадченко Т. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Альона Пусєва, студентка ІІ курсу факультету мистецтва, менеджменту, педагогіки і психології
Стилі живопису
Науковий керівник: Стрілець О. В., кандидат педагогічних наук
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Єлизавета Рейш, студентка І курсу стоматологічного факультету
Екскурсії учнів 1 Київської чоловічої гімназії у 1900 р. до Центральної електростанції через призму гімназійного повсякдення кінця XIX – початку XX ст..
Науковий керівник: Калінін І. М., викладач
ПВНЗ «Київський медичний університет»

Ярослав Рибець, студент ІІ курсу факультету інженерно-педагогічної освіти
Виховання самостійності учнів на уроках технологій
Науковий керівник: Хоменко Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Марина Рижова, магістрантка ІІ курсу факультету фізики, математики та інформатики
Розвиток критичного мислення в учнів 10–11 класів за допомогою STEM освіти
Науковий керівник: Терещук С. І., доктор педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Вероніка Розгон, магістрантка І курсу факультету іноземних мов
Невербальні засоби комунікації в сучасному дискурсі (роман Уїлкі Коллінза «Місячний камінь»)
Науковий керівник: Яловенко О. В., кандидат філологічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Олег Рудкевич, магістрант І курсу факультету фізичного виховання
Розвиток вольових (лідерських) якостей засобами спортивних ігор на уроках фізичної культури
Науковий керівник: Маслюк Р. В., кандидат педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Артем Руднєвський, аспірант
Методичне забезпечення корекційно-оздоровчої роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання
Науковий керівник: Боряк О. В., доктор педагогічних наук, професор
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Максим Рутковський, аспірант
Using English Internet resources for learning English at school
Науковий керівник: Коноваленко Т. В., кандидат педагогічних наук, доцент
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Олег Рябошапко, магістрант І курсу факультету мистецтв
Особливості музично-естетичного виховання гітаристів в умовах мистецької школи
Науковий керівник: Коваленко А. С., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Наталія Саєнко, магістрантка І курсу факультету фізики, математики та інформатики
Використання інноваційних технологій в освітній діяльності: досвід європейських закладів освіти
Науковий керівник: Ільніцька К. С., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Марія Салипа, магістрантка І курсу
Creating multi-layered tasks with the help of authentic content: benefits and drawbacks
Науковий керівник: Гембарук А. С., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Валерія Самборська, студентка ІІІ курсу навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Особливості інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підприємства
Науковий керівник: Демченко Т. А., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Марія Семенюк, магістрантка ІІ курсу факультету початкової освіти
Текст як засіб формування комунікативних навичок учнів початкової школи
Науковий керівник: Волошина Г. П., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Юлія Сімічева, викладач
Педагогічні умови формування мовленєвої компетенції студентів засобами іноземної мови
Хортицька національна академія

Надія Скалівська, студентка ІІІ курсу навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Вплив митного регулювання на фінансову безпеку України
Науковий керівник: Білошкурський М. В., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Марія Сладкова, студентка ІІ курсу історичного факультету
Foreign languages in the contexts of globalization and modernization of the modern world
Науковий керівник: Неізвєсна В. С., викладач-стажист кафедри іноземних мов
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Євгеній Стасюк, аспірант
Позааудиторна діяльність як чинник розвитку здоров'язбережувальної компетентності майбутніх педагогів
Науковий керівник: Поліщук Н. М., доктор філософії
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Світлана Сухонос, магістрантка І курсу факультету мистецтв
Професійно-творча самореалізація майбутніх педагогів-музикантів як умова сучасної музично-педагогічної освіти
Науковий керівник: Олійник Т. І., кандидат педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Юлія Танасійчук, доктор філософії
Педагогічні принципи розвитку професійної компетентності у майбутніх учителів фізичної культури
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Любов Тітова, викладач кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій
ШІ та музична творчість: аналіз генеративних моделей
Науковий керівник: Медведєва М. О., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дмитро Ткаченко, магістрант І курсу історичного факультету
Польські культурні надбання у місті Умань
Науковий керівник: Кривошея І. І., кандидат історичних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Владислав Ткаченко, магістрант І курсу факультету переробних і харчових виробництв
Молекулярна гастрономія: наукові підходи та перспективи промислового використання
Науковий керівник: Гавриш Т. В., кандидат технічних наук, доцент
Державний біотехнологічний університет

Ірина Трачук, студентка І курсу факультету фізики, математики та інформатики
Юлія Павлюк, студентка І курсу факультету фізики, математики та інформатики
Створення стрічки часу за допомогою вебсервісів
Науковий керівник: Ковтанюк І. І., викладач кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ірина Тягай, кандидат педагогічних наук, доцент
Тетяна Годованюк, доктор педагогічних наук, професор
Тетяна Махомета, кандидат педагогічних наук, доцент
Інноваційні підходи до модернізації педагогічної освіти в Україні: інтеграція європейського досвіду через міжнародні проєкти AMUSE та LECTURE
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дарина Фарбатюк, студентка ІІІ курсу факультету мистецтв
Методи перекладу музичної термінології
Науковий керівник: Бондар Г. О., кандидат педагогчних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Яцинь Фен, аспірант
Методологічна підтримка професійної підготовки магістрів музичного мистецтва у

закладах вищої освіти Польщі
Науковий керівник: Чернякова Ж. Ю., кандидат педагогічних наук, доцент
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Уляна Харченко, студентка І курсу відділення початкової освіти
Навчання та виховання учнів через спілкування з живою природою та спостереження за природними явищами
Науковий керівник: Вітушкіна О. В., викладач біології та екології
Дніпровський фаховий педагогічний коледж комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

Дарія Хоменко, студентка ІІІ курсу історичного факультету
Мистецтво в камені: спадщина Галини Петрашевич
Науковий керівник: Кузнець Т. В., доктор історичних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ірина Хоцька, магістрантка І курсу факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Наступництво освітньо-терапевтичного методу казкотерапії в педагогічній системі Г. Сковороди
Науковий керівник: Семеняко Ю. Б., кандидат педагогічних наук
Бердянський державний педагогічний університет

Панькан Хуан, аспірант
Роль музичної імпровізації у формуванні навичок творчого саморозвитку учнів початкової школи
Науковий керівник: Чистякова І. А., кандидат педагогічних наук, професор
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Богдан Цехмістер, студент ІІ курсу гуманітарно-педагогічного факультету
Мобільні додатки для навчання алгоритмізації учнів початкової школи
Науковий керівник: Слободянюк І. Ю., кандидат педагогічних наук
Комунальний заклад вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

Анна Цибулько, аспірант
Вплив війни в Україні на застосування цифрових технологій у логопедичній діяльності
Науковий керівник: Цимбал-Слатвінська С. В., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дмитро Цісарук, аспірант
Інноваційний підхід у навчанні музики засобами цифрових технологій
Науковий керівник: Стельмащук З. М., кандидат педагогічних наук
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Даша Черах, магістрантка І курсу факультету філології та журналістики
Інна Коломієць, кандидат філологічних наук
Явище звукопису: теоретичний вимір дослідження
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Юйцзя Чжан, аспірант
Педагогічні умови формування естетичного смаку у школярів засобами цифрових технологій
Науковий керівник: Семеног О. М., доктор педагогічних наук, професор

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Ганна Чирва, кандидат педагогічних наук, доцент
Олександра Кузьменко, студентка І курсу навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Дослідження розвитку гастрономічного туризму на світовій арені
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Владислава Чумак, студентка І курсу навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Фінансове забезпечення об'єднаних територіальних громад
Науковий керівник: Вінницька О. А., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Марія Шамрай, магістрантка І курсу факультету фізики, математики та інформатики
Використання VR і AR-ігор у викладанні фізики: досвід і перспективи
Науковий керівник: Ткаченко І. А., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Святослав Шепетюк, студент IV курсу комп'ютерно-інформаційного відділення
Сімейні фермерські господарства як важлива ланка аграрної економіки в сучасних умовах
Науковий керівник: Шепетюк Л. В., викладач-методист
ВСП «Гусятинський фаховий коледж ТНТУ ім. Івана Пулюя»

Тетяна Шершова, доктор філософії
Фізіологічні та психологічні аспекти вокальної підготовки естрадних співаків
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Антон Шиндор, магістрант І курсу факультету фізики, математики та інформатики
Імплементація міжнародного досвіду використання Arduino в освіті українських ЗЗСО
Науковий керівник: Ільніцька К. С., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Олег Щербань, аспірант
Міжнародні інтеграційні процеси сучасного університету (на прикладі Паризького університету Сорбонна)
Науковий керівник: Безлюдна В. В., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Крістіна Юта, студентка І курсу факультету філології та журналістики
Вишивка як психологічний маркер родинних стосунків у повісті І. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я»
Науковий керівник: Осіпенко Н. С., кандидат педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Марія Яворська, студентка ІІІ курсу факультету природничої освіти та природокористування
Оцінка поточного стану чорноземів України
Науковий керівник: Рожі Т. А., викладач кафедри географії, геодезії та землеустрою
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Мінцзун Яо, аспірант
Історичний розвиток закладів музичної освіти у країнах Європейського Союзу
Науковий керівник: Чистякова І. А., кандидат педагогічних наук, професор

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Олег Яременко, аспірант
Іпотерапія як інноваційний метод фізкультурно-спортивної реабілітації
Науковий керівник: Поліщук Н. М., доктор філософії
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Тетяна Ящук, кандидат економічних наук, доцент
Значення економіко-математичного моделювання для управління підприємством в умовах сталого розвитку
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Наукове видання

НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ

Збірник матеріалів
XVIII Всеукраїнської наукової конференції
студентів та молодих науковців
(Умань, 15 квітня 2025 р.)

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 06.05.2025 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 16,85
Тираж 150 прим. Замовлення № 1153
Видавничо-поліграфічний центр «Візіві»
20301, м. Умань, вул. Тищика 18/19,
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2521 від 08.06.2006.
тел. (04744) 4-64-88, 4-67-77, (067) 104-64-88
vizavi-print.jimdo.com
e-mail: vizavi008@gmail.com
vizavi003@gmail.com